

**บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา
: ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน
Elderly Person's Roles in Supporting Buddhist Activities :
A Case Study of Lou Yaw Sub-district, Ban Hong District,
Lamphun Province.**

พระครูสิงห์แก้ว วชิรธมฺโม

**วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔**

บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา
: ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน

พระครูสิงห์แก้ว วชิรธมฺโม

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

.....

(พระสุธีธรรมานุวัตร ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(พระครูปริยัติยานุศาสตร์, ดร.)

..... กรรมการ

(ผศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์)

..... กรรมการ

(ผศ.ดร.พูนชัย ปันธิยะ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระครูปริยัติยานุศาสตร์ ดร.

ประธานคณะกรรมการ

ผศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์

กรรมการ

ผศ.ดร.พูนชัย ปันธิยะ

กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา :
ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน

ผู้วิจัย : พระครูสิงห์แก้ว วชิรธมฺโม

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระครูปริยัติยานุศาสตร์, ดร. นธ.เอก, ป.ธ.๔, Dep.(in pali),
B.A. (Pali & Buddhism),
M.A. (Philosophy), Ph.D. (Philosophy)

: ผศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์ ป.ธ.๗, พธ.บ.(ศาสนา)
M.A. (Philosophy), Ph.D. (Philosophy)

: ผศ.ดร.พูนชัย ปิ่นธิยะ นธ.เอก, พธ.บ.(ศาสนา),
ศศ.ม.(ปรัชญา), Ph.D. (Buddhist studies)

วันสำเร็จการศึกษา :

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ได้ผลสรุปจากผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน และเจ้าอาวาสวัด โดยการสอบถามและวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วยข้อมูลพื้นฐานของผู้สูงอายุ ๑๓๐ คน อายุระหว่าง ๖๐ – ๗๗ ปี ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จบการศึกษาระดับประถม และไม่ได้ทำงาน ผู้นำชุมชน ๑๓ คน เป็นเพศชายล้วน อายุระหว่าง ๔๑ – ๕๐ ปี จบการศึกษาระดับมัธยมและส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ส่วนเจ้าอาวาส ๕ รูป อายุระหว่าง ๔๑ – ๕๐ ปี มีวุฒิการศึกษาระดับนักธรรมชั้นเอก เปรียญธรรมสูงสุด 3 ประโยค และทางโลกสูงสุดปริญญาตรี โดยใช้สถิติค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังนี้

ด้านบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา คือ การอุปถัมภ์พระสงฆ์มากที่สุด เช่น การถวายภัตตาหารเป็นประจำ สิ่งของอุปโภค อัฐบริวาร ยารักษาโรค และสร้างเสนาสนะสถาน ด้านการชักชวนคนเข้าวัดอยู่ในระดับมากและมากที่สุด โดยการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เนื่องในวันสำคัญๆ เช่น วันมาฆบูชา วิสาขบูชา เป็นต้น และประเพณีท้องถิ่นต่างๆ เช่น ประเพณีลอยกระทง เป็นต้น รองลงมาได้แก่การจัดบรรยายธรรมะมีวัดเป็นศูนย์กลาง โดยร่วมกับพระสงฆ์ เช่น จัดอบรมธรรมะวันอาทิตย์ และการประชาสัมพันธ์ในวันสำคัญต่างๆ

ด้านสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า อยู่ในระดับน้อย เช่น การจัดทำ CD ธรรมะ การเทศน์ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชน การเขียนบทความทางหนังสือพิมพ์ และการแสดงปาฐกถาธรรมในสถานที่ราชการ สถานศึกษาหรือหน่วยงานต่างๆ และด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา พบว่า อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะการทำนุบำรุงศาสนาอย่างมีเหตุผล รองลงมา คือ การปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง และการศึกษาหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้เข้าใจอย่างถูกต้องแท้จริง

Thesis Title : The Role of Elderly Person in Supporting Buddhist Activities :
A Case Study of Lao Yaw Sub-district, Ban Hong District,
Lamphun Province

Researcher : Phrakru Sigkaew Vahiradhammo

Degree : Master Degree (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committees

: Phrakru Pariyattianusat, Dr., Dep.(in pali), B.A. (Pali & Buddhism),
M.A. (Philosophy), Ph.D. (Philosophy)

: Asst. Prof. Dr.Virot Inthanon, B.A. (Buddhism), M.A. (Philosophy),
Ph.D. (Philosophy)

: Asst. Prof. Dr.Poonchai Panthiya, B.A. (Buddhism), M.A. (Philosophy),
Ph.D. (Buddhist studies)

Date of Graduation :

Abstract

The thesis entitled “The Elderly Person’s Roles in Supporting Buddhist Activities: A Case Study of Lao Yaw Sub-district, Ban Hong District, Lamphun Province” aimed to study the elderly person’s roles, community leaders and abbots in supporting the Buddhist activities. The populations for data collecting were the 130 of elderly persons and aged between 60-75 years, 13 of community leaders and aged between 41-50 years, 9 of abbots and aged between 41-50 years. Questionnaires were used as the research tools to investigate the opinions of the populations. The data were analyzed by using percentage, mean and standard deviation.

The elderly persons in supporting the Buddhist activities were found in the highest level on the Buddhist monk supporting such as the four requisites of monk: food, robe, habitat and medicine including others eight necessities. With regards to persuading people to visit the temples on the Buddhist holy days; the Magha Puja Day, Visakha Puja Day or the local traditions such as Loy Kratong Festival they were found at the higher to highest level followed by the General Dhamma Talk, the Dhamma Teaching on Sunday. Regards to propagating Buddhism such as the

production of Dhamma on compact disc (C.D.), the Dhamma preaching at the Community Radio Station, writing the Buddhist articles in the news papers, Dhamma lecturing in the official places or in the academic institute the were found at the low level. The protection of Buddhism were found at the high level and followed by being a good Buddhist disciples through the study and practice of the Buddha's teachings.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้เพราะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ช่วยเหลือจาก พระครูปริยัติยานุศาสตร์, ดร. ซึ่งเป็นประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ รวมถึง ผศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์ และ ผศ.ดร.พูนชัย ปันธิยะ กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยขออน้อมกราบ ขอบพระคุณและขออนุโมทนาเป็นอย่างยิ่งที่ได้ให้ความรู้ คุณเลเอาใจใส่ ให้คำแนะนำ ชี้แนะในการศึกษาวิจัยเป็นอย่างดีมาโดยตลอด

ขอขอบพระคุณเจ้าอาวาสวัดในตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโสม จังหวัดลำพูน รวมทั้ง ขอนุนโมทนาผู้สูงอายุ และผู้นำชุมชนทุกท่าน ที่ได้อนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามในการวิจัย

ขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ตลอดจนคณาจารย์ทุก ๆ ท่าน ที่ได้ให้โอกาสทางการศึกษาและอบรมสั่งสอนข้าพเจ้า รวมทั้งพระภิกษุสามเณรวัดแพะโป่งทุกรูป ที่ได้ให้กำลังใจ แบ่งเบาภาระช่วยเหลือในการปฏิบัติศาสนกิจ และการทำวิทยานิพนธ์

คุณงามความดีอันใดที่เกิดจากการศึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอน้อมเป็นธรรมบูชา เพื่อระลึกถึงคุณแห่งคำสอนของพระบรมศาสดาสืบต่อไป

พระครูสิงห์แก้ว วชิรธมฺโม

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ก
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	น
สารบัญตาราง	ฉ
คำชี้แจงการใช้อักษรชื่อย่อคัมภีร์	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๔ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๓
๑.๕ ขอบเขตของการวิจัย	๗
๑.๕.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา	๗
๑.๕.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร	๗
๑.๕.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่	๗
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๘
บทที่ ๒ แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท	๕
๒.๑.๑ ความหมายของบทบาท	๑๐
๒.๑.๒ ประเภทของบทบาท	๑๓
๒.๑.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท	๑๘
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	๒๑
๒.๒.๑ กิจกรรมทางศาสนา	๒๑
๒.๒.๑.๑ การไหว้พระสวดมนต์เป็นประจำทุกวัน	๒๑
๒.๒.๑.๒ การทำบุญใส่บาตรประจำวัน	๒๒
๒.๒.๑.๓ การทำบุญใส่บาตรวันเกิด	๒๒

๒.๒.๑.๔ การเข้าวัดวันธรรมสวนะ	๒๒
๒.๒.๑.๕ การบำเพ็ญสมาธิ	๒๕
๒.๒.๑.๖ การรักษาศีล	๒๖
๒.๒.๒ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	๒๗
๒.๒.๒.๑ วันอัฐมีบูชา	๒๗
๒.๒.๒.๒ วันวิสาขบูชา	๒๙
๒.๒.๒.๓ วันมาฆบูชา	๓๓
๒.๒.๒.๔ วันอาสาฬหบูชา	๓๖
๒.๒.๒.๕ วันเข้าพรรษา	๓๗
๒.๒.๒.๖ วันออกพรรษา	๔๐
๒.๒.๒.๗ วันโกน วันพระ	๔๔
๒.๒.๓ ประเพณีล้านนา	๔๔
๒.๒.๓.๑ ประเพณีตีบชะตา	๔๕
๒.๒.๓.๒ ประเพณีสงกรานต์	๔๙
๒.๒.๓.๓ ประเพณีแห่ครัวทาน	๕๓
๒.๒.๓.๔ ประเพณีบายศรีสู่ขวัญ	๕๖
๒.๒.๓.๕ ประเพณีแห่แคร่หลวง	๕๗
๒.๒.๓.๖ ประเพณีแห่ช้างเผือก	๖๐
๒.๒.๓.๗ ประเพณีตีเหล็กฝาย	๖๒
๒.๒.๓.๘ ประเพณีขึ้นท้าวทั้งสี่	๖๗
๒.๒.๓.๙ ประเพณีตานก๋วยสลาก	๖๘
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	๗๒
๒.๓.๑ บทบาทด้านการถวายความอุปถัมภ์พระสงฆ์	๗๒
๒.๓.๑.๑ บทบาทด้านการถวายภัตตาหารเป็นประจำ	๗๒
๒.๓.๑.๒ บทบาทด้านการถวายสิ่งของอุปโภคและยารักษาโรค	๗๒
๒.๓.๒ บทบาทด้านการส่งเสริมด้านความมั่นคงของพระพุทธศาสนา	๗๓
๒.๓.๒.๑ บทบาทด้านการสร้างเสนาสนะและถาวรวัตถุ	๗๓
๒.๓.๒.๒ บทบาทด้านการชำระอธิกรณ์และปัญหา	๗๓
๒.๓.๒.๓ บทบาทด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา	๗๔
๒.๓.๒.๔ บทบาทด้านการสนับสนุนพระสงฆ์เผยแผ่พระพุทธศาสนา	๗๕

	๒.๓.๒.๕ บทบาทด้านการชักชวนคนเข้าวัดฟังธรรม	๗๕
	๒.๓.๒.๖ บทบาททั่วไป	๗๖
	๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗๖
บทที่ ๓	วิธีดำเนินการวิจัย	๘๒
	๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๘๒
	๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	๘๓
	๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๘๔
	๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล	๘๔
บทที่ ๔	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๘๖
	๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ฉบับที่ ๑ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปี ขึ้นไป	๘๖
	๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ฉบับที่ ๒ ผู้นำชุมชน	๙๓
	๔.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ฉบับที่ ๓ เจ้าอาวาสวัด	๑๐๓
บทที่ ๕	สรุปและอภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๑๑๕
	สรุปผลการวิจัย	๑๑๕
	ข้อเสนอแนะ	๑๒๔
	บรรณานุกรม	๑๒๖
	ภาคผนวก	๑๓๐
	- แบบสอบถาม ฉบับที่ ๑ : สำหรับผู้สูงอายุ ที่มีอายุ ๖๐ ปี ขึ้นไป	๑๓๑
	- แบบสอบถาม ฉบับที่ ๒ : สำหรับผู้นำชุมชนภาพกิจกรรม	๑๓๕
	- แบบสอบถาม ฉบับที่ ๓ : สำหรับเจ้าอาวาส	๑๓๕
	ประวัติผู้ศึกษาวิจัย	๑๔๓

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
๑ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปี ขึ้นไปจำแนกตามเพศ	๘๖
๒ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปี ขึ้นไปจำแนกตามอายุ	๘๗
๓ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปี ขึ้นไปจำแนกตามระดับการศึกษา	๘๘
๔ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปี ขึ้นไปจำแนกตามอาชีพในปัจจุบัน	๘๘
๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์	๘๙
๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการชักชวนคนเข้าวัด	๙๐
๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๙๑
๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา	๙๒
๙ บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	๙๓
๑๐ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้นำชุมชน จำแนกตามเพศ	๙๓
๑๑ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้นำชุมชน จำแนกตามตำแหน่งผู้นำชุมชน	๙๓
๑๒ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้นำชุมชน จำแนกตามอายุ	๙๓
๑๓ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้นำชุมชน จำแนกตามระดับการศึกษา	๙๔
๑๔ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้นำชุมชน จำแนกตามอาชีพในปัจจุบัน	๙๔
๑๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์	๙๕
๑๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการชักชวนคนเข้าวัด	๑๐๐

	หน้า
๑๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๑๐๑
๑๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา	๑๐๒
๑๕ บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	๑๐๓
๒๐ แสดงจำนวนและร้อยละของเจ้าอาวาสวัด จำแนกตามอายุ	๑๐๓
๒๑ แสดงจำนวนและร้อยละของเจ้าอาวาสวัด จำแนกตามจำนวนพรรษาที่บวช	๑๐๔
๒๒ แสดงจำนวนและร้อยละของเจ้าอาวาสวัด จำแนกตามวุฒิการศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกนักธรรม	๑๐๔
๒๓ แสดงจำนวนและร้อยละของเจ้าอาวาสวัด จำแนกตามวุฒิการศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกบาลี	๑๐๕
๒๔ แสดงจำนวนและร้อยละของเจ้าอาวาสวัด จำแนกตามวุฒิการศึกษาทั่วไป	๑๐๕
๒๕ แสดงจำนวนและร้อยละของเจ้าอาวาสวัด จำแนกตามสมณศักดิ์	๑๑๐
๒๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์	๑๑๑
๒๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการชักชวนคนเข้าวัด	๑๑๒
๒๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๑๑๓
๒๙ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา	๑๑๔
๓๐ บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	๑๑๕

คำอธิบายการใช้อักษรย่อบอกชื่อคัมภีร์

คำอักษรย่อในวิทยานิพนธ์นี้ อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ ราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยได้กล่าวถึง แหล่งที่มา/เล่ม/ชื่อ/และหน้า ตามลำดับ เช่น ที.ปา.๑๑/๒๔๘/๒๐๒ หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค เล่ม ๑๑ ข้อที่ ๒๔๘ หน้า ๒๐๒ เป็นต้น

คำอธิบายอักษรย่อที่ใช้

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค (ภาษาไทย)
อง. อฎฐก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อฎฐกนิบาต (ภาษาไทย)
อง. จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)
ขุ.มู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิทฺเสปาลี (ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ (ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค (ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธมฺมปท (ภาษาไทย)
ส.สพ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สยุตฺตนิกาย สพายตนวคฺค (ภาษาไทย)
ขุ.อ.	(ไทย)	=	คัมภีร์อรรถกถา ขุททกปาฐ อฎฐกถา (ภาษาไทย)
วิ.อ.	(ไทย)	=	คัมภีร์อรรถกถา วินยปิฎก อฎฐกถา (ภาษาไทย)
วิ.จุพ.	(ไทย)	=	พระวินยปิฎก วินยปิฎก จุพวคฺค (ภาษาไทย)
วิ.มหา.	(ไทย)	=	พระวินยปิฎก วินยปิฎก มหาวคฺค (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย คนชาติไทยได้นับถือและยกย่องเทิดทูน เป็น สรรณะแห่งชีวิต สืบทอดต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านาน ขนบธรรมเนียม ประเพณีและ ศิลปวัฒนธรรมส่วนใหญ่ มีพื้นฐานมาจากพระพุทธศาสนา

กล่าวได้ว่าชาติไทยได้มีความเจริญมั่นคง ดำรงเอกราชอธิปไตยสืบทอดกันมาตั้งแต่ โบราณกาล จวบจนปัจจุบัน ก็ด้วยคนไทยทั้งชาติ ยึดมั่นอยู่ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความเคารพบูชาพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะ พระพุทธศาสนาจึงมี บทบาทสำคัญยิ่งต่อชีวิตของชาวไทย โดยมีส่วนเสริมสร้างอุปนิสัยของคนในชาติให้รักความสงบมี ความเสียสละ แกล้วกล้า อาจหาญรอบรู้ฐานะ อฐานะ มีความรักและยึดมั่นอยู่ในสามัคคีธรรม เห็น เป็นสถาบันหลักที่สำคัญสถาบันหนึ่งของสังคมไทย พระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทในการพัฒนาและ คำชูสังคมไทยให้เจริญมั่นคงในด้านต่างๆ เช่น การให้การศึกษา การส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น การพัฒนาชุมชน การสงเคราะห์ประชาชน และการช่วยเหลือทางราชการ โดยบทบาทดังกล่าวนี้ ถูกขับเคลื่อนโดยวัดที่ตั้งอยู่ในแต่ละชุมชนเป็นหลัก^๑

หากพิจารณาในแง่ของกิจกรรมจะพบว่าในแต่ละบทบาท จะมีกิจกรรมทาง พระพุทธศาสนาที่วัดต้องดำเนินการเป็นจำนวนมากให้แก่ชุมชน เช่น บทบาทให้การศึกษาแก่ ชุมชน บทบาทการอบรมสั่งสอนประชาชน บทบาทการจัดการศึกษาสำหรับพระภิกษุ – สามเณร บทบาทการสงเคราะห์ประชาชน การจัดบำเพ็ญกุศล การประกอบศาสนพิธี ให้ที่พึ่งพิงแก่ ผู้ประสบภัย เป็นต้น ซึ่งสังเกตเห็นว่าในแต่ละวัดนั้นจะมีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาไม่แตกต่างกันมากนัก ส่วนอุบาสกอุบาสิกา และผู้สูงอายุก็จะให้การส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ตามที่พระสงฆ์ในแต่ละวัดได้จัดทำกิจกรรมขึ้น

วัดต่างๆ จะมีอุบาสกอุบาสิกา เป็นผู้อุปถัมภ์ ทุกวันพระหรือวันธรรมสวนะ มีการเข้า วัดทำบุญ ใ้บาตร รักษาศีล ฟังธรรม และภาวนา ซึ่งเป็นกิจกรรมที่พุทธศาสนิกชนได้ยึดถือสืบ ทอดปฏิบัติกันมา ผู้สูงอายุถือว่าเป็นวัยสิ้นสุดจากการทำงานแล้วจึงได้หันมาเข้าวัดฟังธรรม เพราะ

^๑ พระมหาจิตรกร นาถปุลญฺญ (ดาตลา), “ศึกษาวิเคราะห์บทบาทของปู่อจารย์ในการส่งเสริมกิจกรรม ทางพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้าบทคัดย่อ.

เชื่อว่าจะได้สร้างบุญกุศลไว้ภายหน้าให้กับตัวเอง ผู้สูงอายุมิใช่ว่าจะต้องเข้าวัดฟังธรรมเท่านั้น ก็ต้องสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมทางพุทธศาสนาที่พระสงฆ์ได้จัดกิจกรรมขึ้นด้วย บางคนเป็นผู้นำ ศรัทธาญาติโยมในการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น นำไหว้พระสวดมนต์ นำอาราธนาศีล หรือเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมอื่นๆ เช่น ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ทำบุญงานแต่งงาน ทำบุญสืบชะตา เป็นต้น และทางวัดมีการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ผู้สูงอายุก็เข้าร่วมกิจกรรม ถือว่าเป็นการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาแล้ว เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ก็เข้าร่วมกิจกรรมกับพระสงฆ์ เท่าที่สังเกตมาพบว่า ผู้สูงอายุจะส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในด้านบุญพิธี ศาสนพิธี เป็นส่วนมาก ซึ่งจริงๆ แล้วบทบาทของผู้สูงอายุยังมีอีกมากมายที่ต้องส่งเสริม กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การพัฒนาและสาธารณสงเคราะห์ ช่วยเหลือสนับสนุนพระสงฆ์ในด้านการให้การศึกษา การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การสร้างเสนาสนะและถาวรวัตถุ การปกป้องทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญมากที่ต้องส่งเสริมด้วย

ปัจจุบันสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งที่เกิดจากความเปลี่ยนแปลงของวิทยาการทางวัตถุหรือเทคโนโลยี การประดิษฐ์คิดค้นและการค้นพบความรู้ใหม่ๆ ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งหักล้างกับความเชื่อหรือหลักคำสอนเดิมของศาสนา โดยเฉพาะเรื่องที่มีลักษณะเป็นอภิปรายญา ได้แก่ ความมีอยู่จริงของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ กฎแห่งกรรม และกำเนิดของจักรวาล มีผลทำให้ความเลื่อมใสในศาสนาลดลง ประกอบกับวิทยาการทางวัตถุนั้นมีลักษณะของความแปลกใหม่และตอบสนองความต้องการในชีวิตประจำวันอย่างรวดเร็ว จึงมีลักษณะของความดึงดูดความสนใจมากกว่าการศึกษาหลักธรรมทางศาสนา เมื่อหลักธรรมทางศาสนาถูกลดความสำคัญลง บทบาทของพระสงฆ์บางด้านก็ลดน้อยลงไปด้วย ทำให้เกิดปัญหาทางสังคมเศรษฐกิจปัญหา ยาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายากจน ฯลฯ จึงจำเป็นที่ทุกฝ่ายต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะผู้สูงอายุจะต้องเข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือแก้ไขและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทางพระพุทธศาสนาที่เป็นบทบาทสำคัญของวัดต่อชุมชนต่อสังคมให้เกิดความเข้มแข็ง สงบร่มเย็น ซึ่งเป็นช่องทางหนึ่งที่สามารถแก้ปัญหาทางสังคม โดยให้การส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาให้มากขึ้น โดยเฉพาะในเขตตำบลเหล่ายาวอำเภอบ้านโสม จังหวัดลำพูน ที่ผู้สูงอายุต้องมีจิตศรัทธาในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาให้มากกว่าเดิม ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นถึงความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ที่ควรศึกษาบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา รวมถึงแนวทางส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเผยแผ่และการสืบต่อพระพุทธศาสนา ได้แก่ การอุปถัมภ์พระสงฆ์ การชักชวนคนเข้าวัด การสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการปกป้องพระพุทธศาสนา โดยศึกษา

เฉพาะในเขตพื้นที่ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นที่ตั้งของเสนาสนะประจำของผู้วิจัย ผลการศึกษา นอกจากทำให้ทราบถึงบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา รวมถึง แนวทางในการส่งเสริมบทบาทผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา แล้ว ยังทำให้ได้องค์ความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเสริมสร้างบทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ทั้งในเขตพื้นที่ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน และพื้นที่อื่น อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ในพื้นที่ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาแนวทางส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ในพื้นที่ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ บทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา มีอะไรบ้าง

๑.๓.๒ แนวทางส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา มีอะไรบ้าง

๑.๔ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

บทบาท หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย

๑. บทบาทด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์

๒. บทบาทด้านการชักชวนคนเข้าวัด

๓. บทบาทด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๔. บทบาทด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา

กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่และสืบต่อพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย

๑. กิจกรรมด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์ ได้แก่ การถวายภัตตาหาร การถวายสิ่งของอุปโภค เครื่องวัฏฐุบริขาร เช่น ผ้าไตรจีวร และเครื่องใช้ที่จำเป็น การถวายการรักษาโรค และการสร้างเสนาสนะสถาน

๒. กิจกรรมด้านการชักชวนคนเข้าวัด ได้แก่ การจัดบรรยายธรรมะโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง โดยให้ศรัทธาวิคเข้ามาดำเนินการร่วมกับพระสงฆ์ การจัดอบรมธรรมะ การจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเนื่องในวันสำคัญทางประเพณี

๓. กิจกรรมด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมการแสดงปาฐกถาธรรมทั้งในสถานที่ราชการ สถานศึกษา และหน่วยงานต่างๆ การจัดโครงการธรรมะสัญจรไปตามชุมชนต่างๆ การเทศนาธรรมผ่านทางวิทยุชุมชน การจัดพิมพ์หนังสือธรรมะ และการจัดทำ CD ธรรมะ

๔. กิจกรรมด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา ได้แก่ การศึกษาหลักธรรมคำสอนให้เข้าใจอย่างแท้จริง การปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาอย่างถูกต้อง และการทำนุบำรุงศาสนาอย่างมีเหตุผล

แนวทางส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา หมายถึง แนวทางส่งเสริมพฤติกรรมการแสดงออกของผู้สูงอายุในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่และสืบต่อพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย

๑. กิจกรรมด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์
๒. กิจกรรมด้านการชักชวนคนเข้าวัด
๓. กิจกรรมด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๔. กิจกรรมด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา

ผู้สูงอายุ หมายถึง พุทธศาสนิกชนที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไป และอาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโอง จังหวัดลำพูน

สถานภาพส่วนบุคคล หมายถึง สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งอาศัย อยู่ในพื้นที่ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโอง จังหวัดลำพูน ประกอบด้วย ผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน และ เจ้าอาวาสวัด รายละเอียด ดังนี้

๑. สถานภาพส่วนบุคคลของผู้สูงอายุ

๑.๑ เพศ หมายถึง เพศของผู้สูงอายุผู้ตอบแบบสอบถาม แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ เพศชาย และ เพศหญิง

๑.๒ อายุ หมายถึง อายุตามปฏิทินของผู้สูงอายุผู้ตอบแบบสอบถาม ที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไป

๑.๓ ระดับการศึกษา หมายถึง วุฒิการศึกษาสูงสุดของผู้สูงอายุผู้ตอบแบบสอบถาม แบ่งเป็น ๖ กลุ่ม ได้แก่ ไม่เกินประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า อนุปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี

๑.๔ อาชีพในปัจจุบัน หมายถึง การประกอบอาชีพในปัจจุบันของผู้สูงอายุผู้ตอบแบบสอบถาม แบ่งเป็น ๖ กลุ่ม ได้แก่ ข้าราชการบำนาญ ประกอบธุรกิจส่วนตัว รับจ้าง เกษตรกร ไม่ได้ทำงาน และอื่นๆ

๒. สถานภาพส่วนบุคคลของผู้นำชุมชน

๒.๑ เพศ หมายถึง เพศของผู้นำชุมชนผู้ตอบแบบสอบถาม แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ เพศชาย และ เพศหญิง

๒.๒ ตำแหน่งผู้นำชุมชน หมายถึง ตำแหน่งของผู้นำชุมชนผู้ตอบแบบสอบถาม แบ่งเป็น ๔ กลุ่ม ได้แก่ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (ส.อบต.) ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครหมู่บ้าน (อสม.) และอื่นๆ

๒.๓ อายุ หมายถึง อายุตามปฏิทินของผู้นำชุมชนผู้ตอบแบบสอบถาม แบ่งเป็น ๔ กลุ่ม ได้แก่ ไม่เกิน ๔๐ ปี, ๔๑ – ๕๐ ปี, ๕๑ – ๖๐ ปี และ ตั้งแต่ ๖๑ ปีขึ้นไป

๒.๔ ระดับการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาสูงสุดของผู้นำชุมชนผู้ตอบแบบสอบถาม แบ่งเป็น ๖ กลุ่ม ได้แก่ ไม่เกินประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า อนุปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี

๒.๕ อาชีพในปัจจุบัน หมายถึง การประกอบอาชีพในปัจจุบันของผู้นำชุมชนผู้ตอบแบบสอบถาม แบ่งเป็น ๖ กลุ่ม ได้แก่ ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ ประกอบธุรกิจส่วนตัว รับจ้าง เกษตรกร ไม่ได้ทำงาน และ อื่นๆ

๓. สถานภาพส่วนบุคคลของเจ้าอาวาส ได้แก่ อายุ จำนวนพรรษาที่บวช วุฒิการศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกนักธรรม วุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี วุฒิการศึกษาทั่วไป และ สมณศักดิ์

๓.๑ อายุ หมายถึง อายุตามปฏิทินของเจ้าอาวาสวัดผู้ตอบแบบสอบถาม แบ่งเป็น ๕ กลุ่ม ได้แก่ ไม่เกิน ๓๐ ปี, ๓๑ – ๔๐ ปี, ๔๑ – ๕๐ ปี, ๕๑ – ๖๐ ปี และ ๖๑ ปีขึ้นไป

๓.๒ จำนวนพรรษาที่บวช หมายถึง จำนวนพรรษาที่บวชของเจ้าอาวาสวัดผู้ตอบแบบสอบถาม แบ่งเป็น ๕ กลุ่ม ได้แก่ ไม่เกิน ๑๐ พรรษา, ๑๑ – ๒๐ พรรษา, ๒๑ – ๓๐ พรรษา ๓๑ – ๔๐ พรรษา และ ๔๑ พรรษาขึ้นไป

๓.๓ วุฒิกการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกนักธรรม หมายถึง วุฒิกการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกนักธรรมของเจ้าอาวาสวัดผู้ตอบแบบสอบถาม แบ่งเป็น ๔ กลุ่ม ได้แก่ นักธรรมตรี นักธรรมโท นักธรรมเอก และไม่ได้เรียน

๓.๔ วุฒิกการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี หมายถึง วุฒิกการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (เปรียญธรรม หรือ ประโยค) ของเจ้าอาวาสวัดผู้ตอบแบบสอบถาม แบ่งเป็น ๔ กลุ่ม ได้แก่ เปรียญธรรมตรี ๑ – ๓ ประโยค เปรียญธรรมโท ๔ – ๖ ประโยค เปรียญธรรมเอก ๗ – ๙ ประโยค และไม่ได้เรียน ซึ่งวุฒิกการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (เปรียญธรรม หรือ ประโยค) เมื่อรวมแล้ว มี ๙ ชั้น ๘ ระดับ ระดับที่ ๑ ได้แก่ ชั้นประโยค ๑ – ๒ (เรียน ๑ – ๒ ปี) และ ระดับที่ ๒ – ๘ ได้แก่ เปรียญธรรม (ป.ธ.) ๓ – ๙ ประโยค โดยเมื่อสำเร็จการศึกษาพระปริยัติธรรมในแต่ละชั้น จะมีการประกาศเกียรติคุณและเทียบวุฒิกการศึกษา ดังนี้

๑) เปรียญธรรมตรี ได้แก่

๑.๑) ผู้สอบชั้นที่ ๒ (เปรียญธรรม ๓ ประโยค) จะเทียบเท่าวุฒิกศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ถ้าเป็นพระภิกษุจะมีคำนำหน้าชื่อว่า “พระมหา” ถ้าเป็นสามเณรจะมีคำว่า “เปรียญ” ต่อท้ายนามสกุล

๑.๒) ผู้สอบชั้นที่ ๔ (เปรียญธรรม ๕ ประโยค) สามารถนำมาขอใบเทียบวุฒิกศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายได้ ถ้าผู้ที่สอบได้ชั้นนี้ได้รับแต่งตั้งให้เป็นครูสอน ๑ ปี และทำการสอนมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๑๐๐ ชั่วโมง

๒) เปรียญธรรมโท ผู้สอบชั้นที่ ๕ (เปรียญธรรม ๖ ประโยค) จะเทียบเท่า วุฒิกศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (โดยไม่ต้องมีใบเทียบวุฒิ)

๓) เปรียญธรรมเอก ผู้สอบชั้นที่ ๘ (เปรียญธรรม ๙ ประโยค) จะเทียบเท่า วุฒิกศึกษาระดับปริญญาตรี ตามพระราชบัญญัติผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๒๗ และพระราชบัญญัติผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๐

๓.๕ วุฒิกการศึกษาทั่วไป หมายถึง วุฒิกการศึกษาทั่วไปของเจ้าอาวาสวัดผู้ตอบแบบสอบถาม แบ่งเป็น ๖ กลุ่ม ได้แก่ ไม่เกินประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า อนุปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี

๓.๖ สมณศักดิ์ หมายถึง สมณศักดิ์ของเจ้าอาวาสวัดผู้ตอบแบบสอบถาม ที่ได้รับพระราชทาน โดยมีพัคศเป็นเครื่องกำหนด แบ่งเป็น ๖ กลุ่ม ได้แก่ พระเปรียญธรรม พระครูชั้นประทวน พระครูชั้นสัญญาบัตร พระฐานานุกรม พระราชาคณะ และไม่มีสมณศักดิ์

๑.๕ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๕.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งศึกษาบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา รวมถึง แนวทางส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งครอบคลุม ๔ กิจกรรม ดังนี้

๑) กิจกรรมด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์ ได้แก่ การถวายภัตตาหาร การถวายสิ่งของอุปโภค เครื่องวัฏฐุบริขาร เช่น ผ้าไตรจีวร และเครื่องใช้ที่จำเป็น การถวายยารักษาโรค และการสร้างเสนาสนะสถาน

๒) กิจกรรมด้านการชักชวนคนเข้าวัด ได้แก่ การจัดบรรยายธรรมะโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง โดยให้ศรัทธาวิฑเข้ามามีส่วนร่วมร่วมกับพระสงฆ์ การจัดอบรมธรรมะ การจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเนื่องในวันสำคัญทางประเพณี

๓) กิจกรรมด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมการแสดงปาฐกถาธรรมทั้งในสถานที่ราชการ สถานศึกษา และ หน่วยงานต่างๆ การจัดโครงการธรรมะสัญจรไปตามชุมชนต่างๆ การเทศนาธรรมผ่านทางวิทยุชุมชน การจัดพิมพ์หนังสือธรรมะ และการจัดทำ CD ธรรมะ

๔) กิจกรรมด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา ได้แก่ การศึกษาหลักธรรมคำสอนให้เข้าใจอย่างแท้จริง การปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาอย่างถูกต้อง และการทำนุบำรุงศาสนาอย่างมีเหตุผล

๑.๕.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร มุ่งเน้นศึกษาค้นคว้าเอกสาร คัมภีร์และตำราทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น คัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา หนังสือ ตำรา และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๕.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษารับบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาครั้งนี้ ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน ครอบคลุมพื้นที่ ๑๓ หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ที่ ๑	บ้านม่วงโตน
หมู่ที่ ๒	บ้านทุ่งโป่ง
หมู่ที่ ๓	บ้านเหล่ายาวใต้

หมู่ที่ ๔	บ้านบ้านคอยแดน
หมู่ที่ ๕	บ้านเหล่ามะเหือง
หมู่ที่ ๖	บ้านดงมะเฟือง
หมู่ที่ ๗	บ้านเหล่ายาวเหนือ
หมู่ที่ ๘	บ้านแพะโป่ง
หมู่ที่ ๙	บ้านท้องฝาย
หมู่ที่ ๑๐	บ้านเหล่าหมื่น
หมู่ที่ ๑๑	บ้านปากทางม่วงโตน
หมู่ที่ ๑๒	บ้านห้วยสร้อย
หมู่ที่ ๑๓	บ้านทุ่งญี่ปุ่นแดง

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑) ทำให้ทราบบทบาทของผู้สูงอายุ ในพื้นที่ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน ในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา
- ๒) ทำให้ทราบแนวทางส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ในพื้นที่ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน
- ๓) ทำให้ได้องค์ความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเสริมสร้างบทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ทั้งในเขตพื้นที่ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน และพื้นที่อื่น อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาครั้งนี้ มุ่งศึกษาบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลเหล่ายาว จังหวัดลำพูน ซึ่งในการนำเสนอการประมวลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบและประเด็นการวิจัย โดยแยกเป็นหัวข้อต่างๆ ดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

เมื่อกล่าวถึงบทบาทต้องคำนึงถึงหน้าที่เพราะว่าหน้าที่กับบทบาทจะมาด้วยกันเสมอ แต่แล้วในสภาพความเป็นจริงไม่ได้มาด้วยกันเสมอไป เพราะสาเหตุการขัดแย้งกันระหว่างบทบาทกับหน้าที่ อันเนื่องมาจากเจตคติที่ต่างกัน ค่านิยม หรือพื้นฐานทางสังคมที่ต่างกัน บางครั้งในคนเดียวก็มีทั้งบทบาทและหน้าที่ในขณะเดียวกันหรืออาจมีหลายบทบาทและหน้าที่ในขณะเดียวกันก็ได้ทฤษฎีที่มีทั้งบทบาทมองบุคคลในฐานะเป็นสมาชิกของสังคมที่อาศัยบทบาทเป็นตัวเชื่อมในการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ ความเข้าใจบทบาทและความสามารถในการแสดงบทบาทจะเป็นอุทาหรณ์กรณีชีวิตความสำเร็จหรือล้มเหลวของบุคคลของผู้ดำรงสถานภาพต่างๆ ในสังคมได้

ทฤษฎีบทบาทเป็นทฤษฎีย่อยในทฤษฎีการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction Theory) โดยกล่าวถึงลักษณะของสังคมมนุษย์และลักษณะของปัจเจกบุคคลแล้วชี้ให้เห็นว่า ตัวเชื่อมระหว่างมนุษย์กับสังคมนั้นก็คือบทบาทสังคมมนุษย์ คือ โรงละคร มนุษย์แต่ละคนคือตัวแสดงที่มีบทบาทชัดเจนสำหรับแสดง มีบทละครเป็นตัวกำกับมนุษย์แต่ละคนมีตำแหน่งต่างๆ ชัดเจนที่จะต้องดำรง มีบรรทัดฐานสังคมควบคุมพฤติกรรมตัวละครต้องเชื่อฟังผู้กำกับ มนุษย์ทุกคนต้องปรับตัวเข้ากับผู้ชม ต้องสวมบทบาทผู้ชมประเภทต่างๆ (Generalized

Others) และประการสุดท้ายต้องอาศัยความรู้ความชำนาญคนช่วยในการแสดง อาศัยศักยภาพของตนและทักษะในการแสดงบทบาทเข้าช่วย ซึ่งเป็นที่ที่จะต้องใช้ในการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น^๑

๒.๑.๑ ความหมายของบทบาท

คำว่า “บทบาท” เป็นคำที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ การกระทำของมนุษย์ที่อยู่ในสังคม โดยมีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลาย ดังต่อไปนี้

สินธร คำเหมือน กล่าวว่า บทบาท หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและพฤติกรรมที่คาดหวัง หรือการแสดงออกทางพฤติกรรมที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น และได้แสดงออกตามบทบาท^๒

บุญตา ไล่เลิศ กล่าวว่า บทบาท หมายถึง การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพของตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งที่บุคคลได้รับ ต้องมีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบตามที่กำหนดไว้ตามบทบาทของตำแหน่งนั้น และคล้อยตามความมุ่งหวังของสังคม เช่น บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาก็หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวข้องกับงานในหน้าที่ที่ปฏิบัติในสถานศึกษานั้น^๓

สำเร้ง กล้าหาญ กล่าวว่า บทบาท หมายถึง แนวทางของการแสดงออกหรือปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในตำแหน่งทางสังคม ทางหน้าที่การงาน ตามสภาพแวดล้อมของแต่ละบุคคลที่เป็นอยู่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน^๔

^๑สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๓-๑๓๔.

^๒สินธร คำเหมือน, “บทบาทผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทฤษฎีของครูและผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๕๐), หน้า ๗.

^๓บุญตา ไล่เลิศ, “บทบาทของผู้บริหารในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์ เขต ๑”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๕๐), หน้า ๑๒.

^๔สำเร้ง กล้าหาญ, “สภาพการปฏิบัติงานตามบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต ๑”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๕), หน้า ๗.

นิตย์ ประจงแต่ง กล่าวว่า บทบาท หมายถึง ลักษณะของพฤติกรรมที่แสดงออกตามตำแหน่งที่บุคคลนั้น ได้รับการแสดงออกนั้นย่อมผูกพันกับความคิดของผู้ดำรงตำแหน่งเอง และตามความคาดหวังของผู้อื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับตำแหน่งนั้น^๕

ณัฐพร ชินบุตร กล่าวว่า บทบาท หมายถึง การกระทำหรือพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกมาตามตำแหน่งหน้าที่ทางสังคม ที่ตนดำรงอยู่ในขณะนั้น ซึ่งจะต้องขึ้นอยู่กับสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่ง และยังคงเป็นไปตามความคาดหวังของตนเองและผู้อื่นที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันด้วย^๖

ปรีชา สุวังบุตร กล่าวว่า บทบาท หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมาตามสถานภาพ หรือตำแหน่ง หรือสิทธิหน้าที่ หรือบรรทัดฐานทางสังคมที่มีความคาดหวังต่อการกระทำของบุคคลกลุ่มคนและสังคม เพื่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในสังคมนั้น^๗

สัณญา สัณญาวิวัฒน์ บทบาท หมายถึง ส่วนหนึ่งที่เป็นผลวัดของสถานภาพ บุคคล จะได้รับมอบหมายให้ดำรงสถานภาพ โดยมีความสัมพันธ์กับสถานภาพอื่น เมื่อเขาใช้สิทธิและทำหน้าที่อันเป็นส่วนต่างๆ ของสถานภาพก็แปลว่าเขาแสดงบทบาท^๘

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า บทบาท หมายถึง การทำทำตามบท การทำตามบท โดยปริยายหมายความว่า การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู^๙

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาอังกฤษ-ไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายไว้ว่า บทบาท หมายถึง หน้าที่หรือพฤติกรรมที่สังคมกำหนดและคาดหมายให้บุคคลกระทำ^{๑๐}

^๕นิตย์ ประจงแต่ง, “บทบาทการนิเทศภายในของผู้บริหาร โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต ๒”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๘), หน้า ๕.

^๖ณัฐพร ชินบุตร, “การรับรู้ในบทบาทหน้าที่และความต้องการในการพัฒนาตนเองของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตอำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๗), หน้า ๔๖.

^๗ปรีชา สุวังบุตร, “ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านความรู้”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๗), หน้า ๒๒.

^๘สัณญา สัณญาวิวัฒน์, *การพัฒนาชุมชน*, หน้า ๑๓๑.

^๙ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒*, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๒), หน้า ๖๐๒.

^{๑๐}ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๒), หน้า ๑๑๕.

สุพัตรา สุภาพ บทบาท คือการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพบุคคล บทบาทเป็นการปฏิบัติหน้าที่หรือการแสดงออกของตน ซึ่งคนอื่นคาดคิดหรือหวังว่าจะทำหรืออาจเป็นไปตามที่ตนเองอยากกระทำ บทบาทจึงเป็นทั้งเรื่องส่วนตัว และเป็นเรื่องส่วนรวม ซึ่งบทบาทของแต่ละคนอาจเป็นผลมาจากปัจจัยทางสังคม ได้แก่ ตำแหน่งหน้าที่และสถานภาพของบุคคลที่ประกอบด้วยความคาดหวังต่างๆ จากสังคม^{๑๑}

กรองแก้ว อยู่สุข บทบาท หมายถึง แบบอย่างของพฤติกรรมที่คาดหวังว่าบุคคลจะแสดงออกในกิจกรรมที่ทำร่วมกับผู้อื่น บทบาทจะสะท้อนให้เห็นถึงตำแหน่งในสังคม รวมไปถึงหน้าที่ สิทธิ ความรับผิดชอบและอิทธิพลของแต่ละบุคคลด้วย^{๑๒}

สุชา จันทร์เอม บทบาท คือ สิ่งที่บุคคลได้สถานภาพต่างๆ พึงกระทำ เมื่อสังคม กำหนดสิทธิและหน้าที่ให้สถานภาพใดอย่างใดแล้ว บุคคลที่มีอยู่ในสถานภาพนั้นๆ จะต้องประพฤติตามหน้าที่ที่กำหนดไว้^{๑๓}

งามพิศ สัตย์สงวน บทบาท คือ พฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่างๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร เป็นบทบาทที่เขาถูกคาดหวัง โดยกลุ่มคนและสังคม เพื่อให้ความสัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้^{๑๔}

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช บทบาทหมายถึง พฤติกรรมหรือการประพฤติปฏิบัติ ของคนที่เป็นเจ้าของสถานภาพพิเศษนั้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง บทบาทหมายถึงการประพฤติปฏิบัติ ตามสถานภาพ^{๑๕}

บทบาทที่เกิดขึ้นในสังคมนั้นจะเกี่ยวข้องกับสถานภาพหรือตำแหน่งทางสังคมด้วย โดยบทบาทจะมีความสัมพันธ์กับสถานภาพ ด้วยเหตุที่บทบาทเป็นการกระทำตามสถานภาพของบุคคลและสถานภาพทำให้ทราบว่า แต่ละบุคคลควรจะมีบทบาทอย่างไร ซึ่งในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของสถานภาพไว้ว่า สถานภาพ คือ ฐานะ

^{๑๑}สุพัตรา สุภาพ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐), หน้า ๒๖.

^{๑๒} กรองแก้ว อยู่สุข, พฤติกรรมองค์กร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑๑.

^{๑๓}สุชา จันทร์เอม, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๔), หน้า ๒๘.

^{๑๔}งามพิศ สัตย์สงวน, “การจัดระเบียบทางสังคม” สังคมและวัฒนธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๗๓.

^{๑๕}มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, เอกสารการสอนชุดวิชา มนุษย์กับสังคม หน่วยที่ ๑-๗, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, ๒๕๔๖), หน้า ๒๐.

ตำแหน่งหรือเกียรติยศของบุคคลที่ปรากฏในสังคมและสิทธิหน้าที่ตามบทบาทของบุคคล^{๑๖} สอดคล้องกับ งามพิศ สัตย์สงวน ได้อธิบายถึงลักษณะของสถานภาพไว้ว่า สถานภาพมี ๒ ประเภท คือ สถานภาพที่ได้มาโดยกำเนิด และสถานภาพที่ได้มาด้วยความสามารถ สถานภาพที่ได้มาโดยกำเนิดหรือสถานภาพที่ติดตัวมา เป็นสถานภาพที่ได้จากการเป็นสมาชิกกลุ่มที่เราเลือกไม่ได้ เป็นสถานภาพหรือตำแหน่งที่ได้มาตั้งแต่เกิด ส่วนสถานภาพที่ได้มาด้วยความสามารถ เป็นสถานภาพที่ไม่ได้มาตั้งแต่เกิดแต่ได้มาภายหลัง สถานภาพประเภทนี้มักได้มาเพราะความพยายาม ความอดทน อดกลั้นต่อความยากลำบากต่างๆ มีการฝึกฝนเป็นเวลานานและได้มาจากการแข่งขัน สถานภาพและบทบาทจึงมักจะเป็นของคุณกัน โดยบทบาทเป็นการทำตามสิทธิและหน้าที่ของผู้ที่อยู่ในตำแหน่งต่างๆ ซึ่งสิทธิคือ สิ่งที่เขาพึงได้รับตอบแทนจากการปฏิบัติหน้าที่ตามตำแหน่งนั้นๆ และหน้าที่คือ สิ่งที่เขาทำในฐานะที่ครองตำแหน่งนั้นๆ อยู่ บทบาทจึงเป็นสิ่งที่เขาทำในตำแหน่งที่เขาครองอยู่ บทบาทจึงมีความสัมพันธ์กับสถานภาพในลักษณะที่บทบาทเป็นการกระทำตามลักษณะของสถานภาพ กล่าวคือ การที่บุคคลจะมีบทบาทอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับว่าบุคคลนั้นมีสถานภาพอย่างไรด้วย^{๑๗}

จากที่กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับบทบาท สามารถสรุปได้ว่า บทบาท คือ พฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคลที่แสดงออกตามสถานภาพที่ตนดำรงอยู่ บทบาทที่แสดงออกนี้ ถูกกำหนดโดยความคาดหวังของสังคมไว้อย่างชัดเจน ภายใต้วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมนั้น บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนานั้นถือว่าเป็นบทบาทที่สำคัญในฐานะที่ผู้สูงอายุเป็น ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นเครือญาติที่เกี่ยวข้องจะต้องช่วยกันส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาให้จรโลงกับศาสนาพุทธต่อไป

๒.๑.๒ ประเภทของบทบาท

บุคคลในสังคมจะแสดงบทบาทต่างๆ แตกต่างกันไป โดยที่การแสดงบทบาทของบุคคลจะเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงลักษณะของบุคคลนั้นได้ ดังนั้น จึงมีผู้แบ่งลักษณะและประเภทของบทบาทไว้ ดังต่อไปนี้

จำนง อดิวัฒนสิทธิ์ และคณะ ได้กล่าวถึงลักษณะของบทบาทไว้ ๓ ลักษณะ คือ

^{๑๖}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๑๖-๑๑๑๗.

^{๑๗}งามพิศ สัตย์สงวน อังโน สุจิณณา พานิชกุล, “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษา กิจกรรมการสนทนาระหว่างพระสงฆ์กับนักท่องเที่ยว”, การศึกษาค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒.

๑) บทบาทในอุดมคติ (Ideal Role) เป็นบทบาทที่กำหนดไว้เป็นกฎหมาย หรือตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคม เป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ซึ่งผู้มีสถานภาพหนึ่งๆ ควรกระทำ แต่อาจไม่มีใครทำตามนั้นก็ได้

๒) บทบาทที่บุคคลเข้าใจ (Perceived Role) เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้นๆ ที่คาดคิดด้วยตัวเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้เกี่ยวข้องกับค่านิยม ทศนคติ บุคลิกภาพและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

๓) บทบาทที่แสดงออกจริง (Actual or Enacted Role) เป็นการกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริง ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วย สถานการณ์ดังกล่าวอาจเป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม เช่น การกีดกันของกลุ่มต่างๆ และบทบาทที่กระทำจริงอาจจะสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับบทบาทในอุดมคติหรือบทบาทที่บุคคลรับรู้ก็ได้^{๑๔}

พวงเพชร สุรัตน์กวีกุล ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทดังนี้ บทบาทเป็นรูปธรรมเห็นได้จากการกระทำที่แสดงออกมา บทบาทมี ๓ ด้าน คือ

๑) บทบาทในอุดมคติ (Ideal Role) ได้แก่ บทบาทอันกำหนดไว้ตามความคาดหวัง ของบุคคลทั่วไปในสังคมเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ ซึ่งผู้ที่มีสถานภาพนั้นๆ ควรกระทำ แต่อาจมีใครที่ทำหรือไม่มีใครทำตามนั้นก็เป็นได้

๒) บทบาทที่บุคคลเข้าใจหรือรับรู้ (Perceived Role) เป็นบทบาทอันบุคคลคาดคิดด้วยตนเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้จะขึ้นอยู่กับทัศนคติ ค่านิยม บุคลิกภาพและประสบการณ์ของแต่ละบุคคลด้วย

๓) บทบาทที่แสดงออกจริง (Actual Role) เป็นการกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริง ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วย ทำให้การแสดงบทบาทแตกต่างกันไป^{๑๕}

สงวนศรี วิรัชชัย ได้สรุปลักษณะของบทบาทไว้ ๕ ประการ คือ

๑) บทบาทตามที่กำหนด (Prescribed Roles) หมายถึง บทบาทที่สังคม กลุ่มหรือองค์กรกำหนดไว้ว่าเป็นรูปแบบของพฤติกรรมประจำตำแหน่งต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม กลุ่มหรือองค์กรนั้นๆ

๒) บทบาทที่ผู้อื่นคาดหวัง (Expected Roles) หมายถึง บทบาทหรือรูปแบบของพฤติกรรมที่คนอื่นๆ คาดหวังว่าผู้อยู่ในตำแหน่งจะถือปฏิบัติ

^{๑๔}งาน อดิวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๗-๑๘.

^{๑๕}พวงเพชร สุรัตน์กวีกุล, มนุษย์กับสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๖๕-๖๖.

๓) บทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่ง (Subjective Roles) หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมที่บุคคลผู้อยู่ในตำแหน่งคิด เชื่อว่าเป็นบทบาทของตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่

๔) บทบาทที่ปฏิบัติจริง (Enacted Roles) หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมที่ผู้อยู่ในตำแหน่งได้ปฏิบัติหน้าที่แสดงออกมาให้เห็น ซึ่งมักจะเป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องกับบทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่ง แต่อาจมีกรณีที่บุคคลแสดงพฤติกรรมคาดหวังผู้อื่น ทั้งๆ ที่บทบาทนั้นไม่ตรงกับบทบาทตามความคิดของตน

๕) บทบาทที่ผู้อื่นรับรู้ (Perceived Roles) หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมที่ผู้อื่นได้รับทราบเกี่ยวกับการปฏิบัติบทบาทของผู้อยู่ในตำแหน่ง ซึ่งโดยธรรมชาติการรับรู้ของคนเราจะมีการเลือกรับรู้ และมีการรับรู้ที่ผิดพลาดไปจากความเป็นจริงได้ด้วยอิทธิพลจากประสบการณ์หลายอย่าง^{๒๐}

อรุณ รักธรรม ได้แบ่งบทบาทออกเป็น ๓ ประเภท คือ

๑) บทบาทจริง (Actual Role) เป็นพฤติกรรมที่แท้จริงของบุคคล ที่ถูกควบคุมโดยอารมณ์ เจตคติ พฤติกรรมส่วนตัว และปัญหาในการปฏิบัติงาน

๒) บทบาทที่ถูกกำหนด (Prescription Role) เป็นขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบ ซึ่งทางหน่วยงานหรือองค์กรเป็นผู้กำหนด

๓) บทบาทคาดหวัง (Expectation Role) เป็นความคาดหวังของบุคคลอื่น หรือสังคมที่มีต่อบุคคลผู้ครองตำแหน่ง และเป็นความคาดหวังของตนเองต่อบทบาทนั้นๆ^{๒๑}

Allport ได้จำแนกบทบาทที่สัมพันธ์กับสังคมและลักษณะของบุคคลออกเป็น ๔ ลักษณะ คือ

๑) บทบาทที่สังคมคาดหวัง (Role-Expectations) เป็นบทบาทที่สังคมกำหนดให้แก่บุคคลในสังคมที่ดำรงตำแหน่งหรือสถานภาพต่างๆ ซึ่งเป็นบทบาทที่คนส่วนใหญ่ในสังคมคาดหวังให้สมาชิกของสังคมได้แสดงออก

๒) บทบาทที่อยู่ในความคิด (Role-Conception) เป็นบทบาทที่บุคคลแต่ละคนคาดหวังว่าตนเองควรมีบทบาทอย่างไร จึงได้กำหนดบทบาทในรูปแบบของตนเอง ซึ่งบทบาทที่ตนเองกำหนดขึ้นนั้น อาจจะมีลักษณะสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับบทบาทที่สังคมคาดหวังก็ได้

๓) บทบาทที่ยอมรับ (Role-Acceptance) เป็นบทบาทที่บุคคลเลือกจะยอมรับหรือปฏิเสธลักษณะบทบาทที่ตนเองชอบหรือไม่ชอบบทบาทที่สังคมคาดหวัง หรือบทบาทที่อยู่ในความคิด

^{๒๐} สงวนศรี วิรัชชัย, *จิตวิทยาเพื่อการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร : ศึกษาพร, ๒๕๒๗), หน้า ๒๑-๒๔.

^{๒๑} อรุณ รักธรรม, *พฤติกรรมองค์กร*, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๑๘.

๔) บทบาทที่แสดงออก (Role-Performance) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลได้แสดงออก ซึ่งมีลักษณะหลากหลาย เนื่องจากความแตกต่างในแต่ละบุคคล เช่น ความคิด การยอมรับ อุปนิสัย บุคลิกภาพ ฯลฯ^{๒๒}

ธงชัย สันติวงษ์ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับ กระบวนการการแสดงบทบาทของบรรดาสมาชิกภายในองค์การ ย่อมสามารถกำหนดมา ได้เป็น ๔ ระยะ

ระยะที่ ๑ เป็นระยะของการคาดหมายในบทบาท เมื่อคนเราเริ่มเข้ามาในองค์การ ก็จะมีการได้ข้อมูลและข่าวสารจากองค์การ อาจโดยการปฐมนิเทศ การอบรม เพื่อให้ คนๆ นั้นสามารถคาดหมายถึงบทบาทที่เขาต้องแสดงออกในองค์การ

ระยะที่ ๒ เป็นระยะที่เป็นทางการ คนที่เข้ามาถูกกำหนดบทบาทที่จะต้องแสดง โดยอาจกำหนดออกมาเป็นวัตถุประสงค์ระเบียบวิธีปฏิบัติงาน กฎ ข้อบังคับ และเขาจะต้องแสดงบทบาทไปตามที่กำหนดเพื่อแลกกับผลตอบแทนซึ่งอาจจะเป็นผลตอบแทน ทางด้านตัวเงิน หรือ ทางด้านการได้รับการส่งเสริมเลื่อนตำแหน่งหรือผลตอบแทนอื่นๆ

ระยะที่ ๓ เป็นระยะของการเรียนรู้ในบทบาท เมื่อคนที่เข้ามาเริ่มปฏิบัติงาน เขาก็จะเริ่มมีการเรียนรู้ในบทบาทที่เขาได้แสดงออกอย่างเป็นทางการ และในขณะเดียวกัน เนื่องจากการทำงาน ต้องมีความสัมพันธ์กับผู้ร่วมงาน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการ ความคาดหมายของผู้ร่วมงานที่ไม่เป็นทางการที่มีต่อบทบาทของเขาก็มีส่วนสำคัญ เขาต้องพยายามที่จะปรับบทบาทของเขา ให้สอดคล้องกับความคาดหมายที่เป็นทางการ จากองค์การและความคาดหมายที่ไม่เป็นทางการจากผู้ร่วมงาน

ระยะที่ ๔ ระยะของการคงอยู่หรือออกไปจากองค์การ เมื่อคนเข้าในองค์การได้ปฏิบัติงานมาจนถึงระยะนี้ เขาก็ทราบว่าเขาควรจะอยู่ หรือลาออกไปจากองค์การ โดยอาศัยการเรียนรู้จากบทบาทที่ผ่านมาในระยะที่ ๓ เขาจะคงอยู่ต่อเมื่อบทบาทที่เขาแสดง อยู่สอดคล้อง หรือเป็นไปตามความคาดหมายขององค์การ และตามความคาดหมายที่ไม่ เป็นทางการของผู้ร่วมงาน ถ้าหากบทบาทที่เขาแสดงอยู่ไม่สอดคล้องหรือไม่เป็นไปตาม ความคาดหมายขององค์การ หรือตามความคาดหมายที่ไม่เป็นทางการของผู้ร่วมงานอันใดอันหนึ่งแล้ว ก็จะมีรู้สึกรู้สึกเกิดความขัดแย้งในบทบาท หรือความไม่ชัดเจนในบทบาทขึ้น หากไม่สามารถแก้ไข ก็จะเกิดความเบื่อหน่าย ความไม่พึงพอใจและลาออกไปในที่สุด

^{๒๒} Allport, Gordon W., **Pattern and growth in personality**, (New York : Holt, Rinehart and Winston, 1964), p.184.

จะเห็นได้ว่าเรื่องราวของบทบาทมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของคนในองค์กรคนในองค์กรจะแสดงพฤติกรรมตามที่ได้กำหนดไว้ในบทบาทที่เป็นที่คาดหวังจากผู้อื่น และองค์กร^{๒๓}

ทิตยา สุวรรณะชญ ได้กล่าวสรุปฐานะ ตำแหน่งและบทบาททางสังคมไว้ ดังนี้

๑) มีสถานภาพ (Status) อยู่จริงในสังคม และมีอยู่ก่อนที่ตัวคนจะเขาไปแสดง หรือครองสถานภาพนั้น

๒) มีบทบาทที่ควรเป็น (Ought-to-Role) ประจำตำแหน่ง

๓) วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีในสังคมนั้นๆ เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการกำหนดฐานะตำแหน่ง และบทบาทที่ควรจะเป็น

๔) การที่คนเราจะทราบถึงฐานะตำแหน่ง และบทบาทหน้าที่ได้มาจากการปะทะสังสรรค์ทางสังคม (Socialization) ในสังคมนั้นๆ

๕) บทบาทที่ควรจะเป็นนั้น จะไม่แน่นอนเสมอว่าจะเหมือนกับพฤติกรรมจริงของคนที่ครองฐานะตำแหน่งอื่นๆ เพราะพฤติกรรมจริงๆ นั้นเป็นผลของการปฏิกิริยา ของคนที่ครองตำแหน่งที่มีต่อบทบาทที่ควรจะเป็นบุคลิกภาพของตนเอง และบุคลิกภาพ ของผู้อื่นที่เข้าร่วมในพฤติกรรมและครองกระตุ้น (Stimulus) ที่มีอยู่ในเวลาและสถานที่ ที่เกิดการติดต่อทางสังคม^{๒๔}

Linton เป็นนักมานุษยวิทยาคนแรกที่ทำให้แนวคิดในเรื่องฐานะตำแหน่ง (Status) และบทบาท (Role) ของฐานะตำแหน่งนั้น Linton กล่าวไว้ว่าสังคมตั้งอยู่บนรากฐานของการปฏิบัติตอบโต้ของคนในสังคมนั้น (Reciprocal Behavior) ถ้าหากคนไม่มีการกระทำตอบโต้แนวคิดในเรื่องฐานะตำแหน่ง และบทบาทจะไม่เกิดขึ้น Linton เห็นว่าฐานะตำแหน่งเป็นนามธรรมหมายถึง ตำแหน่งต่างๆ ที่มีอยู่ในรูปแบบหนึ่ง (A Particular Pattern) ซึ่งจะเป็นเครื่องที่กำหนดบทบาทของ ตำแหน่งนั้นๆ ได้ว่าจะมีการทำหน้าที่อย่างไร เพราะฉะนั้น ตำแหน่งจึงเป็นสิ่งที่คู่กับบทบาท นอกจากนั้น Linton ยังได้จำแนกชนิดของฐานะตำแหน่งออกเป็น ๒ ชนิด

๑) ฐานะตำแหน่งที่ได้มาโดยกำเนิด (Ascribed Status)

๒) ฐานะตำแหน่งที่ได้มาโดยการกระทำ (Achieved Status)^{๒๕}

^{๒๓} รงชัย สันติวงษ์, การบริหารงานบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖), หน้า ๘๒-๘๓.

^{๒๔} ทิตยา สุวรรณะชญ, สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗), หน้า ๔๕.

^{๒๕} Linton อังใน สุภา สุกุลเงิน, “ประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านหลังการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล ในทัศนะของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน : ศึกษาเฉพาะ กรณีอำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐.

จากที่กล่าวมาข้างต้นได้สรุปได้ว่า เมื่อผู้อยู่ในตำแหน่งปฏิบัติบทบาทโดยแสดงพฤติกรรมอย่างหนึ่ง ผู้ที่ได้พบเห็นอาจรับรู้พฤติกรรมหรือบทบาทนั้น ในทางที่แตกต่างกันและอาจแตกต่างกันไปจากบทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่งด้วย ดังนั้น บทบาทจึงเป็นพฤติกรรมที่บุคคลในสังคมจะแสดงออกตามสถานภาพหรือตำแหน่ง สิทธิและหน้าที่ของตน ตามความคาดหวังของสังคมหรือตามความเป็นจริง ซึ่งการแสดงบทบาทของแต่ละบุคคลอาจจะสอดคล้องหรือขัดแย้งกับความคาดหวังของสังคมก็ได้ ทั้งนี้บทบาททางสังคมจะถูกกำหนดและวางระเบียบไว้ เพื่อการปฏิบัติอย่างชัดเจนว่าบุคคลที่อยู่ในบทบาทนั้นจะต้องมีสิทธิและหน้าที่ทำอะไรบ้างในองค์กรนั้นๆ และสังคมได้วางระเบียบไว้อย่างชัดเจนว่าบุคคลในองค์กรดังกล่าว จะต้องเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของตนและผู้อื่นที่กำหนดไว้ ทั้งนี้เพื่อให้มีมาตรฐานการปฏิบัติงานที่ดี ถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

๒.๑.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

การปฏิบัติงานตามบทบาทของตนเองให้ถูกต้องเหมาะสมกับสภาพบทบาทที่รับมาตามข้อตกลงของสังคมนั้น ได้มีผู้สรุปเป็นทฤษฎีบทบาทไว้ดังต่อไปนี้

พระมหาพนมนคร มีราคา ได้รวบรวมทฤษฎีบทบาทและได้อธิบายโดยสรุปไว้ ดังนี้

๑) ทฤษฎีของเคโซ สวานานนท์ ได้กล่าวถึง แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทซึ่งสรุปได้ว่า บทบาทจะต้องประกอบด้วยลักษณะ ๔ ประการ ดังต่อไปนี้

- ๑.๑) ฐีสภาพของตนในสังคม
- ๑.๒) คำมั่นถึงพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น
- ๑.๓) คำมั่นถึงพฤติกรรมที่เกี่ยวกับผู้อื่น
- ๑.๔) ประเมินผลการแสดงบทบาทของตนเอง

๒) ทฤษฎีของโคเฮน ได้กล่าวสรุปทฤษฎีบทบาทไว้ว่า การที่สังคมกำหนดเฉพาะเจาะจงให้บุคคลปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทใดบทบาทหนึ่งนั้น เรียกว่า บทบาทที่ถูกกำหนด ถึงแม้ว่าบุคคลบางคนมิได้ประพฤติปฏิบัติตามบทบาทที่สังคมกำหนดให้ ส่วนบทบาทที่ปฏิบัติจริงหมายถึง การที่บุคคลได้แสดงหรือปฏิบัติออกจริงตามตำแหน่งของเขา ความไม่ตรงกันของบทบาทที่ถูกกำหนดกับบทบาทที่ถูกปฏิบัติจริงนั้น อาจมีสาเหตุมาจากสิ่งต่างๆ เหล่านี้

- ๒.๑) บุคคลขาดความเข้าใจในบทบาทที่สังคมต้องการ
- ๒.๒) ความไม่เห็นด้วยหรือไม่ลงรอยกับบทบาทที่ถูกกำหนด
- ๒.๓) บุคคลไม่มีความสามารถที่จะแสดงบทบาทนั้น ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓) ทฤษฎีของมิด ได้กล่าวถึงทฤษฎีบทบาทไว้ว่า บทบาทเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติจริง หรือบทบาทที่เป็นจริง ซึ่งจะต้องประกอบด้วยสิ่งดังต่อไปนี้

๓.๑) การรู้จักตนเองตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

๓.๒) พฤติกรรมตามสถานการณ์ที่กำหนดให้จะต้องมีความเหมาะสมกับการส่งเสริมฐานะของตนเอง

๓.๓) ภูมิหลังของการกระทำที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นนั้น การเป็นแบบอย่างเพื่อการกระทำบางอย่างเป็นไปตามแนวทางที่ต้องการ

๓.๔) การประเมินผลการกระทำตามบทบาท สามารถดำเนินการด้วยตนเอง หรือโดยคนอื่น^{๒๖}

ระเบียบ คำเขียน ได้ให้แนวคิดทฤษฎีของบทบาทไว้ว่า บทบาทตามตำแหน่งหนึ่งนั้น ได้ถูกคาดหวังจากสังคมรอบด้าน เช่น จากผู้ที่อยู่ในตำแหน่งอื่นๆ รอบตัวเรารวมทั้งตัวของเราเองด้วย ถ้าความคาดหวังของทุกฝ่ายไม่ตรงกัน ผู้ดำรงบทบาทไม่สามารถปรับให้มีความพอดี จะเกิดปัญหาความขัดแย้งในบทบาทหรือความสับสนเหลวในงานและการแสดงบทบาทของบุคคลในตำแหน่งที่ตนต้องแสดงหรือต้องปฏิบัติ ประสบการณ์ของผู้ที่จะต้องแสดงบทบาทและบุคลิกภาพของผู้ที่จะต้องแสดงบทบาทด้วย^{๒๗}

สงวน สุทธิเลิศอรุณ ได้สรุปทฤษฎีบทบาทดังต่อไปนี้

๑) ทฤษฎีบทบาทของราล์ฟ ลินตัน (Ralph Linton's Role Theory) ได้กล่าวว่า ตำแหน่งหรือสถานภาพเป็นผู้กำหนดบทบาท เช่น บุคคลที่มีตำแหน่งเป็นครูต้องแสดงพฤติกรรมเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูกศิษย์

๒) ทฤษฎีบทบาทของนาเดล (Nadel's Role Theory) ได้กล่าวไว้ว่า บทบาทคือ ส่วนประกอบที่ส่งผลต่อพฤติกรรม ๓ ลักษณะ คือส่วนประกอบที่ส่งเสริมบท เช่น ครู ต้องพูดเก่ง หรือมีอารมณ์ขัน ส่วนประกอบที่มีผลสำคัญต่อบทบาทและขาดมิได้ เช่น เป็นแพทย์ต้องรักษาคนไข้และส่วนประกอบที่เป็นไปตามกฎหมาย เช่น ครูต้องเป็นสมาชิกคุรุสภาโดยกำหนดให้เป็นสมาชิกรได้ดังนี้

^{๒๖}พระมหาพนมนคร มีราคา, “การดำรงสมณเพศของสามเณร โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย อำเภอสว่างวีระ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๕), หน้า ๒๗-๒๘.

^{๒๗}ระเบียบ คำเขียน, “การปฏิบัติบทบาทหัวหน้าหอผู้ป่วยตามการรับรู้ของหัวหน้าหอผู้ป่วยและพยาบาลประจำโรงพยาบาลพิจิตร”, วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑.

$$P = f(a,b,c\dots)$$

ถ้ากำหนดให้

P คือ บทบาท

a คือ ส่วนประกอบที่ส่งเสริมบทบาท

b คือ ส่วนประกอบที่มีผลต่อบทบาทและขาดมิได้

c คือ ส่วนประกอบที่เป็นไปตามกฎหมาย

จากสมการอธิบายได้ว่า บทบาทจะต้องประกอบด้วยส่วนประกอบหลายๆ ส่วน อย่างน้อย ๓ ส่วน ขึ้นไปจนถึง n ส่วน

๓) ทฤษฎีบทบาทของโฮมันน์ (Homann's Role Theory) ได้กล่าวว่าบุคคลจะเปลี่ยนแปลงบทบาทไปตามตำแหน่งเสมอ เช่น ตลอดกลางวันแสดงบทบาทสอนหนังสือเพราะมีตำแหน่งเป็นครูสอนตอนเย็นแสดงบทบาทเรียนหนังสือ เพราะมีตำแหน่งเป็นนิสิตภาคสมทบ เป็นต้น

๔) ทฤษฎีบทบาทของพาร์สันส์ (Parson's Role Theory) กล่าวว่าไว้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในสังคมทำให้มนุษย์ต้องเพิ่มบทบาทของตน เช่น บุคคลที่มีเพื่อนมากก็ต้องแสดงบทบาทมากขึ้นเป็นเงาตามตัว

๕) ทฤษฎีบทบาทของเมอร์ตัน (Merton's Role Theory) ได้กล่าวว่าไว้ว่า บุคคลแต่ละคนจะต้องมีตำแหน่งและบทบาทควบคู่กัน ไปซึ่งไม่เหมือนกัน บทบาทจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับทักษะของสังคมที่เขาสังกัดอยู่ตลอดจนลักษณะของบุคคลในสังคมนั้น

๖) ทฤษฎีบทบาทของกู๊ด (Good's Role Theory) กล่าวว่าไว้ว่า บทบาทคือ แบบแผนของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ของแต่ละบุคคลและบทบาทดังกล่าวควรเป็นไปตามข้อตกลงที่มีต่อสังคมนั้นๆ

๗) ทฤษฎีบทบาทของกัสกิน (Guskin's Role Theory) ได้กล่าวว่าไว้ว่า พฤติกรรมของบุคคลแต่ละคน คือ ผลที่ได้จากตำแหน่งทางสังคมของเขานั้นเองและทฤษฎีบทบาทจัดเป็นข้อตกลงประการแรกที่สถาบันต่างๆ ในสังคมคาดหวังว่าบุคคลที่ได้รับตำแหน่งต่างๆ ควรปฏิบัติอย่างไรบ้าง^{๒๘}

Linton ได้ให้แนวคิดทฤษฎี บทบาทไว้ว่าการที่บุคคลจะสามารถปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทที่ถูกกำหนดไว้ได้ดีหรือไม่ นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบดังต่อไปนี้คือ

๑) ลักษณะเฉพาะของสังคมหรือชุมชน

๒) วัฒนธรรม ประเพณีและความปรารถนาของสังคมที่เกี่ยวข้อง

^{๒๘} สงวน สุทธิเลิศอรุณ, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๒๕), หน้า ๕๖-๕๗.

๓) บุคลิกภาพและความจำเป็นของบทบาท^{๒๕}

สรุปได้ว่า เป็นพฤติกรรมของแต่ละคน ที่เปลี่ยนบทบาทไปตามตำแหน่งที่ได้รับทางสังคมซึ่งไม่เหมือนกัน บทบาทจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับสังคมที่อยู่ตลอดจนลักษณะของบุคคลในสังคมนั้น

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

การเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีจะต้องปฏิบัติตามหน้าที่ในฐานะของชาวพุทธ อาทิเช่น การปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อพระสงฆ์ การมีส่วนร่วมในพิธีกรรมทางศาสนา การดำรงชีวิตตามแบบอย่างที่ดีงาม และการที่พุทธศาสนิกชนได้เข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น การเวียนเทียน การตักบาตร การสวดมนต์ไหว้พระ เป็นต้น สิ่งที่สำคัญ คือ ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนาควรมีจิตใจที่เลื่อมใสในการเข้าร่วมกิจกรรมนั้นๆ อย่างแท้จริง พิธีกรรมที่ชาวพุทธควรเข้าร่วมแบ่งออกเป็น บุญพิธี ทานพิธีและกุศลพิธี

๒.๒.๑ กิจกรรมทางศาสนา

๑) การไหว้พระสวดมนต์เป็นประจำทุกวัน

พุทธศาสนิกชนผู้มีความเลื่อมใสมั่นคงในพระพุทธศาสนา ก่อนจะออกจากบ้าน และก่อนเข้านอนนิยมสวดมนต์เพื่อให้จิตใจสงบ เพราะการสวดมนต์เป็นการสรรเสริญคุณพระศรีรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ บทสวดมนต์ นำมาจากพระสูตรต่างๆ ในพระไตรปิฎกบ้าง นักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาแต่งขึ้นบ้าง เพื่อใช้สวดในโอกาสต่างๆ เป็นอุบายฝึกจิต และฝึกสมาธิได้เป็นอย่างดี เพราะขณะสวดมนต์จิตของผู้สวดจะต้องจดจ่ออยู่ที่บทสวด จึงจะสวดได้ถูกต้อง ถ้าจิตฟุ้งซ่านแล้ว ก็จะสวดผิดพลาดๆ ผู้ที่สวดมนต์เป็นประจำ จะได้รับอานิสงส์ต่างๆ เช่น ตัดความกังวลได้ เพราะขณะสวดจิตระลึกถึงแต่บทสวด ปล่อยวางความคิดอย่างอื่นเสียได้ ได้เจริญพุทธานุสสติ เพราะขณะสวดจิตระลึกถึงพระพุทธคุณ และคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ และจิตเป็นสมาธิมั่นคง จิตจะแน่วแน่อยู่ในอารมณ์เดียว เมื่อสวดเป็นประจำจะทำให้เป็นคนมีจิตมั่นคง เป็นต้น

^{๒๕} Linton อังโน สุภา สกุลเงิน, “ประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านหลังการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล ในทัศนะของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน : ศึกษาเฉพาะ กรณีอำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร”, หน้า ๑๔-๑๕.

๒) การทำบุญใส่บาตรประจำวัน

การทำบุญใส่บาตรพระสงฆ์เวลาเช้าประจำวัน นับเป็นส่วนหนึ่งที่ได้ช่วยกันสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ และให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อไป ดังนั้นการใส่บาตรประจำวัน เป็นวิธีการสร้างบุญวาสนาบารมี อันจะเป็นปुพเพตปุญญาสำหรับตนต่อไป ในอนาคตโดยตรง และเป็นผลดีที่ได้ช่วยอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาโดยอ้อม นิยมจัดทำตามกำลังศรัทธา และตามความสามารถแห่งกำลังทรัพย์ เท่าที่จะทำได้ โดยไม่เกิดความเดือดร้อนในการครองชีพ เช่น ใส่บาตรวันที่ ๑ รูปบ้าง ๒ รูปบ้าง ๓ รูปบ้าง เป็นต้น

๓) การทำบุญใส่บาตรวันเกิด

ชาวพุทธส่วนมากนิยมทำบุญด้วยการใส่บาตรประจำวันเกิดทุกสัปดาห์ เช่น คนเกิดวันอาทิตย์ก็นิยมใส่บาตรวันอาทิตย์ เป็นต้น บ้างนิยมทำบุญด้วยการใส่บาตรเมื่อถึงวันเกิด ทุกรอบปีบ้าง การทำบุญใส่บาตรประจำวันเกิดนี้ นิยมใส่บาตรพระเท่าอายุ หรือเกินกว่าอายุ ๑ ปี เช่น คนอายุ ๒๕ ปี ก็นิยมใส่บาตรพระ ๒๕ รูปบ้าง ๒๖ รูปบ้าง เป็นต้น

การทำบุญใส่บาตรประจำวันเกิดนี้ เพื่อเป็นการสร้างสมอบรมบุญวาสนาบารมี อันจะเป็นปุพเพตปุญญา ยังมีความมุ่งหมายเพื่อเป็นการเพิ่มเติมบุญกุศล อันเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงชีวิตให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น เปรียบเสมือนการเติมน้ำมันเชื้อเพลิงให้แก่ดวงประทีป เพื่อให้ดวงประทีปไม่ดับ และให้ลูกโพล่งขึ้น มีแสงสว่างไสวสืบต่อไปได้นานฉันใด การทำบุญใส่บาตรประจำวันเกิดนี้ ก็เพื่อเพิ่มเติมบุญกุศล คือ น้ำมันหล่อเลี้ยงชีวิต เพื่อให้ชีวิตของตนไม่ดับ และให้ชีวิตเจริญรุ่งเรืองสืบไปได้นาน ฉะนั้น

๔) การเข้าวัดวันธรรมสวนะ

พุทธศาสนิกชนสามารถปฏิบัติศาสนกิจในวันธรรมสวนะ คือ วันกำหนดประชุมฟังธรรมของพุทธบริษัท ที่เรียกเป็นคำสามัญโดยทั่วไปว่า “วันพระ” เป็นประเพณีนิยมของพุทธบริษัท ที่ได้ปฏิบัติสืบเนื่องกันมาแล้วแต่ครั้งพุทธกาล โดยถือว่าการฟังธรรมตามกาลที่กำหนดเป็นประจำไว้ ย่อมก่อให้เกิดสติปัญญา และสิริมงคลแก่ผู้ฟัง อย่างน้อยได้รับธรรมสวนานิสงส์อยู่แล้ว วันกำหนดฟังธรรมนี้ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ในเดือนหนึ่งๆ ทั้งข้างขึ้น และข้างแรมรวม ๔ วัน ได้แก่

- วันขึ้น ๘ ค่ำ
- วันขึ้น ๑๕ ค่ำ
- วันแรม ๘ ค่ำ
- วันแรม ๑๔ หรือ ๑๕ ค่ำ (หากตรงกับเดือนขาด เป็นแรม ๑๔ ค่ำ)

ของทุกเดือน วันทั้ง ๔ นี้ ถือกันว่าเป็นวันกำหนดประชุมฟังธรรมโดยปกติ และนิยมเป็นวันรักษาปกติอุโบสถ สำหรับฆราวาสผู้ต้องการอบรมกุศลอีกด้วย

วันธรรมสวนะนี้ ชาวบ้านก็จะละเว้นการประพาศที่เป็นบาปต่างๆ การสมาทานศีลในวันนี้ เช่น รับประทานอาหาร ๕ หรือศีล ๘ ซึ่งเรียกว่า อุโบสถศีล พระสงฆ์จะได้แสดงพระธรรมเทศนา หรือธรรมสาส์น หรือสนทนาธรรมกัน ซึ่งนับว่าเกิดเป็นประโยชน์แก่ผู้รับฟังเป็นอย่างยิ่ง โดยจะได้รับอานิสงส์แห่งการฟังธรรม ๕ ประการ คือ

๑. ผู้ฟังธรรมย่อมได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง
๒. สิ่งใดได้เคยฟังแล้ว แต่ไม่เข้าใจชัด ย่อมเข้าใจสิ่งนั้นชัด
๓. บรรเทาความสงสัยเสียได้
๔. ทำความเห็นให้ถูกต้อง
๕. จิตของผู้ฟังย่อมผ่องใส

เพราะความมุ่งหมายและเหตุผลมีเช่นนี้ การประชุมฟังธรรมในวันธรรมสวนะจึงมีพิธีกรรมที่ต้องปฏิบัติเกิดขึ้น โดยนิยมเป็นระเบียบปฏิบัติ ซึ่งเรียกกันว่าขั้นตอนพิธีกรรม ดังนี้

- การเตรียมตัวไปวัดเพื่อทำบุญ

๑. การเตรียมกาย ควรแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีขาวเรียบหรือสีที่ไม่ฉูดฉาด ไม่หลวม ไม่คับเกินไป เนื่องจากจะไม่คล่องตัว ไม่ประดับร่างกายด้วยเครื่องประดับ ไม่ใช่เครื่องประทีนผิว เช่น น้ำหอม เป็นต้น รับประทานอาหารแต่พอดี ไม่อึดอัดเกินไป เพื่อประทังความหิว เนื่องจากหากมีอาการหิวกระหาย จะทำให้จิตใจไม่สบายไปด้วย ควรงดเว้นอาหารที่อาจจะทำให้เกิดอาการท้องเสีย เป็นต้น

๒. การเตรียมใจ ให้ตัดความวิตกกังวลที่จะเกิดขึ้น เช่น เรื่องครอบครัว เรื่องการงาน เป็นต้น

๓. การเตรียมสิ่งของ ให้จัดเตรียมดอกไม้ธูปเทียนเพื่อบูชาพระ อาหารคาวหวาน รวมถึงสิ่งของอื่นๆ (ปัจจัยไทยธรรม) เพื่อไปถวายพระสงฆ์ตามกำลังและความสามารถ

- ขั้นตอนในการปฏิบัติกิจกรรม

การปฏิบัติกิจกรรมในการทำบุญของแต่ละวัด อาจจะแตกต่างกันในรายละเอียดแต่หลักปฏิบัติโดยส่วนใหญ่แล้ว ทุกวัดจะปฏิบัติเหมือนกัน คือ

๑. การทำวัตรสวดมนต์ (พระสงฆ์จะทำวัตรสวดมนต์ก่อน เมื่อพระสงฆ์ทำวัตรสวดมนต์จบแล้ว อุบาสก อุบาสิกา จึงทำวัตรสวดมนต์ต่อจากพระสงฆ์ บางวัดอาจจะสวดมนต์แปล แต่บางวัดอาจจะไม่สวดแปล)

๒. การรับศีล ในวันธรรมดาโดยทั่วไปจะสมათานเบญจศีล (ศีล ๕) ใน วันธรรมสวนะ (วันพระ) จะสมათานอุโบสถศีล หรือศีลอุโบสถ มี ๘ ข้อ

๓. การฟังธรรม
๔. การบำเพ็ญจิตภาวนา
๕. การถวายสังฆทาน

- พิธีกรรมที่นิยมปฏิบัติในวันธรรมสวนะ

๑. ในวันธรรมสวนะตอนเช้าประมาณ ๐๕.๐๐ น. พระภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา ประชุมพร้อมกันในสถานที่กำหนดแสดงธรรม จะเป็นโรงอุโบสถ วิหาร ศาลา การเปรียญ ภายในวัด หรือพุทธสถานสมาคมแห่งใดแห่งหนึ่งก็ได้ จัดให้นั่งกันตามที่เป็นส่วนสัดเรียบร้อย มีพระพุทธรูปและที่บูชา ประดิษฐานอยู่เบื้องหน้า จัดให้สง่าตามสมควร

๒. พระภิกษุสามเณรจะทำวัตรเช้าตามธรรมเนียมของวัดนั้นๆ เมื่อจบแล้ว อุบาสก อุบาสิกา ก็จะทำวัตรต่อจนเสร็จ ก็จะมีพระธรรมเทศนา ๑ กัณฑ์

๓. เมื่อพร้อมกันแล้ว ภิกษุสามเณรเริ่มทำวัตรเช้าตามแบบนิยม ซึ่งต่างๆ ไป

๔. บางวัดเมื่อพระเทศน์จบแล้ว ก็จะมีการถวายสังฆทาน

๕. เมื่อถวายสังฆทานเรียบร้อยแล้ว ก็กราบลาพระสงฆ์กลับบ้าน ส่วนอุบาสก อุบาสิกา ที่ถือศีลอุโบสถ ก็พักสนทนาธรรมอยู่ที่วัด ตอนบ่ายบางวัดก็มีเทศอีก ๑ กัณฑ์ ตอนเย็นก็ ทำวัตรเย็น

๖. เมื่อภิกษุสามเณรทำวัตรจบเพียงนี้ อุบาสก อุบาสิกา เริ่มทำวัตร

๗. เสร็จพิธีทำวัตร หัวหน้าอุบาสก อุบาสิกา ประกาศอุโบสถ พระธรรมกถึกขึ้น ธรรมาสน์

๘. เมื่อจบประกาศอุโบสถแล้ว อุบาสก อุบาสิกา ทั้งหมดคุกเข่า ประนมมือ กล่าวคำอาราธนาอุโบสถศีลพร้อมกัน พระธรรมกถึกให้ศีล ๘ เป็นอุโบสถศีลเต็มๆ แต่ถ้าผู้ใดมี อดุทธาหะจะรักษาเพียง ศีล ๕ เท่านั้น ก็รับสมათานเพียง ๕ ข้อ ในระหว่างข้อที่ ๓ ซึ่งพระธรรมกถึก ให้ด้วยบทว่า อพฺรหฺมจฺริยา... พึงรับสมათานว่า กามสุมิจฺจาจารา... เสียบ และรับต่อไปจนครบ ๕ ข้อ เมื่อครบแล้วก็กราบ ๓ ครั้ง ลงนั่งราบไม่ต้องรับต่อไป

๙. ต่อจากรับศีลแล้ว พระธรรมกถึกแสดงธรรม ระหว่างแสดงธรรม พึงประนมมือฟังด้วยความตั้งใจจนจบ

๑๐. เมื่อเทศน์จบแล้ว หัวหน้านำกล่าวสาธุการตามแบบที่กล่าวในเรื่องพิธี รักษาอุโบสถ จบแล้วเป็นอันเสร็จพิธีประชุมฟังธรรมตอนเช้า จะกลับบ้านหรือจะอยู่ฟังธรรมในตอนบ่ายก็แล้วแต่อัธยาศัย

๕) การบำเพ็ญสมาธิ

ผู้จะเริ่มบำเพ็ญสมาธิ พึงจุดเครื่องสักการบูชาพระรัตนตรัย คือ รูปเทียน แล้วนั่งคุกเข่า ประนมมือกล่าวคำนอบน้อมบูชาพระรัตนตรัย ตามลำดับ ดังต่อไปนี้

- คำบูชาพระรัตนตรัย

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะฯ (กล่าว ๓ จบ)

อิมิณา สักกาเรนะ พุทธัง อะภิปูชะยามิ

อิมิณา สักกาเรนะ ธรรมัง อะภิปูชะยามิ

อิมิณา สักกาเรนะ สังฆัง อะภิปูชะยามิฯ

- คำนอบน้อมพระรัตนตรัย

อะระหัง สัมมาสัมพุทธโธ ภะคะวา, พุทธัง ภะคะวันตัง อะภิวาเทมิฯ (กราบ)

สะหว่ากขาโต ภะคะวะตา ธรรมโม, ธรรมัง นะมัสสามิฯ (กราบ)

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, สังฆัง นะมามิฯ (กราบ)

- คำแผ่เมตตา

อะหัง สุขิโต โหมิ นิททุกโข อะเวโร อัปพยา ปิฆโณ อะนีโฆ สุขี อัตตานัง

ปะริหะรามิฯ

ขอข้าพเจ้าจงถึงความสุข ปราศจากความทุกข์ ไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่มีความคับแค้นใจ จงมีความสุขกาย สุขใจ รักษาตนให้พ้นจากทุกข์ภัยทั้งปวงเถิดฯ

สัพเพ สัตตา สุขิตา โหนตุ นิททุกขา อะเวรา อัปพยาปิฆณา อะนีฆา สุขี อัตตานัง ปะริหะรันตุงฯ

ขอสัตว์ทั้งหลายทั้งปวงจงถึงความสุข ปราศจากความทุกข์ ไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่มีความคับแค้นใจ จงมีความสุขกาย สุขใจ รักษาตนให้พ้นจากทุกข์ภัยทั้งปวงเถิดฯ

- คำบูชาพระรัตนตรัยด้วยการบำเพ็ญสมาธิ

อิมาเย ธรรมานุธรรมะปฏิปัตติยา ระตะนัตตะยัง ปุเชมิฯ

ข้าพเจ้าขอบูชาซึ่งพระรัตนตรัย ด้วยการประพฤติดันสมควรแล้วแก่ธรรมนี้ฯ (จบแล้วกราบ ๑ ครั้ง แล้วนั่งบำเพ็ญสมาธิ)

- วิธีนั่งบำเพ็ญสมาธิ

ผู้บำเพ็ญสมาธิพึงนั่งขัดสมาธิราบ คือ ขาขวาทับขาซ้าย มือขวาทับมือซ้าย วางมือหงายไว้บนหน้าตัก ตั้งตัวตรงมองทอดสายตาไปข้างหน้าประมาณ ๒ สอก แล้วหลับตามีสติสัมปชัญญะระลึกความรู้สึกตัวอยู่เสมอ กำหนดลมหายใจเข้าออก พร้อมกับระลึกถึงพระพุทธคุณเป็นอารมณ์

- คำบริกรรมขณะบำเพ็ญสมาธิ

ผู้บำเพ็ญสมาธิ ฟังนึกถึงคำบริกรรมตามวิธีอานาปานัสสติ คือ การกำหนดลมหายใจเข้า ออก พร้อมกับพุทธานุสสติ ดังนี้

ขณะหายใจเข้า นึกถึงพระพุทธคุณว่า “พุท”

ขณะหายใจออก นึกถึงพระพุทธคุณว่า “โธ”

ฟังมีสติสัมปชัญญะระลึกผู้สืบทอดอยู่เสมอ กำหนดถึงลมหายใจเข้าออก และพระพุทธคุณควบคู่กันอย่างนี้ตลอดไป

- กำหนดเวลานั่งบำเพ็ญสมาธิ

ผู้เริ่มบำเพ็ญสมาธิ ควรนั่งบำเพ็ญสมาธิด้วยระยะสั้นๆ เพียง ๑๐-๑๕ นาที ไปพลางก่อน ครั้นเมื่อร่างกายเกิดความเคยชินต่อการนั่งแล้ว ฟังเพิ่มเวลานั่งให้มากขึ้นตามลำดับ เวลานั่งสมาธิที่เหมาะสมที่สุดคือ เวลากลางคืนก่อนนอน ซึ่งเป็นเวลาเงียบสงบเหมาะแก่การบำเพ็ญสมาธิ ก่อนจะเลิกนั่งบำเพ็ญสมาธิ ฟังลุกขึ้นนั่งคุกเข่ากราบพระรัตนตรัย ๓ ครั้งก่อน แล้วจึงเลิกนั่ง

๖) การรักษาศีล

การรักษาศีล คือ ความประพฤติดี หรือประพฤติชอบ ทางกายและวาจา การรักษากายวาจา ให้เรียบร้อย เป็นพื้นฐานของการทำความดีทุกอย่าง บุคคลควรได้มีการปฏิบัติควบคู่กับการรักษาศีล ด้วยเหตุว่ามีผู้มีศีลย่อมเป็นบ่อเกิดของคุณธรรมต่างๆ จะนำพาและเป็นแนวทางแห่งการทำความดี และจรจร โลงชีวิต ส่งเสริมให้เกิดความสงบสุข การประพฤติปฏิบัติที่เป็นคุณงามความดี เพื่อความสงบสุขของตนเองและสังคม ได้แก่ ศีล ๕ (เบญจศีล) และธรรม ๕ (เบญจธรรม)

ศีลข้อที่ 1 ปาณาติปาตา เวรมณี

เบญจศีล เว้นจากการปลงชีวิต ฆ่า ประทุษร้าย

เบญจธรรม เมตตา และกรุณา ความรัก ปราบปรามให้มีความสุข

ศีลข้อที่ 2 อทินฺนาทานา เวรมณี

เบญจศีล เว้นจากการถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้ ลัก โกง ละเมิด

เบญจธรรม สัมมาอาชีวะ การหาเลี้ยงชีพทางสุจริต

ศีลข้อที่ 3 กามเมสุ มิจฺฉาจารา เวรมณี

เบญจศีล เว้นจากการประพฤติผิดในกาม

เบญจธรรม กามสังวร สำรวมระวัง รู้จักยับยั้ง ความคุมตนในทางกามารมณ์

ศีลข้อที่ 4 มุสาวาทา เวรมณี

เบญจศีล เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง

เบญจธรรม สัจจะ มีความซื่อสัตย์ ซื่อตรง

ศีลข้อที่ 5 สุราเมรยมชชปมาทภูฐานา เวรมณิ

เบญจศีล เว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุรา และเมรัย

เบญจธรรม สติสัมปชัญญะ ระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ^{๓๐}

๒.๒.๒ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หมายถึง วันที่มีเหตุการณ์พิเศษบางอย่างเกิดขึ้นในสมัยพุทธกาลมักจะเป็นวันที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า ซึ่งมีเหตุการณ์พิเศษเกิดขึ้นในชีวิตของพระองค์ และมีคุณค่าต่อชีวิตของผู้อื่นด้วย^{๓๑}

วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาจึงมีประโยชน์ต่อการหล่อหลอมจิตใจของคนไทยให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เอื้อเพื่อต่อแผ่ มีเมตตาและให้อภัยต่อกัน อีกทั้งยังเป็นที่รวมพลังพัฒนาสังคมและชาติให้มั่นคงสืบไป

วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย 7 วัน ดังนี้

๑) วันอัฐมีบูชา

ความหมาย

เนื่องด้วยอัฐมี คือ วันแรม ๘ ค่ำ แห่งเดือนวิสาขะ (เดือน ๖) เป็นวันที่ถือกันว่าตรงกับวันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ เมื่อถึงวันนี้แล้ว พุทธศาสนิกชนบางส่วน ผู้มีความเคารพกล้าในพระพุทธองค์ มักนิยมประกอบพิธีบูชา ณ ปุชณียสถานนั้นๆ วันนี้จึงเรียกว่า “วันอัฐมีบูชา”

ประวัติความเป็นมา

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานแล้ว ๘ วัน มัลลกะศรียแห่งนครกุสินารา พร้อมด้วยประชาชน และพระสงฆ์อันมีพระมหากัสสปเถระเป็นประธาน ได้พร้อมกันกระทำการถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ ณ มกุฏพันธเจดีย์แห่งกรุงกุสินารา วันนั้นเป็นวันหนึ่งที่ชาวพุทธต้องมีความสังเวชสลดใจ และวิปโยคโศกเศร้าเป็นอย่างยิ่ง เพราะการสูญเสียแห่งพระพุทธสรีระ เมื่อวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๘ ซึ่งนิยมเรียกกันว่าวันอัฐมีนั้นเวียนมาบรรจบแต่ละปี พุทธศาสนิกชนบางส่วน โดยเฉพาะพระสงฆ์และอุบาสกอุบาสิกาแห่งวัดนั้นๆ ได้พร้อมกันประกอบพิธีบูชาขึ้น

^{๓๐} สำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดนครราชสีมา, กิจกรรมทางศาสนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา :

http://nwt.onab.go.th/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=50&Itemid=84

[๑๓ พ.ค. ๒๕๕๔].

^{๓๑} สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว), หนังสือเรียน สาระการ เรียนรู้ พื้นฐานสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ, ๒๕๕๘), หน้า ๒๒.

เป็นการเฉพาะภายในวัด เช่นที่ปฏิบัติกันอยู่ในวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นต้น แต่จะปฏิบัติกันมาแต่เมื่อใด ไม่พบหลักฐาน ปัจจุบันนี้ก็ยังถือปฏิบัติกันอยู่

ความสำคัญ

โดยที่วันอัฐมิมีนีคือวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๖ เป็นวันที่มีเหตุการณ์สำคัญทางพระพุทธศาสนา ถือเป็นวันที่ตรงกับวันที่ตรงกับวันถวายพระเพลิงพระพุทธศรีระเป็นวันที่ชาวพุทธต้องวิปโยค และสูญเสียพระบรมศรีระแห่งองค์พระบรมศาสดา ซึ่งเป็นที่เคารพสักการะอย่างสูงยิ่ง และเป็นวันควรแสดงธรรมสังเวชและระลึกถึงพระพุทธรุคณให้สำเร็จเป็นพุทธานุสสติภาวนามัยกุศล

พิธีอัฐมิมีนุชา

การประกอบพิธีอัฐมิมีนุชานั้น นิยมทำกันในตอนค่ำและปฏิบัติอย่างเดียวกันกับประกอบพิธีวิสาขบูชา ต่างแต่คำบูชาเท่านั้น

คำถวายดอกไม้ธูปเทียนในวันอัฐมิมีนุชา

ยะมัมหะ โข มะยัง, ะคะวันตัง สะระณัง คะตา, โข โน ะคะวา สัตถา, ยัสสะ จะ มะยัง, ะคะวะโต ธัมมัง โรเจมะ, อะโหสิ โข โส ะคะวา, มัชฌิมะสุ ชะนะปะเทสุ, อะริยะเกสุ มะนุสเสสุ อุปปันโน, ชัตติโย ชาติยา, โคตะโม โคตเตนะ, สักยะปุตโต สักยะกุลา ปัพพะชิโต, สะเทวะเก โลเก สะมาระเก สะพริหมะเก, สัสสะมะณะพราหมะณียา ปะชายะ สะเทวะมะนุสสาเย, อะนุตตะรัง สัมมาสัมโพธิง อะภิสัมพุทโธ, นิสสังสะยัง โข โส ะคะวา, ะระหัง สัมมาสัมพุทโธ, วิชชาจะระณะสัมปันโน, สุคะโต โลกะวิทู, อนุตตะโร ปุริสทัมมะสาระถิ, สัตถา เทวะมะนุสสานัง, พุทโธ ะคะวา สวากขาโต โข ปะนะ, เตะนะ ะคะวา ธัมโม, สันทิฎฐิโก, ะกาลิโก, เอหิปัสสิโก โอปะนะยิโก, ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ, สุปะฏิปันโน โข ปะนัสสะ, ะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, อุชุปะฏิปันโน ะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, ฉฺยาเยปะฏิปันโน ะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, สามิจิปะฏิปันโน ะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, ยะทิทัง จัตตาริ ปุริสะยุคานิ, อัฐุระ ปุริสะปุคคะลา, เอสะ ะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, อาหุเนยโย, ปาหุเนยโย, ทักขิเนยโย อัญชลิกะระณิโย, อะนุตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสะ, ะยัง โข ปะนะ ภูโป(ปฏิมา) ตัง ะคะวันตัง อุททิสสะ กโต (อุททิสสิ กตา) ยาวะเทวะ ทัสสะเนนะ, ตัง ะคะวันตัง อะนุสสะริตวา, ปะสาทะสังเวคะปะฏิลาภา ยะ, มะยัง โข เอตะระหิ, อิมัง วิสาขะปุณณะมิโตปะรัง อัฐุระมีกาลัง, ตัสสะ ะคะวะโต ศรีรัชฌาปะนะกาละสัมมะตัง ปัตวา, อิมัง ฐานัง สัมปัตตา, อิมะ ทันทะที่ปะฐปะ-, ปุปะผาทิสักการะ คะเหตวา, อัตตะโน กายัง สักการุปะธานัง ะริตวา, ตัสสะ ะคะวะโต ยะถากุจเจ คุณเณ อะนุสสะรันตา, อิมัง ภูปัง(ปะฏิมามะรัง) ติกขัตตุง ปะทักขินัง ะริตตมะ, ยะถาคะหิเตหิ สักการะหิ ภูชัง คุรุมานา.

สาธุ โน กันเต ภาคะวา, สุจิระประรินิพฺพุโตปิ, ญาตัพเพหิ कुणेहि, อะตีตารัมมะณะ
 ตายะ ปัญญาเยมาโน, อิมे อัมहेหิ คะหิเต, สักกาเร ปะภุคฺคัณหาตุ, อัมหากัง, ฑิณะรัตตัง, หิตายะ,
 สุขายะ.

๒) วันวิสาขบูชา

วันวิสาขบูชา เป็นวันที่สมเด็จพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ประสูติ ตรัสรู้ และ
 ปรีชาญาณ ซึ่งเกิดขึ้นในวันและเดือนเดียวกัน คือ ในวันเพ็ญ (ขึ้น ๑๕ ค่ำ) เดือนหก หรือเดือน
 เวสขุ พระจันทร์เสวยวิสาขฤกษ์ เหตุการณ์ดังกล่าวนี้ได้เกิดขึ้นเมื่อกว่าสองพันห้าร้อยปีมาแล้ว
 ในห้วงระยะเวลาที่ต่างกันคือ

ครั้งแรก เมื่อพระพุทธเจ้าประสูติเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ โอรสพระเจ้าสุทโธทนะ และ
 พระนางสิริมหามายาแห่งกรุงกบิลพัสดุ์ โดยประสูติที่ป่าลุมพินีวัน ณ เขตแดนรอยต่อระหว่างกรุง
 กบิลพัสดุ์ ของฝ่ายพระราชบิดากับกรุงเทวทหะของฝ่ายพระราชมารดา

ครั้งที่สอง เกิดเมื่อเจ้าชายสิทธัตถะ ออกทรงผนวชได้ ๖ ปี พระชนมายุ ๓๕
 พรรษา ได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นอรหันต์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ณ ริมฝั่งแม่น้ำ
 เนรัญจรา ประเทศมคธปัจจุบัน คือ ที่ตั้งพุทธคยา

ครั้งที่สาม เกิดเมื่อพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จดับขันธปรินิพพาน เมื่อ
 พระชนมายุ ๘๐ พรรษา ณ เมืองกุสินารา

เหตุการณ์สำคัญทั้งสามประการนี้ เกิดขึ้นในวันและเดือนเดียวกัน ทางจันทรคติ
 ซึ่งนับวันขึ้นแรม ตามวิถีการโคจรของดวงจันทร์ เป็นหลักในการกำหนดวัน เดือนและปีซึ่งยังคงใช้
 กันมาอยู่จนถึงทุกวันนี้ ควบคู่กันไปกับการกำหนดวัน เดือน และปีทางสุริยคติ ซึ่งเป็นไปตามวิถี
 การโคจรของดวงอาทิตย์ นับเป็นเรื่องอัศจรรย์ ซึ่งยังไม่เคยมีการประจวบกันเช่นนี้ แก่ผู้หนึ่งผู้ใด
 และเหตุการณ์หนึ่งเหตุการณ์ใดมาก่อนจนทราบเท่าปัจจุบันแต่ความอัศจรรย์ดังกล่าว ก็ยังไม่
 เทียบเท่ากับการอุบัติของพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าขึ้นมาในโลก และได้ทรงประดิษฐาน
 พระพุทธศาสนาเพื่ออนุเคราะห์ โลกให้เกิดประโยชน์สุขแก่มนุษยชาติและสัตว์โลกทั้งมวล
 วันวิสาขบูชาจึงนับว่าเป็นวันสำคัญสูงสุดในพระพุทธศาสนา เป็นวันที่ก่อให้เกิดพระพุทธเจ้า
 ผู้ตรัสรู้พระธรรมและนำมาสั่งสอนแก่สรรพสัตว์ และพระสงฆ์ สาวกผู้สืบพระศาสนาต่อมาจนถึง
 ปัจจุบัน

ในวันนี้พุทธศาสนิกชนต่างพากันน้อมระลึกถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และ
 พระสงฆ์ ด้วยการไปชุมนุมตามพระอารามต่างๆ เพื่อกระทำการบูชาปุษยนียัตถุอันได้แก่ พระธาตุ
 เจดีย์หรือพระพุทธปฏิมา ที่เป็นพระประธานในพระอุโบสถอย่างใดอย่างหนึ่ง ด้วยเครื่องบูชา

ดอกไม้ รูปเทียน เป็นต้น เริ่มด้วยการสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย ด้วยบทสวดมนต์ตามลำดับ ดังนี้คือ

บทสรรเสริญ พระพุทธคุณ ด้วยบท “อิติปิโสภควา อรหังสัมมาสัมพุทธโธ...
พุทธโธภควาติ”

บทสรรเสริญ พระธรรมคุณ ด้วยบท “สวากขาโต ภควตาธัมโม...วิญญูหิติ”

บทสรรเสริญ พระสังฆคุณ ด้วยบท “สุปฏิปันโน ภควโตสาวกสังโฆ...โลกัสสาติ”

จากนั้นก็จะทำ ประทักษิณ หรือที่เรียกว่า เวียนเทียน รอบพระธาตุเจดีย์ หรือ พระพุทธปฎิมาในพระอุโบสถ ด้วยการเดินเวียนขวาสามรอบ รอบแรกจะสวดบทสรรเสริญ พระพุทธคุณ รอบที่สองจะสวดบทสรรเสริญพระธรรมคุณ และรอบที่สามสวดบทสรรเสริญ พระสังฆคุณ เมื่อครบ ๓ รอบแล้วจึงนำดอกไม้ รูป เทียน ไปบูชาพระธาตุเจดีย์ หรือพระพุทธรูปใน พระอุโบสถ ณ ที่บูชาอันควรเป็นอันเสร็จพิธีเวียนเทียนจากนั้นก็จะมีการแสดงพระธรรมเทศนาใน พระอุโบสถ ซึ่งปกติจะมีเทศน์ ปฐมสมโพธิ ซึ่งเป็นเรื่องพระพุทธประวัติตั้งแต่ประสูติ ตรัสรู้ และ ปรีณิพพาน พิธีเริ่มตั้งแต่ประชุมฟังพระทำวัตรสวดมนต์ แล้วจึงฟังเทศน์ซึ่งจะมีไปตลอดรุ่ง วันวิสาขบูชาจึงเป็นวันที่พุทธศาสนิกชน ได้บำเพ็ญประโยชน์ และสืบต่อพระพุทธศาสนา ให้ดำรงคงอยู่อย่างถูกต้อง ตรงทาง เพื่อประโยชน์สุขของตนและของผู้อื่นตลอดชั่วกาลนาน ที่เรา เรียกว่าวันวิสาขบูชา นั้น เพราะเป็นวันตรงกับวันเพ็ญ (วันกลางเดือนพระจันทร์เต็มดวง) เดือน วิสาขบูชาซึ่งตรงกับเดือน ๖ ของไทย วันกลางเดือน ๖ เป็นวันที่พระจันทร์เสวยวิสาขฤกษ์ ถ้าเป็นปี ที่มีอธิกมาส คือมีเดือน ๘ สองหน ก็เลื่อนไปเป็นวันเพ็ญ (วันกลางเดือน) เดือน ๗

วันวิสาขบูชาเป็นวันที่พุทธศาสนิกชนทั้งหลายถือเอาความอัศจรรย์ ๓ ประการที่ เกิดขึ้นในวาระเดียวกัน แต่ละประการได้เกิดขึ้นในโอกาสต่างกัน เป็นหลักการใหญ่เมื่อวันเช่นนี้ เวียนมาถึงรอบปีพุทธศาสนิกชนจึงประกอบพิธีสักการะบูชาเป็นการยิ่งใหญ่ ความอัศจรรย์ทั้ง ๓ ประการที่เกิดในวันวิสาขบูชา ได้แก่

๑. เป็นวันที่พระพุทธเจ้าประสูติ พระพุทธเจ้าพระมหานุรุชของโลก ทรงเป็นเอก อัครบุรุษประสูติมาในโลกเพื่อบำเพ็ญประโยชน์สุขและเกื้อกูลแก่ปวงชนเป็นจำนวนมาก พระพุทธเจ้าประสูติมาเป็นแสงสว่างเป็นดวงประทีปของโลก ในทางเผยแผ่สังฆธรรมเพื่อความสงบ ร่มเย็นของชาวโลก พระพุทธเจ้าประสูติขึ้นมาเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อบำเพ็ญประโยชน์เกื้อกูล และความสุขสงบของเทวดาและมนุษย์ทั่วไป อันมีประวัติว่า เมื่อพระนางสิริมหามายา พระมเหสี ของพระเจ้าสุทโธทนะ แห่งกรุงกบิลพัสดุ์ ทรงพระครรภ์แก่จวนจะประสูติ พระนางได้รับพระบรม ราชานุญาต จากพระสวามี ให้แปรพระราชฐานไปประทับ ณ กรุงเทวทหะ ซึ่งเป็นพระนครเดิมของ พระนาง เพื่อประสูติในตระกูลของพระนางตามประเพณีนิยมในสมัยนั้น ขณะเสด็จแวะพักผ่อน

พระอิริยาบถได้ตื่นสาละ ๓ ส่วนลุมพินีวัน พระนางก็ได้ประสูติพระโอรส ๓ ได้ตื่นสาละนั้น ซึ่งตรงกับวันเพ็ญเดือน ๖ ก่อนพุทธศักราช ๘๐ ปี ครั้นพระกุมารประสูติได้ ๕ วันก็ได้รับการถวาย พระนามว่า “สิทธัตถะ”

๒. เป็นวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้อนุตตรสัมโพธิญาณ การตรัสอริยสัจสี่ คือของจริงอันประเสริฐ ๔ ประการของพระพุทธเจ้าเป็นการตรัสรู้อันยอดเยี่ยม ไม่มีผู้เสมอเหมือน วันตรัสของพระพุทธเจ้าจึงจัดเป็นวันสำคัญ เพราะเป็นวันที่ให้เกิดมีพระพุทธเจ้าขึ้นในโลกชาวพุทธทั่วไป จึงเรียกวันวิสาขบูชาว่า วันพระพุทธ (เจ้า) อันมีประวัติว่าพระมหาบุรุษทรงบำเพ็ญเพียรต่อไป ที่ได้ต้นพระศรีมหาโพธิ์นั้น ทรงเริ่มบำเพ็ญสมาธิให้เกิดในพระทัย เรียกว่าการเข้า “ฌาน” เพื่อให้บรรลุ “ญาณ” จนเวลาผ่านไปจนถึง ...

ยามต้น : ทรงบรรลุ “ปุพเพนิวาสานุติญาณ” คือทรงระลึกชาติในอดีตทั้งของตนเองและผู้อื่น

ยามสอง : ทรงบรรลุ “จุตูปปาตญาณ” คือการรู้แจ้งการเกิดและดับของสรรพสัตว์ทั้งหลาย

ยามสาม : ทรงบรรลุ “อาสวักขญาณ” คือรู้วิธีกำจัดกิเลสด้วย อริยสัจ ๔ (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในคืนวันเพ็ญเดือน ๖ ซึ่งขณะนั้น พระพุทธองค์มีพระชนมายุได้ ๓๕ พรรษา

๓. วันที่พระพุทธเจ้าเสด็จเข้าสู่ปรินิพพาน (ดับสังขารไม่กลับมาเกิดสร้างชาติสร้างภพอีกต่อไป) การปรินิพพานของพระพุทธเจ้า ก็ถือเป็นวันสำคัญของชาวพุทธทั่วโลกเพราะชาวพุทธทั่วโลกได้สูญเสียดวงประทีปของโลก เป็นการสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่และครั้งสำคัญชาวพุทธทั่วไปมีความเศร้าสลดเสียใจและอาลัยสุดจะพรรณนา อันมีประวัติว่าเมื่อพระพุทธองค์ได้ตรัสรู้และแสดงธรรมมาเป็นเวลานานถึง ๔๕ ปี ซึ่งมีพระชนมายุได้ ๘๐ พรรษา ได้ประทับจำพรรษา ณ เวฬุคาม ใกล้เมืองเวสาลี แคว้นวัชชี ในระหว่างนั้นทรงประชวรอย่างหนัก ครั้นเมื่อถึงวันเพ็ญเดือน ๖ พระพุทธองค์กับพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย ก็ไปรับภัตตาหารบิณฑบาตที่บ้านนายจุนทะ ตามคำกราบทูลนิมนต์ พระองค์เสวยสุกรมัททวะที่นายจุนทะตั้งใจทำถวาย ก็เกิดอาพาธลง แต่ทรงอดกลั้นมุ่งเสด็จไปยังเมืองกุสินารา ประทับ ณ ป่าสาละ เพื่อเสด็จดับขันธปรินิพพาน ในราตรีนั้น ได้มีปริพาชกผู้หนึ่ง ชื่อสุภัททะขอเข้าเฝ้า และได้อุปสมบทเป็นพระพุทธสาวกองค์สุดท้าย เมื่อถึงยามสุดท้ายของคืนนั้น พระพุทธองค์ก็ทรงปรารถนาปัจฉิมโอวาทว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลายอันว่าสังขารทั้งหลายย่อมมีความเสื่อมสลายไปเป็นธรรมดา ท่านทั้งหลายจงยังกิจทั้งปวงอันเป็นประโยชน์ของตนและประโยชน์ของผู้อื่นให้บริบูรณ์ด้วยความไม่ประมาทเถิด” หลังจากนั้นก็เสด็จเข้าดับขันธปรินิพพาน ในราตรีเพ็ญเดือน ๖ นั้น

พุทธกิจ ๕ ประการ

๑. ตอนเช้า เสด็จออกบิณฑบาตโปรดสัตว์ ก็เสด็จไปโปรดจริงเพราะทรงพิจารณาเห็นตอนจวนสว่างแล้วว่าวันนี้มีใครบ้างที่ควรไปโปรดทรงสนทนาหรือแสดงธรรมให้ละความเห็นผิดบ้าง ทรงส่งเสริมผู้ปฏิบัติชอบอยู่แล้วให้ปฏิบัติชอบบ้าง เป็นต้น

๒. ตอนบ่าย ทรงแสดงธรรมเทศนาแก่ประชาชนที่มาเฝ้า ณ ที่ประทับ ซึ่งปรากฏว่าไม่ว่าพระองค์จะประทับอยู่ที่ใด ประชาชนทุกหมู่เหล่าตลอดถึง ผู้ปกครองนครแคว้นจะชวนกันมาเฝ้าเพื่อสดับดับพระธรรมเทศนาทุกวันมิได้ขาด

๓. ตอนเย็น ทรงแสดงโอวาทแก่ภิกษุสงฆ์ทั้งมวลที่อยู่ประจำ ณ สถานที่นั้นบางวันก็มีภิกษุจากที่อื่นมาสมทบด้วยเป็นจำนวนมาก

๔. ตอนเที่ยงคืน ทรงแก้ปัญหาหรือตอบปัญหาเทวดา หมายถึง เทพพวกต่างๆ หรือกษัตริย์ซึ่งเป็นสมมติเทพผู้สงสัยในปัญหาและปัญหาธรรม

๕. ตอนเช้ามีด จนสว่างทรงพิจารณาสัตว์โลกที่มีอุปนิสัยที่พระองค์จะเสด็จไปโปรดได้แล้วเสด็จไปโปรดโดยการไปบิณฑบาตดังกล่าวแล้วในข้อ ๑ โดยนัยดังกล่าวมานี้พระองค์ทรงมีเวลาว่างอยู่เพียงเล็กน้อยตอนเช้าหลังเสวยอาหารเช้าแล้วแต่ก็เป็นเวลาที่ต้องทรงต้อนรับอาคันตุกะ ผู้มาเยือนอยู่เนืองๆ เสวยน้อย บรรทมน้อย แต่ทรงบำเพ็ญพุทธกิจมาก ตลอดเวลา ๔๕ พรรชานั้นเองประชาชนชาวโลกระลึกถึงพระคุณ ของพระองค์ดังกล่าวมาโดยย่อนี้จึงถือเอาวันประสูติตรัสรู้และปรินิพพานของพระองค์เป็นวันสำคัญ จัดพิธีวิสาขบูชาขึ้นในทุกประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา

ธรรมเนียมการปฏิบัติในวันวิสาขบูชา

เมื่อวันวิสาขบูชาเวียนมาถึงในรอบปี พุทธศาสนิกชนไม่ว่าจะเป็นบรรพชิต (พระสงฆ์ สามเณร) หรือฆราวาส (ผู้ครองเรือน) ทั่วไป จะร่วมกันประกอบพิธีเป็นการพิเศษทำการสักการบูชาเพื่อน้อมรำลึกถึงพระกรุณา พระปัญญาคุณ และพระวิสุทธิคุณ ของพระพุทธเจ้าผู้เป็นดวงประทีปโลก เมื่อวันวิสาขบูชา ซึ่งตรงในวันเดียวกันได้เวียนมาบรรจบอีกครั้งหนึ่งในรอบปี คือ เวียนมาบรรจบในวันเพ็ญวิสาขบูชา กลางเดือน ๖ ประมาณเดือนพฤษภาคม หรือมิถุนายนของไทยเรา ชาวพุทธทั่วโลก จึงประกอบพิธีสักการบูชา การประกอบพิธีในวันวิสาขบูชา แบ่งออกเป็น ๓ พิธี คือ

๑. พิธีหลวง (พระราชพิธี)
๒. พิธีราษฎร์ (พิธีของประชาชนทั่วไป)
๓. พิธีของพระสงฆ์ (คือพิธีที่พระสงฆ์ประกอบศาสนกิจเนื่องในวันสำคัญวันนี้)

การประกอบพิธีและบทสวดมนต์ในวันวิสาขบูชา ก็ปฏิบัติเช่นเดียวกับการประกอบพิธีในวันมาฆบูชา

๓) วันมาฆบูชา

ความหมาย

วันมาฆบูชาหมายถึง การบูชา ในวันเพ็ญเดือน ๓ เนื่องในโอกาสคล้าย วันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์

ความสำคัญ

วันมาฆบูชา เป็นวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ มีเหตุการณ์อัศจรรย์ที่ พระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าจำนวน ๑,๒๕๐ รูป มาเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ วัดเวฬุวัน เมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ โดยมีได้นัดหมายกันพระสงฆ์ ทั้งหมดเป็นพระอรหันต์ ผู้ได้อภิญญา ๖ และเป็นผู้ที่ได้รับการอุปสมบทโดยตรงจากพระพุทธเจ้า ในวันนี้พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์ ในที่ประชุมสงฆ์เหล่านั้น ซึ่งเป็นทั้งหลักการอุดมการณ์และวิธีการปฏิบัติที่นำไปใช้ได้ทุกสังคม มีเนื้อหา โดยสรุปคือให้ละความชั่วทุกชนิด ทำความดี ให้ถึงพร้อมและทำจิตใจให้ผ่องใส

ประวัติความเป็นมา

หลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้ ๕ เดือนขณะนั้นเมื่อเสร็จพุทธกิจแสดงธรรมที่ถ้ำสุกกรชาดาแล้ว เสด็จมาประทับที่วัดเวฬุวัน เมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ ประเทศอินเดียในปัจจุบัน วันนั้นตรงกับวันเพ็ญ เดือนมาฆะหรือเดือน ๓ ในเวลาบ่ายพระอรหันต์สาวกของพระพุทธเจ้ามาประชุมพร้อมกัน ณ ที่ประทับของพระพุทธเจ้า นับเป็นเหตุอัศจรรย์ ที่มีองค์ประกอบสำคัญ ๔ ประการ คือ

๑. วันนั้นเป็นวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓

๒. พระสงฆ์จำนวน ๑,๒๕๐ รูป มาประชุมพร้อมกันโดยมิได้นัดหมาย

๓. พระสงฆ์ทั้งหมดเป็นพระอรหันต์ผู้ได้อภิญญา ๖

๔. พระสงฆ์ทั้งหมดเป็นผู้ได้รับการอุปสมบทโดยตรงจากพระพุทธเจ้า

เพราะเหตุที่มีองค์ประกอบสำคัญดังกล่าว จึงมีชื่อเรียก อีกอย่างหนึ่งว่า วันจาตุรงคสันนิบาต และในโอกาสนี้พระพุทธเจ้า ได้แสดงโอวาทปาติโมกข์ ในที่ประชุมสงฆ์เหล่านั้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นการประกาศหลักการอุดมการณ์ และวิธีการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา

การถือปฏิบัติวันมาฆบูชาในประเทศไทย

พิธีวันมาฆบูชานี้ เดิมทีเดียวในประเทศไทยไม่เคยทำมาก่อนพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอธิบายไว้ว่าเกิดขึ้นในสมัย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โดยทรงถือตามแบบของโบราณบัณฑิตที่ได้นิยามกันว่า วันมาฆะบูรณมี

พระจันทร์เสวยฤกษ์มาฆะเต็มบริบูรณ์เป็นวันที่พระอรหันต์สาวกของ พระพุทธเจ้า ๑,๒๕๐ รูป ได้ประชุมกันพร้อมด้วยองค์ ๔ ประการ เรียกว่า จาตุรงคสันนิบาตพระพุทธเจ้าได้ตรัสเทศนา โอวาทปาติโมกข์ ในที่ประชุมสงฆ์เป็นการประชุมใหญ่ และเป็นการอัศจรรย์ในพระพุทธศาสนา นักปราชญ์ จึงถือเอาเหตุนี้ประกอบ การสักการบูชาพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์สาวก ๑,๒๕๐ รูปนั้น ให้เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสการประกอบพิธีมาฆบูชา ได้เริ่มในพระบรมมหาราชวังก่อน

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ มีพิธีการพระราชกุศลในเวลาเช้า พระสงฆ์ วัดบวรนิเวศวิหาร และ วัดราชประดิษฐ์ ๓๐ รูป นั่งในพระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เวลาค่ำ เสด็จออกทรง จุฑารูปเทียนเครื่อง มนต์การแล้ว พระสงฆ์สวดทำวัตรเย็นเสร็จแล้ว สวดมนต์ต่อไปมี สวดคาถา โอวาทปาติโมกข์ด้วยสวดมนต์จบทรงจุฑารูปเทียนรายตามราวรอบพระอุโบสถ ๑,๒๕๐ เล่ม มีการประ โคมอีกครั้งหนึ่งแล้วจึงมีการเทศนา โอวาทปาติโมกข์ ๑ กัณฑ์เป็นทั้งเทศนาภาษาบาลี และภาษาไทย เครื่องกัณฑ์ มีจีวรเนื้อดี ๑ ผืน เงิน ๓ ตำลึง และขนมต่างๆ เทศนาจบพระสงฆ์ ซึ่งสวดมนต์ ๓๐ รูป สวดรับการประกอบพระราชกุศลเกี่ยวกับวันมาฆบูชาในสมัยรัชกาลที่ ๔ นั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จะเสด็จออกประกอบพิธีด้วยพระองค์เองทุกปีมิได้ขาด สมัย ต่อมามีการเว้นบ้าง เช่น รัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จออกเองบ้าง มิได้ เสด็จออกเองบ้างเพราะมักเป็นเวลาที่ประสพกับเวลาเสด็จประพาสหัวเมืองบ่อยๆ หากถูก คราวเสด็จไปประพาสบางปะอินหรือพระพุทธบาท พระพุทธฉาย พระปฐมเจดีย์ พระแท่นดงรัง ก็จะไม่ทรงประกอบพิธีมาฆบูชาในสถานที่นั้นๆ ขึ้นอีก ส่วนหนึ่งต่างหากจากในพระบรมมหาราชวัง เดิมที่มีการประกอบพิธีในพระบรมมหาราชวัง ต่อมาก็ขยายออกไป ให้พุทธบริษัทได้ปฏิบัติตาม อย่างเป็นระบบสืบมาจนปัจจุบัน มีการบูชา ด้วยการเวียนเทียน และบำเพ็ญกุศลต่างๆ ส่วนกำหนด วันประกอบพิธีมาฆบูชาขึ้น ปกติตรงกับวันเพ็ญเดือน ๓ หากปีใด เป็นอธิกมาส คือ มีเดือน ๘ สอง หนจะเลื่อน ไปตรงกับวันเพ็ญเดือน ๔

หลักธรรมที่ควรนำไปปฏิบัติ

หลักธรรมที่ควรนำไปปฏิบัติ ได้แก่ โอวาทปาติโมกข์ หมายถึง หลักคำสอน คำสำคัญของพระพุทธศาสนาอันเป็นไปเพื่อป้องกัน และแก้ปัญหาดต่างๆ ในชีวิตเป็นไปเพื่อความหลุดพ้น หรือคำสอน อันเป็นหัวใจพระพุทธศาสนา หลักธรรมประกอบด้วย หลักการ ๓ อุดมการณ์ ๔ วิธีการ ๖ ดังนี้

- หลักการ ๓

๑. การไม่ทำบาปทั้งปวง ได้แก่การงดเว้น การลด ละเลิก ทำบาปทั้งปวง ซึ่ง ได้แก่ อกุศลกรรมบถ ๑๐ ทางแห่งความชั่ว มีสิบประการ อันเป็น ความชั่วทางกาย ทางวาจา และ ทางใจ ความชั่วทางกาย ได้แก่ การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤติ ผิดในกาม ความชั่วทางวาจา

ได้แก่ การพูดเท็จ การพูดต่อเสียด การพูดเพื่อเจ้อ ความชั่วทางใจ ได้แก่ การอยากได้สมบัติของผู้อื่น การผูกพยาบาท และความเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม

๒. การทำกุศลให้ถึงพร้อม ได้แก่ การทำความดีทุกอย่าง ซึ่งได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ เป็นแบบของการทำฝ่ายดีมี ๑๐ อย่าง อันเป็นความดีทางกาย ทางวาจาและทางใจ ความดีทางกาย ได้แก่ การไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ทำร้ายเบียดเบียนผู้อื่นมิแต่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การไม่ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ มาเป็นของตน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการไม่ประพฤติดิฉินในกาม การทำความดีทางวาจา ได้แก่ การไม่พูดเท็จ ไม่พูดต่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ และไม่พูดเพื่อเจ้อพูดแต่คำจริง พูดคำอ่อนหวานพูดคำให้เกิดความสามัคคีและพูดถูกกาลเทศะ การทำความดีทางใจ ได้แก่ การไม่โลภอยากได้ของของผู้อื่นมิแต่คิดเสียสละการไม่ผูกอาฆาตพยาบาทมิแต่คิดเมตตาและปรานาติและมีความเห็นความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม เช่น เห็นว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

๓. การทำจิตให้ผ่องใส ได้แก่ การทำจิตของตนให้ผ่องใส ปราศจากนวรรณ์ ซึ่งเป็นเครื่องขัดขวางจิตไม่ให้เข้าถึงความสงบ มี ๕ ประการ ได้แก่

๓.๑. ความพอใจในกาม (กามฉันทะ)

๓.๒ ความอาฆาตพยาบาท (พยาบาท)

๓.๓ ความหุดหู่หื้อแทะ ง่วงเหงาหาวนอน (ถีนะमितตะ)

๓.๔ ความฟุ้งซ่าน ราคะญ (อุทธัจจะกุกกุจจะ)

๓.๕ ความลังเลสงสัย (วิกิจญา) เช่น สงสัยในการทำความดีความชั่ว ว่า มีผลจริงหรือไม่ วิธีการทำจิตให้ ปฏิบัติสมณะผ่องใส ที่แท้จริงเกิดขึ้นจากการละบาปทั้งปวง ด้วยการถือศีลและบำเพ็ญกุศล ให้ถึงพร้อมด้วยการ และวิปัสสนา จนได้บรรลุอรหัตผล อันเป็นความผ่องใสที่แท้จริง

- อุดมการณ์ ๔

๑. ความอดทน ได้แก่ ความอดกลั้น ไม่ทำบาปทั้งทางกาย วาจา ใจ

๒. ความไม่เบียดเบียน ได้แก่ การงดเว้นจากการทำร้าย รบกวน หรือเบียดเบียนผู้อื่น

๓. ความสงบ ได้แก่ ปฏิบัติตนให้สงบทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ

๔. นิพพาน ได้แก่ การดับทุกข์ ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา เกิดขึ้นได้จากการดำเนินชีวิตตามมรรคมีองค์ ๘

- วิธีการ ๖

๑. ไม่ว่าร้าย ได้แก่ ไม่กล่าวให้ร้ายหรือ กล่าวโจมตีใคร

๒. ไม่ทำร้าย ได้แก่ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น

๓. สำรวมในปาติโมกข์ ได้แก่ ความเคารพพระเบ็ญวินัย กฎกติกา กฎหมาย รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีของสังคม

๔. รู้จักประมาณ ได้แก่ รู้จักความพอดีในการบริโภคอาหารหรือการใช้สอยสิ่งต่างๆ

๕. อยู่ในสถานที่ที่สงัด ได้แก่ อยู่ในสถานที่สงบมีสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม

๖. ฝึกหัดจิตใจให้สงบ ได้แก่ ฝึกหัดชำระจิตใจให้สงบมีสุขภาพคุณภาพและประสิทธิภาพที่ดี

๔) วันอาสาฬหบูชา

ประวัติความเป็นมา

วันอาสาฬหบูชา ตรงกับวันเพ็ญ เดือน ๘ ก่อนวันเข้าพรรษา ๑ วัน เป็นวันที่พุทธศาสนิกชนแสดงความเคารพต่อพระสงฆ์ อาสาฬห เป็นชื่อเดือน ๘ อาสาฬหบูชาย่อมาจากคำว่าอาสาฬหบูรณ มีบูชา แปลว่า การบูชาพระในวันเพ็ญเดือน ๘ ถ้าปีใดมีเดือน ๘ สองครั้ง ก็จะเลื่อนไปเป็นวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๘ หลังจาก สมเด็จพระพุทธองค์ ได้ตรัสรู้ในวันเพ็ญ เดือน ๖ แล้ว ได้ทรงใช้เวลาทบทวนสังขารและทรงคำนึงว่าธรรมะที่พระองค์ตรัสรู้นี้ลึกซึ้งมาก ยากที่ผู้อื่นจะรู้ตาม แต่อาศัยพระกรุณานี้เป็นที่ตั้ง จึงทรงพิจารณาแบ่งบุคคลออกเป็น ๔ ประเภท (บัว ๔ เหล่า) คือ

๑. อุกมภูติปัญญา ดอกบัวที่อยู่พ้นน้ำ ได้แก่ ผู้ที่มีอุปนิสัยสามารถรู้ธรรมวิเศษได้ทันทีทันใดในขณะที่มีผู้สอนสั่ง สอนเปรียบเทียบ เหมือนดอกบัวที่โผล่ขึ้นพ้นน้ำแล้ว พร้อมทั้งจะบานในเมื่อได้รับแสงพระอาทิตย์ในวันนั้น

๒. วิปจิตปัญญา ดอกบัวที่อยู่ปริ่มน้ำ ผู้ที่สามารถจะรู้ธรรมวิเศษได้ ต่อเมื่อท่านขยายความเข้าใจพิสดารออกไปเปรียบเหมือนดอกบัวที่ตั้งอยู่เสมอรระดับน้ำ จักบานในวันรุ่งขึ้น

๓. เนยยะ ดอกบัวที่อยู่ใต้น้ำ ผู้ที่พากเพียรพยายาม ฟัง คิด ถาม ท่องอยู่เสมอไม่ทอดทิ้ง จึงได้รู้ธรรม วิเศษ เปรียบเหมือนดอกบัวที่ยังไม่โผล่ขึ้นจากน้ำ ได้รับการหล่อเลี้ยงจากน้ำ แต่จะโผล่แล้วบานขึ้นในวันต่อไป

๔. ปทปรมะ ดอกบัวที่จมอยู่กับโคลนตม ผู้ที่แม้ฟัง คิด ถาม ท่อง แล้วก็ไม่สามารถรู้ธรรมวิเศษได้ เปรียบเหมือน ดอกบัวที่อยู่ใต้น้ำติดกับเปลือกตม รังแต่จะเป็นรักษาอาหารแห่งปลาและเต่า เมื่อถึงเห็นเหตุนี้ จึงตกลงพระทัยจะสอน ทรงนึกถึงผู้ที่ควรโปรดก่อน คือ อาฬารดาบสกับอุทกดาบส ท่านเหล่านี้ก็หาบุญไม่เสียแล้ว จะมีอยู่ที่แต่ปัญญาจักคีย์ จึงทรงตัดสินพระทัยว่า ควรโปรดปัญญาจักคีย์ก่อน แล้วก็เสด็จออกเดินไปจากควางไม้ไทรนั้น มุ่งพระพักตร์เสด็จไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี การที่เสด็จเดินทางจากตำบลพระศรีมหาโพธิ์ จนกระทั่ง

ถึงกรุงพาราณสีเช่นนี้ แสดงให้เห็น เพราะวิริยอุตสาหะอันแรงกล้าเป็นการตั้งพระทัยแน่วแน่ที่จะ
 ประทานปฐมเทศนาแก่ปัญจวัคคีย์เป็นพวกแรกอย่างแท้จริง หนทางระหว่างตำบลพระศรีมหาโพธิ์
 ถึงพาราณสีนั้น ในปัจจุบัน ถ้าไปทางรถไฟก็ใช้เวลา ๗-๘ ชั่วโมง การเสด็จดำเนินด้วยพระบาท
 เปล่า อาจใช้เวลาตั้งหลายวัน แต่ปรากฏว่าพอตอนเย็นขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนอาสาฬหะนั้นเอง จึงทรงมี
 พระกรุณาธิคุณ ระลึกอาพาธคาบสและอุทกคาบสว่า มีกิเลสเบาบางสามารถตรัสรู้ได้ทันที แต่
 ท่านทั้ง ๒ ได้ตายแล้ว จึงทรงระลึกถึงปัญจวัคคีย์ ได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนาแก่ปัญจวัคคีย์
 ทั้ง ๕ คือ โกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสชิ ซึ่งล้วนแล้วแต่ เป็นผู้อุปฐาก
 พระพุทธเจ้าเมื่อครั้งยังทรงบำเพ็ญทุกขกิริยาอยู่ พระธรรมที่ พระพุทธองค์ทรงเทศนาในครั้งนี้มี ชื่อ
 ธรรมจกัปปวัตนสูตร ซึ่งมี อริยสัจ ๔ หรือความจริงอันประเสริฐ ๔ ประการ ได้แก่

๑. ทุกข์ ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ
๒. สมุทัย เหตุให้เกิดทุกข์
๓. นิโรธ ความดับทุกข์
๔. มรรค ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์

และหลังจากแสดงพระธรรมเทศนาแล้ว ท่านโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรม
 เป็นคนแรก ได้กราบทูลขอบวชและพระพุทธองค์ก็ทรงอนุญาต โดยทรงทำการอุปสมบทให้แบบ
 เอิหิกขุอุปสัมปทา นับเป็น “ปฐมสาวก” ของพระพุทธเจ้า

ดังนั้น ในวันนี้จึงเป็นวันแรกที่มี พระรัตนตรัยครบองค์สาม คือ พระพุทธ
 พระธรรม และพระสงฆ์ เนื่องจากพระพุทธองค์ทรงเทศนาเป็นกัณฑ์แรก จึงเรียกเทศกัณฑ์นี้ว่า
 “ปฐมเทศนา” หรืออีกนัยหนึ่งอาจจะกล่าวได้ว่านับเป็นวันแรก ที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศ
 พระพุทธศาสนา

๕) วันเข้าพรรษา

วันเข้าพรรษา จัดเป็นพิธีกรรมของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา โดยต้อง
 ประพฤติปฏิบัติตามพระพุทธรบัตถุญัตติ (ข้อที่ตั้งขึ้นให้รู้ทั่วกันการกำหนดเรียก การวางเป็นกฎ
 ข้อบังคับ) ที่ทรงวางเป็นระเบียบข้อบังคับให้พระสงฆ์ต้องเขาจำพรรษาในสถานที่ที่ทรงอนุญาตให้
 เข้าอาศัยอยู่ได้ และพิธีกรรมวันเข้าพรรษานี้ พุทธศาสนิกชนได้มีส่วนร่วมประกอบคุณงามความดี
 ตามหน้าที่ของชาวพุทธ เพื่อช่วยเหลือพระสงฆ์อีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งมีประวัติที่น่าสนใจ
 วันเข้าพรรษา เริ่มตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำเดือน ๘ จนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ เรียกว่า ครบไตรมาส คือ
 ๓ เดือนนี้เป็นการเข้า “พรรษาดั้น” ส่วนการเข้า “พรรษาหลัง” เริ่มตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำเดือน ๙ จนถึง
 วันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๒

พิธีกรรมของสงฆ์ ก่อนจะถึงวันเข้าพรรษา

พระท่านจะทำการซ่อมแซมเสนาสนะที่ชำรุดทรุดโทรมให้อยู่ในสภาพที่ดีที่ใช้ อยู่อาศัยได้ จัดการปิดกวาดหยากไย่ เช็ดถูให้สะอาด สาเหตุที่ต้องกระทำเสนาสนะให้มันคงและ สะอาด ก็เพื่อจะได้ใช้บำเพ็ญสมณกิจในช่วงเทศกาลเข้าพรรษาได้เต็มที่ ไม่ต้องกลัวฝนจะรื้อรด อุโบสถ ไหว้พระสวดมนต์เสร็จแล้วจึงกระทำพิธีเข้าพรรษา โดยกล่าวอธิษฐานตั้งใจเพื่ออยู่จำ พรรษา ตลอดฤดูฝนในวันของท่านที่ตั้งใจจะอยู่ คำกล่าวอธิษฐานพรรษาเป็นภาษาบาลีว่า “อิมัสสะมิง อววาเส อิมัง เตมาสัง วัสสัง อุเปมิ” แปลว่า “ข้าพเจ้าขออยู่จำพรรษาในวัดนี้ ตลอด ๓ เดือน” โดยกล่าวเป็นภาษาบาลีดังนี้ ๓ ครั้ง ต่อจากนั้นพระผู้น้อยก็กระทำสามีกิจกรรม คือ กล่าวขอ ขมาพระผู้ใหญ่ว่า “ขอขมาโทษที่ได้ล่วงเกินไปทางกาย วาจา ใจ เพราะประมาท” ส่วนพระผู้ใหญ่ ก็กล่าวตอบว่า ลดโทษให้เป็นอันว่าต่างฝ่ายต่างให้อภัยกัน นับเป็นอันเสร็จพิธีเข้าพรรษาในเวลานั้น ครั้นวันต่อไปพระผู้น้อยก็จะนำดอกไม้ธูปเทียน ไปกราบพระเถรานุต่างวัด ผู้ที่ตนเคารพนับถือ

ความเป็นมาของการเข้าพรรษา

ประวัติพิธีเข้าพรรษาของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนามีเรื่องเล่าว่า ในประเทศ อินเดียในสมัยโบราณ เมื่อถึงฤดูฝน น้ำมักท่วม ผู้ที่สัญจรไปมาระหว่างเมือง เช่น พวกพ่อค้า ก็หยุด เดินทางไปมาชั่วคราว พวกเดียรถีย์และปริพาชกผู้ถือลัทธิต่างๆ ก็หยุดพัก ณ สถานที่แห่งใดแห่ง หนึ่งตลอดฤดูฝน ทั้งนี้เพราะการคมนาคมไม่สะดวก ทางเป็นหลุมเป็นโคลน เมื่อเกิด พระพุทธศาสนาแล้ว พระพุทธเจ้าเสด็จจาริกเผยแผ่พระศาสนาต่อไป นับเป็นพุทธจริยาวัตรและ ในตอนแรกที่ยังมีพระภิกษุสงฆ์ไม่มาก พระภิกษุสงฆ์ปฏิบัติประพฤติดตามพระพุทธเจ้า ความครหา นินทาใดๆ ก็ไม่เกิดมีขึ้นจึงไม่ต้องทรงตั้งบัญญัติพิธีอยู่จำพรรษา ครั้นพอพระพุทธศาสนาแผ่ขยาย ออกไปกว้าง พระภิกษุสงฆ์ได้เพิ่มปริมาณเพิ่มขึ้น

วันหนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับอยู่ในกรุงราชคฤห์ มีพระภิกษุ ๖ รูป ฉัพพัคคีย์ แม้เมื่อถึงฤดูฝน ก็ยังพากันจาริกไปมา เทียบเหยียบย่ำข้าวกล้าหญ้าระบัด และสัตว์เล็กสัตว์น้อยให้ เกิดความเสียหายและตายไป ประชาชนจึงพากันติเตียนว่า โฉนพระสมณศากยบุตรจึงเที่ยวไปมาอยู่ ทุกฤดูกาล พากันเหยียบย่ำข้าวกล้าและต้นไม้อุดมจนทั้งสัตว์หลายตายจำนวนมาก แม้พวกเดียรถีย์ และปริพาชก ก็ยังหยุดพักในฤดูฝนหรือจนแม้แต่นกก็ยังรู้จักทำรังเพื่อพักหลบฝน เมื่อความเรื่องนี้ ทราบถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงบัญญัติเป็นธรรมเนียมให้พระภิกษุสงฆ์อยู่จำพรรษาในที่แห่ง เดียวตลอด ๓ เดือน คือ ตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำเดือน ๘ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ ห้ามมิให้พระภิกษุ เทียบไปค้างคืนที่อื่น หากมีธุระกิจเป็นอันชอบด้วยพระวินัย จึงไปได้ด้วยการทำสัตตาหกรณียะ คือต้อง กลับมาที่พักเดิมภายใน ๗ วัน นอกจากนั้นห้ามเด็ดขาด และปรับอาณัติแก่ผู้ฝ่าฝืนล่วงละเมิดพระ บัญญัติพิธีการปฏิบัติในวันเข้าพรรษา มีความเป็นมาดังกล่าวนี้

พิธีกรรมของพุทธศาสนิกชน อันเนื่องในวันเข้าพรรษานั้น

พุทธศาสนิกชนมีการกระทำบุญตักบาตรกัน ๓ วัน คือวันขึ้น ๑๔-๑๕ ค่ำ และวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ และขนมที่นิยมทำกันในวันเข้าพรรษาได้แก่ ขนมเทียน และท่านสาธุชนที่มีความเคารพนับถือพระภิกษุวัดใด ก็จัดเครื่องสักการะ เช่น น้ำตาล น้ำอ้อย สบู่ แปรง ยาสีฟัน พุ่มเทียน เป็นต้น นำไปถวายพระภิกษุวัดนั้น ยังมีสิ่งสักการะบูชาที่พุทธศาสนิกชนนิยมกระทำกันเป็นงานบุญนำสนุกสนานอีกอย่างหนึ่งคือ “เทียนเข้าพรรษา” บางแห่งจะมีการบอกบุญเพื่อร่วมหล่อเทียนแท่งใหญ่ แล้วแห่ไปตั้งในวัดอุโบสถ เพื่อจุดบูชาพระรัตนตรัยตลอด ๓ เดือน การแห่เทียนจำนำพรรษาหรือเทียนเข้าพรรษาจัดเป็นงานเอิกเกริก มีฆ้องกลองประโคมอย่างสนุกสนาน และเทียนนั้นมีการหล่อหรือแกะเป็นลวดลายและประดับตกแต่งกันอย่างงดงาม

เทศกาลเข้าพรรษานี้ ถือกันว่าเป็นเทศกาลพิเศษ พุทธศาสนิกชนจึง ชะมักเขม้นในการบุญกุศลยิ่งกว่าธรรมดาบางคนตั้งใจรักษาศีลอุโบสถตลอด ๓ เดือน บางคนตั้งใจฟังเทศน์ทุกวัน พระตลอดพรรษา มีผู้ตั้งใจทำความดีต่าง พิเศษขึ้น ทั้งมีผู้งดเว้นการกระทำบาปกรรมในเทศกาลเข้าพรรษา และคนอาศัยสาเหตุแห่งเทศกาลเข้าพรรษาดังสัจยปัญญาแลกละอายมุขและความชั่วสามานย์ต่างๆ โดยตลอดไป จึงนับเป็นบุคคลที่ควรได้รับการยกย่องสรรเสริญและได้รับสิ่งอันเป็นมงคล

หลักธรรมที่ควรปฏิบัติ

ระหว่างเทศกาลเข้าพรรษานั้น พุทธศาสนิกชนนิยมไปวัด ถวาย ทาน รักษาศีล ฟังธรรมและเจริญจิตภาวนา ซึ่งเป็นการเว้นจากการทำความชั่วบำเพ็ญความดีและชำระจิตใจให้สะอาดแจ่มใสเคร่งครัดยิ่งขึ้น หลักธรรมสำคัญที่สนับสนุน คุณความดีดังกล่าวก็คือ “วิริย” คำว่า “วิริย” หมายถึง การงดเว้นจากบาป และความชั่วต่างๆ จัดเป็นมงคลธรรมข้อหนึ่ง เป็นเหตุนำบุคคลผู้ปฏิบัติตามไปสู่ความสงบสุขปลอดภัยและความเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นไปวิริย การงดเว้นจากบาปนั้น จำแนกออกได้เป็น ๓ ประการ คือ

๑. สัมปัตตวิริย ได้แก่การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆ ด้วยเกิดความรู้สึกละอาย (หิริ) และเกิดความรู้สึกเกรงกลัวบาป (โศตตปปะ) ขึ้นมาเอง เช่น บุคคลที่ได้สมาทานศีลไว้ เมื่อถูกเพื่อนคะยั้นคะยอให้ดื่มสุรา ก็ไม่ยอมดื่มเพราะละอาย และเกรงกลัวต่อบาปว่าไม่ควรที่ชาวพุทธจะกระทำเช่นนั้นในระหว่างพรรษา

๒. สมาทานวิริย ได้แก่การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆ ด้วยการสมาทานศีล ๕ หรือศีล ๘ จากพระสงฆ์โดยเพียรระมัดระวังไม่ทำให้ศีลขาดหรือด่างพร้อย แม้มีสิ่งยั่วชวนภายนอกมาเร้าก็ไม่หวั่นไหวหรือเอนเอียง

๓. สมุจเฉทวิริย ได้แก่การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆ ได้อย่างเด็ดขาดโดยตรงเป็นคุณธรรมของพระอริยเจ้า ถึงกระนั้นสมุจเฉทวิริย อาจนำมาประยุกต์ใช้กับ

บุคคลผู้งดเว้นบาปความชั่วและอบายมุขต่างๆ ในระหว่างพรรษากาลแล้ว แม้ออกพรรษาแล้วก็มีกลับไปกระทำหรือข้องแวะอีก เช่นกรณีผู้งดเว้นจากการดื่มสุราและสิ่งเสพติดระหว่างพรรษากาลแล้วถึงงดเว้นได้ตลอดไป เป็นต้น

๖) วันออกพรรษา

วันออกพรรษา เป็นวันที่พุทธบริษัททั้งชาววัดและชาวบ้าน ได้พร้อมใจกันกระทำบุญกุศลต่างๆ ตามคติประเพณีที่เคยประพฤติปฏิบัติสืบๆ กันมาแต่โบราณกาล เช่น มีการตักบาตรเทโวหรือเรียกตักบาตรดาวดึงส์ เป็นต้น “วันออกพรรษา” มีสาเหตุเนื่องมาจาก “วันเข้าพรรษา” ที่มีมาแล้วเมื่อวันแรม ๑ ค่ำเดือน ๘ อันเป็นวันที่พระภิกษุทั้งหลายอธิษฐานใจเข้าอยู่พรรษาครบไตรมาส คือ ๓ เดือน ตามพระพุทธรูปบัญญัติ โดยไม่ไปค้างแรมค้างคืนนอกสถานที่ที่ท่านตั้งใจอยู่ไว้ เมื่อมีวันเข้าพรรษาก็จำเป็นต้องมีวันออกพรรษา ซึ่งวันออกพรรษา ซึ่งวันออกพรรษาตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ (เพ็ญเดือน ๑๑) ของทุกปี วันออกพรรษา เป็นวันสุดท้ายแห่งการจำพรรษาของพระภิกษุสงฆ์ หมายถึงพระภิกษุสงฆ์ได้จำพรรษาครบกำหนดไตรมาส ตามพระพุทธรูปบัญญัติแล้ว ท่านมีสิทธิ์ที่จะจาริกไปพักค้างคืนที่อื่นได้ ไม่ผิดพระพุทธรูปบัญญัติและยังได้รับอานิสงส์ (ผลดี) คือ

๑. ไปไหนไม่ต้องบอกลา
๒. ไม่ต้องถือผ้าไตรครบชุด
๓. ลากที่เกิดขึ้นแก่ท่านมีสิทธิ์รับได้

๔. มีโอกาสได้อุทิศบุญทานากฐินและได้รับอานิสงส์คือได้รับการขยายเวลาของอานิสงส์นั้นออกไปอีก ๔ เดือน

อนึ่ง มีชื่อเรียกวันออกพรรษาอีกอย่างหนึ่งว่า “วันปวารณา หรือวันมหาปวารณา” มีความหมายว่าพระภิกษุทั้งหลายทั้งพระผู้ใหญ่และพระผู้น้อยต่างเปิดโอกาสอนุญาตแก่กันและกัน ให้อีกกล่าวตักเตือนกันได้มีคำกล่าวปวารณาเป็นภาษาบาลีว่า “สังฆมกันเต ปะวารณิ ทิฏฐะเน วา สุเตนะ วา ปะริสังกายะ วา เวทันตุ มัง आयัสมันโต อะนุกัมปัง อุปาทายะ ปัสสันโต ปฎิหาริสสามิ” แปลว่า ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ กระผมขอปวารณาต่อสงฆ์ ด้วยได้เห็นหรือได้ฟังก็ตาม ขอท่านทั้งหลายโปรดอนุเคราะห์ ว่ากล่าวตักเตือนกระผมด้วย เมื่อกระผมมองเห็นแล้ว จักประพฤติตัวเสียเลยใหม่ให้ดี

การที่พระท่านกล่าวปวารณา (ยอมให้ว่ากล่าวตักเตือน) กันไว้ ในเมื่อต่างองค์ต่างต้องจากกันไปองค์ละทิศละทางท่านเกรงว่าอาจมีข้อประพฤติปฏิบัติที่ไม่ดีไม่งามเกิดขึ้น โดยตัวท่านเองรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือมองไม่เห็นเหมือนผงเข้าตาตัวเอง แม้ผลจะอยู่ชิดติดกับลูกนัยน์ตา เราก็ไม่สามารถมองเห็นผลนั้นได้ จำเป็นต้องให้วานขอร้องผู้อื่นให้มาช่วยดูหรือต้องใช้กระจกส่องดู เพราะฉะนั้น พระท่านจึงใช้วิธีการกล่าวปวารณาตักไว้เพื่อท่านรูปอื่นได้เห็นหรือแม้แต่ได้ยินได้ฟัง

เรื่องดีไม่ดีไม่งามอะไรก็ตามให้กล่าวแนะนำตักเตือนได้โดยไม่ต้องเกรงใจกันทั้งผู้ใหญ่และผู้น้อย ด้วยเจตนาดีต่อกัน คือ พระผู้ใหญ่ก็กล่าวตักเตือนพระผู้น้อยได้และพระผู้มีอาวุโสผู้น้อยก็สามารถกล่าวชี้แนะถึงข้อไม่ดีของพระผู้ใหญ่ได้เช่นกัน โดยที่พระผู้ใหญ่คือผู้มีอาวุโสท่านก็มีได้สำคัญตน ผิดคิดว่าท่านทำอะไรแล้วถูกไปหมดทุกอย่าง

การกล่าวปวารณา เท่ากับเป็นการช่วยระมัดระวังข้อประพฤติปฏิบัติที่ไม่ดีของ พระรูปหนึ่ง ซึ่งเป็นจุดน้อยๆ นี้ที่จะลุกลามก่อความเสื่อมเสียไปถึงพระหมู่มา และลุกลามไปถึง พระพุทธศาสนาอันเป็นจุดศูนย์ที่ใหญ่ได้ ท่านจึงใช้วิธีป้องกันไว้ก่อน ดีกว่าการแก้ไขในภายหลัง ตัวอย่าง วันออกพรรษาหรือวันมหาปวารณาที่พระภิกษุทั้งหลายกระทำเช่นนี้ เป็นเครื่องมือ ชี้ให้เห็นวิธีการคอยสังวร คือ ตามระวัง ไม่ประมาท ไม่ยอมให้ความเลวร้ายเกิดขึ้นได้ เหมือนล้อมรั้ว ไว้ก่อนที่รั้วจะหายไม่ว่าจะอยู่ในเทศกาลเข้าพรรษาหรือออกพรรษา พระท่านจะประพฤติดี ปฏิบัติ ชอบตามระบอบของพระธรรมวินัยอยู่ตลอดเวลา

ส่วนพิธีของฆราวาสนั้นควรจะนำเอาพิธีปวารณาของพระท่านมาใช้ดูบ้าง ซึ่งจะมีผลดีที่เกิดขึ้นแก่กลุ่มชนที่อยู่รวมกัน ไม่ว่าจะครอบครัวและสังคมต่างๆ และมีพิธีกรรมของฆราวาส ที่เกี่ยวเนื่องกันในวันออกพรรษานี้ก็ได้แก่การบำเพ็ญบุญกุศลต่างๆ เช่น การทำบุญตักบาตร รักษา ศีล ฟังธรรม ณ วัดที่อยู่ใกล้เคียง มีการทำบุญอันเป็นประเพณีที่นิยมกระทำกันมานานแล้วในวันออกพรรษา ซึ่งเรียกว่า “ตักบาตรเทโว” หรือเรียกชื่อเต็มตามคำพระว่า “เทโวโรหนะ” แปลว่า การหยั่งลงจากเทวโลก หรือการตักบาตรนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ตักบาตรดาวดึงส์” และการตักบาตรเทโวนี้ จะกระทำในวันขึ้น ๑๕ เดือน ๑๑ หรือวันแรม ๑ ค่ำเดือน ๑๑ ก็ได้สุดแต่แต่จะเห็นพร้อมกัน

การทำบุญตักบาตรเทโวนี้ ท่านจัดเป็นกาลนาน คือ หนึ่งปีมีหนึ่งครั้ง และการกระทำบุญเช่นนี้ โดยยึดถือว่าเป็นวันคล้ายกับวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงจากเทวโลก ตามตำนานกล่าวว่า เมื่อก่อนพุทธศักราช ๘๐ ปี พระพุทธเจ้าเสด็จขึ้นไปจำพรรษา ณ บันทุกัมพลศิลาอาสน์ ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อทรงเทศนา “พระสัจตปรณาภิธรรม” คือ พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ โปรดพระพุทธร มารดา (ซึ่งทรงบังเกิดอยู่ในสวรรค์ชั้นดุสิต) ครั้นครบกำหนดการทรงจำพรรษาครบ ๓ เดือน พระพุทธเจ้าทรงปวารณาพระวัสสาแล้วเสด็จลงจากดาวดึงส์เทวโลกมาสู่มนุษยโลก ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ โดย เสด็จลงทางบันไดแก้วทิพย์ ซึ่งตั้งระหว่างกลางของบันไดทองทิพย์อยู่เบื้องขวา บันไดเงินทิพย์อยู่เบื้องซ้ายและหัวบันไดทิพย์ที่เทวดาเฝ้าขึ้นทั้ง ๓ พาด บนยอดเขา พระสิเนรุราช อันเป็นที่ตั้งแห่งสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ส่วนเชิงบันไดตั้งอยู่บนแผ่นดินศิลาใหญ่ใกล้ประตู เมืองสังกัสสนครและสถานที่นั้นประชาชนถือว่าเป็นสุกนิมิตรสร้างพระเจดีย์ขึ้นเป็น “พุทธบูชา นุสาวรีย์” เรียกว่า “อจลเจดีย์”

อนึ่ง ในวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงมาสู่มนุษยโลกนั้นประชาชนพร้อมกันไปทำบุญตักบาตรเป็นจำนวนมากสุดจะประมาณ พิธีที่กระทำกันในการตักบาตรเทโว ซึ่งถือตามประวัตินี้ก็เท่ากับทำบุญตักบาตร รับเสด็จพระพุทธเจ้าในคราวเสด็จลงมาจากเทวโลกนั่นเอง บางวัดจึงเตรียมการในคฤหัตถ์แต่งตัวเป็นเทวดาบ้าง เป็นพรหมบ้างแล้วอัญเชิญพระพุทธรูปขึ้นประดิษฐานบนบุษบกที่มีล้อเคลื่อนและมีบาตรตั้งอยู่ข้างหน้าพระพุทธรูปใช้คนลากนำหน้าพระสงฆ์ พวกทายกทายิกาตั้งแถวเรียงรายคอยใส่บาตรเป็นการกระทำที่ใกล้เคียงกับความจริงเพื่อเป็นการระลึกถึงพระพุทธเจ้า ส่วนอาหารที่นำมาทำบุญตักบาตรในวันนั้น มีข้าว กับข้าวต้มมัดได้ ข้าวต้มลูกโยนที่ห่อด้วยใบมะพร้าวหรือใบลำเจียกไว้หางยาวและข้าวต้มลูกโยนนี้ มีประวัตินี้มาตั้งแต่ครั้งพระพุทธเจ้าเสด็จลงมาจกสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพราะตั้งใจอธิษฐานแล้วโยนไปให้ลงบาตรของพระพุทธเจ้า เนื่องจากมีคนมากเข้าไปใส่บาตรไม่ได้

ความมุ่งหมายของการปวารณากรรม

ปวารณากรรม มีความมุ่งหมายชัดเจนปรากฏอยู่ในคำที่สงฆ์ใช้ปวารณาซึ่งกันและกัน ดังนี้

- เป็นกรรมวิธีลดหย่อนผ่อนคลายข้อขุ่นข้องกลางแคลงที่เกิดจากความระแวงสงสัยให้หมดไปในที่สุด
- เป็นทางประสานรอยร้าว ที่เกิดจากผลกระทบกระทั่งในการอยู่ร่วมกันให้มีโอกาสกลับคืนดีด้วยการให้ออกาสได้ปรับความเข้าใจซึ่งกันและกัน
- เป็นทางสร้างเสริมความสามัคคีในหมู่ให้กลมเกลียวอยู่ร่วมกันอย่างสนิทใจ
- เป็นแนวปฏิบัติให้เกิดความเสมอภาคกันในการแสดงความคิดเห็นว่ากล่าวตักเตือนได้โดยไม่จำกัดด้วยยศ ชั้น พรรษา วย
- ก่อให้เกิด “ภราดรภาพ” รู้สึกเป็นมิตรชิดเชื้อปรารถนาดี เอื้อเฟื้ออาทรเป็นพื้นฐานนำไปสู่พฤติกรรมอันพึงประสงค์ที่ดีงานคล้ายๆ กัน เรียกว่า ศีลสามัญญุตาน

พิธีตักบาตรเทโว (วันพระเจ้าเปิดโลก)

มีปรากฏในอรรถกถาธรรมบทว่าในขณะที่พระพุทธเจ้าจำพรรษาอยู่ในนครสาวัตถี พรรษาที่ ๒๕ ผู้คนในชมพูทวีปหันมาเลื่อมในพระพุทธศาสนาทำให้นักบวชของศาสนา อิจฉา เพราะเขาเหล่านั้นเดือดร้อนในการขาดผู้ค้ำจุนดูแลและขาดลาภสักการะจึงทำการกลั่นแกล้งพระพุทธศาสนาโดยประการต่างๆ โดยเฉพาะในเรื่องฤทธิ์พระองค์และเหล่าสาวกของพระองค์เอง ศาสนาอื่นปลุกปั่นจนพระองค์ทรงห้ามเหล่าสาวกทั้งหลายแสดงฤทธิ์ พระองค์ก็งดแสดงฤทธิ์เช่นกัน จึงทำให้สาละมีจุดที่จะทำให้ศาสนาอื่น เช่น อาจารย์ทั้ง ๖ และศาสนาเซน ทำการโฆษณาชวนเชื่อว่าพระพุทธศาสนานั้นมีพระพุทธเจ้าและสาวกสิ้นฤทธิ์หมดแล้วอย่าไปนับถือเลยผู้พวกตน

ไม่ได้ยังมีฤทธิ์เหนือกว่าควรจะมานับถือพวกคนคิดว่าเป็นพระพุทธรูปเจ้าทรงเห็นว่า ถือขึ้นปล่อยไว้เฉยต่อไป โดยไม่ตอบโต้บ้าง อาจเป็นผลเสียต่อพระพุทธศาสนา ดังนั้นวันเพ็ญอาสาฬหะ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ คือแสดงฤทธิ์เป็นคู่ๆ ซึ่งก็มีปรากฏเพียงครั้งเดียวในครั้งนั้นทำให้ผู้คนที่ยึดถือเคร่งขรึมสงสัยหันมานับถือศาสนาอย่างมั่นคงอีกครั้ง ในวันรุ่งขึ้นแรม ๑ ค่ำ เดือนอาสาฬหะ เป็นวันอธิษฐานเข้าพรรษา พระพุทธเจ้าทรงประกาศจำพรรษาที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ตามธรรมเนียมที่พระพุทธเจ้าทำกันมาเมื่อลาพระพุทธเจ้าทรงลาบริษัทแล้วก็เสด็จไป ณ ดาวดึงส์เทวโลกเพื่อโปรดพุทธมารดาด้วยพระอิทธิกรรม ๗ พอรอบเวลา ๓ เดือนของการโปรดพระพุทธมารดาด้วยพระอิทธิกรรมทั้ง ๗ ในวันเพ็ญเดือน ๑๑ ก็เสด็จกลับลงมายังโลกมนุษย์ ณ ที่ประตูเมืองสังกัสสนคร ท้าวสักกเทวราชพร้อมด้วยบริวารตามลงมาเสด็จทางบันไดสวรรค์จนถึงชั้นพิภพพระพุทธเจ้าทรงใช้อิทธิฤทธิ์บันดาลให้โลกทั้ง ๓ มี เทวโลก มนุษย์โลก และสัตว์นรก มองเห็นกันทั้งหมด จึงเรียกวัดนั้นว่า วันพระเจ้าเปิดโลกพอวันรุ่งขึ้นเป็นวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ผู้คนในชมพูทวีปพากันมาใส่บาตรพระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข การตักบาตรในครั้งนั้นได้นัดหมายกันมาก่อนเลยต่างคนก็ต่างมาด้วยศรัทธาจึงทำให้คนมามากมาย เมื่อมีมามากทำให้ไม่ถึงบาตรพระภิกษุสงฆ์ จึงเอาข้าวของตนห่อหรือปั้นเป็นก้อน โยนใส่บาตรพระด้วยเหตุนี้ต่อมาภายหลังจึงนิยมทำข้าวต้มลูกโยนใส่บาตรพระในวันเทโวณหะ

พิธีตักบาตรเทโวโรหณะในสมัยปัจจุบัน

ตอนรุ่งอรุณของวันตักบาตรเทโว พระภิกษุสามเณรลงท้าวตรีในพระอุโบสถ พอพระอาทิตย์ขึ้นก็สมมติว่า พระลงมาจากบันไดสวรรค์ บางทีก็มีดนตรีบรรเลงเพลงไทยเดิม สมมติว่าเป็นพวกเทวดาบรรเลง ขับกล่อมตามส่งพระพุทธเจ้า ยังมีพวกแฟนตาซีอีก แต่งเป็นพวกยักษ์ เทวดา พระอินทร์ พรหม นางเทพธิดา นำหน้าขบวนพระภิกษุสามเณร ชาวบ้านก็จะใส่บาตรด้วยอาหารหวาน อาหารคาว ข้าวต้มลูกโยน ข้าวต้มมัดจึงเป็นสัญลักษณ์ของพิธีนี้

ประโยชน์ของพิธีออกพรรษา

๑. เมื่อวันออกพรรษามาถึงเป็นการเตือนใจชาวพุทธว่า เวลาที่ผ่านมา ชีวิตก็ใกล้ตายเข้าไปทุกขณะแล้ว ควรเร่งทำกุศล และยังได้ถึงความปิติ ที่ได้บำเพ็ญกิจมาตลอดพรรษาและเป็นการเตือนสติอย่าให้จิตใจของตนละเลิกการทำกุศลไม่ให้ตกไปสู่ทางอบายมากเกินไป

๒. ประโยชน์ที่โดดเด่น คือประโยชน์ของการปวารณาที่สงฆ์กระทำกันในวันออกพรรษาเพื่อให้สงฆ์ดำรงความเป็นปึกแผ่นแน่นเหนียวยากแก่การทำลาย ถ้าคนในชาติเราทุกฝ่ายหันมา ปวารณา กัน คือเปิดใจกัน เปิดเผยซึ่งกันและกัน หันหน้ามารวมพลังกันพัฒนาประเทศ ความทุกข์ก็จะบรรเทาเบาบางลง

๗) วันโกน วันพระ

วันโกน คือ วันขึ้น ๗ ค่ำ กับ ๑๔ ค่ำ และแรม ๗ ค่ำ กับแรม ๑๔ ค่ำ ของทุก เดือน (หรือ แรม ๑๓ ค่ำ หากตรงกับเดือนขาด) ซึ่งเป็นวันก่อนวัน พระ ๑ วัน นั่นเอง

วันพระ หรือวันธรรมสวนะ คือ วันขึ้น ๘ ค่ำ กับ ๑๕ ค่ำ และ แรม ๘ ค่ำ กับแรม ๑๕ ค่ำ ของทุกเดือน(หากตรงกับเดือนขาด อาจเป็น แรม ๑๔ ค่ำ)ในวันพระ พุทธศาสนิกชนถือเป็น วันสำคัญ ควรไปวัดเพื่อทำบุญ ถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ และฟังธรรม สำหรับผู้ที่เคร่งครัดใน ศาสนาอาจถือศีลแปดในวันพระด้วย นอกจากนี้ชาวพุทธยังถือว่าวันพระไม่ควรทำบาปใดๆ การทำ บาปหรือไม่ถือศีลห้าในวันพระถือว่าเป็นบาปยิ่งในวันอื่น

ประวัติความเป็นมา

ในสมัยพุทธกาล พระเจ้าพิมพิสาร ได้เข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และกราบทูลว่า นักบวชศาสนาอื่นมีวันประชุมสนทนาเกี่ยวกับหลักธรรม คำสั่ง สอนในศาสนาของเขา แต่ว่า ศาสนาพุทธยังไม่มีพระพุทธร่องค์จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ประชุมสนทนาและแสดงธรรมเทศนา แก่ประชาชนในวัน ๘ ค่ำ ๑๔ ค่ำ และ ๑๕ ค่ำพุทธศาสนิกชนจึงถือเอาวันดังกล่าวเป็นวันธรรมสวนะ (ในไทยมีมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย)^{๑๒}

๒.๒.๓ ประเพณีล้านนา

นับจากอดีต ชีวิตของชาวล้านนาผูกพันอยู่กับพุทธศาสนา ซึ่งจะเห็นได้จากการดำเนินชีวิต และสถาบันทางศาสนาในชุมชน รวมทั้งระบบหัววัด ซึ่งมีการรวมกลุ่มของวัดต่างๆ ไม่ว่าจะใกล้หรือไกลกัน และคนในชุมชนหนึ่งชักชวนคนอีกชุมชนหนึ่งมาทำบุญที่วัดของตน เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์กัน ขณะที่พุทธศาสนามีส่วนสัมพันธ์กับชีวิตของคนเมืองอย่างลึกซึ้ง แต่ความเชื่อดั้งเดิมเรื่องผีปู่ย่าและผีเสื้อเมือง ผีเจ้าเมืองก็มีปะปนอยู่ จนแยกกันไม่ออก ชาวล้านนาสามารถนำทั้งสองอย่างมาผสมผสานกันได้ อย่างกลมกลืน ในงานพิธีและประเพณีต่างๆ ซึ่งจะพบได้ในปัจจุบัน ประเพณีและงานพิธีที่สำคัญในรอบปีของชาวล้านนามีอยู่มากมาย อาทิ ประเพณี สงกรานต์ ประเพณีลอยโคมลอยโฆมค พิธีเลี้ยงผีปู่และย่า ประเพณีการทำบุญสลากภัตต์ เป็นต้น

ประเพณี หมายถึงความเชื่อ ความคิด การกระทำ ค่านิยม ทัศนคติ ศิลธรรม ระเบียบแบบแผน และวิธีการกระทำสิ่งต่างๆ ตลอดจนจนถึงการประกอบพิธีกรรมในโอกาสต่างๆ ที่กระทำกันมาในอดีต ลักษณะสำคัญของประเพณี คือเป็นสิ่งที่เชื่อถือปฏิบัติกันมาจนกลายเป็น

^{๑๒} สำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดนครราชสีมา, วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://nwt.onab.go.th/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=47&Itemid=81 [๑๓ พ.ค. ๒๕๕๔].

แบบอย่างความคิดหรือการกระทำที่ได้สืบทอดกันมาและมีอิทธิพลจนถึงปัจจุบัน ความสำคัญของ ประเพณี

๑. ประเพณีเป็นกฎเกณฑ์หรือแบบแผนที่สังคมกำหนดขึ้นใช้ร่วมกันในหมู่สมาชิก ประเพณี จึงเป็นเครื่องหมายบอกความเป็นพวกเดียวกันของพวกที่ยึดถือในประเพณีเดียวกัน

๒. ประเพณีจัดว่าเป็นวัฒนธรรมประจำชาติหรือเป็นเอกลักษณ์ของสังคม แสดงว่า สังคมนั้นมีความเจริญมาตั้งแต่อดีตหรือมีลักษณะเฉพาะของตนมาเป็นเวลานาน ดังนั้นการมี ประเพณี เป็นของตนเองจึงนับเป็นความภาคภูมิใจอย่างยิ่ง

๓. ประเพณีมีส่วนสนับสนุนให้ประเทศชาติเจริญรุ่งเรือง

๔. ประเพณีเป็นสิ่งเชื่อมโยงให้คนในสังคมมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๕. ประเพณีเป็นรากฐานของกฎหมายของประเทศ

ประเพณีท้องถิ่นล้านนา ประกอบด้วยประเพณีที่สำคัญต่างๆ ในแง่ของปรัชญา ความเชื่อ อุดมคติ ของชาวล้านนา ที่เป็นสิ่งที่มีมาแต่โบราณ สืบทอดต่อกันมาชั่วลูกชั่วหลาน ซึ่งมี ประเพณีที่สำคัญ แบ่งเป็น ๕ ประเภท ดังต่อไปนี้

๑) ประเพณีสืบชะตา

ความเชื่อแต่โบราณว่า การเกิดเมืองหรือการสร้างเมืองนั้น สร้างตามฤกษ์ยามที่เป็นมหามงคลตบะ เดชะ เหมือนกับการเกิดของประชาชนที่มีความสุข ความเจริญ ความสุข ความสมหวัง และบางครั้งก็เสื่อมโทรมอับเฉาเศร้าหมอง นานัปการเมื่อประสบปัญหาเหล่านี้ ชาวล้านนาไทยมีความเชื่อว่า หากได้ทำบุญสืบชะตาจะช่วยให้ทุกสิ่งทุกอย่างดีขึ้น เหมือนเดิมหรือดีกว่าเดิม จึงปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านาน การสืบชะตา ได้แก่ การสืบชะตาการเกิด สืบอายุ สืบชีวิต ให้ยืนยาว ออกไปนานเท่านั้น ผู้ใดปรารถนาจะมีอายุยืนควรประกอบพิธีสืบชะตาเป็นประจำทุกปี

วัตถุประสงค์การสืบชะตา

๑. เพื่อต่ออายุให้ยืนยาว

๒. เพื่อขจัดภัยเป่าล้างชั่วร้ายทั้งหลาย

๓. เพื่อบำรุงขวัญ

๔. เพื่อให้เกิดความสามัคคี

๕. เพื่อสร้างความกตัญญูทวดที่ต่อบรรพชน

๖. เพื่อรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของบ้านเมือง

ประเภทของการสืบชะตา การสืบชะตา แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. สืบชะตาคนและสัตว์ ทำกันมาก ด้วยความหวังและความตั้งใจต่างกัน เช่น

- เมื่อเจ็บป่วย

- เมื่อรู้สึกไม่สบายใจ
- เมื่อจะเดินทางไปสู่ที่อื่น
- เมื่อเข้าสู่ที่อยู่ใหม่
- เมื่อแต่งงาน
- เมื่อขึ้นบ้านใหม่

๒. สืบชะตาบ้าน

๑. สืบชะตาเมือง

พิธีกรรม การสืบชะตามีพิธีกรรมที่สำคัญ คือ เครื่องพิธีสืบชะตา ประกอบด้วย

๑. ไม้ค้ำ มีความหมายว่า จะค้ำจุนชีวิตให้มั่นคง

๒. ข้าวได้ หมายถึง สะพานชีวิตที่จะมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น

๓. ขึ้นไคเงิน ขึ้นไคคำ ขึ้นไคนาก หมายถึง บันไคเงินทองและนาก ซึ่งเป็นสิ่งที่ตั้งงามที่จะก้าวขึ้นไปสู่ความเจริญ มะพร้าววงนอก หน่อกล้วย หน่ออ้อย เป็นเครื่องหมายแห่งความเจริญงอกงาม และก่อประโยชน์มากมาย

ขั้นตอนพิธีกรรมอื่นๆ

๑. นิมนต์พระสงฆ์ ๘ รูป

๒. ทำพิธีขึ้นท้าวทั้ง ๔ หรือบูชาท้าวโลกบาล

๓. ตั้งเครื่องชะตาไว้ในห้องพิธี

๔. ผู้สืบชะตาเข้านั่งในซุ้มสืบชะตา

๕. ปู่อาจารย์ หรือพิธีกร อาราธนาศีลและพระปริตร

๖. พระสงฆ์ให้ศีลและเจริญพระพุทธมนต์ มีสวดสืบชะตา

๗. มีเทศน์ธรรมคัมภีร์ สารากรวิฆานะสูตร ๑ ผูก

๘. พระสงฆ์ทำการประพรมน้ำพระพุทธมนต์ และผูกข้อมือแก่ผู้เข้าพิธีหรือ

ผู้ร่วมพิธี

๙. ถวายภัตตาหารและถวายไทยทาน

พิธีสืบชะตาปริศนาธรรมของคนล้านนา

ในวิถีชีวิตของคนล้านนาไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้ มีพิธีกรรมในพระพุทธรูปศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย คนล้านนาในสมัยโบราณมีความเชื่อมั่นศรัทธา ในพระพุทธรูปจนฝังรากลึก มองเห็นสิ่งต่างๆ ในร่มเงาของวัดวาอารามเป็นของศักดิ์สิทธิ์ เวลาเดินเข้าวัดจะไม่ยอมสวมรองเท้าเพราะถือว่าเป็นการอยู่ที่สูง ขาดความเคารพ แต่โดยแท้จริงคนโบราณต้องการให้เท้าได้สัมผัสกับดินทราย ในวัดหรือที่เรียกว่า “ช่วงแก้วตั้งสาม”

เพื่อให้ได้กลิ่นไอแห่งสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ซึมซับเข้าไปในร่างกายจิตใจนั่นเอง เวลาเดินไปจะไม่ยอมเหยียบเงาพระธาตุเจดีย์ เงาพระสงฆ์-สามเณรถือว่าเป็นบาป เมื่อพบพระสงฆ์กลางทางจะนั่งยองๆ ถ้าไม่ยกมือไหว้ก็จะรอให้พระผ่านไปก่อน บางคนจีจรรย์ยานก็จะลงจากจรรย์ยาน สวมหมวก กางร่ม ก็จะถอดหมวกพับร่มเสีย จะเห็นได้ว่าวิถีชีวิตของชาวล้านนาโบราณให้ความเคารพนับถือพระสงฆ์สามเณร มีความเคารพยำเกรงต่อวัดวาอาราม เจดีย์สถานอย่างมาก เพราะฉะนั้นพิธีกรรมต่างๆ ที่สำคัญในการประกอบพิธีและให้พระสงฆ์-สามเณร อาจารย์ (มักคทายก) ให้คำปรึกษา เป็นผู้จัดการทำให้ความผูกพันระหว่างบ้านกับวัด ชาวบ้านกับชาววัดจึงแน่นแฟ้นไม่เสื่อมคลาย ขนาดพืชพันธุ์ธัญญาหาร ส้มสุกลูกไม้ อะไรออกผล ก่อนจะกินต้องนำไปถวายให้พระฉันก่อน เพื่อเอาบุญจะไม่กิน ก่อนจะถวายทาน จึงมีคำกล่าวไว้ว่า “บดิกินก่อนदान บดิมารก่อนแต่ง” คือไม่ดิกินก่อนให้ทาน ไม่ดิมิปลูกก่อนแต่งงาน เพราะฉะนั้นหลังจากเก็บเกี่ยวจึงมีประเพณีทานข้าวใหม่

เครื่องประกอบพิธีสืบชะตา ดังนี้

๑. ไม้ค้ำยาวเท่าตัว ๓ เล่ม ทำจากไม้ง่ามมีขนาดเอากำมือรอบหรือคดกว่านั้น เล็กน้อย
๒. ไม้ค้ำเล็กขนาดเท่าหัวแม่มือยาว ๑ ศอก จำนวนเท่าอายุ หรือมากขึ้นแต่ไม่เกิน ๑๐๘
๓. บัดไค ๗ ชั้น หรือ ๕ ชั้น
๔. ทำกระดาษทอง เงิน หมากรุก บูหรี เมียง ข้าวตอก ดอกไม้ร้อยด้วยไหม เรียกว่า ลวดเงิน ลวดคำ ลวดหมากรุก ลวดเมียง นำมามัดกับบันไดที่ทำ
๕. หม้อน้ำดื่มและกระบวย
๖. เลื้อหมอนใช้ของใหม่
๗. ทำไม้สะพาน ใช้ไม้ไผ่หรือไม้เนื้อแข็ง ๒ อัน ทำให้ติดกัน
๘. ตุ้งก้าคิง คำนี้เป็นภาษาไทยใหญ่ หมายถึงยาวเท่าตัว ตุ้งห้าคิง หมายถึง ชงยาวเท่าตัว
๙. เทียนก้าคิง สีสายก้าคิง คือ เทียนที่ทำยาวเท่าตัว และฝ้ายยาวเท่าตัวชุบด้วยน้ำมันพืชสำหรับจุดเป็นพุทธบูชา
๑๐. กระจบอกราย หรือข้าวสาร ใช้ไม้้อยาวเท่านี้วบรรจุทราย หรือข้าวสาร จำนวน ๒๐ กระจบอก
๑๑. กระจบอกน้ำ ใช้ไม้้อเช่นเดียวกันจำนวน ๑๒ กระจบอก
๑๒. ผางประทีป หรือเทียน จำนวน ๔ อัน ถ้ามากเท่าอายุหรือเกินได้แต่อย่าให้เกิน ๑๐๘
๑๓. ช่อน้อย ตุ้งไซย จำนวน ๖ หรือเท่าอายุ แต่อย่าเกิน ๑๐๘

๑๔. ข้าวเปลือก หมึนเท่ากับ ๑๐ ลิตร ข้าวสารพัน เท่ากับ ๑ ลิตร
 ๑๕. หน่อกล้วย หน่ออ้อย งอกมะพร้าว
 ๑๖. กล้วยแก่ ๑ เครือ มะพร้าว ๑ คะเนง (ทะลาย)
 ๑๗. สะตวง หรือกระทงกบกล้วยใส่สรรพโภชนาหาร
 ๑๘. ทำบายศรี นมแมวจิบใบตองประดับดอกไม้ต่างๆ และใส่ข้าว ขนม ผลไม้
 ๑๙. ฝ้ายมงคล (ด้ายสายสิญจน์)

ทั้งหมดนี้ ครูบาอาจารย์กำหนดให้นำมารวมกันตั้งไว้ โดยมีไม้ค้ำใหญ่ ๓ อัน เป็นหลักให้ปลายไม้แต่ละเล่มค้ำสุ่มรวมกัน แล้วนำของต่างๆ วางไว้ที่โคนไม้ค้ำข้างมักรวมกับไม้ค้ำข้าง ว่างข้างบนสุดยอดไม้ค้ำข้าง แต่ละอย่างมีความหมายที่เป็นบุคลาธิษฐานคือ ธรรมะที่จะปฏิบัติให้เกิดความสุข ซึ่งถ้าไม่พิจารณาโดยละเอียด จะไม่พบธรรมะในเครื่องสืบชาติเหล่านี้เลยถ้าหากจะแบ่งของในพิธีกรรมสืบชาตินี้จะมีอยู่ ๔ ประเภท คือ

๑. ประเภทใช้แทนหมู่คน ได้แก่

๑.๑ ไม้ค้ำใหญ่ ๓ เล่มนี้ ถ้าสืบชาติในครอบครัว หรือสืบชะตาชาวบ้านหมายถึงบุคคล ๓ คน คือ พ่อ แม่ ลูก ซึ่งเป็นหลักใหญ่ของครอบครัวถ้าคนทั้ง ๓ นี้ ยังค้ำจุนกันอยู่คือ ยังรักสมัคสมานสามัคคี เมตตา เอื้อเฟื้อเอาใจใส่ ไม่นอกใจกันไม่ทอดทิ้งกัน ลูกยังเชื่อฟังพ่อแม่ พ่อแม่ยังเอาใจใส่ลูกเลี้ยงดูอบรมลูกๆ บ้านนั้น ครอบครัวนั้นชะตาดี คนนั้นชะตาไม่ขาด ถ้าสืบชะตาวัดวาอาราม ไม้ค้ำ ๓ เล่มนี้ หมายถึง พระสงฆ์ สามเณร ศรัทธาญาติโยม ทั้ง ๓ พวกนี้เป็นหลักของวัด

๑.๒ ไม้ค้ำเล็กขนาดเท่าหัวแม่มือยาว ๑ ศอก จำนวนเท่าอายุ หรือ ๑๐๘ อัน นั้นหมายถึงบุคคลผู้อยู่ร่วมบ้าน ร่วมวัด เช่น ญาติ บริวาร เหย สะเก็ด หรือเป็นลูกศิษย์อารามิกชน คนอยู่ในวัด ถ้ายังอยู่ปกติดี ค้ำจุนอุดหนุน อุปถัมภ์ บำรุงกันดี เหมือนไม้ค้ำเล็กมัดรวมกันกับ ไม้ค้ำใหญ่ สนับสนุนช่วยเหลือ ชะตาบ้านก็ไม่ขาด ชะตาวัดก็ไม่ขาด ถ้าไม่หวังดี ปรารภนาดีคอยขัดแย้งทำลาย ชะตาบ้านนั้นขาด วัดก็เช่นเดียวกัน ไม้ค้ำนี้จึงเป็นธรรมะในข้อ เมตตาธรรม สามัคคีธรรมที่ปรากฏให้เห็นโดยปริศนา แทนหมู่คน ถ้ามีเมตตา สามัคคี ในหมู่คนทุกจำพวก ชะตาก็จะดี ชะตาก็ไม่ขาด

๒. ประเภทใช้แทนร่างกายคน ได้แก่ กระบอกทราย หรือข้าวสาร จำนวน ๒๐ กระบอก กระบอกน้ำ ใช้ไม้อ้อเช่นเดียวกันจำนวน ๑๒ กระบอก ผางประทีป หรือเทียน จำนวน ๔ อันถ้าหากมากเท่าอายุหรือเกินได้แต่อย่าให้เกิน ๑๐๘ ดวงก่าคิง ๑ ตัว สีสายก่าคิง ๑ เส้น สิ่งเหล่านี้ใช้แทนร่างกายคน สำหรับร่างกายคนเรานั้น ท่านกล่าวไว้ว่าประกอบด้วยธาตุ ๔ ประชุมกัน คือธาตุ ดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ รวมเป็นร่างกาย แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือรูปกับนาม ซึ่งท่านกำหนดสิ่งของธาตุทั้ง ๔ และรูปนามดังนี้

๓. ประเภทใช้สอย เครื่องอุปโภค บริโภคของคน ซึ่งมีหลายอย่าง

๓.๑ บันได ๓ ชั้น หรือ ๕ ชั้น หมายถึงการนับญาติที่เรียกว่าเจ็ดเงินขะกุก หรือเจ็ดชั่วโคตรนั้น

๓.๒ ไม้ข้าว (สะพาน) ทำเป็นไม้ ๒ อันติดกัน ท่านหมายถึง การมีน้ำใจ ต่อญาติมิตร บริวาร เพื่อนใกล้เคียง คือยินดีต่อแขกผู้ไปมาหาสู่ ได้ทุกโอกาส เหมือนทำสะพานให้คนเดินมาสู่บ้าน

๓.๓ หม้อน้ำ กระบวย เสื้อ หมอน พลุ บุหรี่ เมียง ของเหล่านี้เป็นของรับแขก มีความหมายว่า ถ้าเรามีสิ่งนี้ไว้ ใครไปใครมา มีไว้ต้อนรับไม่ขาดแคลน

๔. ประเภทใช้เป็นอาหารคน คือ ที่เป็นต้นกล้าสำหรับทำพันธุ์อย่างเช่น หน่อกล้วย หน่ออ้อย งอกมะพร้าว ต้นหมาก ๆ ถือว่าถ้าหมั่นปลูกฝัง ไม่เกียจคร้าน ก็จะมีกินมีใช้อุดมสมบูรณ์ ไม่ขาดสน อับจน ถ้าไม่แสวงหาพืชพันธุ์ต้นกล้าหามาปลูก ชาติาชีวิตอับเฉา ชาติาชีวิตขาด ทำให้ยากจน อันแฝงด้วยธรรมะให้มีความหมั่นความขยัน ไม่นิ่งดูดาย และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สร้างระบบนิเวศวิทยาที่ดี ถ้าไม่มีอาหารหล่อเลี้ยงร่างกายชีวิตก็จะขาดความสุข ถ้ามีอาหารการกิน บริบูรณ์ชีวิตก็จะมีความสุข ถ้าต้องการให้ชาติาชีวิตดี

๒) ประเพณีสงกรานต์

ตำนานสงกรานต์

วันที่ ๑๓ เมษายน ของทุกปีหรือที่เราเรียกกันว่า วันสงกรานต์ เป็นเทศกาลสิ้นปีเก่าขึ้นปีใหม่แบบไทยๆ ซึ่งยึดถือสืบทอดกันมาแต่โบราณ ซึ่งตามประเพณีดั้งเดิมนั้น วันตรุษกับวันสงกรานต์จะแยกเป็น ๒ วัน คือ วันสิ้นปีทางจันทรคติ ได้แก่ วันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ เราถือเป็นวันตรุษ ส่วนวันขึ้นปีใหม่ทางสุริยคติ คือวันที่ดวงอาทิตย์ก้าวขึ้นสู่ราศีเมษ มักตรงกับวันที่ ๑๓ เมษายน เราจะเรียกว่าวันสงกรานต์ พอรู้เขาเรียกกันอย่างไร ก็มาดูความหมายของคำที่เรียกกันบ้าง ตรุษ แปลว่า ตัดปีหรือขาดปี ซึ่งหมายถึงวันสิ้นปี เป็นการแสดงความยินดีที่ได้มีชีวิตผ่านพ้นมาด้วยความสวัสดิศอิกรอบปีหนึ่งๆ ส่วนคำว่าสงกรานต์ มาจากภาษาสันสกฤต สํ กรานตุ แปลว่า ก้าวขึ้นอย่างขึ้น เปรียบได้กับการที่พระอาทิตย์ย่างขึ้นสู่ราศีใหม่ จะตกอยู่ระหว่างวันที่ ๑๓, ๑๔, ๑๕ เมษายน ของทุกปี แต่วันสงกรานต์จริงๆ จะเป็นวันที่ ๑๓ เมษายน ซึ่งเราจะเรียกวันนี้ว่า วันมหาสงกรานต์ ส่วนวันที่ ๑๔ เป็นวันเนา และวันที่ ๑๕ เป็นวันเถลิงศก

การที่เราเรียกชื่อแต่วันต่างกันนั้น เพราะแต่ละวันย่อมมีความหมายที่ไม่เหมือนกันดังที่กล่าวแล้วว่า สงกรานต์หมายถึงก้าวขึ้น การที่ดวงอาทิตย์ขึ้นสู่ราศีใหม่ อันเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทุกเดือน เราจึงเรียกว่าสงกรานต์เดือน บรรดาโหราศาสตร์ทั้งหลายรู้กันดี แต่เมื่อครบ ๑๒ เดือนแล้วย่างขึ้นราศีเมษอีก ก็จะจัดเป็นสงกรานต์ปี หรือการก้าวขึ้นครั้งใหญ่ เพราะมี

ปีใหม่อย่างเดียวจึงกลายเป็นมหาสงกรานต์ หมายถึง สงกรานต์ปีเพียงอย่างเดียว ใหญ่กว่าสงกรานต์เดือน

สำหรับวันเนา หมายถึง วันอยู่เพราะเนาแปลว่าอยู่จะเป็นวันถัดจากวันมหาสงกรานต์มา ๑ วันเพราะเป็นวันมหาสงกรานต์เป็นวันที่ดวงอาทิตย์อย่างเข้าสู่ราศีตั้งต้นปีใหม่ วันเนาจะเป็นวันที่ดวงอาทิตย์เข้าที่เข้าทางในวันราศีตั้งใหม่เรียบร้อยแล้ว หรือพูดง่ายๆ ก็คือดวงอาทิตย์อยู่ประจำที่แล้วนั่นเอง ส่วนวันเถลิงศกเป็นวันเปลี่ยนจุลศักราชใหม่ การที่เลือกวันขึ้นศกใหม่มาเป็นวันที่ ๓ นั้นก็เพื่อให้หมดปัญหาว่าการ่างขึ้นสู่จุดเดิมสำหรับเริ่มต้นปีนั้นเรียบร้อยดี ไม่มีปัญหาเพราะอาจมีปัญหาติดพันเกี่ยวกับชั่วโมง นาที หรือวินาที ยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ที่จะเปลี่ยนศก ดังนั้นถ้าเลื่อนวันเถลิงศกหรือวันขึ้นจุลศักราชใหม่มาเป็นวันที่ ๓ แล้วก็หมายความว่าอย่างน้อยดวงอาทิตย์ได้ก้าว เข้าสู่ราศีใหม่ไม่น้อยกว่า ๑ องศาแล้ว อาจจะทำเข้าองศาที่ ๒ หรือที่ ๓ แล้วก็ได้

ที่กล่าวมาล้วนเป็นความรู้ที่คนรุ่นใหม่ไม่ค่อยจะใส่ใจกันนัก ส่วนเรื่องประวัติความเป็นมาของวันสำคัญนี้มีตำนานที่ปรากฏในศิลาจารึก ที่วัดพระเชตุพน กล่าวไว้ว่า

มีเศรษฐีคนหนึ่ง ไม่มีบุตรบ้านอยู่ใกล้กับนักเลงสุราคนนี้มีบุตรสองคน มีผิวเนื้อเหมือนทอง วันหนึ่ง นักเลงสุรานั้นได้เข้าไปกล่าวคำหยาบคายต่อเศรษฐี ทำความสงสัยให้แก่เศรษฐีมากจึงถามว่า เหตุใดจึงมาหมิ่นประมาทต่อคนผู้มีสมบัติมากมาย นักเลงสุราจึงตอบว่า ถึงท่านมีสมบัติก็ไม่มีการตายแล้วสมบัติก็สูญเปล่าแต่เรามีบุตร ย่อมเห็นว่าประเสริฐกว่า ได้ฟังดังนั้นเศรษฐีก็มีความละอาย จึงบวงสรวงพระอาทิตย์พระจันทร์ ตั้งจิตอธิษฐานขอบุตรถึง สามปีก็ยังไม่มีการมีบุตร อยู่มาถึงวันชดถุขสงกรานต์ พระอาทิตย์ยกเข้าสู่ราศีเมษ เศรษฐีจึงพาบริวาร ไปยังคันไทรอันเป็นที่อยู่แห่งฝูงนกทั้งปวงริมฝั่งน้ำ แล้วเอาข้าวสารล่าน้ำเจ็ดครั้งแล้วหุงขึ้นบูชาพระไทร ประโคมพิณพาทย์และตั้งจิตอธิษฐานขอบุตรพระไทรอีก พระไทรมีความกรุณา จึงเหมาะไปเฝ้าพระอินทร์พระอินทร์จึงส่งธรรมาบาลเทวบุตรลงมาปฏิสนธิในครรภ์ภรรยาเศรษฐี เมื่อภรรยาเศรษฐีตั้งครรภ์และคลอดบุตรออกมา จึงให้ชื่อว่า ธรรมาบาลกุมาร เศรษฐีปลุกปราสาทเจ็ดชั้นให้อยู่ที่ใต้คันไทร ริมฝั่งน้ำนั้น เมื่อธรรมาบาลเติบโตขึ้นก็สามารถรู้ภาษานกและสามารถเรียนไตรเพทจบเมื่ออายุได้เจ็ดขวบเท่านั้น และได้เป็นอาจารย์บอกมงคลการต่างๆ แก่มนุษย์ทั้งปวง ในขณะนั้นโลกทั้งหลายยังนับถือท้าวมหาพรหม และกบิลพรหมองค์หนึ่ง เป็นผู้แสดงมงคลแก่มนุษย์ทั้งปวง เมื่อกบิลพรหมทราบเรื่องจึงลงมาถามปัญหาธรรมาบาลกุมาร ๓ ข้อ และสัญญาว่า ถ้าแก้ปัญหาได้จะยอมตัดศีรษะของตนบูชา แต่ถ้าธรรมาบาลกุมารตอบไม่ได้ ก็จะตัดศีรษะธรรมาบาลทั้งเสียเช่นกันโดยถามว่า

๑. เช้าราศีอยู่แห่งใด

๒. เทียงราศียู่แห่งใด

๑. คำราศียู่แห่งใด

ซึ่งกรมบาลกุมารได้ขอผิดไปเจ็ดวัน ครั้นล่วงไปได้ หกวัน กรมบาลกุมารก็ยังคงไม่ออก จึงนึกว่าพຸ່งนี้จะตายด้วยอาญาทำวกบิลพรหมแน่ จึงลงปราสาทไปนอนใต้ต้นไม้ ซึ่งมีนกอินทรีสองตัวผัวเมียทำรังอยู่เมื่อถึงเวลาคำนางนกอินทรีก็ได้ถามสามีว่าพຸ່งนี้จะไปหาอาหารแห่งใด สามีบอกว่า จะได้กินศพกรมบาลกุมารซึ่งทำวกบิลพรหมจะมาเสียเพราะทนายปัญหาไม่ออก นางนกจึงถามว่าปัญหาอะไร จะแก้อย่างไร สามีก็บอกว่า ทำวกบิลพรหมถามว่า เวลาเข้าเทียง และคำ ราศียู่แห่งใด ซึ่งต้องตอบว่า เข้าราศียู่หน้ามนุษย์จึงเอาน้ำล้างหน้า เวลาเทียงอยู่ที่อกมนุษย์จึงเอาเครื่องหอบประพรมที่อก ส่วนเวลาคำอยู่ที่เท้า มนุษย์ทั้งหลายจึงเอาน้ำล้างเท้ากรมบาลกุมารได้ยินดังนั้น ก็กลับไปปราสาทและแก้ปัญหของกบิลพรหมตามที่ได้ยินมา ทำวกบิลพรหมจึงตรัสเรียกเทพธิดาทั้งเจ็ดอันเป็นบริจาริกาพระอินทร์มาพร้อมกัน และบอกว่าเราจะตัดศีรษะบูชากรมบาลกุมาร ศีรษะของเราถ้าตั้งไว้บนแผ่นดินจะเกิดไฟไหม้ทั่วโลก ถ้าทิ้งขึ้นบนอากาศฝนก็จะแล้ง และถ้าทิ้งในมหาสมุทรน้ำก็จะแห้ง จึงให้ธิดาทั้งเจ็ดเอาพานมารับศีรษะ นางจึงเอาพานมารับพระเศียรบิดา และแห่ทำประทักษิณรอบเขาพระสุเมรุ ๖๐ นาที และเชิญประดิษฐานไว้ในมณฑลถ้ำคฤหิเขาไกรลาส และปีหนึ่งๆ วันสงกรานต์นางเทพธิดาทั้งเจ็ดก็จะสับเปลี่ยนกันเชิญพระเศียรออกแห่ประทักษิณเขาพระสุเมรุทุกปี ดังนั้นคนสมัยก่อนจึงถือกันมากเรื่องนางสงกรานต์ว่าปีใดเป็นใคร

สำหรับนางสงกรานต์ทั้งเจ็ดนั้น เป็นธิดาของทำวกบิลพรหม หรือท้าวมหาสงกรานต์ และเป็นนางฟ้าอยู่บนสวรรค์ชั้นจตุรหาราช (สวรรค์ชั้นที่ ๑ ในทั้งหมด ๖ ชั้น) ซึ่งมีหน้าที่ในการรับศีรษะของทำวกบิลพรหมแห่รอบเขาพระสุเมรุในแต่ละรอบปี หรือในวันสงกรานต์นั่นเอง โดยมีเกณฑ์กำหนดที่ว่าวันสงกรานต์คือวันที่ ๑๓ เมษายน ตรงกับวันใดก็ให้นางสงกรานต์ประจำวันนั้นเป็นผู้แห่ นางสงกรานต์ทั้ง ๗ องค์ได้แก่

๑. นางสงกรานต์**ทุงษเทวี** ทุงษเทวีเป็นนางสงกรานต์ประจำวันอาทิตย์ ทัดดอกทับทิม มีปีทมราค (แก้วทับทิม) เป็นเครื่องประดับ ภักษาหาร คือ อุทุมพร (มะเดื่อ) อาวุธคู่กาย พระหัตถ์ขวาถือจักร พระหัตถ์ซ้ายถือสังข์ เสด็จไสยาสน์เหนือปฤษฎางค์ครุฑ

๒. นางสงกรานต์**โคราคะเทวี** โคราคะเทวีเป็นนางสงกรานต์ประจำวันจันทร์ ทัดดอกปีป มีมุกดาหาร (ไข่มุก) เป็นเครื่องประดับภักษาหาร คือ เตละ (น้ำมัน) อาวุธคู่กาย พระหัตถ์ขวาถือพระขรรค์ พระหัตถ์ซ้ายถือไม้เท้า เสด็จประทับเหนือพยัคฆ์ (เสือ)

๓. นางสงกรานต์ร่ำกษสเทวี ร่ำกษสเทวีเป็นนางสงกรานต์ประจำวันอังคาร ทัดดอกบัวหลวง มีโมรา (หิน) เป็นเครื่องประดับ ภัทษาหาร คือ โลหิต (เลือด) อาวุธคู่กาย พระหัตถ์ขวาถือตรีศูล พระหัตถ์ซ้ายถือธนู เสด็จประทับเหนืออวราหะ (หมี)

๔. นางสงกรานต์มณฑาทเทวี มณฑาทเทวีเป็นนางสงกรานต์ประจำวันพุธ ทัดดอกจำปา มีไพฑูรย์ (พลอยสีเหลืองแกมสีเขียว) เป็นเครื่องประดับ ภัทษาหาร คือ นมและเนย อาวุธคู่กาย พระหัตถ์ขวาถือเหล็กแหลม พระหัตถ์ซ้ายถือไม้เท้า เสด็จไสยาสน์เหนือปฤษฎางค์คัสพะ (ลา)

๕. นางสงกรานต์กิริณีเทวี กิริณีเทวีเป็นนางสงกรานต์ประจำวันพฤหัสบดี ทัดดอกมณฑา (ยี่หุบ) มีมรกตเป็นเครื่องประดับ ภัทษาหาร คือ ถั่วงา อาวุธคู่กาย พระหัตถ์ขวาถือพระขรรค์ พระหัตถ์ซ้ายถือปิ่น เสด็จไสยาสน์เหนือปฤษฎางค์คัสซาร (ช้าง)

๖. นางสงกรานต์กิมิทาเทวี กิมิทาเทวีเป็นนางสงกรานต์ประจำวันศุกร์ ทัดดอกจกกลณี มีบุษราคัมเป็นเครื่องประดับ ภัทษาหาร คือ กล้วยและน้ำ อาวุธคู่กาย พระหัตถ์ขวาถือพระขรรค์ พระหัตถ์ซ้ายถือพิณ เสด็จประทับยืนเหนือมหิงสา (ควาย)

๗. นางสงกรานต์มโหทรเทวี มโหทรเทวีเป็นนางสงกรานต์ประจำวันเสาร์ ทัดดอกสามหาว (ผักตบชวา) มานิลรัตน์เป็นเครื่องประดับ ภัทษาหาร คือ เนื้อทราย อาวุธคู่กาย พระหัตถ์ขวาถือจักร พระหัตถ์ซ้ายถือตรีศูล เสด็จประทับเหนือมยุราปักษา (นกยูง)

ที่เล่ามาก็เป็นเพียงตำนานปรัมปรา อย่างไรก็ตาม ประเพณีสงกรานต์ก็เป็นของดีเปรียบได้กับเทศกาลคริสต์มาสของต่างประเทศ พอถึงเทศกาลที่หนึ่ง ไม่ว่าจะห่างกันแค่ไหนเขาก็จะกลับมารวมญาติพบปะญาติพี่น้องกันสักครั้งซึ่งเจตนาสงกรานต์ก็คงไม่ต่างกันเท่าใดนักไม่เช่นนั้นคงไม่เกิดพิธีรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่เกิดขึ้นเป็นแน่ เมื่อรู้อย่างนี้แล้วบรรดาหนุ่มๆ สาวๆ ก็อย่ามัวไปเล่นสาดน้ำ เต็มโซ่วั่วทางเพศกันอย่างเดียวเท่านั้น จนสงกรานต์กลายเป็นสงคราม เพราะทุกปีมีคนตายกันมากเหมือนสงคราม ยังมีอะไรอีกเยอะที่คนรุ่นใหม่มักจะไม่ค่อยทำกันแล้วจะเป็นเมื่อไร ถ้ามัวแต่สนุกสนานนอกเรื่องนอกราวอย่างนี้ ฝรั่งต่างชาติมาเห็นเขาก็จะหัวเราะเยาะเอาที่เราไม่ประเพณีดีๆ แต่ไม่มีคนเห็นคุณค่า ถ้าเป็นเช่นนั้นก็คงอายุฝรั่งเขาแน่เลย

เทศกาลสงกรานต์ถือเป็นประเพณีวันขึ้นปีใหม่ของไทยมาแต่โบราณ เป็นประเพณีที่งดงาม อ่อนโยน เอื้ออาทร และเต็มไปด้วยบรรยากาศของความกตัญญู ความสนุกสนาน ความอบอุ่น และการให้เกียรติเคารพซึ่งกันและกัน สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของความเป็นไทยได้อย่างชัดเจน โดยใช้น้ำเป็นสื่อในการเชื่อมสัมพันธ์ไมตรี ปัจจุบันสงกรานต์ตรงกับวันที่ ๑๓, ๑๔ และ ๑๕ เมษายนของทุกปี ซึ่งรัฐบาลได้ประกาศให้เป็นวันหยุดราชการต่อเนื่องกัน เพื่อให้ประชาชนที่ทำงานในต่างท้องที่ได้กลับไปยังถิ่นฐานของตน เพื่อร่วมทำบุญ เยี่ยมเยียนบุพการีและสนุกสนานกับครอบครัว เพื่อนฝูง

ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงวันขึ้นปีใหม่ของไทย

ในสมัยโบราณ ไทยเราถือเอา วันแรม ๑ ค่ำ เดือนอ้าย เป็น วันขึ้นปีใหม่ ซึ่งคนสมัยก่อนจะถือว่าฤดูเหมันต์ (ฤดูหนาว) เป็นการเริ่มต้นปี ซึ่งจะตกอยู่ราวปลายเดือนพฤศจิกายนหรือธันวาคม ต่อมาก็ได้เปลี่ยนแปลงไปตามคติพราหมณ์ ซึ่งมีรากเหง้ามาจากการสังเกตธรรมชาติและฤดูกาลผลิต วันปีใหม่จึงเปลี่ยนเป็น วันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๕ หรือประมาณเดือนเมษายน อันเป็นการนับปีใหม่ตามเกณฑ์จุลศักราชโดยถือเอาวันมหาสงกรานต์เป็นวันขึ้นปีใหม่ ครั้นในปี พ.ศ. ๒๔๓๒ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้กำหนดให้วันที่ ๑ เมษายน เป็นวันขึ้นปีใหม่ซึ่งเป็นการนับทางสุริยคติแทน จวบจนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๔๘๓ รัฐบาลไทยสมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามก็ได้ประกาศให้วันที่ ๑ มกราคม เป็นวันขึ้นปีใหม่ อันเป็นการนับปีใหม่แบบสากลนิยม ดังนั้น ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นต้นมาเราจึงมีวันขึ้นปีใหม่ตรงกับวันที่ ๑ มกราคม และใช้กันมาจนปัจจุบัน

สงกรานต์ปีใหม่แบบไทย แม้เราจะนับวันที่ ๑ มกราคมของทุกปีเป็นวันขึ้นปีใหม่แบบสากลนิยมตามที่กล่าวมาแต่ด้วยลักษณะพิเศษและกิจกรรมที่คนในชุมชนได้ถือปฏิบัติสืบเนื่องมาแต่โบราณ ไม่ว่าจะเป็นการทำบุญทำทาน การอุทิศส่วนกุศลแด่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ การสรงน้ำพระ การรดน้ำขอพรผู้ใหญ่ การเล่นสาดน้ำ และการละเล่นรื่นเริงต่างๆ ล้วนทำให้ชาวไทยส่วนใหญ่ยังถือประเพณีสงกรานต์เป็นปีใหม่แบบไทยๆ ที่เป็นเทศกาลแห่งความเอื้ออาทรเกื้อกูลผูกพันซึ่งกันและกัน

๓) ประเพณีแห่ครัวทาน

งานแห่ครัวทาน เป็นกิจกรรมเก่าแก่ของล้านนา เป็นส่วนประกอบที่สำคัญของพิธีกรรมทางศาสนา คือการที่ศรัทธาชาวบ้านรวมตัวกันเป็นกลุ่มบุคคล เพื่อนำเอาเครื่องไทยทานที่จัดทำขึ้นไปถวายแก่พระสงฆ์ในงาน พอยหลวง (อ่าน “พอยหลวง”) คือ งานฉลองถาวรวัตถุในวัดนั้น เช่น งานประเพณีฉลองสมโภช โบสถ์ วิหาร กุฏิ หรือถาวรวัตถุที่สำคัญของพุทธศาสนา ถือว่าบุคคลที่ได้ร่วมการแห่ครัวทานนี้ จะได้รับอานิสงส์เป็นอันมาก ครัวทานที่นำไปแห่เข้าวัดนั้นแยกเป็นสองประเภท คือ ครัวทานบ้านและครัวทานหัววัด ครัวทานบ้าน คือ ครัวทานที่ชาวบ้านซึ่งเป็นศรัทธาในสังกัดของวัดที่จัดงานอยู่นั้นเป็นผู้จัดไปถวายวัด ซึ่งครัวทานบ้านนี้มักจะประกอบด้วยวัตถุเครื่องใช้ในวัด เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ถ้วยชาม หรือเสื่อ เป็นต้น ปกติชาวบ้านจะแห่ครัวทานบ้านไปถวายในวันแรก และวันที่สองจะมีงานฉลอง ส่วนครัวทานหัววัด คือ ครัวทานหรือองค์เครื่องไทยทานจากหัววัด หรือวัดที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันจะมาร่วมทำบุญในวันที่สองและที่สามหรือวันสุดท้ายของงานครัวทานหัววัดนี้อาจจัดมารวมทาน (อ่าน “หอมदान”) คือมีทั้งชนิดที่มีแต่เครื่องไทยทานมากับพระหรือเณรพร้อมกับชาวบ้านนั้นสองสามคนมาเพื่อสืบทอดกันเล็กน้อยโดยไม่มี

ขบวนแห่ และมีทั้งที่จัดขบวนแห่มาอย่างเต็มรูปแบบ ต้นครีวทานหรือองค์เครื่องไทยทาน ไม่ว่าจะ เป็นต้นถั่วหรือองค์เครื่องไทยทานที่ใช้ถั่วขามาจัดแต่งเป็นหลัก ต้นผ้า คือ องค์เครื่องไทยทานที่ใช้ผ้าของสงฆ์มาจัดขึ้น ต้นเก้าอี้ คือองค์เครื่องไทยทานที่ใช้เก้าอี้มาประกอบขึ้น หรือของอ้อยหรือกระบะมีขาสูงเสมอเอวและมีขาตั้งสี่ขา ซึ่งในกระบะนั้นบรรจุสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ และมีต้นดอกหรือพุ่มดอกไม้ประดิษฐ์ที่มียอดคือไม้ต้นหนีบชนบัตรเสียบไว้ ชาวบ้านจะนำครีวทานของคนที่จัดขึ้นมาพร้อมกันเป็นกลุ่มหรือเป็นหมวดแล้วจัดเครื่องประ โคมฆ้องกลองแห่แห่นำเครื่องไทยทานตามกันไปสู่วัด ตามเส้นทางนั้นชาวบ้านมักจะพอรำทั้งด้วยความปิติหรือเพราะฤทธิ์สุรา ส่งเสียงโห่ร้องเกรียวกราว โกลาหลจนเข้าถึงวัด เมื่อครีวทานถึงวัดแล้วปู่อาจารย์จะนำชาวบ้านไหว้พระรับศีลและกล่าวคำสมาครีวทานแล้วจึงประเคนเครื่องไทยทานถวายพระ ถ้าต้นครีวทานมีขนาดใหญ่มากก็อาจใช้พานดอกไม้ถวายแทนก็ได้ พระสงฆ์ที่เป็นเจ้าพร (อ่าน “เจ้าปอน”) คือ ผู้มีโวหารก็จะกล่าวให้พรด้วยโวหารที่ไพเราะอลังการเพื่อฉลองศรัทธาของชาวบ้าน ในกรณีที่ครีวทานนั้นเป็นครีวทานหัววัด คือองค์เครื่องไทยทานที่หัววัดหรือพระสงฆ์และศรัทธาจากวัดที่มีความสัมพันธ์กับวัดเจ้าภาพเคลื่อนขบวนแห่มา นั้น มักจะเป็นขบวนที่ค่อนข้างวิจิตร อาจมีช่อซ่างหรือธงสามเหลี่ยมขนาดใหญ่หน้า มีพระสงฆ์และปู่อาจารย์ ถือนันฑาทาน ซึ่งเป็นพานข้าวตอกดอกไม้ สำหรับนำไปถวายแทนที่จะถวายเครื่องไทยทานทั้งชุดนำหัวขบวน มีช่างพ้องและเครื่องดนตรีแห่มา มีคณะศรัทธาแห่เครื่องไทยทานเข้าสู่วัด ฝ่ายเจ้าภาพเมื่อเห็นครีวทานหัววัดเข้ามาแล้วก็จะไปต้อนรับ ทั้งที่เป็นแบบการรอมทานและการแห่ครีวทานเข้าวัด คือในส่วนที่หัววัดแห่ครีวทานมานั้น ฝ่ายเจ้าภาพก็จะจัดพ้องต้อนรับ มีคนนำช่อซ่าง คือธงสามเหลี่ยมขนาดใหญ่ไปปรับขบวนแห่ มีคนนำสัปทนไปกั้นให้แก่พระสงฆ์ที่นำขบวน มีคนไปช่วยหามฆ้องกลองและช่วยหามเครื่องไทยทาน และมีผู้นำพานดอกไม้ไปอาราธนาขบวนให้เข้าสู่วัดอย่างสมเกียรติ ในวันสุดท้ายที่มีการแห่ครีวทานเข้าวัดนั้นจะมีการนิมนต์พระสงฆ์จากหัววัดมาค้างคืน เพื่อร่วมมอบเทศน์มหาสังคัลสูตร ปฐมสมโพธิ ธรรมจักกั และพุทธาภิเษก ในตอนดึกเรื่อยไปจนถึงสว่าง จะมีพิธีสวดเบิกพระเนตรพระพุทธรูปอีกด้วย

เมื่อเสร็จงานพอยลวงแล้ว เจ้าอาวาสจะพาศรัทธาชาวบ้านนำเครื่องไทยทานไปถวายแก่พระที่เป็นเจ้าพ้องเป็นการขอบคุณที่ได้ช่วยงาน ซึ่งบางครั้งอาจแห่เครื่องไทยทานไปเป็นการเอิกเกริกก็มี

ปอยหลวง

“ปอยหลวง” เป็นประเพณีหนึ่งในภาคเหนือโดยเฉพาะคนเมืองล้านนาเรา ประเพณีปอยหลวงจัดขึ้นเป็นการเฉลิมฉลองถาวรวัตถุทางพระพุทธศาสนา งานที่จัดเป็นงานใหญ่โต เช่น ฉลองวิหาร ฉลองอุโบสถ กุฏิ กำแพง เจดีย์ ศาลาการเปรียญ ฯลฯ เป็นต้น “ปอยหลวง”

จะจัดงานหลังจากเก็บเกี่ยวข้างเสร็จแล้วคนว่างงานประกอบอาชีพในเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนมิถุนายนทางเหนือเราก็จะเป็นหน้าแล้งซึ่งเหมาะกับอากาศด้วย

เมื่อใดที่วัดหนึ่งได้ก่อสร้างถาวรวัตถุ ดังกล่าว เสร็จเรียบร้อยแล้วที่จะใช้การได้แล้ว อาทิ วิหารก็ดี โบสถ์ก็ดี ฯลฯ คณะศรัทธามีกรรมการวัดพร้อมด้วยเจ้าอาวาส ก็จะกำหนดวันทำบุญเฉลิมฉลองถาวรวัตถุนั้นให้เป็น ศาสนสถานในพระพุทธศาสนา โดยประชุมปรึกษาหารือกัน กำหนดวัน “ปอยหลวง” กำหนด วันแห่ครัวทาน วันมหรสพจะมีมากน้อยสุดแล้วแต่กำลังทุนทรัพย์ของศรัทธาและของวัด โดยประเพณีปอยหลวง แล้วจะเป็น ๓ วัน หรือ ๔ วัน ดังนี้

วันที่ ๑ เรียกว่า วันห้าน้อย วันหอมครัวก็เรียก วันนี้เป็นวันทานไม้ ทานคา ทานตุ๋น

วันที่ ๒ เรียกว่า วันห้านหลวง วันครัวทานเช้า หากวันที่ทำการปอยหลวงมีศรัทธาหลายหลังคาเรือนหรือหลายครอบครัวและมีหัววัดที่ถึงกันก็มีมาก ก็จะมีวันแห่ครัวทาน ๒ วัน วันแรกเป็นวันครัวทานหัววัด (ต่างวัด) แห่เข้ามาถวาย วันที่ ๒ เป็นวันแห่ของศรัทธาชาวบ้านของวัดนั้น แห่ครัวทานเข้ามาถวาย

วันที่ ๓ เรียกว่า วันทาน เมื่อวันก่อนมีการแห่ครัวทานของศรัทธาก็ดีของหัววัดต่างๆ ที่แห่มาก็ดี ครัวทานที่แห่มาเอาวางรายล้อมวิหารที่ทำการฉลองตอนกลางคืน เจ้าของศรัทธาฆานอนผ้าเป็นการนอนวัดไปในตัว พอรุ่งขึ้นซึ่งเป็นวันทาน มรรคนายกก็จะเวนทานมอบสิ่งก่อสร้างนั้นและถวายครัวทานทั้งหมดให้แก่วัด พระสงฆ์ที่นิมนต์มาค้างวัดก็ดีเจ้าอาวาสก็ดี ก็จะให้พร เป็นอันเสร็จพิธี คณะกรรมการวัดช่วยจัดแจงกับครัวทานนับเงินนับทอง เพื่อเป็นทุนทรัพย์ของวัดแถลงรายได้ทั้งหมดในการจัดปอยหลวงให้แก่ศรัทธาประชาชนทั่วไปได้ทราบ

ครัวทาน : เมื่อตกลงว่าจัดงานปอยหลวงขึ้นศรัทธาประชาชนต้องทำครัวทาน ตกแต่งครัวทานของตนหลังคาเรือนละ ๑ ต้น หรือครอบครัวละ ๑ ต้น ทำเล็กใหญ่ตามสภาพฐานะ บ้างก็ทำเป็นรูปปราสาทไหว บ้าง ก็ทำเป็นรูปใบโพธิ์ ทำเป็นรูปช้าง รูปม้า ประดับประดาด้วยดอกไม้แห่งดอกกระดาศประณีตบรรจง ทำกันสำหรับหาม คนแห่ บ้างก็ใช้เกวียนใช้ล้อใช้รถเป็นที่วางตั้งครัวทานสูงใหญ่โต เล็กสุดแล้วแต่กำลังศรัทธา และหัววัดต่างๆ ก็จะทำครัวทาน เช่นเดียวกับศรัทธาหมู่บ้านของวัดนั้นทำและแห่มาร่วมงานด้วย

ขบวนแห่ : มีกลองเอว กลองสะพาย กลองสะบัดชัย เป็นนำตัวหลัก มีการตกแต่งรูปโขน (ผีโกลน) หุ่น รูปต่างๆ เหล่านี้จะนำขบวนอย่างครึกครื้น นำขบวนครัวทานเข้าไปวัด ประชาชนลูกเด็กเล็กแดงก็จะติดตามครัวทาน ของคนที่หามาแห่เข้าไปในวัดอย่างสนุกสนาน บางหมู่บ้าน บางหัววัดจะมีฟ้อนดาบ ฟ้อนเจิง ฟ้อนม่าน ฟ้อนเล็บ ฟ้อนบ่าผาบ นำขบวน หากเจ้าของต้นครัวทานร่ำรวยก็จะมีการขุยมะนาว (โปยเงิน ซึ่งยัดอยู่ในก้อนข้าวเหนียวหรือใช้ใบมะพร้าวห่อ) ให้แก่คนที่มาร่วมทำบุญในงาน บรรดาเด็กๆ จะเข้าแย่งกันโปยไปทางไหน ผู้คนก็แตกฮือกันเป็นที่

สนุกสนาน อิทธิพลนี้เนื่องมาจากเวสสันดรชาดก ก่อนปอยหลวง ๑ วัน เป็นธรรมเนียมประเพณี ต้องมีการแห่พระอุปคุตจากท่าน้ำ ซึ่งอยู่แห่งใด แห่งหนึ่งที่ใกล้ที่สุด “พระอุปคุต” นี้ก็คือก้อนหิน ซึ่งเลือกเอาก้อนใดก้อนหนึ่งจากท่าน้ำ อาจเป็นแม่น้ำ หนองน้ำ ลำเหมือง ลำห้วย เมื่อได้ก้อนหิน แล้วก็ยกขึ้นนำขบวนแห่มาวางไว้บนร้าน ซึ่งสร้างไว้ข้างเจดีย์ วิหาร หรือที่อันควรในวัดที่จะทำการปอยหลวง ถือเป็นความศักดิ์สิทธิ์ เป็นเจ้าที่เจ้าทางปกป้องรักษาเภทภัยต่างๆ ตลอดงานปอยหลวง เมื่อเสร็จปอยหลวงแล้วจึงตั้งขบวนแห่นำ “พระอุปคุต” (ก้อนหิน) นั้นกลับไปไว้ยังที่เดิม ตำนานพระอุปคุต

พระอุปคุตเถระ มหาสมุทรมเป็นที่อยู่ของท่าน มีอิทธิฤทธิ์มาก อดีตกาลสมัยพระบรมกษัตริย์ธรรมาโศกราชฉลองพระมหาสถูปจำนวน ๔๘,๐๐๐ หลัง ทำมหาสักการบูชา กำหนด ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน กลัวเกิดอันตรายจากหมู่มารทั้งหลายก่อกวน พระองค์ได้พระอุปคุตเถระมาคุ้มครองภัยพิบัติต่างๆ ไม่มีตลอด ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน พระอุปคุตจะมีฤทธิ์มาก กษัตริย์ธรรมโศกราชทอดลงปล่อยช้างข้ามมันแล่นได้ พระอุปคุตขณะบิณฑบาต โคนพระอุปคุตเถระอิฐฐานบันดาลให้ช้างคูดช้างศิลาเย็นอยู่กับที่แล่นไม่ได้ เพราะฤทธิ์สืบแต่นั้นมา เป็นตำนานเล่าขานเวลามิงานฉลองใหญ่โตมโหฬารต้องมีการแห่พระอุปคุต

๔) ประเพณีบายศรีสู่ขวัญ

สู่ขวัญ หรือ สู่ขวัญ หมายถึงพิธีเลี้ยงอาหารแก่ขวัญ ซึ่งการสู่ขวัญของชาวล้านนา คือพิธีกรรมที่ตรงกับการเรียกขวัญของคนในไทยภาคกลาง และมีข้อปลีกย่อยที่ต่างกันไม่มากนัก

การสู่ขวัญนี้อาจเรียกว่า “สู่เข้าเอาขวัน เรียกขวัน (อ่าน “เสียดขวัน”) หรือ ร้องขวัน (อ่าน “ฮ้องขวัน”) คือ ป้อนอาหารเพื่อเชิญขวัญให้คืนสู่ตนตัวของบุคคลซึ่งป่วยเรื้อรังมีเหตุเสียใจหรือหมดกำลังใจอย่างรุนแรง หรือเปลี่ยนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ใหม่ โดยกล่าวกันว่าขวัญของบุคคลดังกล่าวได้เตลิดไปจากตัวตน จึงต้องทำพิธีเรียกและปลอบประโลมขวัญนั้นให้กลับคืนสู่บุคคลตามเดิม

เรื่องการสู่ขวัญ เป็นประเพณีที่นิยมปฏิบัติกันในล้านนาซึ่งมีขั้นตอนการปฏิบัติที่ลงตัว ในที่นี้ได้เชิญบทนิพนธ์ของพลตรีเจ้าราชบุตร (วงษ์ตะวัน ณ เชียงใหม่) ซึ่งปรากฏอยู่ในหนังสือ เจ้าหลวงเชียงใหม่ โดยเจ้าวงศ์ศักดิ์ ณ เชียงใหม่และคณะมาลงไว้ เพื่อให้เห็นขั้นตอนต่างๆ เต็มตามต้นฉบับดังนี้

การสู่ขวัญ หรือสู่พระขวัน หรือสู่พระขวัญเป็นประเพณีของชาวล้านนาไทยมาแต่โบราณกาล ทางภาคกลางนิยมเรียกว่า การรับขวัญคนที่เดินทางไกลไปต่างถิ่นเป็นเวลานาน บางทีก็ประสบความสำเร็จน้อยยากในการเดินทาง มีความคิดถึงบ้าน หรือต้องเผชิญกับเหตุการณ์ที่ทำ

ให้ตกใจและเสียขวัญ เมื่อกลับมาถึงบ้านเรื่องของคุณแล้ว ก็นิยมนำรูปเทียน ดอกไม้ไปบูชากราบไหว้ พระสงฆ์และผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ มีบิดามารดา เป็นต้น เพื่อขอให้ท่านซึ่งมีวิญญูเหล่านั้น เรียก ขวัญและปลอบอกปลอบใจให้ขวัญกลับมาอยู่กับเนื้อกับตัวต่อไป อย่าได้ไกลไปที่อื่น คนที่เจ็บไข้ ได้ป่วยเป็นเวลานานหรือป่วยหนักจนกำลังลดถอยลง มักจะขอให้พระหรือคนเฒ่าคนแก่ทำพิธี ผูกมือเรียกขวัญ ในการนี้ท่านจะกล่าวด้วยคำอันเป็นสิริมงคลเรียกขวัญแล้วอำนวยพรให้พ้นภัย พิบัติอยู่เย็นเป็นสุขตลอดไป การกล่าวคำเรียกขวัญนี้ บางทีท่านก็กล่าวเป็นคำประพันธ์และอาจเป็น ทำนองที่มีไพเราะด้วย การเรียกขวัญหรือสู่ขวัญเช่นนี้ได้ทำกันแพร่หลาย ภายหลังได้ขยายการทำ ดอกไม้บูชาเป็นพุ่มงดงามเรียกว่าบายศรีประกอบด้วยเครื่องเช่น ไข่เพิ่มเติมขึ้นอีก โดยเฉพาะใน การต้อนรับคนต่างถิ่นหรือผู้มีเกียรติที่มาเยี่ยมเยือน ถ้าเป็นงานต้อนรับขนาดใหญ่มากมักจะมิชบวนแห่ด้วย

ประวัติกการทำบายศรีทูลพระขวัญและสู่ขวัญของชาวล้านนาได้ทำกันมานาน แล้ว เท่าที่พอจะหาหลักฐานได้นั้น มีมาแต่ครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ข้าราชการ ผู้ใหญ่ที่เดินทางมาราชการที่จังหวัดเชียงใหม่ในสมัยนั้น ตามพระบรมราชโองการของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ยังเคยได้บันทึกไว้ว่า “เฉพาะแต่การต้อนรับสู่ขวัญและพาชมเมืองก็ หมควันเสียแล้ว” ในระยะต่อมาพิธีทูลพระขวัญที่ควรจะได้กล่าวถึง และเป็นประวัติกการของจังหวัด เชียงใหม่ คือ พิธีทูลพระขวัญถวายพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร พระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในพระราชวโรกาสเสด็จพระราช ดำเนินเสด็จมณฑลฝ่ายเหนือ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๕

๕) ประเพณีแห่แห่หลวง

คำขวัญของอำเภอบ้านโฮ้ง ที่ว่า “ถ้าหลวงงดงาม ลือนามหอมกระเทียม ถ้าไยรส เยี่ยม พระเจ้าสะเลียมหวานเลิศล้ำ น้ำตงงามแท้ แ่หลวงงามตา บูชาพระเจ้าตนหลวง บวงสรวง พระบาทสามยอด”

แ่หลวงงามตา....หมายถึง ประเพณีการแห่แ่หลวง ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาว อำเภอบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน

คำว่า “แ่” เป็นภาษาพื้นบ้านล้านนาไทย มีลักษณะเป็นไม้มัดกำ ทำมาจาก ไม้ไผ่ จักเป็นซี่ๆ หรือไม้อย่างอื่นที่สามารถตีไฟได้ง่าย ไม้ที่ใช้จะเลือกเอาที่เป็นไม้แห้งๆ นำมามัด เป็นกำรวมกัน ใหญ่กว่ากำมือเล็กน้อย ยาวไม่เกิน ๑ เมตร หรือให้พอดีกับการถือประโยชน์ใน การใช้สอยไม้แ่ เนื่องจากคนล้านนาศรัยโบราณไม่มีตะเกียง หรือไฟฉายใช้กัน จึงใช้ไม้แ่จุดไฟ ให้สว่างเพื่อส่องทางเดินในเวลาค่ำคืน เหมือนได้ไฟหรือคบเพลิง เมื่อยามเทศกาลลอยกระทงใน เดือนยี่เป็ง ก็จะใช้ไม้แ่จุดไฟถวายเป็นพุทธบูชา

ในสมัยล้านนาโบราณ ชาวบ้านได้กำหนดให้มีพิธีการแห่แค้ไปถวายพระสงฆ์ในวัด แล้วจุดถวายเป็นพุทธบูชาในวันยี่เป็งหรือวันเพ็ญเดือนสิบสอง อันเป็นพิธีหนึ่งในวันลอยกระทง กล่าวคือ ในตอนเช้าตรู่ของวันยี่เป็ง วัดทุกวัดจะมีการเทศน์มหาชาติ ตอนสายจะมีการทำบุญตักบาตรและในตอนกลางคืน ชาวบ้านจะจัดทำต้นแค้ โดยจะช่วยกันประดับตกแต่งด้วยโคมไฟหรือสิ่งต่างๆ อย่างสวยงามแล้วตั้งขบวนแห่กันไปถวายพระสงฆ์ในวัดที่ตนศรัทธา ต่อจากนั้นก็จุดไฟที่ต้นแค้ให้ลุกลามไสวไปทั่วบริเวณวัด เพื่อเป็นพุทธบูชา แล้วจึงไปลอยกระทงเพื่อบูชาพระแม่คงคาและปล่อยเคราะห์กรรมต่างๆ ให้ล่องลอยไปตามแม่น้ำ

เมื่อกาลเวลาล่วงเลยมายาวนาน ประเพณีการจุดไม้แค้ได้ถูกลืมเลือนหายไปหลายที่หลายแห่งเพราะได้มีการ นำเอารูปเทียนหรือประทีปมาจุดแทนเนื่องจากหาซื้อได้ง่ายและสะดวกกว่า แต่ชาวอำเภอบ้านโฮ้ง ได้เล็งเห็นคุณค่าและความสำคัญจึงยังคงมีการสืบสาน และอนุรักษ์ประเพณีการจุดแค้เอาไว้อย่างต่อเนื่องไม่ให้สูญหายไปซึ่งกล่าวกันว่าในอดีตกาล วัดคงฤาษี ซึ่งเป็นวัดที่เก่าแก่ของอำเภอบ้านโฮ้ง มีฤาษีสองตนมาบำเพ็ญพรตอยู่ และมีความเชื่อกันว่านอกจากจะจุดแค้เพื่อเป็นพุทธบูชาแล้ว ยังจุดเพื่อบูชาพระฤาษีอีกด้วย ในสมัยปัจจุบัน การจุดแค้ในอำเภอบ้านโฮ้ง ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัยนิยมคือมีการจัดเป็น ๒ รูปแบบ ได้แก่

รูปแบบที่ ๑ ก่อนวันยี่เป็ง ๑ วัน ชาวบ้านจะช่วยกันจัดทำต้นแค้ โดยจะประดับตกแต่งให้สวยงามแล้วขอสูมาต้นแค้แล้วจึงแห่ไปถวายพระสงฆ์ในวัดที่ตนศรัทธา หรือบางแห่งก็จะมีการประกวดต้นแค้ด้วย

รูปแบบที่ ๒ ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอบ้านโฮ้งได้จัดงานแห่หลวงขึ้น ณ ที่ว่าการอำเภอบ้านโฮ้งทุกปี โดยจะเชิญหมู่บ้าน ตำบล หน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชนต่างๆ จัดทำต้นแค้หลวง (หลวง หมายถึง ใหญ่) มาประกวดกันซึ่งการประกวดนั้น มีการตัดสินในเรื่องของรูปแบบ ขบวนนางงามแค้หลวง ความคิดสร้างสรรค์ ความสวยงาม ฯลฯ ตลอดจนได้จัดให้มีมหรสพต่างๆ มากมายเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวอีกทางหนึ่งด้วย ประเพณีการแห่แค้หลวงเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าควรแก่การสืบทอดให้ชนรุ่นหลังต่อไป

ประเพณีแห่แค้

เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมานาน คือการนำแค้ไปวัดเพื่อนำไปจุดไฟเป็นพุทธบูชาให้กับพระพุทธรูป เมื่อไปเข้าเฝ้าในเวลากลางคืน หรือตอนที่มีการจัดงานในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันเพ็ญเดือนสิบสอง หรือที่ชาวเหนือเรียกว่าวันยี่เป็ง สำหรับอำเภอพาน ก็ได้มีการรักษาประเพณีนี้โดยวัดบวกลอน (วัดศรีเมืองมูล) ก็ได้มีการนำแค้ (ไม้ไผ่) มามัดรวมกันเป็นต้นแค้ แต่ละหมวดบ้านก็จะตกแต่งต้นแค้ของตนให้สวยงามเพื่อจะได้นำไปจุดถวายเป็นพุทธบูชาทุกปี เป็นการรักษาไว้ซึ่งประเพณีอันดีงามสืบมาจนถึงทุกวันนี้

ประเพณีการแห่แค่หลวง ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวบ้านโสัง (แค่ เป็นภาษาพื้นบ้านล้านนา) จะใช้จุดไฟให้สว่าง เพื่อส่องทางในเวลาค่ำคืน มีลักษณะเหมือนได้ไฟหรือคบเพลิง เมื่อยามเทศกาลลอยกระทงในเดือนยี่เป็ง จะใช้ไม้แค่จุดไฟถวายเป็นพุทธรูชา แต่ในปัจจุบัน ชาวอำเภอบ้านโสัง มีการสืบสานและอนุรักษ์ประเพณีการจุดแค่เอาไว้ อย่างต่อเนื่องไม่ให้สูญหาย จึงมีการจัดประเพณีการแห่แค่หลวงขึ้น ในเพ็ญเดือนยี่เป็ง (เพ็ญเดือนสิบสอง) หนึ่งวันตกเดือนพฤศจิกายนของทุกปี มีการประดับประดาด้วยโคมไฟและลวดลายวิจิตรงดงาม จัดขึ้น ณ หน้าที่ว่าการอำเภอบ้านโสัง เป็นประจำทุกปี

ประเพณีแห่แค่หลวง

ประเพณีแห่แค่หลวงของจังหวัดลำพูน เป็นประเพณีที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของจังหวัดลำพูน โดยจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี และเป็นวัฒนธรรมที่ดิงามในอำเภอบ้านโสัง ซึ่งสอดคล้องกับคำขวัญของอำเภอบ้านโสังที่ว่า “ ถ้ำหลวงงดงาม ลือนามหอมกระเทียม ถ้ำไยรตเยียม พระเจ้าสะเลียมหวานเลิศล้ำ น้ำตงงามแท้ แค่หลวงงามตา บูชาพระเจ้าตนหลวง บวงสรวงพระบาทสามยอด”

แค่หลวงงามตา หมายถึง ประเพณีการแห่แค่หลวง ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวบ้านอำเภอบ้านโสัง จังหวัดลำพูน (อาจจะบอกได้ว่ามีแห่งเดียวในโลก)

คำว่า “แค่” เป็นภาษาพื้นบ้านล้านนาไทย (ยังไม่มีการควบกล้ำอักษร) มีลักษณะเป็นไม้มัดค้ำ ทำมาจากไม้ไผ่จักเป็นซี่ๆหรือไม้อย่างอื่นๆ ที่สามารถติดๆ ไฟได้ง่าย เป็นไม้แห้งๆ นำมามัดเป็นกำรวมกัน ใหญ่กว่ากำมือเล็กน้อยยาวไม่เกิน ๑ เมตรหรือให้พอดีกับการถือ (คล้ายกับคำว่า “แคร์” ในพจนานุกรม หมายถึงที่นั่งหรือนอน มัดทำด้วยฟากหรือไม้ไผ่ซี่ๆ ถักติดกัน ฯลฯ)

ประโยชน์ ในการใช้สอยไม้แค่ เนื่องจากล้านนาสมัยโบราณ ไม่มีไฟฉายหรือตะเกียงจึงใช้ไม้แค่จุดไฟให้สว่างเพื่อส่องทางในเวลาค่ำคืน เหมือนได้ไฟหรือคบเพลิง เมื่อยามเทศกาลลอยกระทงในเดือนยี่เป็ง ก็จะใช้ไม้แค่จุดไฟถวายเป็นพุทธรูชา

ในสมัยล้านนาโบราณ ชาวบ้านได้กำหนดให้มีพิธีการ แห่แค่ไปถวายพระสงฆ์ในวัดแล้วจุดถวายเป็นพุทธรูชา ในวันยี่เป็ง หรือวันเพ็ญเดือนสิบสอง อันเป็นพิธีหนึ่งในวัดลอยกระทงกล่าวคือ ในตอนเช้าตรู่ของวันยี่เป็ง วัดทุกวัดจะมีการเทศน์มหาชาติ ตอนสายจะมีการทำบุญตักบาตรและในตอนกลางคืน ชาวบ้านจะจัดทำต้นแค่ โดยจะช่วยกันประดับตกแต่งด้วยโคมไฟหรือสิ่งต่างๆ อย่างสวยงามแล้วตั้งขบวนแห่กัน ไปถวายพระสงฆ์ในวัดที่ตนศรัทธา ต่อจากนั้นก็จุดไฟที่ต้นแค่ให้ลุกสว่างไสวไปทั่วบริเวณวัด เพื่อเป็นพุทธรูชาแล้วจึงไปลอยกระทงเพื่อบูชาพระแม่คงคาและปล่อยเคราะห์กรรมต่างๆ ให้ล่องลอยไปตามแม่น้ำ

เมื่อกาลเวลาล่วงเลยมายาวนานประเพณีการจุดไม้แค่ก็ได้ถูกลืมเลือนไปในหลายที่หลายแห่ง เพราะได้มีการนำเอาธูปเทียนหรือประทีปมาจุดแทน เนื่องจากหาซื้อได้ง่ายและสะดวก

กว่า แต่ชาวอำเภอบ้านโฮ่งได้เล็งเห็นความสำคัญจึงยังคงมีการสืบสาน และอนุรักษ์ประเพณีการจุด
 แถ่เอาไว้อย่างต่อเนื่องไม่ให้สูญหายไป ซึ่งกล่าวกันว่าในอดีตกาล วัดคงฤๅษี ซึ่งเป็นวัดที่เก่าแก่ของ
 อำเภอบ้านโฮ่ง มีฤๅษีสองตนมาบำเพ็ญพรตอยู่ และความเชื่อกันว่า นอกจากจะจุดแถ่เพื่อเป็นพุทธ
 บูชาแล้ว ยังจุดเพื่อบูชาพระฤๅษีอีกด้วย

ในสมัยปัจจุบัน การจุดแถ่ในอำเภอบ้านโฮ่ง ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุค
 สมัยนิยม คือมีการจัดเป็น ๒ รูปแบบ ได้แก่

รูปแบบที่ ๑ ก่อนวันยี่เป็ง ๑ วัน ชาวบ้านจะช่วยกันจัดทำต้นแถ่ โดยจะประดับ
 ตกแต่งให้สวยงามแล้วขอสุมาตั้นแถ่ แล้วจึงนำไปถวายพระสงฆ์ในวัดที่ตนศรัทธาหรือในบางแห่ง
 ก็จะมีการประกวดต้นแถ่ด้วย

รูปแบบที่ ๒ สภาวัฒนธรรมอำเภอบ้านโฮ่งร่วมกับเทศบาลตำบลบ้านโฮ่งเป็น
 หลัก องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้าน องค์การเอกชน
 หน่วยงานราชการต่างๆ องค์การบริหารส่วนจังหวัด โดยจะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการประสานงาน
 จัดงานประเพณีแห่แถ่หลวง ประจำปี โดยมีกิจกรรมการประกวด ต้นแถ่หลวง (หลวง หมายถึง
 ใหญ่) ของหมู่บ้าน ตำบล หน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชนต่างๆ ซึ่งการประกวดนั้น มีการตัดสิน
 ในเรื่องรูปแบบขบวน นางงามแถ่หลวง (ธิดาแถ่หลวง) ความคิดสร้างสรรค์ ความสวยงาม ฯลฯ
 ตลอดจนจัดให้มีการประกวดอื่นๆ เพื่อความบันเทิงและรักษาวัฒนธรรมเช่น ประกวดร้องเพลง
 บอกไฟดอกไม้ กระทงประดิษฐ์ แถ่จำลอง เจดีย์ทราย เป็นต้น ประเพณีการแห่แถ่หลวงเป็นเอกลักษณ์
 ทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าควรแก่การสืบทอดให้ชนรุ่นหลังต่อไป

๖) ประเพณีแห่ช้างเผือก

ประวัตินี้และความเป็นมา ประเพณีแห่ช้างเผือกนี้จัดทำขึ้นเมื่อใด ปีใดไม่มีใคร
 ทราบ จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ที่พอรู้ว่าถ้าปีไหนเกิดวิกฤตการณ์ทางธรรมชาติบ้านเมืองเกิด
 แห้งแล้งฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล แม่น้ำ-บ่อน้ำแห้งขอด น้ำกินน้ำใช้ไม่เพียงพอต่อความต้องการ
 ชาวบ้านจะจัดพิธีขอฟ้าขอฝนขึ้นมา โดยเฉพาะจะทำกันในช่วงเดือนกรกฎาคม (เดือนเก้า ของทาง
 ภาคเหนือ) ก่อนเข้าพรรษาเพราะเป็นฤดูกาลที่ชาวนาจะต้องหว่านกล้า (เอาเมล็ดข้าวเปลือกไป
 หว่านเพราะชาแล้วย้ายไปปลูก ดำในนา) ประเพณีการแห่ช้างเผือก เพิ่งได้รับการรื้อฟื้นขึ้นมา เมื่อ
 ประมาณ ๒๐ ปีที่แล้ว เพราะที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนไป
 จากการอยู่แบบพึ่งพาธรรมชาติกลายเป็นทำลายกอบโกยผลประโยชน์เข้าตัวเอง เมื่อเกิดเครือข่าย
 คนลุ่มน้ำลี้ก็ได้มีการฟื้นฟูประเพณีนี้ขึ้นมา เพื่อแสดงถึงความเคารพต่อสายน้ำ

น้ำลี้เป็นแม่น้ำสาขาของลำน้ำปิง ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อวิถีชีวิตผู้คนและ
 เสมือนเป็นเส้นเลือดใหญ่ที่ได้ไหลหล่อเลี้ยงชีวิตของผู้คนในจังหวัดลำพูน ลำน้ำลี้มีความ ยาว ๑๘๐

กิโลเมตร จากแหล่งต้นกำเนิดที่บ้านหนองหลัก อำเภอทุ่งหัวช้าง จนถึงสบลี่ ที่จรดกับลำน้ำแม่ปิงที่บ้านวังสะแกง กิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง ครอบคลุมพื้นที่ทาง การเกษตร ๑,๓๐๐,๓๕๒ ตารางกิโลเมตร ในพื้นที่ ๔ อำเภอ คือ อำเภอทุ่งหัวช้าง อำเภอดี้ อำเภอบ้านโฮ่ง และกิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง ความเชื่อเกี่ยวกับช้างเผือก ช้างเผือกเป็นช้างมงคลหากเกิดขึ้นในบ้านเมืองใด จะทำให้บ้านเมืองนั้นอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร เครื่องอุปโภคบริโภค มีฝนตกต้องตามฤดูกาล บ้านเมืองจะชุ่มฉ่ำอยู่เย็นเป็นสุข ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ จะชนะศึกศัตรูหมู่มาร ทุกหมู่เหล่า ช้างเผือกเมื่อเกิดมีในบ้านเมืองใด ชาวบ้านหรือเจ้าของช้าง ส่วนมากมักจะได้นำช้างไปถวายเจ้าเมืองผู้ครองนครบ้านเมืองนั้น ชาวบ้าน หรือเจ้าของช้างจะไม่เลี้ยงเอาไว้เหมือนช้างเชือกอื่นๆ ลักษณะของช้างเผือกหรือช้างมงคลนั้น นักปราชญ์ท่านกล่าวไว้ ถึงลักษณะ ๗ ประการ คือ

๑. ตาขาว มีดวงตาสีขาวเรื่อๆ เหมือนตาน้ำข้าว แก้วตาใส เรืองรองเป็นประกายแก้วผลึก

๒. เพดานขาว มีเพดานปากขาวคุดเนื้อในของเผือกมัน

๓. เล็บขาว มีเล็บขาวเหมือนงาของมันเองทั้งหมด หนึ่งหุ้มเล็บสามาเสมอ

๔. พื้นหนังขาว สีคล้ายหม้อดินใหม่ ทั่วสรรพางค์กาย

๕. ขนหางขาว มีขนที่หางขาวเป็นพวงพุ่มลดหลั่นกันจนถึงน่องตอนล่างระหว่างเท้าหลัง

๖. ขนขาว มีขนทั่วสรรพางค์กายเป็นสีขาวนวล แต่ละขุมขนมีเส้นขนออกสามาเสมอกันขุมละหนึ่งเส้นและยาวเสมอกัน

๗. อันตะขาว มีสีคล้ายหม้อดินใหม่ คือมีของลับเมื่อแข็งตัวไหลออกมาจากนอกเบ้าจะมีสีขาวหรือสีเป็นเหมือนเนื้อของเผือกมัน หรือคุดสีของหม้อดิน ใหม่ ซึ่งมีสีค่อนข้างคล้ายดินอ่อน ลักษณะเช่น ที่กล่าวมาถือได้ว่าเป็นลักษณะของช้างมงคลมีเรื่องราวของช้างมงคลนี้ปรากฏในเวสสันดรชาดก คือ ในเมืองเชตุครมีช้างคู่บ้านคู่เมืองเชือกหนึ่ง มีลักษณะอันเป็นมงคล เช่นที่ได้กล่าวมาอยู่ในพระราชวังของพระยาศรีสัตยชัย ซึ่งมีพระเวสสันดรเป็นผู้ครองแผ่นดินอยู่ พระเวสสันดรเป็นเจ้าผู้มีพระราชหฤทัยใฝ่ในการให้ทานเป็นอันมาก ทางทุกอย่าง ทานแม้กระทั่งพระโอรสและพระธิดา หรือแม้กระทั่งนางมัทรีผู้เป็นพระชายา พระเวสสันดรได้ทานช้างเผือกนั้นให้แก่ชาวเมืองกลิงคราษฎร์ ซึ่งมีวิกฤตทางธรรมชาติเกิดขึ้นในบ้านเมือง บ้านเมืองแห้งแล้ง ฝนไม่ตกมาหลายปี น้ำในแม่น้ำ บ่อแห้งขอด พืชพันธุ์ล้มตายทั้งเมือง ชาวเมืองจึงต้องส่งตัวแทนไปขอช้างมงคลจากพระเวสสันดร หลังจากที่ชาวเมืองกลิงคราษฎร์ได้ช้างเผือกไปไว้ในเมืองแล้วฝนฟ้าก็ตกต้องตามฤดูกาล ทำให้บ้านเมืองชุ่มฉ่ำ มีน้ำกินน้ำใช้ขึ้นมาทันที ชาวไร่ชาวนาได้ประกอบอาชีพทำไร่ทำนากันอย่างสบายใจ หลังจากที่พระเวสสันดรได้ถวายช้างเผือกไปแล้วนั้นชาวเมืองจึงเข้า

ร้องเรียนกับพระยาสุโขทัยว่าพระเวสสันดรเป็นคนไม่ดีทำให้บ้านเมืองเสียหาย พระยาสุโขทัยได้ฟังคำร้องเรียนจากชาวเมืองจึงเนรเทศพระเวสสันดร นามมัทรี พร้อมด้วยกัณหาและชาลีออกจากเมืองไปบวชเป็นฤาษีในเขาวงกต พวกเราชาวพุทธได้รับฟังธรรมพระเวสสันดรชาดกกันมาโดยตลอดคงทราบเรื่องนี้กันเป็นอย่างดี หากปีไหนบ้านเมืองแห้งแล้งฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล จึงคิดกันจัดทำพิธีแห่ช้างเผือกมงคล ขอฟ้าขอฝนข้างต้น ผู้เขียนก็ได้รับการบอกเล่าจากผู้เฒ่าผู้แก่โดยสังเขปเพียงเท่านี้ วัตถุประสงค์ของประเพณีแห่ช้างเผือกเพื่อ

๑. เพื่อให้มีฟ้าฝนอุดมสมบูรณ์ถูกต้องตามฤดูกาล

๒. เพื่อรวบรวมคนในลุ่มน้ำดีเพราะว่าน้ำดีมีฝ่ายหลักๆ อยู่ ๔๒ ฝ่ายใหญ่เมื่อเสร็จจากแห่ช้างเผือก เราตกลงกันว่ามีเครื่องช่อกษัตริย์คน ลุ่มน้ำดี เมื่อมีคนในเครื่องช่อกษัตริย์คน ลุ่มน้ำดีรู้จักกันตั้งแต่ ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ ก็จะประชุมแก้ไขปัญหา เรื่องป่าถูกทำลาย ต้นน้ำ ถูกทำลาย การปลูกป่า การดูแลรักษา และปัญหาอย่างอื่นก็คิดว่ามันเป็นงานที่ฟื้นฟู พิธีกรรมแห่ช้างเผือก พิธีกรรมแห่ช้างเผือกที่แห่จากปลายน้ำสู่ต้นน้ำ ได้สะท้อนถึงแรงศรัทธา ความเคารพรักและห่วงหาที่มนุษย์ ตัวเล็กๆ จะฟังตอบแทนแก่แม่น้ำที่เป็นเหมือนเส้นเลือดใหญ่หล่อเลี้ยงให้ทุกคนได้อยู่ได้กิน เป็นแหล่งกำเนิดที่ช่วยอุ้มชูให้ชีวิตยังดำเนินต่อไปและ พิธีกรรมแห่ช้างเผือกนับได้ว่าเป็นพิธีกรรมที่ทำหน้าที่กระตุ้นเตือนจิตสำนึกและสร้างการมีส่วนร่วมของผู้คนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องได้เป็นอย่างดีกับแนวทางการอนุรักษ์ประเพณีที่เก่าแก่แต่มีคุณค่าโดยผ่านพิธีกรรมความเชื่อของประชาชนในลุ่มน้ำดี ในประเพณีงานแห่ช้างเผือก

๓) ประเพณีดีหลักฝ่าย

ในอดีต คนล้านนามีอาชีพหลักคือทำนา ทำไร่ ดังนั้นจึงต้องมีการใช้น้ำเพื่อทำการเกษตรอยู่ตลอดทั้งปี แต่ด้วยลักษณะภูมิประเทศที่เป็นหุบเขา ไม่มีที่ราบลุ่มแม่น้ำ จึงทำให้บรรพบุรุษคนเมืองคิดค้นวิธีเก็บกักน้ำ และส่งน้ำไปยังที่นาหรือพื้นที่เกษตรกรรมการทำระบบเหมืองฝายขึ้น

การสร้างฝายเป็นพะญา ๑ อันชาญฉลาดของ คนล้านนา ที่ใช้การสังเกตรระดับน้ำที่ขึ้นลงในฤดูต่างๆ เช่น ฤดูฝนน้ำมักจะไหลหลากน้ำในแม่น้ำลำคลองต่างๆ จึงมีระดับน้ำสูงหรือบางครั้งก็จะท่วมล้นตลิ่งก่อให้เกิดผลทางการเกษตรหรือบ้านเรือนอาศัยของผู้คนได้รับความเสียหาย หรือเมื่อยามหน้าแล้งระดับน้ำ ในแม่น้ำลำคลองต่างๆ ต่างลดระดับหรือแห้งเหือดหายไปหมด ไม่มีน้ำเพื่อใช้ในการเกษตร อุปโภคหรือบริโภค

คนโบราณจึงแก้ไขโดยนำไม้ไผ่จำนวนมากเสียมโคนให้แหลมแล้วตอกเรียงกันเป็นแนวขวางลำน้ำเป็นคับ ซ้อนสลับเหลื่อมกันไปมาขวางลำน้ำ ไม้ที่ใส่ตอกนี้เรียกว่า “หลักฝาย” มีความกว้างประมาณ ๑.๕ เมตร อุปกรณ์ที่ใส่ตอกหลักฝายจะใช้ก้อนขนาดใหญ่ มีน้ำหนัก

ค่อนข้างมาก มีด้ามยาวคล้ายด้ามขวาน ค้อนชนิดนี้เรียกว่า “ค้อนหน้าแหวน ๑” เพราะหน้าแหวนนี้เองทำให้ตีหัวหลักได้แม่นยำกระแทกหลักฝายตอกลงพื้นดินใต้น้ำได้ง่ายและลงลึก ทำให้มั่นคงและแข็งแรง หลังจากนั้นก็จะนำก้อนหินมาทำทำนบกั้นตลิ่งที่หัวฝายเชื่อมกับตลิ่งบนฝั่งน้ำกันน้ำเซาะตลิ่งพังเมื่อสร้างฝายเสร็จ จากนั้นจะช่วยกันสร้างหอฝายข้างๆ ลำน้ำ

อุปกรณ์ในการสร้างฝาย การเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ขึ้นอยู่กับขนาดของตังนาของผู้ใช้น้ำแต่ละราย คือ ถ้าเจ้าใดมีนาขนาดใหญ่ก็ต้องเตรียมอุปกรณ์มามากขึ้นตามสัดส่วนของพื้นที่นาและผลผลิต” ที่ขาดไม่ได้ คือ “ค้อนหน้าแหวน๑” ค้อนหน้าแหวน แปลว่า ค้อนไม้หน้ากลม

ตีฝายหัวเมือง เมืองคอง เชียงดาว

ฝายหัวเมือง เมืองคอง อำเภอเชียงดาว (มีนาคม ๒๕๔๗) เป็นฝายสำคัญที่กั้นลำน้ำแม่แตง คั้นน้ำเข้าสู่ชุมชนเมืองคอง ซึ่งมีพื้นที่รับน้ำจากฝายหัวเมืองราว ๕๐๐ ไร่ ฝายหัวเมืองเดิมเป็นฝายไม้ จะผูกพังเนื่องจากความรุนแรงของลำน้ำแม่แตงทุกปี จึงต้องใช้แรงงานชาวเมืองคองผู้ใช้น้ำจากฝายนี้ (ประมาณ ๕๐ คน) มาตอกหลักและซ่อมแซมฝายเป็นประจำทุกปี และต้องใช้เวลาราว ๗ วันเลยทีเดียว แก่ฝายหัวเมือง อธิบายถึงขั้นตอนการตอกหลักตีฝายว่า การตอกหลักตีฝายต้องกระทำเป็นประจำทุกปี เนื่องจากฝายหัวเมืองเป็นฝายไม้ และผูกพังเนื่องจากความรุนแรงของลำน้ำแม่แตงทุกปี การตีฝายหัวเมืองแต่ละครั้ง แม้จะมีผู้ใช้น้ำมาช่วยกันตีฝาย แต่ต้องใช้เวลาราว ๗ วันเลยทีเดียว โดยการตีฝายมีหลายขั้นตอน คือ

ขั้นตอนแรก ก่อนตีฝายต้องทำพิธีเลี้ยงฝายเพื่อบอกกล่าวแม่ธรณี

พิธีเลี้ยงฝายถูกจัดขึ้นริมฝายหัวเมือง

พิธีเลี้ยงฝาย - ฝาย (สำหรับผู้ใช้น้ำ)

ฝายน้ำ เป็นอารักษ์ประจำต้นน้ำแต่ละสาย สิงสถิตอยู่บริเวณต้นน้ำบนดอยสูง ฝายน้ำที่อยู่ต้นน้ำแม่ใดจะได้ชื่อตามนั้น เช่น ฝายคอง ฝายงัด ฝายคำ ฝายลาว ฝายออน เป็นต้น ส่วนฝาย เป็นฝายหรืออารักษ์ที่ทำหน้าที่ดูแลฝายที่ชาวบ้านสร้างขึ้น เพื่อคั้นน้ำจากลำน้ำใหญ่ขึ้นไปเลี้ยงที่นา เมื่อสร้างฝายเสร็จแล้ว ชาวบ้านจะอัญเชิญหัวหน้าของฝายในละแวกนั้นไปประจำอยู่ที่หอฝาย ซึ่งส่วนมากมักตั้งอยู่บริเวณปากเหมืองหรือคลองส่งน้ำจากฝายนั้น เมื่อถึงเดือน ๘ เดือน ๙ เหนือ ชาวบ้านจะทำพิธีเลี้ยงฝายเป็นประจำทุกปี โดยมี “แก่ฝาย” เป็นผู้นำ การเลี้ยงฝาย จะเลี้ยงในวันใดก็ได้ที่ไม่ตรงกับวันสีลหรือวันพระ ของเช่น ไหว้จะเป็นสัตว์ใหญ่หรือเล็กก็ได้แต่จะตกลงกัน ประเพณีการเลี้ยงฝายต้องกระทำเป็นประจำทุกปี เพื่อให้ขอพรต่อฝายน้ำ ให้ช่วยคลบนันดาลให้มีน้ำเพียงพอต่อการบริโภคและการเกษตรตลอดทั้งปี

ห่อฝ้าย เจ้าที่ จากนั้นจึงกั้นลำน้ำแม่แดงครึ่งหนึ่งและปล่อยออกเพียงด้านเดียว เพื่อความสะดวกในการตอกหลัก จากนั้นนำ “หลักตี” (หลักไม้) ขนาด ๒ สอก ตีให้จมมิดทั่วทั้งฝาย ยกเว้นบริเวณที่เป็นหลุม และต้องตอกหลักให้ได้ขนาดลาดเอียงตามระดับของฝาย

ขั้นตอนที่สอง ขนหินแม่น้ำนำมาถบระหว่างหลักฝาย โดยแบ่งออกเป็นชั้น ชั้นแรกให้ถมหินก้อนเล็กและทรายลงไป ชั้นต่อมาให้ถมหินขนาดใหญ่ขึ้นตามลำดับ

ขั้นตอนที่สาม นำ “ค้ำฝาย” (ไม้ไผ่ยาว) มาเรียงตามแนวของฝายทั่วทั้งฝาย แล้วตอกหลักตีขนาดเล็ก (ขนาด ๑ สอก) บริเวณหัวและท้ายของค้ำฝาย ส่วนกลางของค้ำฝายใช้ “หลักแป็บ ๑” ตอกเป็นระยะตามลำค้ำฝาย จากนั้นตอก “หลักหล่อ ๒” ตรงปลายฝาย เพื่อป้องกันฝายยุบตัว

๑. หลักแป็บ แปลว่า หลักไม้ไผ่แบน ขนาด ๑ สอก

๒. หลักหล่อ แปลว่า หลักไม้ขนาด ๕-๖ สอก

ขั้นตอนสุดท้าย นำหินขนาดใหญ่กั้นเป็นแนวเหนือฝายตามระดับน้ำเพื่อให้ระดับน้ำสูงจากฝายพอสมควร

ลักษณะการแบ่งงานด้านบนและด้านล่างฝาย

การตีฝายหรือซ่อมแซมฝายหัวเมือง เมืองคอง มีการทำงาน ๒ ระบบ ได้แก่ ระบบการควบคุมดูแล โดยแก่ฝาย เป็นผู้ที่อยู่ รักษาถูกตึกการใช้น้ำร่วมกัน ของผู้ใช้น้ำจากเหมืองฝาย ตั้งไว้เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งในการทำกิจกรรมเหมืองแต่ละเส้น เวลาที่เกิดปัญหาที่เกี่ยวข้องกับระบบเหมืองฝาย แก่ฝายก็จะไปประชุม หากมีกรณีพิพาทเกี่ยวกับเหมืองฝายก็จะเป็นบุคคลที่คอยไกล่เกลี่ย โดยจะยึดถือตึกการใช้น้ำที่บ้านที่ถ่ายทอดจากคนรุ่นก่อน เป็นมาตรฐานในการปฏิบัติ คุณสมบัติของแก่ฝายมิได้กำหนดอื่นใด เพียงแต่เลือกมาจากแก่เหมืองของแต่ละเหมืองที่มีการใช้น้ำจากฝายหลัก โดยเรียกตามความเหมาะสม และเห็นชอบของที่ประชุมชานา

ระบบการแบ่งงานกันทำในขณะซ่อมแซมฝาย แบ่งเป็นการทำงานด้านบนฝาย และด้านล่างฝาย ด้านบนฝายจะต้องเป็นผู้อาวุโสและชำนาญการตอกหลักฝาย ส่วนด้านล่างฝาย มักเป็นคนหนุ่มที่มีพลังกำลังมาก เป็นแรงงานเก็บหินและลำเลียงก้อนหินถมฝายให้เต็มหลักไม้ ในปัจจุบันการสร้างฝายด้วยไม้ที่กั้นแม่น้ำขนาดใหญ่เริ่มจะ สูญหายไปจากล้านนา เนื่องจากต้องใช้ไม้จำนวนมากและผู้คนจำนวนมากในการสร้างแต่ละฝาย จึงได้หันมาสร้างฝายตามแนวพระราชดำริคือ ฝายแก้ว และแบบต่างๆ

ฝายแก้ว เป็นการสร้างเขื่อนกั้นน้ำแบบง่ายๆ โดยวัสดุธรรมชาติ คือ จะใช้ดินไม้หรือลำไม้ไผ่ก็ได้ ทำเป็นโครงสร้างแล้วกั้นด้วยก้อนหินหรือสำหรับท้องถิ่นบ้านเราก็ใช้กระสอบ

บรรจุน้ำขึ้นทางน้ำวางทับถมเรียงกันลงไปเป็นชั้นๆ ตามขนาดและระดับที่ต้องการกักเก็บน้ำก็เป็นอันแล้วเสร็จ ส่วนจะเล็กหรือจะใหญ่ก็แล้วแต่ขนาดของทางน้ำหรือความสามารถของชุมชนหรือกลุ่มเกษตรกรนั้นๆ ไม่ได้จำกัดขนาด และไม่ต้องใช้นักวิชาการมาคำนวณความสูงและขนาดของฝาย ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และภูมิปัญญาของชุมชนนั้นๆ

หลังจากที่ลำห้วยและแหล่งน้ำต่างๆพอที่จะมีน้ำกักเก็บไว้แล้ว ก็จะช่วยให้เกษตรกรบางส่วนได้มีอาชีพทำการเพาะปลูกพืชสวนพืชผักไว้ขายและเลี้ยงชีพภายในครอบครัว ช่วยลดการอพยพของแรงงานเข้าไปทำงานในต่างจังหวัด และกรุงเทพมหานครได้ในระดับหนึ่ง

ฝายหินทิ้ง จึงเป็นการนำหินมาทิ้งเพื่อกั้นลำน้ำและชะลอกระแสน้ำให้ช้าลง ทั้งยังช่วยดันน้ำให้สูงขึ้นอีกด้วย ไม่ปิดเส้นทางน้ำเหมือนกับฝายน้ำล้น แต่ฝายหินทิ้งน้ำจะไหลผ่านซอกหินได้ทุกความลึก จุดที่สร้างต้องมีเสาตอม่อประมาณ ๓๐ ต้นช่วยเสริมแรงดันน้ำเหมือนเสาแรงไม่ให้หินเคลื่อนออกไป ความยาวของฝายประมาณ ๑๐ เมตร กว้างตามลำน้ำ เมื่อสร้างเสร็จหน้าฝายหินทิ้งจะลึกเป็นวังปลา มีกระแสน้ำวน ปลาจะใช้ตรงนี้ในการขยายพันธุ์ จัดเป็นสถานอนุบาลสัตว์น้ำที่ดีมาก นอกจากนี้ฝายหินทิ้งทำให้ระบบนิเวศริมฝั่งเกิดการฟื้นตัว เช่น พันธุ์ไม้ต่างๆ เพราะถ้าปล่อยให้หน้าขาดช่วง แห้งแล้งยาวนานดินจะแห้ง เวลานั้นหากมากระทบกับดินแห้งทำให้เกิดการพังทลายและทรุดตัว แต่ถ้ามีความชุ่มชื้นหล่อเลี้ยงอยู่ ทำให้ดินอุ้มน้ำและพันธุ์ไม้อุดมสมบูรณ์ น้ำไม่กัดเซาะตลิ่งให้พังเร็ว ป่าไม้ริมฝั่งฟื้นตัว สัตว์น้ำมีที่อยู่อาศัยและขยายพันธุ์ได้

แต่ การสร้างแต่ คนจะรวมกันเป็นกลุ่มขนาดเล็ก เฉพาะเจ้าของไร่ หรือเจ้าของนาที่จะใช้น้ำบริเวณนั้น เช่น แดปู่หมื่นแสดงว่านายหมื่นเป็นหัวหน้า เพราะน้ำจาก ลำเหมืองจะเข้าสู่หานายหมื่นก่อน และจะไหลต่อไปยังนาของอีก 4-5 คน แล้วแต่กรณีไป ดังนั้น ผู้คนในกลุ่มนี้ต้องให้นายหมื่นเป็นหัวหน้า คนกลุ่มนี้จะรักษาตอม่อของพวกตนให้มั่นคงดังนั้น แต่แต่ละแห่งจะมีชื่อให้เป็นที่จดจำไม่เหมือนกัน

การสร้างฝายหินทิ้ง

การเลี้ยงฝาย การเลี้ยงฝายเป็นอุบายที่แยบยล ที่ทำให้ชาวบ้านมาร่วมกันรักษาฝาย เพราะคำว่าฝายในที่นี้คือคุณความดี หรือประโยชน์ของฝายนั่นเอง การที่ทุกคนมาร่วมกันเลี้ยงฝาย คือ การเข้ามาร่วมพบปะสังสรรค์ พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ช่วยกันดูแลซ่อมแซมรักษาฝาย เช่นฝายที่เสียหายในปีที่ผ่านมาจะช่วยกันซ่อมแซม ขุดลอกเหมืองฝายที่ตื้นเขิน และช่วยกันแผ้วถางวัชพืชต่างๆ เพื่อให้ลำคลองหรือเหมือง คงสภาพที่อยู่เสมอ การเลี้ยงฝายมักจะทำเมื่อสิ้นสุดฤดูการทำนา ผู้คนในชุมชนนัดแนะวันและจะห่อข้าว และนำข้าวตอกดอกไม้รูปเทียนใส่สวยมารวมกันที่หอฝาย พร้อมกับเก็บเงินซื้อวัวแก้ว ๑ ตัวมาฆ่า เช่น สังเวศฝายถึงเวลาเลี้ยงฝาย แก่ฝายจะลงขัน (กล่าวเชิญ) ฝายมารับเครื่องเช่นสังเวศแล้วจตุรูปเทียน หลังจากนั้นจะรอ

จนรูปเขียนดับถือว่าฝ้ายกินเครื่องเช่นสังเวศเสร็จแล้ว ผู้คนจะนำ ห่อข้าวมาร่วมกันกิน พร้อมกับนำวัวไปทำลาบหรืออาหารต่างๆ กินร่วมกัน เหลือจากนั้นก็แบ่งเนื้อให้ทุกคนที่มาร่วมงานนำกลับไปทำอาหารที่บ้าน ในขณะที่อยู่ร่วมกันนั้นก็พากันพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ ร่วมกันคิดซ่อมแซมเหมืองฝ้ายให้คงสภาพ ใช้งาน ได้ดีตลอดไป ฝ้ายจึงถือว่าเป็นเครื่องมือหรือกลไกที่สำคัญเป็นจุดให้คนมารวมกลุ่มพัฒนาฝ้าย จากนั้นในแต่ละหมู่บ้านจึงจะนำข่าวสารไปบอกแก่สมาชิกในหมู่บ้านของตนอีกต่อหนึ่งเช่นนัดหมายวันเวลาการซ่อมแซมเหมืองฝ้าย นัดหมายเลี้ยงฝ้ายเป็นต้น เหมืองฝ้ายแต่ละแห่งบางครั้งครอบคลุมพื้นที่จำนวนหลายๆหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านจะเลือกตัวแทนหรือหัวหน้าขึ้นมาเป็นผู้ประสานงานกับแก่ฝ้าย หากมีกรณีพิพาทในเรื่องน้ำ หัวหน้าแต่ละหมู่บ้านจะเป็นผู้ตัดสิน หากตกลงกันไม่ได้ก็จะนำเรื่องให้แก่ฝ้ายดำเนินการ

แก่ฝ้าย เป็นผู้กำกับดูแลรักษาและเป็นผู้ดำเนินการรักษาฝ้าย แก่ฝ้ายมีหน้าที่กำหนดเกณฑ์ให้ชาวบ้านนำหลักฝ้าย เครื่องเช่นสังเวศ ตลอดจนนัดหมายวันเวลาในการบำรุงซ่อมแซมเหมืองฝ้ายในแต่ละปี แก่ฝ้ายต้องเป็นคนที่เข้มแข็ง ไม่กลัวคน เพราะขณะที่ฝ้ายอาจมีคนเอาเปรียบคนอื่น แอบนอนหลับตามรั่มไม้ แก่ฝ้ายบางคนต้องส่งข่าวให้แก่ชาวไร่ ชาวนาจำนวนมาก จึงจำเป็นต้องมีผู้ช่วยแบ่งเบาภาระที่หนักอึ้ง ผู้ช่วยแก่ฝ้ายมักจะเรียกว่า “ล่ามฝ้าย” ล่ามฝ้ายมีหน้าที่นำข่าวสารจากแก่ฝ้ายไปบอกกล่าวหัวหน้าชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้าน

จากนั้นในแต่ละหมู่บ้านจึงจะนำข่าวสารไปบอกแก่สมาชิกในหมู่บ้านของตนอีกต่อหนึ่ง เช่นนัดหมายวันเวลาการซ่อมแซมเหมืองฝ้าย นัดหมายเลี้ยงฝ้ายเป็นต้น เหมืองฝ้ายแต่ละแห่งบางครั้งครอบคลุมพื้นที่จำนวนหลายๆหมู่บ้าน แต่ละหมู่บ้านจะเลือกตัวแทนหรือหัวหน้าขึ้นมาเป็นผู้ประสานงานกับแก่ฝ้าย หากมีกรณีพิพาทในเรื่องน้ำ หัวหน้าแต่ละหมู่บ้านจะเป็นผู้ตัดสิน หากตกลงกันไม่ได้ก็จะนำเรื่องให้แก่ฝ้ายดำเนินการ

เส้นทางน้ำที่แบ่งออกมาจากฝ้าย เพื่อนำน้ำเข้านาของชาวนาที่อยู่ในบริเวณลำเหมืองไหลผ่าน ถือว่าเป็นลูกเหมืองของลำเหมืองนั้น ขนาดความกว้างของปากเหมืองขึ้นอยู่กับจำนวนแควของเหมืองแต่ละเส้น โดยมีการกำหนดความลึกของปากเหมืองอยู่ที่ประมาณ ๑ นิ้ว การแบ่งน้ำจะกำหนดเป็นตั่ง ๑ การจ่ายน้ำจะเท่ากับจำนวนตั่งที่มีการทำช่องตั่งจะทำบริเวณที่จะเอาน้ำเข้านา

แต่ทำนบกั้นน้ำในลำเหมืองใหญ่ เป็นการแบ่งส่วนน้ำเข้าเหมืองเล็ก อีกส่วนหนึ่งจะล้นท่วมแต่ไหลต่อไปในลำเหมืองใหญ่ เมื่อถึงสถานที่ใหม่จะแบ่งน้ำอีกคนก็จะทำแต่ขึ้นอีกจุดหนึ่ง ทำดังนี้ในช่วงๆ ดังนั้นในลำเหมืองใหญ่ๆ จะมีแต่หลายแคว้นเป็นแห่งๆ ตลอดสายน้ำ

๘) ประเพณีขึ้นท้าวทั้งสี่

พิธีกรรมขึ้นท้าวทั้ง ๔ ของผู้เฒ่าผู้แก่ชุมชนในภาคเหนือหรือท้องถิ่นล้านนา เป็นความเชื่อทางด้านจิตใจที่ว่า หากบ้านใดทำพิธีขึ้นท้าวทั้ง ๔ แล้ว เชื่อว่าท้าวจตุโลกบาล ซึ่งเป็นเทพรักษาทิศทั้ง ๔ ทิศ จะลงมาปกป้องรักษาให้เจ้าของบ้าน หรือเยาวชนไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด เนื่องจากเกรงว่าหากไม่ปฏิบัติในสิ่งไม่ดี จะส่งผลเสียต่อตนเอง

พิธีขึ้นท้าวทั้ง ๔ นี้ เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน หากบ้านใดจะประกอบพิธี เพื่อนบ้านก็จะมาช่วยจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธี ที่มีทั้งอาหารคาวหวาน ผลไม้ ตุง ข้าวตอกดอกไม้ และอื่นๆ แต่ละชนิดต้องมีครบ ๔ อย่าง

ประเพณีการขึ้นท้าวทั้ง ๔ นั้น นับถือและนิยมกันมาแต่โบราณกาลแล้ว ผู้เขียนเห็นว่าเป็นประเพณีอันดีงามอย่างหนึ่งที่ควรอนุรักษ์ ซึ่งชาวเหนือเมื่อจะทำการมงคลใดๆ ก็จะนิยมกันขึ้นท้าวทั้ง ๔ เช่น ฉลองวัดวาอาราม กินแขก แต่งงาน ปลูกสร้างบ้านใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ บวชพระเป็กข์ตุและงานประเพณีต่างๆ งานสงกรานต์ เปิดร้านค้าใหม่ เป็นต้น ๆ ก็มักจะขึ้นท้าวทั้ง ๔ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว ทั้งนี้ก็เพื่อป้องกันอาเพศเหตุร้าย อันที่จะเกิดขึ้นในระหว่างงาน แล้วยังให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงดังปรารถนาฯ ท้าวทั้ง ๔ จัดว่าเป็นเทวดาจำพวกหนึ่ง ที่อาราธนามาปกป้องสิ่งอันเลวร้ายทั้งหลายและอันตราย ที่จะเกิดแก่มนุษย์โลก คอยรักษาดูแลทุกข์สุขของมนุษย์โลกทั้ง ๔ ทิศ

ท้าวทั้ง ๔ หรือเรียกว่า ท้าวจตุโลกบาล เป็นเทวดาที่รักษาทุกข์ สุข ของมนุษย์โลกไว้ทั้ง ๔ ทิศ และทำหน้าที่ป้องกันอันตรายที่จะเกิดแก่มนุษย์โลกทั้งหลาย ท้าวจตุโลกบาลทั้ง ๔ องค์ประกอบด้วย

ท้าวกุเวร หรือบางทีเรียกว่า ท้าวเวสสุวรรณ มีหน้าที่รักษาอยู่ทางทิศอุดร (เหนือ) มีพวงกษัยเป็นบริวาร

ท้าวธตะรัฐ มีหน้าที่รักษาอยู่ทิศบูรพา (ตะวันออก) มีพวกคนธรรพ์เป็นบริวาร

ท้าววิรุพหก มีหน้าที่รักษาอยู่ทางทิศทักษิณ (ใต้) มีพวกอสูรเป็นบริวาร

ท้าววิรุพักษ์ มีหน้าที่รักษาอยู่ทางทิศประจิม (ตะวันตก) มีฝูงนาคเป็นบริวาร

ท้าวจตุโลกบาล หรือท้าวทั้ง ๔ นี้ มีพระยาอินทราชาเป็นประธาน ในการทำพิธีขึ้นท้าวทั้ง ๔ มีธรรมเนียมว่า เมื่อจะทำการมงคลต่างๆ เป็นต้นว่า ขึ้นเรือนใหม่ แต่งงาน บวชนาค งานทำบุญปอย และงานประเพณีต่างๆ เช่น งานพิธีสักการบูชาเสาอินทขิล และในเทศกาลตรุษสงกรานต์ ก็มักจะมีการทำพิธีขึ้นท้าวทั้ง ๔ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว

เครื่องพลีกรรม มีขนม ของหวาน คาว บุหรี่ หมาก เมี่ยง กล้วย อ้อย ช่อตุง อย่างละ ๔ รูปเทียน บรรจุลงในสะตวง (กระทง) ที่ทำด้วยหยวกกล้วย ขนาดกว้างประมาณ ๑ คืบ นำเอา

สะดวกไปวางไว้บนเสาไม้ ซึ่งสมมุติว่าเป็นปราสาทของเทวดาทั้ง ๔ คน ส่วนอันกลางจะสูงกว่า สมมุติว่าเป็นพระยาอินทราชาองค์ประมุข สะดวงนี้ จะต้องเตรียมไว้ ๕ อัน สำหรับเทวดาและ กระจกเล็กอีกองค์หนึ่ง วางไว้ที่ตีนเสาปราสาท สมมุติว่าเป็นแม่ธรณีเจ้าที่ ซึ่งเป็นประจักษ์พยานในการมงคลที่จัดขึ้น การวางกระจก กระจกที่ปักช่อตุงสีแดง ไว้ทางทิศตะวันออก ช่อตุงสีเหลืองไว้ทาง ทิศใต้ ช่อตุงสีขาวไว้ทางทิศตะวันตก ช่อสีดำไว้ทางทิศเหนือ ช่อปลายปราสาทของพญาอินทร์ ช่อตุงสีเขียว แล้วจูดรูปเทียน กล่าวคำเชิญเทวดา

เมื่อมีกิจกรรมต่างๆ บริวารในเทวดาทั้งสี่ เป็นผู้ดูแลสรรพสัตว์มนุษย์โลก ทั้งหลาย แต่ละที่แต่ละแห่ง ในวันพระวันศีล มีการสำรวจตรวจสอบในการกระทำความดีของคน ทั้งหลาย ที่ประพฤติปฏิบัติ จึงมีพิธีกรรมเช่นนี้เกิดขึ้นมา ถ้าเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนา ท้าวจตุโลกบาล หรือท้าวทั้ง ๔ ครั้งเมื่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะไปแสดงธรรมเทศนาที่ไหน ท้าวทั้ง ๔ หรือท้าวจตุโลกบาลนี้ จะต้องไปเป็นผู้ดูแลรักษา ไปปลงรัศมีคือความแจ่มสว่าง ณ ที่นั้น แม้กระทั่ง องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้สำเร็จ เป็นสัพพัญญูสัมมาเจ้ามีพรหมถวายเป็นวิสุทธิโยค ท้าวทั้งสี่ ก็จะได้มาถวายบาตรซึ่งเป็นแก้ว แต่ละองค์นำมาแต่ละทิศ ในเมื่อมาถึงแล้วพระพุทธเจ้าก็ ไม่สามารถรับได้ ต้องทำให้บาตรที่ได้รับจากท้าวทั้งสี่เป็นใบเดียว รับอาหารข้าว คือ ข้าวจตุผง ข้าว จตุก้อน จากพาคณิษฐ์ นี่คือความเป็นไปเป็นมาในการทำพิธี จะมี อาจารย์ ประจำหมู่บ้านเป็นผู้ทำ พิธี มีการอัญเชิญเทวดาก่อน แล้วกล่าวคำโองการสวดมนต์ถวายแก่เทวดา ให้มารับของพลีกรรมนั้นๆ แล้วเป็นเสร็จพิธี

๕) ประเพณีตานก๋วยสลาก

ประเพณีตานก๋วยสลาก หมายถึง ประเพณีถวายทานสลากภัต เป็นวิธีการถวาย เครื่องไทยทานแก่พระสงฆ์วิธีหนึ่งอันเป็นที่นิยมของชาวเหนือ โดยทั่วไปจะเริ่มใน วันเพ็ญ เดือน ๑๒ เหนือ (กันยายน) ถึงแรม ๑ ค่ำ เดือนเกียงดับ (พฤศจิกายน) เมื่อทางวัดและชาวบ้านตกลงกันว่า จะจัดให้มีการกินสลาก

ก่อนวันตานก๋วยสลาก ชาวบ้านจะจัดทำพิธีเตรียมสิ่งของเครื่องไทยทาน ๑ วัน เรียกวันที่เตรียมของนี้ว่า “วันดา” ชาวบ้านจะจัดเครื่องไทยทานลงใน “ก๋วย” เป็นตะกร้าหรือ ชะลอมขนาดเล็กที่สานด้วยไม้ไผ่ เรียกว่า “ก๋วยสลาก”

ประวัติความเป็นมาของประเพณีตานก๋วยสลาก

มีเรื่องเล่าไว้ในคัมภีร์ธรรมบทว่า มีนางยักษิณีคนหนึ่งรู้ฤกษ์ยามเป็นอันดี ปีไหนฝนดินางก็บอกให้ชาวเมืองทำนาในที่ดอน ปีไหนฝนไม่ดี นางก็บอกให้ชาวเมืองทำนาทำไร่ ในที่ลุ่ม ชาวเมืองได้อาศัยนางยักษิณีทำมาหากินจำริ้ววัฒนาไม่มีความเสียหาย เมื่อชาวเมืองรำลึก ถึงอุปการะของนางถึงต่างพากันนำเครื่องสักการะไปให้นางเป็นอันมาก นางจึงนำเอาเครื่อง

สักการะเหล่านั้นถวายเป็นสลากภัตแด่พระภิกษุสงฆ์ จึงเกิดเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบต่อกันมาจนบัดนี้

ประเพณีदानกัวยสลาก หรือประเพณีกินสลากเป็นประเพณีทำบุญโดยมิได้เลือกเจาะจงพระสงฆ์องค์ใดของชาวล้านนา มีลักษณะโดยทั่วไปคล้ายคลึงกับประเพณีถวายสลากภัตของชาวไทยภาคกลาง หากทางล้านนานิยมเป็นการทำบุญจุดปัจจัยถวายแด่พระสงฆ์ โดยมิต้องมีการทำบุญเป็นภัตตาหารต่างๆ เช่นเดียวกับภาคกลาง คำว่า กัวย แปลว่า ภาชนะสาน ประเภทตะกร้าหรือชะลอม ดานกัวยสลากจึงหมายถึง การถวายทานด้วยวิธีการจับสลากเครื่องไทยทานที่บรรจุมาในชะลอม โดยการถวายदानกัวยสลากนี้มีจุดมุ่งหมาย ๒ อย่างด้วยกันคือ อย่างหนึ่งเป็นการอุทิศให้เทพดาและผู้ล่วงลับไปแล้ว และอีกอย่างหนึ่งเป็นการอุทิศไว้ให้ตนเองเมื่อล่วงลับไปในภายหน้า การถวายกัวยสลากถือกันว่าจะได้อานิสงส์แรง ในช่วงปลายเดือนสิงหาคม ไปจนกระทั่งถึงเดือนตุลาคม เป็นช่วงที่ชาวบ้านว่างเว้นจากการทำนา เพราะต้องรอให้ต้นข้าวออกรวง จึงจะถึงฤดูเก็บเกี่ยว ในช่วงที่ยังไม่ได้เก็บเกี่ยวผลผลิตจากการทำนา นี้ถือเป็นช่วงที่อดอยากของชาวบ้านค่ะ เพราะข้าวเปลือกที่เก็บไว้ในยุ้งฉางใกล้จะหมด หรือบางบ้านอาจจะหมดไปแล้ว คนที่มีข้าวเปลือกก็จะเก็บไว้กินจนกว่าจะเก็บเกี่ยวข้าวใหม่ได้ในปีต่อไป ส่วนคนที่ซื้อข้าวสารกินก็จะหาซื้อยากและมีราคาแพง ในเมื่อคนทั่วไปอดอยากก็พลอยให้นึกไปถึง ผู้ที่เป็นญาติพี่น้องที่ตายจากไปแล้วว่าคงจะไม่มี เครื่องอุปโภค บริโภคเช่นเดียวกัน จึงได้เกิดเป็นประเพณี ในการทำบุญครั้งใหญ่ประจำปีขึ้น ในช่วงเดือน ๑๐ ถึง เดือน ๑๒ ของทางเหนือเรา เรียกว่า ประเพณีการทำบุญสลากภัต หรือที่เราคุ้นหูกันในประเพณี ดานกัวยสลาก บางทีก็เรียกदानสลาก

รูปแบบประเพณี

दानกัวยสลากอาจแบ่งได้เป็นสามชนิด คือ

๑. สลากเฉพาะวัด เรียกว่า สลากน้อย

๒. สลากที่นิมนต์พระจากวัดอื่นๆ มาร่วมพิธีด้วยเรียกว่า สลากหลวง

๓. สลากที่ทำเมื่อฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาลเพื่อถวายกุศลแด่พระอินทร์ และเทพดาต่างๆ เป็นการขอ ฝนเรียกว่าสลากขอฝน หรือสลากพระอินทร์ พิธีกรรมส่วนใหญ่ของ ดานกัวยสลากแต่ละชนิดจะคล้ายคลึงกัน มีเพียงรายละเอียดปลีกย่อยเท่านั้นที่แตกต่างออกไป ในวันดา ซึ่งเป็นวันเตรียมงาน ผู้ชายจะช่วยกันสานกัวยไว้จำนวนหนึ่ง ส่วนฝ่ายหญิงก็จะจัดเตรียมเครื่องไทยทานที่จะบรรจุลงในถ้วย อาทิ ข้าวสาร พริก หอม กระเทียม เกลือ อาหาร ตลอดจนข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ ตามแต่ศรัทธา ในการเตรียมเครื่องไทยทานนี้มักจะมีญาติมิตรมาขอร่วมทำบุญด้วย เรียกว่า ฮอมครัว

ที่สำคัญก็คือ เจ้าของถ้วยจะต้องเขียนชื่อของตนและคำอุทิศไว้ในใบลานหรือกระดาษเล็กๆ ขนาดกว้าง ๑๒ นิ้ว เรียกว่า เส้นสลาก เมื่อได้เวลาชาวบ้านจะนำเส้นสลากนี้ไปรวมกันไว้แล้วแบ่งถวายพระภิกษุสามเณรไปโดยไม่เจาะจง จากนั้นจึงจะมีผู้ขานชื่อในเส้นสลากแต่ละเส้นคังๆ เจ้าของก็จะนำเอาถ้วยของตนไปถวายพระภิกษุหรือสามเณรตามสลากนั้นๆ พระจะอ่านข้อความในเส้นสลาก และกล่าวอนุโมทนาเป็นอันเสร็จพิธี

ขออธิบายเรื่องเส้นสลากสักเล็กน้อย “เส้นสลาก” ที่กล่าวนี้ ผู้เป็นเจ้าของ “ถ้วยสลาก” จะต้องเอาใบลานหรือกระดาษมาตัดเป็นแผ่นยาวๆ จารึกชื่อเจ้าขอไว้ และบอกด้วยว่าอุทิศส่วนกุศลนั้นให้ใครบ้าง คำจารึกในเส้นสลากนั้นมักจะเขียนคังนี้ “สลากข้าของนี้ หมายถึงผู้ขานนายแก้ว นางดี ขอทานให้กับตนตัวภรรยาหน้า” หมายถึง ถวายทานไว้อุทิศส่วนกุศลไว้สำหรับตัวเอง เมื่อล่วงลับไปแล้วจะได้รับเอา ของไทยทานนั้นในปรโลก ซึ่งเป็นความเชื่อของพุทธศาสนิกชนทั่วไปว่า เมื่อทำบุญถวายทานไว้ในพระศาสนาแล้วเมื่อล่วงลับดับขันธไปก็จะได้ไปเสวยอานิสงส์ผลบุญนั้นในโลกหน้าและจะมีการอุทิศส่วนกุศลนั้นให้ญาติพี่น้องผู้ล่วงลับไปแล้ว “ผู้ขานทาน บางบุญ บ้านวังม่วง ขอทานไว้ถึงนางจันทาผู้เป็นแม่ที่ล่วงลับไปแล้ว ขอหื้อไปรอดไปถึงจิมเตอะฯ” เป็นต้น

การ “ทานถ้วยสลาก” นี้นอกจากจะมี “ถ้วยเล็ก” แล้ว ผู้ที่มีฐานะดี การเงินไม่ขัดสน ก็จะจัดเป็นพิเศษที่เรียกว่า “สลากโชค” สลากโชคนี้ทำเป็นพิเศษกว่าสลากธรรมดา และในสมัยก่อนมักจะทำเป็นรูปเรือหลังเล็กๆ มีข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ เช่น หม้อข้าว หม้อแกง ถ้วยชาม เครื่องนอนหมอนมุ้ง เสื้ออ่อน ไม้กวาด เครื่องนุ่งห่ม อาหารสำเร็จรูป ๑ สำรับ และรอบๆ เรือหลังเล็กนั้นจะมีต้นกล้วย ต้นอ้อยผูกติดไว้ และยังมี “ยอด” เงินหลายสิบ หรือปัจจุบันก็เป็นร้อยๆ บาทผูกติดไว้ด้วย สลากโชคนี้บางคนก็อุทิศส่วนกุศลให้บิดามารดาหรือญาติผู้ใหญ่ที่ล่วงลับไปแล้ว

สลากโชคนี้เจ้าของจะตกแต่งประดับสวยงามกว่าสลากธรรมดา บางเจ้าของก็เอาเครื่องประดับอันมีค่าสร้อยคอทองคำ สร้อยข้อมือหรือเข็มขัดนาค เข็มขัดเงินใส่ลงไปด้วย แต่ไม่ได้ “ทาน” ไปจริงๆ เมื่อถวายสลากแล้วก็มักจะขอ “บูชา” คีน การเอาของมีค่าใส่ลงไปเช่นนั้น ผู้ถวายมักจะอุทิศส่วนกุศลนั้นๆ ให้ตนเอง เพราะเชื่อว่าเมื่อตายไปแล้วหากไปเกิดในภพอื่นๆ ก็จะได้รับสิ่งของที่ตนถวายอุทิศไปอีกด้วย

วิธีการทำและการตกแต่งถ้วย

ชะลอมสำหรับใส่ของที่ถวายพระสงฆ์ มีลักษณะคล้ายชะลอมใส่ผลไม้ มีลำดับขั้นตอนในการทำและตกแต่งดังนี้

๑. เอาไม้ไผ่มาสานเป็นชะลอม คล้ายๆ ชะลอมใส่ผลไม้
๒. นำใบตองมารองในถ้วย

๑. นำเครื่องไทยทานใส่ถ้วย ดังนี้ ข้าวสารอาหารแห้ง ประกอบด้วย ข้าวสาร กระจงหอมแดง เกลือ ปลาแร่ ปลาแห้ง ปลากระป๋อง พริกแห้ง น้ำปลาขนาดเล็ก หมาก พลุ ถ้วย อ้อย ปูนแดง ปูนขาว ของควาวหวาน บุหรี่ (ยาจีน) ไม้ขีด ดอกไม้รูปเทียน (สวยเทียน) เมื่อนำสิ่งของ ทั้งหมดใส่ในถ้วยแล้ว มัดปากถ้วยด้วยดอกลิ้น แล้วนำเอาดอกไม้รูปเทียน (สวยเทียน) เสียบไว้ข้างบน ถ้วยสลากของแท้และดั้งเดิม การทำและแต่งต้นกล้วยพฤกษ์

๑. นำไม้ไผ่สูงตามต้องการทำเป็นเสาสลากของต้นกล้วยพฤกษ์

๒. นำไม้ไผ่เหลาเป็นวงกลมทำเป็นชั้นๆ อาจเป็น ๓ ชั้น ๕ ชั้น ๗ ชั้น หรือ ๙ ชั้น แต่ส่วนมากนิยมทำเป็น ๙ ชั้น

๓. นำกระดาษย่นสีต่างๆ มาพันรอบเสาและชั้นของต้นกล้วยพฤกษ์

๔. แต่ละชั้นก็นำเครื่องไทยทานมาผูกติดให้สวยงาม ปัจจุบันจะนิยมใส่บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป วุ้นเส้น ถ้วย จาน ชันน้ำ ขนม แปรงฟัน ยาสีฟัน กระดาษชำระ ผงซักฟอก สบู่ แก้วน้ำ แคมพูสระผม

๕. ผ้าเช็ดหน้า ผ้าขนหนู

๖. ส่วนชั้นที่ ๙ นำสบงมาติด

๗. ส่วนชั้นที่ ๑ นำเงินที่เป็นเหรียญมาห่อด้วยกระดาษเงิน กระดาษทอง แล้วนำมาห้อยไว้

๘. แล้วนำร่มคันเล็กมาติดปลายยอดสุด แล้วยังมีการผูกธนบัตรไว้ที่ขอบร่มตาม ศรัทธา

พิธีการถวายไทยทาน ของแต่ละท้องถิ่นนั้นก็มีความแตกต่างกันออกไป “ตางเจียงฮาย เมืองแพร่ เมืองน่าน ลำปาง เป็นเนินของกิน แล้วก็ไปเนิน ถ้วยตุ๋วเนี้ยะ บ่ปอไคร่เนิน เครื่องอุปโภคสักแต่ใด เป็นไปเนินสามัคคีธรรมระหว่างวัด คือ แต่ละวัดเนี้ยะจะต้องแห่ คล้ายๆ กับ ปอยหลวงของเจียงใหม่ แล้วก็หื้อความสำคัญกับหงส์ หงส์เนี้ยะจะเป็นตัวตีป่าเอากุศล ถ้วยตาล ทั้งหลายไปสู่จุดหมายปลายทางไปหน้า เพราะฉะนั้นจะมีรูปหงส์เต็มไปหมดเลย” ตางเจียงใหม่ ละปูน ส่วนใหญ่จะหื้อความสำคัญกับสิ่งของ คือ ของกิน ก็มีอยู่พอง แต่จะไปเนินเครื่องอุปโภค บริโภค ที่ไว้ภายนอกหน้า หรือว่าตานไปหาคนตาย และจะเน้นที่พานะ ตะกี้เป็นหงส์ อันนี้เป็นสำเภาล้านนาเป็นฮ้องว่าสะเปา เป็นตัวแทน มันจะเริ่มหายไปนั้ก ส่วนใหญ่จะเป็นต้น เป็นต้นคร้วตาน แบ่งเป็นต้นฟาง ขึ้นไปละก็เสียบดอกลิ้น เสียบเครื่องใช้ โดยเฉพาะที่ทะเลปูน คนใดเป็นสาวขึ้นมาแล้ว ก่อนจะแต่งงานจะต้องตานสลากย้อมเตี๊นึ่ง สลากย้อมก็คือ ต้นสลากใหญ่^{๓๓}

^{๓๓} พูนศักดิ์ สักกทัตติยกุล, ประเพณีท้องถิ่นล้านนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา :

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนา มีความเจริญรุ่งเรืองสืบมาตั้งแต่เมื่อครั้งอดีตจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากเหล่าสาวกได้ช่วยกันทำหน้าที่เผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้าให้กว้างไกลและคอยอุปถัมภ์บำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงเป็นปึกแผ่นสืบมา อุบาสกเป็นสาวกกลุ่มหนึ่งที่ได้มีบทบาทช่วยส่งเสริมสนับสนุนพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญรุ่งเรือง ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงบทบาทของอุบาสกไว้ในลักษณะต่างๆ กัน ดังนี้

๒.๓.๑ บทบาทด้านการถวายความอุปถัมภ์พระสงฆ์

เป็นการทำหน้าที่บำรุงพระสงฆ์ในด้านการดำรงชีพให้อยู่โดยไม่เดือดร้อน กล่าวคือ

๑) บทบาทด้านการถวายภัตตาหารเป็นประจำ

บทบาทในด้านนี้มีอย่างสม่ำเสมอ นับตั้งแต่ในระยะเริ่มต้นที่มีการเผยแผ่ธรรม อุบาสกทั้งที่เป็นพราหมณ์ เศรษฐี คฤหบดี พ่อค้าพานิช ผู้เลื่อมใสในคำสอนของพระพุทธเจ้าต่างพากันอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์โดยการถวายภัตตาหารเป็นจำนวนมาก ถึงแม้พระสงฆ์จะไปบิณฑบาตทางไหนก็มีผู้ทำบุญถวายทานโดยตลอดจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองได้รวดเร็วขึ้น

อุบาสกที่มีบทบาทในด้านนี้โดยตรง ส่วนใหญ่แล้วต่างมีโรงทานเป็นของตนเอง ซึ่งใช้เป็นสถานที่ให้ทานอยู่เป็นประจำในบ้าน ดังนั้น จึงเป็นการสะดวกต่อการถวายความอุปถัมภ์พระสงฆ์ได้อย่างสม่ำเสมอ

อนาถบิณฑิกเศรษฐี ซึ่งเป็นผู้ที่มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนามาก ที่บ้านของท่านจะจัดเตรียมสถานที่และตกแต่งอาสนะเพื่อถวายภัตตาหารเลี้ยงพระภิกษุสงฆ์วัน ๒,๐๐๐ รูปเป็นประจำ ท่านมีกิจวัตรประจำคือ การเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อสดับฟังธรรมทุกวัน เวลาไปก่อนเวลาอาหารก็จะนำอาหารขบฉันไปถวาย เวลาไปในตอนหลังจะเอาเกี๋ย ๕ อย่าง และปานะ ๘ ประการ ไปถวายเป็นประจำ เวลาไปฟังธรรมท่านไปด้วยความเป็นคนใจบุญ^{๓๔}

๒) บทบาทด้านการถวายสิ่งของอุปโภคและยารักษาโรค

บทบาทในด้านนี้ อุบาสกที่กระทำอยู่เป็นประจำ เช่นเดียวกับ การถวายอาหาร เนื่องจากว่าเครื่องอุปโภค อันหมายถึง เครื่องอัฐฐูปบริหาร เช่น ผ้าไตรจีวร เครื่องใช้ที่จำเป็นอย่างอื่นๆ และยารักษาโรคเป็นสิ่งที่พระสงฆ์พึงต้องใช้ในการชีวิตประจำวันเพื่อให้เกิดความสบาย พอสมควรอันส่งผลต่อการปฏิบัติศาสนกิจได้ อุบาสกจำนวนมากที่มีบทบาทในลักษณะนี้ เช่น

^{๓๔} พุ.ธ. ๑/๑๔๑.

พระเจ้าอุเทน กษัตริย์เมืองโกสัมพี ได้ถวายจีวรแก่พระอานนท์เถระ เพราะมีความศรัทธาในการใช้สอยผ้าของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่มีความมั่งคั่ง และประหยัดเพราะได้ทรงสดับว่า ภิกษุที่รับจีวรแล้วจะมอบจีวรของตนแก่ผู้มีจีวรที่ต่ำกว่า จากนั้นจะนำเอาผ้าเก่าเหล่านั้นทำเป็นผ้าปูที่นอนผ้าปูพื้น ผ้าเช็ดเท้า จากนั้นแล้วใช้ผสมดินเหนียวฉาบทาผ้าทรงพิจารณาเห็นว่า พระสงฆ์ใช้ผ้าอย่างคุ้มค่าจึงเกิดความเลื่อมใสศรัทธาได้ถวายผ้าที่ค่าเป็นจำนวนมากทั้งผ้าที่มีราคา ๕๐๐ ๑,๐๐๐ ๑๐๐,๐๐๐ กหาปณะ โดยได้ถวายเป็นชุดๆ ตามราคาจีวร ทำให้พระสงฆ์มีเครื่องใช้สอยไม่เดือดร้อน^{๓๕}

๒.๓.๒ บทบาทด้านการส่งเสริมด้านความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

เป็นบทบาทที่ส่งเสริมเป็นไปเพื่อความเจริญมั่นคงของพระพุทธศาสนา แยกอธิบายได้ดังนี้

๑) บทบาทด้านการสร้างเสนาสนะและถาวรวัตถุ

เสนาสนะที่อยู่อาศัยถือว่าเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นมากสำหรับการดำเนินชีวิตทั้งของคฤหัสถ์และบรรพชิต จัดเป็นปัจจัยหนึ่งในบรรดาปัจจัย ๔ ซึ่งมีความจำเป็นสำหรับพระสงฆ์คือ ผ้าห่ม (จีวร) อาหาร (บิณฑบาต) ที่อยู่อาศัย (เสนาสนะ) ยารักษาโรค (เภสัช) รวมเรียกว่า จตุปัจจัย^{๓๖} หลักฐานที่ปรากฏชัดในพระไตรปิฎกว่า มีอุบาสกได้สร้างเสนาสนะถวายไว้ในพระพุทธศาสนา เช่น สร้างกุฏิ ศาลา เจดีย์ วิหาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พระเจ้าพิมพิสาร ภายหลังได้ฟังธรรมแล้ว เกิดความเลื่อมใส ได้ถวายพระเวฬุวัน ซึ่งเป็นพระราชอุทยานของพระองค์แก่พระพุทธเจ้า เพื่อเป็นที่พักอาศัยของพระสงฆ์ และเป็นวัดแรกในพระพุทธศาสนา^{๓๗}

โสมกเศรษฐี ได้สร้างโสมสิตารามถวายโดยเฉพาะได้ตั้งโรงทานให้แก่คนเดินทางไกลและคนกำพร้าทุกๆ วัน^{๓๘}

๒) บทบาทด้านการชำระอธิกรณ์และปัญหา

พระพุทธศาสนาเมื่อมีความเจริญรุ่งเรืองขึ้นมา ก็ไม่อาจที่จะพ้นจากภัยอันตรายจากสิ่งรอบข้างได้ จึงทำให้เกิดเป็นปัญหา ซึ่งภัยดังกล่าวมานั้นได้เกิดขึ้นจากเจ้าลัทธิผู้สอนลัทธิศาสนาต่างๆ บ้าง เกิดจากความประพฤติที่ไม่เหมาะสมของพระพุทธรูปเองบ้างจนเป็นปัญหา

^{๓๕}วิ. จุฬ. (ไทย) ๓/๖๒๖/๓๕๒.

^{๓๖}ราชบัณฑิตสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๕๒๖.

^{๓๗}วิ. มหา. (ไทย) ๔/๖๓/๓๐-๓๒.

^{๓๘}สุ.ธ. ๒/๒๓-๑๘.

และอธิกรณ์ขึ้น เมื่อเกิดปัญหาหรือเกิดอธิกรณ์ขึ้นเหล่าพุทธสาวกได้ช่วยกันแก้ไขปัญหา และอธิกรณ์นั้นให้หมดไป อุบาสกก็เป็นผู้หนึ่งที่ได้ทำหน้าที่ในด้านนี้ กล่าวคือได้ช่วยชำระอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาให้หมดไปได้ เช่น ครั้งหนึ่งธิดาของเศรษฐีในเมืองราชคฤห์เกิดตั้งครรภ์ขึ้นภายหลังจากที่บวชเป็นภิกษุณี ทำให้เกิดปัญหา เนื่องจากนางภิกษุณีที่ร่วมสำนักต่าง ก็พากันโจทก์ใส่ร้ายและได้แจ้งเรื่องที่เกิดขึ้นแก่พระเทวทัต พระเทวทัตกล่าวว่าความเสียชื่อเสียง จะเกิดขึ้นแก่พวกภิกษุณีผู้ทำตามโอวาทของตน จึงสั่งให้นางภิกษุณีนั้นไปเสีจเสียจากสำนัก นางภิกษุณีได้ขอร้องและบอกความประสงค์ว่าที่นางไปยังพระเชตะวันมหาวิหาร เมื่อนางไปถึงพระพุทธเจ้าทรงทราบแล้วว่า ครรภ์ของนางตั้งขึ้นตั้งแต่ก่อนที่นางจะบวชแล้ว แต่เพื่อจะเปลื้องถ้อยคำของพวกคนที่อาจจะกล่าวตำหนิพระองค์ว่าไม่ทรงมีความยุติธรรม จึงได้เชิญพวกอุบาสกประกอบด้วย พระเจ้าปเสนทิโกศล อนาถบิณฑิกเศรษฐี จูฬอนาถบิณฑิกเศรษฐี และนางวิสาขามหาอุบาสิกา และตระกูลอุบาสกอุบาสิกาใหญ่อื่นๆ มาแล้วให้ทำการชำระอธิกรณ์ที่เกิดขึ้น ปรากฏว่า อุบาสกได้ทำการชำระอธิกรณ์ร่วมกับอุบาสิกาและพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งมีพระอุบาสิกาเป็นประธานในการวินิจฉัยตรวจสอบมีการตรวจดูมือ เท้า สะดือ และที่สุดท้องของนางภิกษุณีภายในม่านและนับวันนับเดือนดู ก็ได้ความจริงว่า นางภิกษุณีได้ตั้งครรภ์ในเวลาที่เป็นคฤหัสถ์แล้ว จึงทำให้นางภิกษุณีรูปนั้นพ้นจากมลทินกล่าวหาได้^{๓๙}

๓) บทบาทด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา

การป้องกันภัยถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรือง บทบาทในด้านนี้อุบาสกได้กระทำไว้อย่างสม่ำเสมอ เช่น

พระเจ้าอชาตศัตรู ได้ช่วยปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงเมื่อครั้งที่มีการทำสังคายนาครั้งแรก พระองค์ได้ทรงรับเป็นการธุระในการช่วยเหลือให้ภิกษุสงฆ์ผู้ทำการสังคายนาในครั้งนั้น ได้รับความสะดวกสบายคือ พระองค์ได้ช่วยปฏิสังขรณ์มหาวิหาร ถึง ๑๘ ตำบลในเมืองราชคฤห์ เพื่อใช้เป็นสถานที่พักอาศัยของพระภิกษุสงฆ์พระองค์ได้ช่วยปกป้องกันภัยต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นแก่พระสงฆ์ ผู้ทำการสังคายนา และได้อุปฐากบำรุงพระสงฆ์ด้วยอาหารบิณฑบาตในที่สุดการทำสังคายนาพระธรรมวินัยก็สำเร็จด้วยดี^{๔๐}

พระเจ้าอโศกมหาราช ได้ทรงอุปถัมภ์การทำสังคายนาครั้งที่ ๓ ซึ่งทำที่โอศุการาม กรุงปาตลีบุตร ประเทศอินเดีย พระโมคคัลลิตบุตรติสสเถระ เป็นประธาน มีพระสงฆ์ประชุมกัน ๑,๐๐๐ รูป ทำอยู่ ๕ เดือน จึงแล้วเสร็จ สังคายนาครั้งนี้ กระทำภายหลังที่พระพุทธเจ้าทรงปรินิพพานแล้ว ๒๓๔ หรือ ๒๓๕ ปี ข้อปรารภในการทำสังคายนาครั้งนี้ คือ พวกเดียรถีย์ หรือ

^{๓๙}ป.ธ. ๖/๑๑๘-๑๑๙.

^{๔๐}วิ.อ. ๑/๑๐-๑๔.

นักบวชศาสนาอื่นๆ มาปลอมบวชแล้วแสดงลัทธิศาสนาและความเห็นของตนว่า เป็นพระพุทธรศาสนา พระโมคคัลลีย์บุตรติสสเถระ ได้ขอความอุปถัมภ์จากพระเจ้าอโศกมหาราช ชำระสอบสวนกำจัดเดียรฉัตรเหล่านั้น จากพระธรรมวินัยได้แล้ว จึงสังคายนาพระธรรมวินัย^{๔๑}

๔) บทบาทด้านการสนับสนุนพระสงฆ์เผยแผ่พระพุทธศาสนา

อุบาสกหลายท่านได้สร้างบทบาทในด้านนี้โดยวิธีต่างๆ กัน เช่น แสดงธรรมให้ฟังบ้าง สนทนาธรรมบ้าง การไต่สวนที่ กับบุคคลอื่นๆ ซึ่งอาจจะเป็นพุทธสาวก หรือเป็นผู้นับถือลัทธิอื่นมาก่อน เช่น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

จิตตคฤหบดี นอกจากจะมีศรัทธาถวายทาน ให้ความอุปถัมภ์พระสงฆ์ และสร้างเสนาสนะสถานไว้ในพระพุทธศาสนาแล้ว ท่านยังได้แสดงธรรมอันเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าให้กับบุคคลอื่นๆ ด้มีความรู้เข้าใจในธรรมยิ่งขึ้น ท่านจะใช้เวลาภายหลังจากที่ได้ทำบุญภัตตาหารแด่พระสงฆ์เสร็จแล้ว สนทนาธรรมกับพระสงฆ์อยู่เสมอๆ ครั้งหนึ่ง ท่านได้ถามปัญหาธรรมกับพระสงฆ์ที่นิมนต์มาฉันที่บ้านถึงเรื่องความต่างแห่งธาตุกับพระเถระผู้เป็นหัวหน้า แต่พระเถระไม่ตอบแม้ว่าจะถูกถามถึง ๓ ครั้งก็ยังไม่ตอบ ในที่สุดอภิสัทตะจึงอาสาตอบคำถามแทน ท่านได้สนทนาธรรมกับท่านเศรษฐีได้ตอบกันจนทำให้ผู้ที่อยู่ในที่ประชุมนั้นเกิดความรู้แจ้งในธรรมะยิ่งขึ้น^{๔๒}

๕) บทบาทด้านการชักชวนคนเข้าวัดฟังธรรม

การชักชวนผู้คนไปฟังธรรม เป็นอีกบทบาทหนึ่งที่อุบาสกได้กระทำเพื่อสืบต่ออายุของพระพุทธศาสนาไว้ มีบุคคลหลายคนที่ได้ฟังธรรมเพราะการชักนำของอุบาสก การที่บุคคลนับถือพระพุทธศาสนาและนำเอาหลักธรรมปฏิบัตินั้นหมายถึงว่า พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองเพราะหลักธรรมที่สำคัญๆ อันเป็นหลักของพระพุทธศาสนาจะได้รับการสืบทอดต่อไป อุบาสกที่กระทำลักษณะนี้ เช่น

พระเจ้าพิมพิสาร ภายหลังจากที่ทรงพาบริวาร ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่สวนตาลหนุ่มชื่อ ลักขณวัน กระทั่งบริวารประกาศตนเป็นอุบาสกและได้บรรลุนิพพานเป็นจำนวนมาก ครั้งหนึ่งพระนางเขมาอัครมเหสีของพระองค์เป็นผู้ดุ่มหลงในรูปร่างของตน ไม่ปรารถนาจะไปเฝ้าพระพุทธเจ้าเพราะพระนางได้สดับฟังว่า พระพุทธเจ้าตรัสเตือนโทษของรูปไว้ พระเจ้าพิมพิสารจึงหาวิธีจะพานางไปเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อฟังธรรม ได้สั่งพวกนักกวีแต่งเพลงขับพรรณนาคความงามของพระเวฬุวัน เมื่อนักฟ้อนขับเพลง พระนางได้ฟังแล้วมีความปรารถนาจะไปพระเวฬุวัน เมื่อไปเฝ้าพระพุทธเจ้าพระองค์ได้เนรมิตสตรีรูปงามให้พระนางเห็นแล้วทรงทำให้รูปนั้นเปลี่ยนสภาวะไป

^{๔๑} สุชีพ ปุญญานุภาพ, พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๘.

^{๔๒} ส. สพ. (ไทย) ๑๘/๕๓๗/๑๔๗.

ตามลำดับจนเหลือแต่ร่างเพียงกระดูก พระนางเห็นแล้วเกิดความสลดใจคิดว่าในรูปนี้ไม่สารถอยู่เลยและเมื่อได้ฟังธรรมแล้วพระนางได้บรรลุโศคาปัตติผล^{๔๓}

พระเจ้าปเสนทิโกศล ได้สนทนากับหมู่พระราชา ๔ พระองค์เรื่องกามคุณว่าอะไรเป็นยอดของกามคุณ พระราชาเหล่านั้นตอบว่า รูป...เสียง...กลิ่น...รส... โภฏฐัพพะ ว่าเป็นยอดของกามคุณ แต่ก็หาข้อสรุปตกลงกันไม่ได้ พระองค์จึงได้ชักชวนให้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อฟังธรรมและทูลถามปัญหาเมื่อได้ฟังธรรมแล้ว ก็หมดความสงสัยมีความเลื่อมใสในพระรัตนตรัยเลิกการลุ่มหลงในกามคุณอีกต่อไป^{๔๔}

๖) บทบาททั่วไป

นอกจากนี้แล้ว อุบาสกยังมีบทบาทอีกหลายๆ ด้านที่ได้ทำหน้าที่ช่วยเหลือสังคมหรือที่เรียกว่า สังคมสงเคราะห์ คือ การให้ความช่วยเหลือบุคคลผู้ยากไร้หรือได้รับความลำบาก ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น หรือมีอาหาร มีที่พักอาศัย มีงานทำ มีเสื้อผ้าใส่ มีคนคอยดูแลเวลาเจ็บไข้ได้ป่วย อุบาสกผู้มีฐานะเป็นเศรษฐีนอกเหนือจากที่ช่วยอุปการะผู้ที่ยากไร้ที่มาของฟังฟังให้มีงานทำและและอาหาร เครื่องอุปโภคบริโภค และยังได้จัดสร้างโรงงานใช้เป็นสถานที่แจกจ่ายของไว้ตามประตูบ้านของตน ใครที่ขัดสนหรือได้รับความเดือดร้อนก็สามารถไปฟังฟังขออาศัยฝากปากฝากท้องและชีวิตยังสถานที่แห่งนี้ได้ โดยมีเจ้าหน้าที่คอยให้การดูแลในการแจกเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมต่อทุกคนที่มาขอให้ได้รับสิ่งของเสมอเหมือนกัน

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑) พระมหาจิตรกร นาดปญโญ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์บทบาทของปู่อจารย์ในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน พบว่าบทบาทของปู่อจารย์ในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา สามารถแบ่งออกเป็นด้านต่างๆ คือ ๑) บทบาทด้านถวายความอุปถัมภ์พระสงฆ์ ๒) บทบาทด้านการชักชวนคนเข้าวัดฟังธรรม ๓) บทบาทด้านการสนับสนุนพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๔) บทบาทด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา ๕) บทบาทด้านพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และ ๖) บทบาททั่วไป^{๔๕}

^{๔๓}พ.อ. ๘/๒๐/๒๑

^{๔๔}พ.อ. ๘/๒๐/๒๑

^{๔๕}พระมหาจิตรกร นาดปญโญ, “ศึกษาวิเคราะห์บทบาทของปู่อจารย์ในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

๒) **นวัตน์ สุวรรณผ่อง** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ไทยกับงานสังคมสงเคราะห์จิตเวช ศึกษาเฉพาะกรณีที่มีสำนักสงฆ์ – วิปัสสนากรรมฐานในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า บทบาทในการให้คำปรึกษาด้านจิตใจนั้น พระสงฆ์กลุ่มตัวอย่างเคยเป็นที่ปรึกษาปัญหาชีวิตต่างๆ แก่ประชาชนสูงถึงร้อยละ ๘๘.๑๔ บทบาทในการรณรงค์แจกวัตถุมงคลมีน้อย ร้อยละ ๓.๘๕ ในด้านการสอนการปฏิบัติสมถวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อความสุขสงบทางด้านจิตใจนั้น ยังมีผู้ปฏิบัติหน้าที่น้อย คือ ร้อยละ ๓๘.๔๖ เคยเป็นผู้ให้ที่อยู่อาศัยแก่คนไร้ที่พึ่ง ร้อยละ ๒๖.๐๔ รับผิดชอบต่อเด็กนักเรียนร้อยละ ๓๘.๕๔ ที่พระสงฆ์มีบทบาทมากที่สุดคือบทบาทในการส่งเสริมจริยธรรม และพัฒนาทางด้านจิตใจ คือ เคยมีพระสงฆ์ที่เคยอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป เพื่อเป็นการพัฒนาทางด้านจิตใจร้อยละ ๖๒.๕ และช่วยสอนหนังสืออบรมเยาวชนในวัยเรียน และตาม โอกาสอันควร เพื่อเป็นการส่งเสริมจริยธรรมถึงร้อยละ ๘๐.๕๓ ส่วนในการปฏิบัติงานพระสงฆ์พบปัญหาอุปสรรคมากถึงร้อยละ ๕๐.๓๘ ปัญหาส่วนใหญ่ คือ ขาดแคลนทุนทรัพย์ในการช่วยเหลือประชาชนร้อยละ ๗๘.๗๒ วิธีการแก้ปัญหาคือประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้นกว่าเดิม เพื่อให้ประชาชนเข้าใจและให้การสนับสนุนเพิ่มขึ้น^{๔๖}

๓) **พระครูโสภิตบุญโญภาส** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ตำบลสบเตี๊ยะ อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า พระสงฆ์ได้แสดงบทบาททุกบทบาทในระดับมาก ทั้งบทบาทการเผยแผ่ศาสนาโดยการเทศนาธรรมแก่ประชาชน เพื่อเป็นเครื่องเตือนสติและสามารถใช้หลักธรรมในการดำเนินชีวิตได้ บทบาทด้านการศึกษา พบว่า พระสงฆ์ได้แสดงบทบาทของความเป็นครู การให้ความรู้ด้านต่างๆ บทบาทของนักสังคมสงเคราะห์ การให้ที่พักอาศัยสำหรับนักเรียนที่อยู่ไกลสถานศึกษา ให้อุปการะการศึกษา อาหารและเครื่องนุ่งห่มแก่นักเรียนที่ขาดแคลน บทบาทของนักพัฒนา การส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน พระสงฆ์ยังได้แสดงบทบาทการพัฒนาชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ ในการส่งเสริมอาชีพแก่ชาวบ้าน และด้านสังคม มีการจัดกิจกรรมต่างๆ โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมนั้น รวมทั้งบทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ให้อุบัติภัยต่อธรรมชาติและบทบาทด้านการธำรงรักษาวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงาม การส่งเสริมภูมิปัญญาล้ำนานาตามจารีตประเพณีโบราณ ประกอบกับ พระสงฆ์ได้พยายามผลักดันให้สมาชิกในชุมชนทุกเพศทุกวัยให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ

^{๔๖} นวัตน์ สุวรรณผ่อง, “การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ไทยกับงานสังคมสงเคราะห์จิตเวช ศึกษาเฉพาะกรณีที่มีสำนักสงฆ์-วิปัสสนากรรมฐานในเขตกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๗).

ให้มากที่สุดและพยายามให้วัดเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมนั้น ส่งผลให้พระสงฆ์เป็นที่เคารพนับถือและได้รับการยอมรับให้เป็นผู้ดำเนินการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน^{๔๗}

๔) **วาสนา วงศ์ยิมย่อง** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงบทบาทของพระในชุมชน พบว่า พระมีการเปลี่ยนแปลงบทบาทต่อชุมชนจริงตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมโดยส่วนรวมในลักษณะต่างๆ คือ ๑) บทบาทที่คงเดิมหรือเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย ได้แก่ บทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนา และบทบาทด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม ๒) บทบาทที่ลดน้อยลงอย่างชัดเจน ได้แก่ บทบาทในการให้การศึกษาแก่ชุมชน ๓) บทบาทที่สูญหายไป ได้แก่ บทบาทในการเป็นผู้นำของชุมชน และบทบาทในการให้การรักษาพยาบาล และ ๔) บทบาทใหม่ ได้แก่ บทบาทในการพัฒนาชุมชน ส่วนปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อบทบาทของพระสงฆ์และวัด ประกอบด้วย ๑) การเปลี่ยนแปลงของวิทยาการทางวัตถุหรือเทคโนโลยี ได้แก่ การประดิษฐ์คิดค้น และการค้นพบความรู้ใหม่ๆ ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งหักล้างกับความเชื่อหรือหลักคำสอนเดิมของศาสนา โดยเฉพาะเรื่องที่มีลักษณะเป็นอภิปราย ได้แก่ ความมีอยู่จริงของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ กฎแห่งกรรม และกำเนิดของจักรวาล มีผลทำให้ความเลื่อมใสในศาสนาลดลง ประกอบกับวิทยาการทางวัตถุนี้มีลักษณะของความแปลกใหม่และตอบสนองความต้องการในชีวิตประจำวันอย่างรวดเร็ว จึงมีลักษณะของความดึงดูดความสนใจมากกว่าการศึกษาหลักธรรมทางศาสนา เมื่อหลักธรรมทางศาสนาถูกลดความสำคัญลง ๒) การเปลี่ยนแปลงทางค่านิยม สภาพของสังคมอุตสาหกรรม เป็นสังคมที่มีความซับซ้อนมากขึ้น วิถีชีวิตของประชาชนก็มีความซับซ้อนมากขึ้นกว่าสังคมเกษตรกรรม ค่านิยมของคนไทยได้เปลี่ยนแปลงไปหลายประการ ตามสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งล้วนแต่มีผลกระทบต่อลดความสำคัญของสถาบันศาสนาและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบทบาทของพระ ๓) การเปลี่ยนแปลงของสถาบันการศึกษา ในอดีตวัดเคยทำหน้าที่เป็นสถานการศึกษาของสังคมไทยที่ปรากฏหลักฐานมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยแม้ว่าจะเป็นการจัดการศึกษาแบบนอกระบบโรงเรียน แต่ก็ถือว่าวัดมีความสำคัญและทำหน้าที่นี้เป็นหลักให้แก่สังคม จนเมื่อมีการจัดระบบการศึกษาตามแบบตะวันตก วัดลดบทบาทในการจัดการศึกษาลง พระจึงมีบทบาทในฐานะความเป็นครูหรือผู้ให้การศึกษาลดลงเช่นกัน ๔) การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบของสังคมจากสังคมเกษตรกรรมสู่สังคมอุตสาหกรรม การเปลี่ยนแปลงรูปแบบดังกล่าวมีนัยสำคัญอยู่ที่โครงสร้างทางเศรษฐกิจ มีการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตจากผลิตเพื่อบริโภคเป็นผลิตเพื่อจำหน่าย ความสำคัญของระบบเศรษฐกิจนั้น มีผลกระทบต่อ

^{๔๗} พระครูโสภิตปุญโญภาส (บุญส่ง ใจดีบ), “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ตำบลสบเตี๊ยะ อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่”, การศึกษาค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่, ๒๕๔๕).

ต่อสังคมชนบทที่เป็นสังคมเกษตรกรรมอีกด้วย และ ๕) การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ในสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมที่มีความซับซ้อนไม่มากนัก ทั้งด้านจำนวนประชากรในชุมชน และด้านโครงสร้าง หมู่บ้านหนึ่งๆ จะมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน มีหน้าที่ให้การศึกษา เป็นที่ประชุม ชุมชน เป็นที่จัดงานรื่นเริง เป็นโรงพยาบาลและอื่นๆ แต่ในสังคมอุตสาหกรรมที่มีความซับซ้อน วัดในปัจจุบันคงมีบทบาทเฉพาะเป็นที่ทำบุญ หรือฟังเทศน์ฟังธรรมเพียงอย่างเดียว ส่วนบทบาทอื่นก็ค่อยๆ ลดความสำคัญลงไป^{๔๔}

๕) อาริยา ลิมสุวพันธ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบทไทย พบว่า พระสงฆ์ได้แสดงบทบาทการเป็นผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพยกย่องเป็นพิเศษ พระสงฆ์ได้แสดงบทบาทเป็นผู้นำที่สำคัญในการกระทำกิจกรรมต่างๆ ในท้องถิ่นอย่างเสรีตามความสามารถและความจำเป็นของคนแต่ละท้องถิ่น การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับชาวบ้านในท้องถิ่นประสบผลสำเร็จมากกว่ากิจกรรมที่ได้รับการช่วยเหลือหรือสนับสนุนจากรัฐบาล เพราะพระสงฆ์มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชาวบ้านและชาวบ้านมีความศรัทธาเลื่อมใสจึงทำให้เกิดความร่วมมืออย่างดี การประสบความสำเร็จจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความสามารถและคุณภาพเฉพาะส่วนตัวของพระสงฆ์แต่ละรูป ผู้นำท้องถิ่นส่วนใหญ่ยอมรับการมีบทบาทของพระสงฆ์ของการร่วมพัฒนาท้องถิ่น เพราะประชาชนได้รับประโยชน์ แต่พระสงฆ์ไม่ควรเป็นผู้กระทำด้วยตนเอง เพราะภาพลักษณ์ของพระสงฆ์อยู่ในฐานะที่สูง เป็นที่เคารพ^{๔๕}

๖) พระธรรมาภรณ์ วรรณสิทธิ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการดำเนินงานเรื่องเอดส์ในชุมชน พบว่า แรงบันดาลใจในการดำเนินงานเรื่องเอดส์ในชุมชนของพระสงฆ์เกิดขึ้นมาจากประสบการณ์ในอดีตที่เติบโตมาจากครอบครัวเกษตรกรรม ครอบครัวมีฐานะยากจนและประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจสูงและถูกเอารัดเอาเปรียบ นอกจากนั้นยังมีแรงบันดาลใจที่ได้รับจากการศึกษาคูงานด้านการพัฒนาชุมชนตามสถานที่ต่างๆ ทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัดจึงเกิดความคิดในการพัฒนาชุมชนของตนเอง ในฐานะที่เป็นพระสงฆ์ควรให้การช่วยเหลือศรัทธาชาวบ้าน นอกจากการนั่งเทศน์ให้ชาวบ้านฟังเท่านั้น ในช่วงที่โรคเอดส์มีภาวะความรุนแรงมีการสูญเสียบุคคลในครอบครัว เกิดความสงสารผู้ที่กำลังประสบปัญหาโรคเอดส์ในขณะนั้นและคิดอยากให้การช่วยเหลือ นอกจากนั้นได้มีผู้ป่วยเอดส์เข้ามาบวชอยู่ในวัด ต่อมาอาการของโรคเอดส์เริ่มรุนแรง ทำให้ผู้ที่มาทำบุญที่วัดเกิดการรังเกียจและไม่ยอมรับในตัวพระที่เข้ามาบวช ซึ่งเป็นสาเหตุของการทำให้เริ่มมีการศึกษาการดูแล

^{๔๔} วาสนา วงศ์เยี่ยม, “การเปลี่ยนแปลงบทบาทของพระในชุมชน”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๕).

^{๔๕} อาริยา ลิมสุวพันธ์, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบทไทย”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖).

ผู้ป่วยอย่างจริงจัง นอกจากนั้นพระสงฆ์บางรูปในอดีต ก่อนอุปสมบทคลุกคลีกับงานที่เกี่ยวข้องกับการบริการทางเพศและอบายมุขทุกรูปแบบ เมื่ออุปสมบทจึงได้ตั้งปณิธานที่จะถวายเป็นคุณเรื่องเอดส์แก่พระสงฆ์และประชาชนในพื้นที่ให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องเอดส์อย่างถูกต้อง แนวคิดในการดำเนินงานเรื่องเอดส์ในชุมชนเกิดจากความต้องการช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก โดยอาศัยประสบการณ์จากการศึกษาที่ได้รับการปลูกฝังแนวคิดการทำงานเพื่อสังคมด้วยความตั้งใจจริง จึงมีแนวคิดที่จะหากิจกรรมให้ชาวบ้านทำเพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ แนวคิดที่จะช่วยเหลือให้กำลังใจกับผู้ติดเชื้อและผู้ที่ได้รับผลกระทบทั้งเด็กและผู้สูงอายุแม้ครั้งแรกชาวบ้านจะแสดงความรังเกียจไม่ให้ความร่วมมือในกิจกรรมใดๆ ที่หมู่บ้านจัดขึ้นจึงมีแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องต่อชุมชน เริ่มจากการช่วยเหลือผู้ที่ด้อยโอกาสโดยบริจาคสิ่งของ อาศัยความเป็นพระสงฆ์จึงสามารถสื่อสารกับทุกกลุ่มเป้าหมาย เกาะติดสถานการณ์โรคเอดส์และยาเสพติดที่มีมากในชุมชนใช้การทำงานทั้งเชิงรับและเชิงรุก เริ่มจากการช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและขยายผลไปสู่กลุ่มต่างๆ ในชุมชน ทั้งกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มแม่บ้านกลุ่มเยาวชน ทั้งด้านการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ การสงเคราะห์จิตใจ การอบรมจริยธรรมอาศัวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาให้ชาวบ้านเกิดความเข้าใจและปรับเปลี่ยนทัศนคติต่อผู้ติดเชื้อในการอยู่ร่วมกัน โดยการทำให้ชาวบ้านดูเป็นแบบอย่างว่าพระสงฆ์สามารถอยู่ร่วมกับผู้ติดเชื้อได้อย่างไม่มีปัญหา ถ้ามีความเข้าใจถูกต้องพร้อมทั้งประสานงานกับหน่วยงานของรัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเผยแพร่ความรู้ที่ถูกต้อง^{๕๐}

๓) **กฤตศิลป์ อินทชัย** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทผู้สูงอายุตำบลฟ้าฮ่ามต่อการพัฒนาท้องถิ่น พบว่า ๑) ผู้สูงอายุได้มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นอยู่ในเกณฑ์ที่ดี โดยเฉพาะการใช้สิทธิชักชวนผู้อื่นในการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๒) ปัญหาอุปสรรคการแสดงบทบาทและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของผู้สูงอายุที่สำคัญคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ได้ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุในการร่วมกันพัฒนาท้องถิ่น โดยจะดำเนินการและจัดกิจกรรมเอง อีกทั้งไม่ได้มีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารในเรื่องต่างๆ ให้ได้รับทราบ ประกอบกับผู้สูงอายุบางส่วนไม่ค่อยมีเวลาเข้าร่วมประชุมในการพัฒนาท้องถิ่น และ ๓) ปัจจัยที่มีผลต่อการแสดงบทบาทของผู้สูงอายุ ต่อการพัฒนาท้องถิ่นคือ ปัจจัยเรื่องการไม่มีเวลาที่จะเข้าร่วมทำกิจกรรม สุขภาพของผู้สูงอายุ การไม่มีประสบการณ์ร่วมกับท้องถิ่น ไม่มีตำแหน่งหน้าที่ในชุมชน และโอกาสที่จะร่วมทำกิจกรรมพัฒนาท้องถิ่นมีน้อย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความใกล้ชิดและมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ ดังนั้นควรจะมีการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุ ได้แสดงบทบาทเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นในด้านต่างๆ โดย

^{๕๐} พระธรรมาจารย์ วรณสิทธิ์, “บทบาทพระสงฆ์ในการดำเนินงานเรื่องเอดส์ในชุมชน”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕).

เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมกับทุกขั้นตอน นอกจากนี้ยังต้องส่งเสริมให้เข้ามาร่วมแสดงความคิดเห็นในการวางแผนพัฒนาหรือบริหารท้องถิ่นด้วย^{๕๑}

๘) **เฉลิมชัย จันทรเสนา** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองอำนาจเจริญ ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมประเพณี อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ พบว่า ๑) ผู้สูงอายุโดยรวมและจำแนกตามเพศ ในเขตเทศบาลเมืองอำนาจเจริญมีบทบาทในการพัฒนาชุมชน การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมประเพณี โดยรวมและเป็นรายด้าน ๑ ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง และมีบทบาทในด้านการพัฒนาชุมชน อยู่ในระดับมาก และ ๒) ปัญหาและอุปสรรคที่มีบทบาทผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองอำนาจเจริญ ในด้านการพัฒนาชุมชน คือ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนลดลง และประชากรมีคุณภาพลดลง ด้านการศึกษา คือ ขาดเงินทุนในการสนับสนุนเด็กยากจน ด้านศาสนา คือ สภาพสังคมปัจจุบันทำให้จิตใจคนคับแคบเห็นแก่ตัว ทำให้ผู้สูงอายุเสื่อมศรัทธา ความเลื่อมใสในพุทธศาสนาลดลง อันมีสาเหตุมาจากการปฏิบัติตัวของพระสงฆ์ ทำให้ผู้สูงอายุไม่เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา และด้านวัฒนธรรมประเพณี คือ วัฒนธรรมต่างชาติและค่านิยมในปัจจุบันมีส่วนทำให้ประเพณีผิดเพี้ยนไปจากโบราณ ผู้สูงอายุจึงไม่เข้าร่วมในกิจกรรมตามประเพณี และประเพณียังขาดการสืบทอดจากผู้สูงอายุ^{๕๒}

^{๕๑} กฤตศิลป์ อินทชัย, “บทบาทของผู้สูงอายุตำบลฟ้าฮ่ามต่อการพัฒนาท้องถิ่น”, การศึกษาค้นคว้าอิสระ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑).

^{๕๒} เฉลิมชัย จันทรเสนา, “บทบาทของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองอำนาจเจริญ ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมประเพณี อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ”, การศึกษาค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔).

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ โดยมุ่งศึกษาบทบาทและปัญหาของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และศึกษาแนวทางการส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพในอนาคต ผู้วิจัยจะทำการศึกษาโดยใช้วิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

- ๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๑.๑ ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม ได้แก่

- ๑) ผู้สูงอายุ ที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปี ขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน
 - ๒) ผู้นำชุมชน ในพื้นที่ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน
 - ๓) เจ้าอาวาสวัด ในพื้นที่ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน จำนวน ๕ วัด
- รวมทั้งสิ้น ๕ รูป

๓.๑.๒ กลุ่มตัวอย่าง

การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง ใช้แบบเจาะจง (Purposive Sampling) ดังนี้

- ๑) ผู้สูงอายุ ที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปี ขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน ครอบคลุม ๑๓ หมู่บ้านๆ ละ ๑๐ คน รวมตัวอย่าง ผู้สูงอายุ ๑๓๐ คน
- ๒) ผู้นำชุมชน ในพื้นที่ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน ทั้งหมด ๑๓ หมู่บ้านๆ ละ ๑ คน รวมตัวอย่าง ผู้นำชุมชน ๑๓ คน

๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม เรื่อง ศักยภาพบาทของ ผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน รวมทั้งสิ้น จำนวน ๓ ฉบับ ดังนี้

ฉบับที่ ๑ สำหรับผู้สูงอายุที่มีอายุ ๖๐ ปี ขึ้นไป โดยคำถามแบ่งออกเป็น ๓ ตอน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นคำถามแบบเลือกตอบ (Check List) ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพในปัจจุบัน

ตอนที่ ๒ บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ ได้แก่ น้อยที่สุด น้อย ปานกลาง มาก และมากที่สุด

ตอนที่ ๓ แนวทางส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended)

ฉบับที่ ๒ สำหรับผู้นำชุมชน โดยคำถามแบ่งออกเป็น ๓ ตอน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นคำถามแบบเลือกตอบ (Check List) ได้แก่ เพศ ตำแหน่งของผู้นำชุมชน อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพในปัจจุบัน

ตอนที่ ๒ บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ ได้แก่ น้อยที่สุด น้อย ปานกลาง มาก และมากที่สุด

ตอนที่ ๓ แนวทางส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended)

ฉบับที่ ๓ สำหรับเจ้าอาวาสวัด โดยคำถามแบ่งออกเป็น ๓ ตอน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นคำถามแบบเลือกตอบ (Check List) ได้แก่ อายุ จำนวนพรรษาที่บวช วุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกนักธรรม วุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี วุฒิการศึกษาทั่วไป และสมณศักดิ์

ตอนที่ ๒ บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ ได้แก่ น้อยที่สุด น้อย ปานกลาง มาก และมากที่สุด

ตอนที่ ๓ แนวทางส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended)

๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

๑) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้สูงอายุ ได้อาศัยความร่วมมือจากผู้นำหมู่บ้านในพื้นที่ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโสัง จังหวัดลำพูน ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ครอบคลุมในพื้นที่ ทั้งหมด ๑๓ หมู่บ้านๆ ละ ๑๐ คน รวมเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้สูงอายุ ที่มีอายุ ตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไป ในพื้นที่ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโสัง จังหวัดลำพูน จำนวน ๑๓๐ คน

๒) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้นำชุมชน ในพื้นที่ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโสัง จังหวัดลำพูน ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง รวมทั้งสิ้น ๑๓ คน จากผู้นำชุมชน ทั้งหมด ๑๓ หมู่บ้านๆ ละ ๑ คน

๓) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเจ้าอาวาสวัด ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง รวมทั้งสิ้น ๕ รูป จากวัดทั้งหมดในพื้นที่ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโสัง จังหวัดลำพูน จำนวน ๕ วัด ดังรายชื่อต่อไปนี้

- ๓.๑) วัดดงมะเฟือง
- ๓.๒) วัดคอนชัย
- ๓.๓) วัดคอยแดน
- ๓.๔) วัดทุ่งโป่ง
- ๓.๕) วัดป่ายาง
- ๓.๖) วัดแพะโป่ง
- ๓.๗) วัดม่วงโตน
- ๓.๘) วัดมะกัปตอง
- ๓.๙) วัดเหล่ายาว

๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นคำถามแบบเลือกตอบ (Check List) วิเคราะห์โดยสถิติ ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

ตอนที่ ๒ บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ (Rating Scale) วิเคราะห์โดยสถิติ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation/S.D.) กำหนดน้ำหนักคะแนน ดังนี้

- ๕ คะแนน หมายถึง มีบทบาทในระดับมากที่สุด
- ๔ คะแนน หมายถึง มีบทบาทในระดับมาก

๓ คะแนน หมายถึง มีบทบาทในระดับปานกลาง

๒ คะแนน หมายถึง มีบทบาทในระดับน้อย

๑ คะแนน หมายถึง มีบทบาทในระดับน้อยที่สุด

การแปลผลค่าเฉลี่ยของคะแนนบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา มีเกณฑ์การแปลผลดังนี้

คะแนนเฉลี่ย ๑.๐๐ – ๑.๔๕ แปลว่า มีบทบาทในระดับน้อยที่สุด

คะแนนเฉลี่ย ๑.๕๐ – ๒.๔๕ แปลว่า มีบทบาทในระดับน้อย

คะแนนเฉลี่ย ๒.๕๐ – ๓.๔๕ แปลว่า มีบทบาทในระดับปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย ๓.๕๐ – ๔.๔๕ แปลว่า มีบทบาทในระดับมาก

คะแนนเฉลี่ย ๔.๕๐ – ๕.๐๐ แปลว่า มีบทบาทในระดับมากที่สุด

ตอนที่ ๓ แนวทางส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended) วิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา (Content Analysis)

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัย เรื่อง “ศึกษาบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไส่ จังหวัดลำพูน” เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ๓ กลุ่ม ได้แก่ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปี ขึ้นไป ผู้นำชุมชน และ เจ้าอาวาสวัด ที่อยู่ในพื้นที่ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไส่ จังหวัดลำพูน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม เรื่อง ศึกษาบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไส่ จังหวัดลำพูน โดยแบ่งออกเป็น ๓ ฉบับ แยกตามกลุ่มประชากรทั้ง ๓ กลุ่ม ฉบับที่ ๑ สำหรับผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปี ขึ้นไป ฉบับที่ ๒ สำหรับผู้นำชุมชน และฉบับที่ ๓ สำหรับเจ้าอาวาสวัด

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation / S.D.)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ปรากฏดังนี้

๑. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ฉบับที่ ๑ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปี ขึ้นไป

๑.๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปี ขึ้นไป

ตารางที่ ๑ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปี ขึ้นไป จำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	๔๕	๓๗.๖๕
หญิง	๘๑	๖๒.๓๑
รวม	๑๓๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๑ พบว่า ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปี ขึ้นไป ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๘๑ ราย คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๓๑ และเพศชาย จำนวน ๔๕ ราย คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๖๕

ตารางที่ ๒ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปี ขึ้นไปจำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
๖๐ ปี	๕	๖.๕๒
๖๑ ปี	๑๓	๑๐.๐๐
๖๒ ปี	๑๔	๑๐.๓๗
๖๓ ปี	๑๕	๑๑.๖๑
๖๔ ปี	๕	๓.๘๕
๖๕ ปี	๑๔	๑๐.๓๗
๖๖ ปี	๓	๒.๓๑
๖๗ ปี	๖	๖.๑๕
๖๘ ปี	๕	๖.๕๒
๖๙ ปี	๓	๒.๓๑
๗๐ ปี	๕	๖.๕๒
๗๑ ปี	๕	๓.๘๕
๗๒ ปี	๖	๖.๑๕
๗๓ ปี	๑	๐.๗๗
๗๔ ปี	๑	๐.๗๗
๗๕ ปี	๓	๒.๓๑
๗๖ ปี	๕	๓.๘๕
๗๗ ปี	๑	๐.๗๗
รวม	๑๓๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๒ พบว่า ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปี ขึ้นไปจำนวนมากที่สุด มีอายุ ๖๓ ปี จำนวน ๑๕ ราย คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๖๑ รองลงมา มีอายุ ๖๒ ปี และอายุ ๖๕ ปี เท่ากัน จำนวน ๑๔ ราย คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๓๗ และมีอายุ ๖๑ ปี จำนวน ๑๓ ราย คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐

ตารางที่ ๓ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปี ขึ้นไปจำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เกินประถมศึกษา	๑๑๓	๘๖.๕๒
มัธยมศึกษาตอนต้น	๕	๓.๘๔
มัธยมศึกษาตอนปลาย หรือเทียบเท่า	๖	๔.๖๒
ปริญญาตรี	๖	๔.๖๒
รวม	๑๓๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๓ พบว่า ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปี ขึ้นไป จำนวนมากที่สุด มีระดับการศึกษาไม่เกินประถมศึกษา จำนวน ๑๑๓ ราย คิดเป็นร้อยละ ๘๖.๕๒ รองลงมา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือเทียบเท่า และปริญญาตรี เท่ากัน จำนวน ๖ ราย คิดเป็นร้อยละ ๔.๖๒ และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน ๕ ราย คิดเป็นร้อยละ ๓.๘๔

ตารางที่ ๔ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปี ขึ้นไปจำแนกตามอาชีพในปัจจุบัน

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
ข้าราชการบำนาญ	๑๓	๑๓.๐๘
ประกอบธุรกิจส่วนตัว	๘	๖.๑๕
เกษตรกร	๒๕	๒๒.๓๑
ไม่ได้ทำงาน	๗๖	๕๘.๔๖
รวม	๑๓๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔ พบว่า ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปี ขึ้นไป จำนวนมากที่สุด ไม่ได้ทำงาน จำนวน ๗๖ ราย คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๔๖ รองลงมา อาชีพเกษตรกร จำนวน ๒๕ ราย คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๓๑ และอาชีพข้าราชการบำนาญ จำนวน ๑๓ ราย คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๐๘

๑.๒ บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

ตารางที่ ๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์

ด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความคิดเห็น
๑. การถวายภัตตาหารเป็นประจำ	๔.๕๕	๐.๒๓	มากที่สุด
๒. การถวายสิ่งของอุปโภค เครื่องวัฏฐุบริวาร เช่น ผ้าไตรจีวร เครื่องใช้ที่จำเป็น	๔.๘๒	๐.๓๕	มากที่สุด
๓. การถวายยารักษาโรค	๔.๘๕	๐.๓๖	มากที่สุด
๔. การสร้างเสนาสนะสถานถวาย	๓.๘๖	๐.๓๓	มาก
โดยรวม	๔.๖๒	๐.๑๓	มากที่สุด

จากตารางที่ ๕ พบว่า บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์ ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยโดยรวม ๔.๖๒ และเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่า ผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์ ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน มีการสร้างเสนาสนะสถานถวาย ระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๘๖ ส่วนการส่งเสริมกิจกรรมด้านที่เหลือ ได้ส่งเสริมในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๔.๕๕ – ๔.๘๒

ตารางที่ ๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการชักชวนคนเข้าวัด

ด้านการชักชวนคนเข้าวัด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความคิดเห็น
๑. จัดบรรยายธรรมะโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางโดยให้ศรัทธาเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการร่วมกับพระสงฆ์	๔.๘๒	๐.๔๔	มากที่สุด
๒. จัดอบรมธรรมะทุกวันอาทิตย์ โดยไม่รอเฉพาะวันพระ	๓.๐๔	๐.๓๔	ปานกลาง
๓. จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	๒.๕๑	๐.๓๖	ปานกลาง
๔. จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเนื่องในวันสำคัญทางประเพณี	๓.๕๑	๐.๔๔	มาก
โดยรวม	๓.๖๗	๐.๑๘	มาก

จากตารางที่ ๖ พบว่า บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการชักชวนคนเข้าวัด ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยโดยรวม ๓.๖๗ และเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่า ผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการชักชวนคนเข้าวัด ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน ได้จัดบรรยายธรรมะโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง โดยให้ศรัทธาเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการร่วมกับพระสงฆ์ ระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๘๒ จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเนื่องในวันสำคัญทางประเพณี ระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๕๑ ส่วนการส่งเสริมกิจกรรมด้านที่เหลือ ได้ส่งเสริมในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๓.๐๔ – ๒.๕๑

ตารางที่ ๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความคิดเห็น
๑. การเข้าร่วมกิจกรรมการแสดงปาฐกถาธรรมทั้งในสถานที่ราชการ สถานศึกษา และหน่วยงานต่างๆ	๑.๕๘	๐.๔๐	น้อย
๒. จัดโครงการธรรมะสัญจรไปตามชุมชนต่างๆ	๓.๘๘	๐.๔๕	มาก
๓. เทศนาธรรมผ่านทางวิทยุชุมชน	๑.๑๐	๐.๓๐	น้อยที่สุด
๔. จัดพิมพ์หนังสือธรรมะแจก	๑.๐๘	๐.๒๗	น้อยที่สุด
๕. จัดทำ CD ธรรมะแจก	๑.๐๓	๐.๑๗	น้อยที่สุด
โดยรวม	๑.๘๑	๐.๑๖	น้อย

จากตารางที่ ๗ พบว่า บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ยโดยรวม ๑.๘๑ และเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นพบว่า ผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน จัดโครงการธรรมะสัญจรไปตามชุมชนต่างๆ ระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๘๘ มีการเข้าร่วมกิจกรรมการแสดงปาฐกถาธรรมทั้งในสถานที่ราชการ สถานศึกษา และหน่วยงานต่างๆ ระดับน้อย ค่าเฉลี่ย ๑.๕๘ ส่วนการส่งเสริมกิจกรรมด้านที่เหลือ ได้ส่งเสริมในระดับน้อยที่สุด ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๑.๑๐ – ๑.๐๓

ตารางที่ ๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา

ด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความคิดเห็น
๑. ศึกษาหลักธรรมคำสอนให้เข้าใจอย่างแท้จริง	๓.๒๓	๐.๕๘	ปานกลาง
๒. ปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาอย่างถูกต้อง	๔.๐๘	๐.๒๓	มาก
๓. ทำนุบำรุงศาสนาอย่างมีเหตุผล	๔.๕๐	๐.๓๐	มากที่สุด
โดยรวม	๔.๐๗	๐.๒๖	มาก

จากตารางที่ ๘ พบว่า บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโสง จังหวัดลำพูน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยโดยรวม ๔.๐๗ และเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่า ผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโสง จังหวัดลำพูน ได้ทำนุบำรุงศาสนาอย่างมีเหตุผล ระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๕๐ การเข้าร่วมกิจกรรมปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาอย่างถูกต้อง ระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๐๘ ส่วนการศึกษาหลักธรรมคำสอนให้เข้าใจอย่างแท้จริง ระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย ๓.๒๓

ตารางที่ ๕ บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความคิดเห็น
๑. ด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์	๔.๖๒	๐.๑๗	มากที่สุด
๒. ด้านการชักชวนคนเข้าวัด	๓.๖๗	๐.๑๘	มาก
๓. ด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๑.๘๑	๐.๑๖	น้อย
๔. ด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา	๔.๐๗	๐.๒๖	มาก
โดยรวม	๓.๕๔	๐.๑๐	มาก

จากตารางที่ ๕ พบว่า บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยโดยรวม ๓.๕๔ และเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่า ผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน มีบทบาทด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์ ระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๖๒ บทบาทด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา และบทบาทด้านการชักชวนคนเข้าวัด เท่ากัน ระดับมาก ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๔.๐๗ – ๓.๖๗ ส่วนบทบาทด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ระดับน้อย ค่าเฉลี่ย ๑.๘๑

๑.๓ ความคิดเห็นของผู้สูงอายุ ที่มีอายุ ๖๐ ปี ขึ้นไป ต่อแนวทางส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา มีความคิดเห็นดังนี้

๑) ด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์

๑.๑) การอุปถัมภ์พระสงฆ์เป็นเรื่องที่สืบทอดต่อกันมาเป็นเวลาอันยาวนาน ซึ่งครอบคลุมในเรื่องปัจจัยสี่ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และเสนาสนะที่อยู่อาศัย ดังนั้น นอกจากกำลังของผู้สูงอายุแล้ว ควรให้ประชาชนในวัยต่างๆ ในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการอุปถัมภ์พระสงฆ์เพื่อค้ำชูพระพุทธศาสนาสืบไป

๑.๒) ให้ผู้สูงอายุเป็นผู้นำด้านการสืบทอดพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง เป็นตัวอย่างให้แก่กลุ่มคนทุกวัยในชุมชน ในการอุปถัมภ์พระภิกษุสงฆ์-สามเณร

๑.๓) มีการถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์-สามเณรอย่างสม่ำเสมอ โดยการใส่บาตรทุกวันในตอนเช้า ไม่ทำบุญอาหารเฉพาะวันพระ หรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เท่านั้น

๑.๔) นอกจากภัตตาหารที่สามารถฉันได้ทันทีแล้ว ควรมีการทำบุญตักบาตรอาหารแห้ง เช่น ข้าวสาร บะหมี่สำเร็จรูป ปลากระป๋อง ฯลฯ เพื่อเก็บไว้ในยามที่ชาวบ้านใส่บาตรน้อย ไม่พอสำหรับพระ-เณรทั้งวัด

๑.๕) การถวายสังฆทาน ควรเป็นสังฆทานที่ทำขึ้นเอง โดยชื่อของมารวมใส่ชะลอมหรือตะกร้า แล้วนำไปถวาย จะได้ของที่มียุณภาพมากกว่าสังฆภัณฑ์สำเร็จรูป ที่ของบรรจุภายในถึงสี่เหลี่ยม บางทีก็หมดอายุใช้ไม่ได้

๑.๖) ปัจจุบันนอกจากการถวายภัตตาหาร สิ่งของอุปโภค เครื่องวิญญูบริหาร และยารักษาโรคแล้ว ควรมีการถวายปัจจัยสำหรับพระสงฆ์-สามเณรนำไปใช้จ่ายในสิ่งจำเป็น

๑.๗) ควรมีการถวายทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสงฆ์-สามเณร ให้เพียงพอต่อการศึกษเล่าเรียน ทั้งทางโลกและทางธรรม

๒) ด้านการชักชวนคนเข้าวัด

๒.๑) จัดให้มีกิจกรรมที่อาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและท้องถิ่น โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสชักชวนบุตรหลานและชาวบ้านมาร่วมงานหรือมาช่วยงานในวัดมากขึ้น

๒.๒) ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาให้มากขึ้น

๒.๓) จัดให้มีการรวมกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อจัดทำของที่ระลึก วัดอุ้มผาง เครื่องรางของขลัง เพื่อเป็นกุศโลบาย ชวนคนเข้าวัดมากขึ้น

๒.๔) จัดทำ “สวนสมุนไพรและภูมิปัญญาท้องถิ่น” โดยใช้พื้นที่วัดเป็น ศูนย์กลางการเรียนรู้ และให้ผู้สูงอายุเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ด้านยาสมุนไพรและวิธีใช้แก่ผู้เยี่ยมชม ซึ่งหมายรวมถึง ประชาชนในชุมชน และผู้ที่มาท่องเที่ยว สัตว์จรผ่านไปมา นอกจากสร้างกิจกรรม ให้แก่ผู้สูงอายุแล้ว ยังเป็นการชักชวนคนเข้าวัดมากขึ้น

๒.๕) จัดให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนและท้องถิ่น มุ่งเน้นให้มีการจัดกิจกรรมและงานสำคัญต่างๆ โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง ไม่ว่าจะเป็วันสำคัญทางพุทธศาสนา และวันสำคัญตามประเพณี เพื่อดึงให้คนเข้าวัดมากขึ้น

๓) ด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๓.๑) จัดโครงการธรรมะสัญจรอย่างต่อเนื่อง หมุนเวียนไปแต่ละวัดแต่ละ หมู่บ้าน โดยให้ผู้สูงอายุเข้ามามีบทบาทให้มากขึ้น ให้ผู้สูงอายุเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้

๓.๒) การจัดการวิทยุ นอกจากมีการสนทนาธรรมะซึ่งเป็นหลักพระ ธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาแล้ว ควรมีการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น คติ ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเชิญผู้สูงอายุที่มีความรู้มาเป็นวิทยากรพิเศษ มีการถาม-ตอบปัญหา โดยพิธีกรดำเนินรายการหรือดีเจ ควรเป็นเด็กนักเรียน เยาวชน ดำเนินรายการ ในลักษณะของการสนทนาระหว่างปู่ย่าตายายกับหลานๆ ช่วยให้รายการวิทยุ มีความน่าสนใจยิ่งขึ้น

๓.๓) จัดกิจกรรมชำระรักษาวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น เชื่อมโยงกับ พิธีกรรมทางศาสนา โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางใน การจัดกิจกรรมเหล่านั้น หมุนเวียนตามศกและฤดูกาล ได้แก่

๓.๓.๑) มกราคม ประเพณีถวายทานข้าวใหม่ โดยศรัทธาชาวบ้าน จะนำข้าวเปลือก ข้าวสารไปถวายแด่พระพุทธรูป เนื่องจากช่วงเวลานี้จะเป็นช่วงของการเก็บเกี่ยว ผลผลิต ดังนั้นชาวบ้านจะนำเอาข้าวเปลือกที่ได้มาถวายแด่พระก่อน เพราะเชื่อว่าการถวายทำบุญ ด้วยสิ่งใหม่ๆ จะทำให้ชีวิตของตนพบแต่สิ่งที่ดีและเพื่อให้พืชผลในฤดูกาลหน้าอุดมสมบูรณ์

๓.๓.๒) กุมภาพันธ์-มีนาคม ประเพณีฉลองสมโภชน์ศาสนวัตถุ ต่างๆ ที่ร่วมกันสร้างถวายไว้ในพระพุทธศาสนา มีการร่วมทำบุญเรียกว่าการไป “หอมคร้ว” มีการแห่คร้วทานทั้งของคณะศรัทธา และบรรดาคณะหัววัดต่างๆ ที่มาร่วมทำบุญ

๓.๓.๓) เมษายน จะเป็นเดือนที่มีงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุใน เทศกาลวันสงกรานต์ ประเพณีรดน้ำดำหัวการวะบรรดาพระสงฆ์ สามเณร ผู้เฒ่า ผู้แก่ภายใน หมู่บ้าน เพื่อเป็นการแสดงความเคารพตามประเพณี นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมขนทรายเข้าวัดและ

การถวายตุง โดยเฉพาะตุง ๑๒ นักษัตร เนื่องจากชาวบ้านมีความเชื่อว่า หากถวายตุง ๑๒ นักษัตรแล้วเป็นการปล่อยเคราะห์ เพราะบนตุงจะปรากฏรูปตัวเป้งหรือรูปสัตว์ตามความเชื่อของชาวล้านนา ซึ่งประกอบด้วย หนู วัว เสือ กระต่าย งูใหญ่ งูเล็ก ม้า แพะ ลิง ไก่ สุนัข และหมูหรือช้าง

๓.๓.๔) พฤษภาคม มีประเพณีการแห่ลูกแก้ว เพื่อให้เด็กชายได้เป็นบวชเป็นสามเณรในภาคฤดูร้อนหรือในช่วงปิดเทอม

๓.๓.๕) กรกฎาคม-กันยายน มีประเพณีการนุ่งขาว ห่มขาว ถืออุโบสถศีลทุกๆวันพระตลอดไตรมาส เรียกว่าพ่อขาว แม่ขาว

๓.๓.๖) ตุลาคม ประเพณีทำบุญสลากภัตต์ และประเพณีจุลกฐิน มีการตกแต่งต้นสลากย้อมนำไปแข่งขันทั้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชน

๓.๓.๗) พฤศจิกายน ประเพณียี่เป็งหรือลอยกระทง ร่วมกันตกแต่งประดับประดาหน้าบ้าน จุดประทีปโคมไฟ รมน้ำ ช้างทาง ประดิษฐ์กระทงและนำไปลอยลงสู่แม่น้ำ เพื่อสักการะบูชาพระแม่คงคาผู้ให้ชีวิตแก่สรรพสิ่ง มีการปล่อยโคมไฟโคมลอย เป็นการส่งเคราะห์และความทุกข์ในอดีตที่ผ่านมา เพื่อต้อนรับความสุขความโชคดีต่อไป

๓.๓.๘) ธันวาคม ประเพณีเข้ากรรมของบรรดาพระสงฆ์ สามเณร ถ้าเข้าที่ป่าช้าเรียกว่า เข้าโศสานกรรม หากเข้าอยู่ในป่า เรียกว่า ชุดงกรรม หากเข้าที่วัดเรียกว่า รุกขมูลกรรม มีการฟังเทศน์ เจริญสมาธิภาวนา การสืบทอดปล่อยโคมไฟบอกข่าวหรือสัญญาณให้หมู่บ้านอื่นๆ ได้รับทราบและอนุโมทนา

๔) ด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา

๔.๑) ให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางศาสนา เปิดโรงเรียนสอนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เพื่อให้ความรู้แก่เยาวชนและประชาชนในท้องถิ่น เพื่อนำความรู้ไปใช้ในการดำรงชีวิต และสืบทอดหลักพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องสืบไป

๔.๒) การเป็นผู้สูงอายุไม่ได้เป็นเครื่องยืนยันว่า ทุกคนจะมีความรู้ในหลักพระธรรมคำสอนที่ครอบคลุมทั้งเชิงกว้างและเชิงลึกเสมอไป อาจจะรู้เพียงผิวเผิน อาจจะรู้เพียงบทสวดทำวัตรเช้า – เย็น และศีล ๕ ข้อ แต่อย่างไรก็ตาม วัตรปฏิบัติของผู้สูงอายุยังถือเป็นแบบอย่างแก่ลูกหลาน และเป็นต้นแบบของพุทธศาสนิกชนที่ดั่งาม ดังนั้น ควรมีการอบรมให้ความรู้ในวิชาพระพุทธศาสนาแก่ผู้สูงอายุ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่ถูกต้องครอบคลุมทั้งเชิงกว้างและเชิงลึก เพื่อนำไปถ่ายทอดแก่บุตรหลาน เยาวชนและประชาชนในท้องถิ่นให้สามารถนำธรรมะไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีความสุขต่อไป

๒. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ฉบับที่ ๒ ผู้นำชุมชน

๒.๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ ๑๐ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้นำชุมชน จำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	๑๓	๑๐๐.๐๐
รวม	๑๓	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๑๐ พบว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน ๑๓ ราย คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๐๐

ตารางที่ ๑๑ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้นำชุมชน จำแนกตามตำแหน่งผู้นำชุมชน

ตำแหน่ง	จำนวน	ร้อยละ
ผู้ใหญ่บ้าน	๑๓	๑๐๐.๐๐
รวม	๑๓	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๑๑ พบว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน จำนวน ๑๓ ราย คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๐๐

ตารางที่ ๑๒ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้นำชุมชน จำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
๔๑ – ๕๐ ปี	๘	๖๑.๕๔
๕๑ – ๖๐ ปี	๕	๓๘.๔๖
รวม	๑๓	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๑๒ พบว่า ผู้นำชุมชน จำนวนมากที่สุด มีอายุระหว่าง ๔๑ – ๕๐ ปี จำนวน ๘ ราย คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๕๔ และมีอายุระหว่าง ๕๑ – ๖๐ ปี จำนวน ๕ ราย คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๔๖

ตารางที่ ๑๓ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้นำชุมชน จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า	๖	๔๖.๑๕
ปริญญาตรี	๕	๓๘.๔๖
สูงกว่าปริญญาตรี	๒	๑๕.๓๖
รวม	๑๓	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๑๓ พบว่า ผู้นำชุมชน จำนวนมากที่สุด มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า จำนวน ๖ ราย คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๑๕ รองลงมา ระดับปริญญาตรี จำนวน ๕ ราย คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๔๖ และสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน ๒ ราย คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๓๖

ตารางที่ ๑๔ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้นำชุมชน จำแนกตามอาชีพในปัจจุบัน

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
ประกอบธุรกิจส่วนตัว	๕	๓๘.๔๖
เกษตรกร	๘	๖๑.๕๔
รวม	๑๓	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๑๔ พบว่า ผู้นำชุมชน จำนวนมากที่สุด มีอาชีพเกษตรกร จำนวน ๘ ราย คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๕๔ และอาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัว จำนวน ๕ ราย คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๔๖

๒.๒ บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

ตารางที่ ๑๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์

ด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความคิดเห็น
๑. การถวายภัตตาหารเป็นประจำ	๔.๕๒	๐.๒๘	มากที่สุด
๒. การถวายสิ่งของอุปโภค เครื่องวัฏฐุบริหาร เช่น ผ้าไตรจีวร เครื่องใช้ที่จำเป็น	๔.๖๕	๐.๔๘	มากที่สุด
๓. การถวายยารักษาโรค	๔.๔๖	๐.๕๒	มาก
๔. การสร้างเสนาสนะสถานถวาย	๓.๖๒	๐.๕๑	มาก
โดยรวม	๔.๔๒	๐.๒๑	มาก

จากตารางที่ ๑๕ พบว่า บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์ ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยโดยรวม ๔.๔๒ และเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่า ผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์ ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน มีการถวายภัตตาหารเป็นประจำและการถวายสิ่งของอุปโภค เครื่องวัฏฐุบริหาร เช่น ผ้าไตรจีวร เครื่องใช้ที่จำเป็น เท่ากัน ระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๔.๕๒ – ๔.๖๕ ส่วนการถวายยารักษาโรคและการสร้างเสนาสนะสถานถวาย ระดับมาก ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๔.๔๖ – ๓.๖๒

ตารางที่ ๑๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการชักชวนคนเข้าวัด

ด้านการชักชวนคนเข้าวัด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความคิดเห็น
๑. จัดบรรยายธรรมะโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางโดยให้ศรัทธาเข้ามามีส่วนร่วมร่วมกับพระสงฆ์	๔.๖๒	๐.๕๑	มากที่สุด
๒. จัดอบรมธรรมะทุกวันอาทิตย์ โดยไม่รอเฉพาะวันพระ	๒.๖๕	๐.๔๘	ปานกลาง
๓. จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	๓.๔๖	๐.๓๘	ปานกลาง
๔. จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเนื่องในวันสำคัญทางประเพณี	๔.๔๖	๐.๕๒	มาก
โดยรวม	๓.๘๑	๐.๒๓	มาก

จากตารางที่ ๑๖ พบว่า บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการชักชวนคนเข้าวัด ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยโดยรวม ๓.๘๑ และเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่า ผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการชักชวนคนเข้าวัด ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน ได้จัดบรรยายธรรมะโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง โดยให้ศรัทธาเข้ามามีส่วนร่วมร่วมกับพระสงฆ์ ระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๖๒ จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเนื่องในวันสำคัญทางประเพณี ระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๔๖ ส่วนจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และจัดอบรมธรรมะทุกวันอาทิตย์ โดยไม่รอเฉพาะวันพระ เท่ากัน ระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๓.๔๖ – ๒.๖๕

ตารางที่ ๑๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความคิดเห็น
๑. การเข้าร่วมกิจกรรมการแสดงปาฐกถาธรรมทั้งในสถานที่ราชการ สถานศึกษา และหน่วยงานต่างๆ	๑.๘๕	๐.๖๕	น้อย
๒. จัดโครงการธรรมะสัญจรไปตามชุมชนต่างๆ	๓.๘๕	๐.๕๕	มาก
๓. เทศนาธรรมผ่านทางวิทยุชุมชน	๑.๓๑	๐.๔๘	น้อยที่สุด
๔. จัดพิมพ์หนังสือธรรมะแจก	๑.๗๗	๐.๕๓	น้อย
๕. จัดทำ CD ธรรมะแจก	๑.๐๐	-	น้อยที่สุด
โดยรวม	๑.๕๕	๐.๓๘	น้อย

จากตารางที่ ๑๗ พบว่า บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ยโดยรวม ๑.๕๕ และเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นพบว่า ผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน ได้จัดโครงการธรรมะสัญจรไปตามชุมชนต่างๆ ระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๘๕ การเข้าร่วมกิจกรรมการแสดงปาฐกถาธรรมทั้งในสถานที่ราชการ สถานศึกษา และหน่วยงานต่างๆ ระดับน้อย ค่าเฉลี่ย ๑.๘๕ ส่วนการส่งเสริมกิจกรรมด้านที่เหลือ ได้ส่งเสริมในระดับน้อยที่สุด ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๑.๓๑ – ๑.๐๐

ตารางที่ ๑๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา

ด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความคิดเห็น
๑. ศึกษาหลักธรรมคำสอนให้เข้าใจอย่างแท้จริง	๓.๑๕	๐.๓๘	ปานกลาง
๒. ปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาอย่างถูกต้อง	๔.๒๓	๐.๔๔	มาก
๓. ทำนุบำรุงศาสนาอย่างมีเหตุผล	๔.๘๕	๐.๓๘	มากที่สุด
โดยรวม	๔.๐๘	๐.๒๐	มาก

จากตารางที่ ๑๘ พบว่า บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโสัง จังหวัดลำพูน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยโดยรวม ๔.๐๘ และเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่า ผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโสัง จังหวัดลำพูน ได้ทำนุบำรุงศาสนาอย่างมีเหตุผล ระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๘๕ การเข้าร่วมกิจกรรมปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาอย่างถูกต้อง ระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๒๓ ส่วนการศึกษาหลักธรรมคำสอนให้เข้าใจอย่างแท้จริง ระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย ๓.๑๕

ตารางที่ ๑๕ บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ ความคิดเห็น
๑. ด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์	๔.๔๒	๐.๒๑	มาก
๒. ด้านการชักชวนคนเข้าวัด	๓.๘๑	๐.๒๓	มาก
๓. ด้านการสนับสนุนการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	๑.๕๕	๐.๓๘	น้อย
๔. ด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา	๔.๐๘	๐.๒๐	มาก
โดยรวม	๓.๔๓	๐.๑๖	ปานกลาง

จากตารางที่ ๑๕ พบว่า บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยโดยรวม ๓.๔๓ และเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่า ผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน มีบทบาทด้านการสนับสนุนการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ระดับน้อย ค่าเฉลี่ย ๑.๕๕ ส่วนการส่งเสริมกิจกรรมด้านที่เหลือ ได้ส่งเสริมในระดับมาก ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๔.๔๒ – ๓.๘๑

๒.๓ ความคิดเห็นของผู้นำชุมชนต่อแนวทางส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา มีความคิดเห็นดังนี้

๑) ด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์

๑.๑) เรื่องการถวายภัตตาหาร รวมถึง สิ่งของอุปโภค เครื่องใช้ของวัด อัฐบริขาร เช่น ผ้าไตรจีวร เครื่องใช้ที่จำเป็นต่างๆ และการถวายยารักษาโรคนั้น เป็นเรื่องที่สูงอายุในหมู่บ้านและชุมชนสังคมชนบททำกันอยู่เป็นประจำสม่ำเสมอ เช่นเดียวกับการบริจาคเงินสร้างเสนาสนะสถานต่างๆ แต่สิ่งที่ควรเพิ่มเติม คือ จะอาศัยแต่กำลังของผู้สูงอายุแต่เพียงฝ่ายเดียวไม่ได้ การที่จะดำรงคงอยู่และสืบต่อพระพุทธศาสนา ควรได้รับความช่วยเหลือและร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งประชาชน ชุมชน ท้องถิ่น และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

๑.๒) มีการถวายปัจจัยสี่แก่พระภิกษุสามเณรอย่างเพียงพอและทั่วถึง ทั้งเรื่องของภัตตาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และเสนาสนะ แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ควรจะมีมากเกินไปจนเกินงาม เพราะในบางพื้นที่พระภิกษุสามเณรมีสั่งอุปโภคบริโภคที่มากเกินไปจนเกิดความจำเป็น เช่น โทรศัพท์มือถือรุ่นใหม่ รถยนต์ราคาแพง เครื่องปรับอากาศ เป็นต้น ซึ่งเมื่อพระภิกษุมีความเป็นอยู่ที่ดีกว่าชาวบ้าน ทำให้ความศรัทธาและน่าเชื่อถือพร่องไป ดังนั้น เป็นเรื่องจำเป็นที่ต้องถวายเครื่องอุปถัมภ์พระสงฆ์แต่ให้อยู่ในระดับที่พอดีไม่มากเกินไปและไม่น้อยเกินไป

๑.๓) ให้ผู้สูงอายุเป็นแบบอย่างแก่เยาวชนและประชาชนในท้องถิ่น ในเรื่องของการปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี การถวายภัตตาหาร เครื่องอุปโภค อัฐบริขารและสิ่งจำเป็น รวมถึงการสร้างเสนาสนะถาวรวัตถุต่างๆ ในพระพุทธศาสนา เพื่อให้ทุกคนนำมาเป็นต้นแบบที่ดีงามต่อไป

๑.๔) ควรมีการส่งเสริมในประชาชนในท้องถิ่นทำบุญตักบาตรให้มากขึ้น ด้วยสภาพการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไป ทำให้คนในวัยทำงานทำบุญตักบาตรหน้าบ้านในตอนเช้าลดน้อยลง ดังนั้น ควรมีการส่งเสริมในเรื่องการทำบุญตักบาตรในตอนเช้ามากยิ่งขึ้น

๑.๕) มีการรวมกลุ่มของชาวบ้านในการทำบุญบริจาคสิ่งของจำเป็นต่างๆ สำหรับพระภิกษุสงฆ์-สามเณร อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต

๑.๖) ช่วยกันปลูกฝังค่านิยมและจารีตประเพณีในอดีตมากขึ้น

๒) ด้านการชักชวนคนเข้าวัด

๒.๑) ให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ การศึกษาด้านสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

๒.๒) ให้วัดเป็นศูนย์อบรมประชาชนประจำตำบลที่แท้จริง มีการจัดกิจกรรมต่างๆ อย่างเป็นรูปธรรม

๒.๓) ส่งเสริมให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนและท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับวัด

๒.๔) จัดให้วัดเป็นศูนย์รวมสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ สินค้า OTOP สินค้าหัตถกรรมพื้นบ้าน สินค้าของกลุ่มแม่บ้าน เป็นศูนย์รวมเศรษฐกิจและการสร้างรายได้ของท้องถิ่น

๒.๕) ให้วัดเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนความรู้ ภูมิปัญญาชาวบ้าน การสาธิตการประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้จากวัสดุทางธรรมชาติ และส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์ฝึกอบรมวิชาชีพแก่กลุ่มแม่บ้าน ผู้ว่างงาน ผู้ด้อยโอกาส รวมถึงผู้สนใจทั่วไป

๒.๖) ให้วัดเป็นศูนย์กลางการประชุมของคนในท้องถิ่น ทั้งการประชุมของอาสาสมัครหมู่บ้าน (อสม.) กลุ่มแม่บ้าน ผู้นำชุมชน นักเรียนนักศึกษา และกลุ่มต่าง ๆ

๒.๗) ส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน โดยจัดสื่อและวัสดุอุปกรณ์ที่ทันสมัยสะดวกในการเรียน จัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีความร่มรื่นสวยงาม

๒.๘) ส่งเสริมให้วัดเป็นลานกีฬาหลากหลายประเภท และสนับสนุนให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้มากขึ้น

๒.๙) ให้ที่พักอาศัยสำหรับนักเรียนที่อยู่ไกลสถานศึกษา ให้ทุนการศึกษา อาหารและเครื่องนุ่งห่มแก่นักเรียนที่ขาดแคลน

๓) ด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๓.๑) หน่วยงานภาครัฐและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรจัดสรรงบประมาณสำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น

๓.๒) ควรมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ครอบคลุมกับคนทุกกลุ่มทุกวัยอย่างทั่วถึงและเหมาะสม

๓.๓) ส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งฝึกปฏิบัติ สมาธิ วิปัสสนา พังครมมะ ขัดเกลาจิตใจและชี้แนะหลักธรรมในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของคนในชุมชน

๓.๔) จัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมและปฏิบัติธรรม โดยจัดกิจกรรมทำวัตรสวดมนต์ รักษาศีล และฝึกสมาธิแก่เยาวชนและประชาชนในชุมชน

๓.๕) ส่งเสริมให้มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งการจัดพิมพ์เอกสาร หนังสือ การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อวิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ตออนไลน์ เป็นต้น

๓.๖) บรรจิวชิชาพระพุทธรศาสนาลงในหลักสูตรการสอน และมีชั่วโมงสอนที่พอเพียงสำหรับการให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนในพระพุทธรศาสนาและการนำหลักธรรมนั้นไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

๓.๗) การเผยแพร่พระพุทธรศาสนา เป็นหน้าที่ของพุทธรศาสนิกชนทุกคน ไม่ใช่หน้าที่ของพระสงฆ์ และผู้สูงอายุเท่านั้น ดังนั้น ควรอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนในการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

๔) ด้านการปกป้องพระพุทธรศาสนา

๔.๑) ให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ วิทยาทานแขนงต่างๆ เพื่อให้เด็กเยาวชน นักเรียนนักศึกษา ผู้ปกครอง ผู้สูงอายุ และประชาชนทั่วไป สามารถเข้ามาศึกษาเล่าเรียนกันได้ เหมือนในอดีต เพื่อให้วัดเกิดความเข้มแข็ง และพุทธรศาสนิกชนไม่ห่างไกลจากวัดมากเกินไป

๔.๒) หน่วยงานภาครัฐและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรจัดสรรงบประมาณในการบริหารจัดการวัดมากขึ้น เพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างกว้างขวาง

๔.๓) จัดให้มีการอุปสมบทบรรพชาเนื่องในเทศกาลและวันสำคัญต่างๆ ให้มากขึ้น เช่น วันพ่อ วันที่ ๕ ธันวาคม วันแม่ ที่ ๑๒ สิงหาคม และ วันเข้าพรรษา เป็นต้น เพื่อให้ผู้ชายในวัยทำงาน ได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมคำสอนตามหลักของพระพุทธรศาสนา และสามารถนำไปปรับใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสมต่อไป

๔.๔) จัดให้มีการบวชเณรภาคฤดูร้อนเพื่อให้เด็กชายได้ร่ำเรียนพระธรรมคำสอนของพระพุทธรศาสนา เพื่อนำมาใช้ในการดำรงชีวิต และเป็นพุทธรศาสนิกชนที่ดีต่อไปในอนาคต

๔.๕) ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับผู้สูงอายุในท้องถิ่น เป็น โครงสร้างทางสังคมที่มีความใกล้ชิดและเกี่ยวเนื่องเกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างมาก ขณะเดียวกันหลักพระธรรมคำสอนของพระพุทธรศาสนาที่ถูกถ่ายทอดโดยผู้สูงอายุ ยังเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจแก่บุตรหลานและคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี เพื่อใช้เป็นแนวทางความประพฤติปฏิบัติ การครองตน ครองคนและครองงาน ดังนั้น ควรอาศัยความสัมพันธ์ทางสถานภาพและบทบาทเหล่านี้ เป็นเครื่องปกป้องพระพุทธรศาสนาให้ดำรงคงอยู่สืบไป

๓. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ฉบับที่ ๓ เจ้าอาวาสวัด

๓.๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ ๒๐ แสดงจำนวนและร้อยละของเจ้าอาวาสวัด จำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เกิน ๓๐ ปี	๒	๒๒.๒๒
๓๑ - ๔๐ ปี	๒	๒๒.๒๒
๔๑ - ๕๐ ปี	๓	๓๓.๓๔
๕๑ - ๖๐ ปี	๑	๑๑.๑๑
ตั้งแต่ ๖๑ ปี ขึ้นไป	๑	๑๑.๑๑
รวม	๙	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๒๐ พบว่า เจ้าอาวาสวัด จำนวนมากที่สุด มีอายุระหว่าง ๔๑ - ๕๐ ปี จำนวน ๓ ราย คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๓๔ รองลงมาอายุไม่เกิน ๓๐ ปี และอายุระหว่าง ๓๑ - ๔๐ ปี เท่ากันจำนวน ๒ ราย คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๒๒ อายุระหว่าง ๕๑ - ๖๐ ปี และตั้งแต่ ๖๑ ปี ขึ้นไป เท่ากัน จำนวน ๑ ราย คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๑๑

ตารางที่ ๒๑ แสดงจำนวนและร้อยละของเจ้าอาวาสวัด จำแนกตามจำนวนพรรษาที่บวช

จำนวนพรรษาที่บวช	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เกิน ๑๐ ปี	๒	๒๒.๒๒
๑๑ - ๒๐ ปี	๒	๒๒.๒๒
๒๑ - ๓๐ ปี	๓	๓๓.๓๔
๓๑ - ๔๐ ปี	๑	๑๑.๑๑
ตั้งแต่ ๔๑ ปี ขึ้นไป	๑	๑๑.๑๑
รวม	๙	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๒๑ พบว่า เจ้าอาวาสวัด จำนวนมากที่สุด มีจำนวนพรรษาที่บวชระหว่าง ๒๑ - ๓๐ ปี จำนวน ๓ ราย คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๓๔ รองลงมา จำนวนพรรษาที่บวชไม่เกิน ๑๐ ปี และจำนวนพรรษาที่บวชระหว่าง ๑๑ - ๒๐ ปี จำนวน ๒ ราย คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๒๒ ส่วนจำนวนพรรษาที่บวชระหว่าง ๓๑ - ๔๐ ปี และจำนวนพรรษาที่บวชตั้งแต่ ๔๑ ปี ขึ้นไป จำนวน ๑ ราย คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๑๑

ตารางที่ ๒๒ แสดงจำนวนและร้อยละของเจ้าอาวาสวัด จำแนกตามวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกนักธรรม

วุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกนักธรรม	จำนวน	ร้อยละ
นักธรรมเอก	๙	๑๐๐.๐๐
รวม	๙	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๒๒ พบว่า เจ้าอาวาสวัด จำนวนมากที่สุด มีวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกนักธรรม นักธรรมเอก จำนวน ๙ ราย คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๐๐

ตารางที่ ๒๓ แสดงจำนวนและร้อยละของเจ้าอาวาสวัด จำแนกตามวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรม
แผนกบาลี

วุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี	จำนวน	ร้อยละ
เปรียญธรรมตรี (๑ – ๓ ประโยค)	๗	๗๗.๗๘
เปรียญธรรมโท (๔ – ๖ ประโยค)	๒	๒๒.๒๒
รวม	๙	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๒๓ พบว่า เจ้าอาวาสวัด จำนวนมากที่สุด มีวุฒิการศึกษาพระปริยัติ
ธรรมแผนกบาลี เปรียญธรรมตรี (๑ – ๓ ประโยค) จำนวน ๗ ราย คิดเป็นร้อยละ ๗๗.๗๘ และ
เปรียญธรรมโท (๔ – ๖ ประโยค) จำนวน ๒ ราย คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๒๒

ตารางที่ ๒๔ แสดงจำนวนและร้อยละของเจ้าอาวาสวัด จำแนกตามวุฒิการศึกษาทั่วไป

วุฒิการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ปริญญาตรี	๖	๖๖.๖๗
สูงกว่าปริญญาตรี	๓	๓๓.๓๓
รวม	๙	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๒๔ พบว่า เจ้าอาวาสวัด จำนวนมากที่สุด มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญา
ตรี จำนวน ๖ ราย คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๖๗ และวุฒิการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน ๓ ราย คิดเป็น
ร้อยละ ๓๓.๓๓

ตารางที่ ๒๕ แสดงจำนวนและร้อยละของเจ้าอาวาสวัด จำแนกตามสมณศักดิ์

สมณศักดิ์	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีสมณศักดิ์	๕	๕๕.๕๖
พระเปรียญธรรม	๒	๒๒.๒๒
พระครูชั้นประทวน	๒	๒๒.๒๒
รวม	๙	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๒๕ พบว่า เจ้าอาวาสวัด จำนวนมากที่สุด ไม่มีสมณศักดิ์ จำนวน ๕ ราย คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๕๖ มีพระเปรียญธรรมและพระครูชั้นประทวน เท่ากัน จำนวน ๒ ราย คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๒๒

๓.๒ บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

ตารางที่ ๒๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์

ด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความคิดเห็น
๑. การถวายภัตตาหารเป็นประจำ	๔.๕๘	๐.๓๓	มากที่สุด
๒. การถวายสิ่งของอุปโภค เครื่องวัฏฐุบริหาร เช่น ผ้าไตรจีวร เครื่องใช้ที่จำเป็น	๔.๕๖	๐.๕๓	มากที่สุด
๓. การถวายยารักษาโรค	๔.๒๒	๐.๘๓	มาก
๔. การสร้างเสนาสนะสถานถวาย	๓.๖๗	๐.๕๐	มาก
โดยรวม	๔.๓๓	๐.๓๘	มาก

จากตารางที่ ๒๖ พบว่า บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์ ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยโดยรวม ๔.๓๓ และเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่า ผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์ ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน มีการถวายสิ่งของอุปโภค เครื่องวัฏฐุบริหาร เช่น ผ้าไตรจีวร เครื่องใช้ที่จำเป็นและการถวายภัตตาหารเป็นประจำ เท่ากัน ระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๔.๕๘ – ๔.๕๖ ส่วนการถวายยารักษาโรคและการสร้างเสนาสนะสถานถวาย ระดับมาก ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๔.๒๒ – ๓.๖๗

ตารางที่ ๒๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการชักชวนคนเข้าวัด

ด้านการชักชวนคนเข้าวัด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความคิดเห็น
๑. จัดบรรยายธรรมะ โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง โดยให้ศรัทธาวัดเข้ามาดำเนินการร่วมกับพระสงฆ์	๔.๖๗	๐.๕๐	มากที่สุด
๒. จัดอบรมธรรมะทุกวันอาทิตย์ โดยไม่รอเฉพาะวันพระ	๒.๘๕	๐.๖๐	ปานกลาง
๓. จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	๒.๘๕	๐.๖๐	ปานกลาง
๔. จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเนื่องในวันสำคัญทางประเพณี	๔.๓๓	๐.๕๐	มาก
โดยรวม	๓.๖๕	๐.๒๔	มาก

จากตารางที่ ๒๗ พบว่า บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการชักชวนคนเข้าวัด ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยโดยรวม ๓.๖๕ และเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่า ผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการชักชวนคนเข้าวัด ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน ได้จัดบรรยายธรรมะโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง โดยให้ศรัทธาวัดเข้ามาดำเนินการร่วมกับพระสงฆ์ ระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย ๔.๖๗ จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเนื่องในวันสำคัญทางประเพณี ระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๓๓ ส่วนจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และจัดอบรมธรรมะทุกวันอาทิตย์ โดยไม่รอเฉพาะวันพระ เท่ากัน ระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย ๒.๘๕

ตารางที่ ๒๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความคิดเห็น
๑. การเข้าร่วมกิจกรรมการแสดงปาฐกถาธรรมทั้งในสถานที่ราชการ สถานศึกษา และหน่วยงานต่างๆ	๑.๖๗	๐.๕๐	น้อย
๒. จัดโครงการธรรมะสัญจรไปตามชุมชนต่างๆ	๓.๖๗	๐.๕๐	มาก
๓. เทศนาธรรมผ่านทางวิทยุชุมชน	๑.๒๒	๐.๔๔	น้อยที่สุด
๔. จัดพิมพ์หนังสือธรรมะแจก	๑.๔๔	๐.๕๓	น้อยที่สุด
๕. จัดทำ CD ธรรมะแจก	๑.๑๑	๐.๓๓	น้อยที่สุด
โดยรวม	๑.๘๒	๐.๒๑	น้อย

จากตารางที่ ๒๘ พบว่า บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ยโดยรวม ๑.๘๒ และเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นพบว่า ผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน ได้จัดโครงการธรรมะสัญจรไปตามชุมชนต่างๆ ระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๖๗ การเข้าร่วมกิจกรรมการแสดงปาฐกถาธรรมทั้งในสถานที่ราชการ สถานศึกษา และหน่วยงานต่างๆ ระดับน้อย ค่าเฉลี่ย ๑.๖๗ ส่วนการส่งเสริมกิจกรรมด้านที่เหลือ ได้ส่งเสริมในระดับน้อยที่สุด ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๑.๔๔ – ๑.๑๑

ตารางที่ ๒๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา

ด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความคิดเห็น
๑. ศึกษาหลักธรรมคำสอนให้เข้าใจอย่างแท้จริง	๓.๖๗	๐.๘๗	มาก
๒. ปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาอย่างถูกต้อง	๔.๕๖	๐.๕๓	มากที่สุด
๓. ทำนุบำรุงศาสนาอย่างมีเหตุผล	๔.๗๘	๐.๔๔	มากที่สุด
โดยรวม	๔.๓๓	๐.๓๓	มาก

จากตารางที่ ๒๕ พบว่า บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยโดยรวม ๔.๓๓ และเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่า ผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน ได้ทำนุบำรุงศาสนาอย่างมีเหตุผล และเข้าร่วมกิจกรรมปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาอย่างถูกต้อง ระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๔.๗๘ – ๔.๕๖ ส่วนการศึกษาหลักธรรมคำสอนให้เข้าใจอย่างแท้จริง ระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๖๗

ตารางที่ ๓๐ บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ ความคิดเห็น
๑. ด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์	๔.๓๓	๐.๓๘	มาก
๒. ด้านการชักชวนคนเข้าวัด	๓.๖๕	๐.๒๔	มาก
๓. ด้านการสนับสนุนการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	๑.๘๒	๐.๒๑	น้อย
๔. ด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา	๔.๓๓	๐.๓๓	มาก
โดยรวม	๓.๕๕	๐.๑๒	มาก

จากตารางที่ ๓๐ พบว่า บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยโดยรวม ๓.๕๕ และเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่า ผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน มีบทบาทด้านการสนับสนุนการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ระดับน้อย ค่าเฉลี่ย ๑.๘๒ ส่วนการส่งเสริมกิจกรรมด้านที่เหลือ ได้ส่งเสริมในระดับมาก ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๔.๓๓ – ๓.๖๕

๓.๓ ความคิดเห็นของเจ้าอาวาสวัดต่อแนวทางส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา มีความคิดเห็นดังนี้

๑) ด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์

๑.๑) การให้การอุปถัมภ์พระสงฆ์ในเรื่องปัจจัยสี่ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และเสนาสนะที่อยู่อาศัยนั้น นอกจากผู้สูงอายุแล้ว ควรให้ประชาชนในท้องถิ่นรวมถึงหน่วยงานต่างๆ ได้มีส่วนร่วมและมีบทบาทในการอุปถัมภ์พระสงฆ์เช่นเดียวกัน

๑.๒) ควรมีการถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุ-สามเณรเป็นประจำสม่ำเสมอ โดยไม่รอเฉพาะวันพระ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือวันสำคัญทางประเพณีเท่านั้น

๑.๓) ควรถวายปัจจัยเพื่อนำไว้ใช้ในเรื่องจำเป็นต่างๆ

๑.๔) ถึงแม้ว่าการบริหารจัดการวัดจะเป็นหน้าที่โดยตรงของเจ้าอาวาส แต่อย่างไรก็ตาม ควรได้รับความอนุเคราะห์ช่วยเหลือจากผู้สูงอายุในชุมชน เข้ามาช่วยงานต่างๆ ของเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดกิจกรรมงานบุญต่างๆ

๑.๕) มีการถวายทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสงฆ์-สามเณร อย่างเพียงพอและต่อเนื่อง เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้พระภิกษุสงฆ์และสามเณร ได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งทางโลกและทางธรรม

๒) ด้านการชักชวนคนเข้าวัด

๒.๑) จัดให้มีการเปิดสอนวิชาหรือความรู้ที่ไม่มีสอนในโรงเรียนทั่วไป โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ เช่นเดียวกับในอดีต นอกจากเป็นการสืบสานภูมิปัญญาและองค์ความรู้ในอดีตรุ่นปู่ย่าตายายสู่คนรุ่นหลังแล้ว ยังเป็นการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตพื้นบ้าน ซึ่งวิชาความรู้หลายอย่างได้เลือนหายไปแล้วในปัจจุบัน อาจเคยมีสอนในวัดสมัยก่อนแต่เพราะยุคสมัยที่เปลี่ยนไป ประกอบกับกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความเจริญทางการศึกษา ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี รวมถึง ค่านิยม ความเชื่อ และวิถีการใช้ชีวิต ซึ่งความแตกต่างเหล่านั้น ส่งผลให้คนในปัจจุบันเข้าวัดน้อยลง ดังนั้น ควรจัดให้มีการสอนวิชาหรือความรู้เหล่านั้น โดยรวมกลุ่มผู้สูงอายุที่มีความรู้ มาเป็นครูถ่ายทอดความรู้แก่คนรุ่นหลัง บุตรหลาน เยาวชน แม่บ้าน คนว่างงาน รวมถึงผู้สนใจในชุมชนและท้องถิ่น เพื่อเป็นการชักชวนคนเข้าวัดมากขึ้น ได้แก่

๒.๑.๑) คาถาโบราณ

๒.๑.๒) การเขียนอักขระล้านนา

๒.๑.๓) การแพทย์แผนโบราณ

๒.๑.๔) วิธีการใช้สมุนไพรพื้นบ้านเป็นยารักษาโรค

๒.๑.๕) พิธีกรรมต่างๆ ที่เคยทำในอดีต

๒.๑.๖) ศิลปะล้านนาในอดีตเพื่อเป็นการสืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น การส่งเสริมดนตรีพื้นบ้าน สะล้อ ซอ ซึง

๒.๑.๗) การผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือนด้วยวัสดุจากธรรมชาติ เช่น การสานน้ำถุ้ง ชะลอม (ถ้วย) ไม้กวาดทางมะพร้าว (สะหลาด) การตัดตุ๊กกระดาษ เป็นต้น

๒.๑.๘) ประเพณีและวิถีชีวิตในอดีต เช่น ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในวันสงกรานต์ ประเพณีปล่อยประทีปโคมไฟในวันลอยกระทง ประเพณีเข้าพรรษา ประเพณีदानข้าวใหม่ เป็นต้น

๒.๒) ใช้ทุกนโยบายให้ผู้สูงอายุมาทำกิจกรรมที่วัดให้มากขึ้น ทั้งการมาวัดในวันพระ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และวันสำคัญทางประเพณี โดยให้บุตรหลานมาส่งและชักชวนบุตรหลานร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน

๒.๓) ให้ผู้สูงอายุในชุมชนและท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามในอดีต เป็นตัวอย่างต้นแบบแก่บุตรหลานและคนในท้องถิ่น

๒.๔) ส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์ฝึกอบรมวิชาชีพแก่ประชาชน

๒.๕) ส่งเสริมการจัดกิจกรรมฝึกอบรมประชาชนในการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านให้เกิดประโยชน์

๒.๖) ส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้ประชาชนได้ทำการค้าในบริเวณใกล้เคียง กระตุ้นเศรษฐกิจภายในท้องถิ่น และสนับสนุนให้คนเข้าวัดมากขึ้น

๒.๗) ส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางการจำหน่ายสินค้าของชุมชน เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีรายได้เสริมให้แก่ครอบครัว และยังสร้างความมั่นคงด้านเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน สามารถดำรงชีพอยู่ได้ด้วยการพึ่งพาตนเอง และไม่ต้องจากภูมิลำเนาไปทำงานต่างถิ่นเหมือนประชาชนในชุมชนอื่น ทำให้เกิดการรวมกลุ่มในชุมชน ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง และยังเป็นการส่งเสริมให้คนเข้าวัดมากยิ่งขึ้น

๓) ด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๓.๑) ควรมีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างเพียงพอและทั่วถึง

๓.๒) ควรมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านช่องทางที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการจัดทำเอกสาร โบปปลิว แผ่นพับ หนังสือธรรมะ บทเรียน สื่อระบบอินเตอร์เน็ตออนไลน์ การกระจายเสียงผ่านสถานีวิทยุ ฯลฯ

๓.๓) จัดทำหนังสือธรรมะ แผ่นพับเกี่ยวกับเรื่องธรรมะแจกประชาชนที่มาวัดในวันศีลหรือมาทำบุญที่วัดในกรณีต่างๆ

๓.๔) ควรจัดโครงการ “ธรรมะสัญจร” เป็นการเทศนาธรรมะแก่ประชาชนในชุมชนและท้องถิ่น โดยหมุนเวียนไปแต่ละวัด แต่ละหมู่บ้าน เพื่อเป็นเครื่องเตือนสติและการใช้หลักธรรมในการดำเนินชีวิตแก่ประชาชน

๓.๕) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่ใช่หน้าที่ของฝ่ายใดเพียงฝ่ายหนึ่ง แต่เป็นหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนทุกคนที่ต้องช่วยกัน ไม่ว่าจะป็นหน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชน และ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง พระสงฆ์ และพุทธศาสนิกชนทุกระดับ

๔) ด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา

๔.๑) จัดโครงการสอนวิชาศีลธรรมในโรงเรียน ตั้งแต่ระดับประถมถึงระดับอุดมศึกษา ในทุกโรงเรียนโดยประสานงานกับสำนักงานพระพุทธศาสนาและสำนักงานวัฒนธรรมประจำจังหวัด เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่เยาวชนนักเรียนนักศึกษา สามารถนำหลักธรรมะไปปรับใช้กับชีวิตประจำวันได้ และยังเป็นการให้องค์ความรู้ สร้างความตระหนักแก่พุทธศาสนิกชนในการปกป้องพระพุทธศาสนาและสืบต่อพระพุทธศาสนาต่อไป

๔.๒) มีการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ ส่งเสริม สนับสนุน และร่วมกันปลูกฝัง ค่านิยม ความเชื่อและทัศนคติที่ดี ให้บุตรหลานในท้องถิ่นเข้ามาบวชช่วงปิดภาคเรียนให้มากขึ้น โดยจัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเพื่อถือปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนา เป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ดำรงคงอยู่สืบไป

๔.๓) จัดโครงการอุปสมบทบรรพชาหมู่ให้แก่พุทธศาสนิกชนให้มากขึ้น ซึ่งนอกจากเป็นการทดแทนพระคุณของบิดามารดาผู้ให้กำเนิดตามคติในศาสนาแล้ว ยังเป็นการเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนที่เป็นชายไทย ได้บวชเรียนพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา และเมื่อลาสิกขาบทไปแล้ว ยังสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสมต่อไป

๔.๔) ส่งเสริมให้ผู้ปกครองนำบุตรหลานมาบวชเรียนให้มากขึ้น

บทที่ ๕

สรุปและอภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ได้ข้อมูลจากประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สูงอายุ จำนวน ๑๓๐ คน ผู้นำชุมชน ๑๓ คน และ เจ้าอาวาสวัด ๕ รูป โดยการสอบถามและวิเคราะห์ข้อมูล ดังผลสรุปต่อไปนี้

๑. สรุปผลการวิจัย

๑.๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

๑) ผู้สูงอายุที่ตอบแบบสอบถาม มีอายุระหว่าง ๖๐ ปี – ๗๗ ปี ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๓๑ และมีอายุ ๖๓ ปี จำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๖๑ ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาสูงสุดไม่เกินประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ ๘๖.๕๒ และไม่ได้ทำงาน คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๔๖

๒) ผู้นำชุมชนที่ตอบแบบสอบถาม ทั้งหมดเป็นเพศชาย และดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ส่วนใหญ่มีอายุ ระหว่าง ๔๑ ปี – ๕๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๕๔ มีวุฒิการศึกษาสูงสุดระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือเทียบเท่า คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๑๕ และส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๕๔

๓) เจ้าอาวาสวัดผู้ตอบแบบสอบถาม มีอายุระหว่าง ๔๑ – ๕๐ ปี จำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๓๔ นับตามพรรษาที่บวช ระหว่าง ๒๑ – ๓๐ ปี จำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๓๔ ทั้งหมดมีวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกนักธรรม ระดับนักธรรมเอก คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๐๐ ส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ระดับเปรียญธรรมตรี (๑ – ๓ ประโยค) คิดเป็นร้อยละ ๗๗.๖๘ มีวุฒิการศึกษาทั่วไป ระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๖๗ และไม่มีสมณศักดิ์ คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๕๖

๑.๒ บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

๑) บทบาทด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์

ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปี ขึ้นไป เห็นว่า บทบาทของผู้สูงอายุด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์ อยู่ในระดับ มากที่สุด มีค่าเฉลี่ยโดยรวม ๔.๖๒ ในขณะที่ผู้นำชุมชน และ เจ้าอาวาสวัด เห็นว่า บทบาทของผู้สูงอายุด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยโดยรวม ๔.๓๓ – ๔.๔๒ โดยด้านที่ผู้สูงอายุมีบทบาทมากที่สุด คือ การถวายภัตตาหาร

เป็นประจำ รองลงมา ได้แก่ การถวายสิ่งของอุปโภคและเครื่องวัฏฐุบริหาร การถวายยารักษาโรค และการสร้าง เสนาสนะสถาน

๒) บทบาทด้านการชักชวนคนเข้าวัด

ทั้งผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปี ขึ้นไป ผู้นำชุมชน และเจ้าอาวาสวัด เห็นว่า บทบาทของผู้สูงอายุด้านการชักชวนคนเข้าวัด โดยรวมอยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยโดยรวม ๓.๖๗ – ๓.๘๑ โดยด้านที่ผู้สูงอายุมีบทบาทอันดับสูงสุด คือ การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเนื่องในวันสำคัญทางประเพณี รองลงมา ได้แก่ การจัดบรรยายธรรมะโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง โดยให้ศรัทธาวิคเข้ามาดำเนินการร่วมกับพระสงฆ์ การจัดอบรมธรรมะทุกวันอาทิตย์โดยไม่รอเฉพาะวันพระ และการจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๓) บทบาทด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ทั้งผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปี ขึ้นไป ผู้นำชุมชน และเจ้าอาวาสวัด เห็นว่า บทบาทของผู้สูงอายุด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยรวมอยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ยโดยรวม ๑.๘๑ – ๑.๙๕ โดยด้านที่ผู้สูงอายุมีบทบาทน้อยที่สุด คือ การจัดทำ CD ธรรมะ แจก รองลงมา ได้แก่ การเทศนาธรรมผ่านทางวิทยุชุมชน การจัดพิมพ์หนังสือธรรมะแจก และการเข้าร่วมกิจกรรมการแสดงปาฐกถาธรรมทั้งในสถานที่ราชการ สถานศึกษา และหน่วยงานต่างๆ ส่วนการจัดโครงการธรรมะสัญจรไปตามชุมชนต่างๆ ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่า ผู้สูงอายุมีบทบาทในระดับมาก

๔) บทบาทด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา

ทั้งผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปี ขึ้นไป ผู้นำชุมชน และเจ้าอาวาสวัด เห็นว่า บทบาทของผู้สูงอายุด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา โดยรวมอยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยโดยรวม ๔.๐๗ – ๔.๓๓ โดยด้านที่ผู้สูงอายุมีบทบาทอันดับสูงสุด คือ การทำนุบำรุงศาสนาอย่างมีเหตุผล รองลงมา คือ การปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาอย่างถูกต้อง และการศึกษาหลักธรรมคำสอนให้เข้าใจอย่างแท้จริง

๑.๓ แนวทางส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

๑) แนวทางส่งเสริมบทบาทด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์

๑.๑) จัดให้มีการถวายปัจจัยสี่แก่พระภิกษุสามเณรอย่างเพียงพอและทั่วถึง ทั้งเรื่องของภัตตาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และเสนาสนะ

๑.๒) ให้ผู้สูงอายุเป็นแบบอย่างแก่เยาวชนและประชาชนในท้องถิ่น ในเรื่องของการปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี การถวายภัตตาหาร เครื่องอุปโภค วัฏฐุบริหารและ

สิ่งจำเป็น รวมถึงการสร้างเสนาสนะถาวรวัตถุต่างๆ ในพระพุทธศาสนา เพื่อให้ทุกคนนำมาเป็นต้นแบบที่ดั่งงามต่อไป

๑.๓) เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวัดมากขึ้น

๑.๔) ควรมีการทำบุญตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง และถวายภัตตาหารแก่พระภิกษุสงฆ์-สามเณรอย่างสม่ำเสมอ ไม่รอเฉพาะวันพระ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือวันสำคัญทางประเพณีเท่านั้น

๑.๕) การถวายสังฆทาน ควรเป็นสังฆทานที่ทำขึ้นเอง จะได้ของที่มีคุณภาพมากกว่าสังฆภัณฑ์สำเร็จรูป

๑.๖) ควรมีการถวายปัจจัยสำหรับพระสงฆ์ - สามเณรนำไปใช้จ่ายในสิ่งจำเป็น

๑.๗) ควรมีการถวายทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสงฆ์ - สามเณร ให้เพียงพอต่อการศึกษาล่าเรียน ทั้งทางโลกและทางธรรม

๒) แนวทางส่งเสริมบทบาทด้านการชักชวนคนเข้าวัด

๒.๑) จัดให้มีการเปิดสอนวิชาหรือความรู้ที่ไม่มีสอนในโรงเรียนทั่วไป โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ โดยรวมกลุ่มผู้สูงอายุที่มีความรู้ มาเป็นครูถ่ายทอดความรู้ เพื่อเป็นการชักชวนคนเข้าวัดมากขึ้น ได้แก่ การสอนคาถาโบราณ การเขียนอักขระล้านนา การแพทย์แผนโบราณ วิธีการใช้สมุนไพรพื้นบ้านเป็นยารักษาโรค พิธีกรรมต่างๆ ที่เคยทำในอดีต ศิลปะล้านนาในอดีตเพื่อเป็นการสืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น การส่งเสริมดนตรีพื้นบ้าน สะล้อ ซอ ซึ่งการผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือนด้วยวัสดุจากธรรมชาติ เช่น การสานน้ำตุง ชะลอม (ก๋วย) ไม้กวาดทางมะพร้าว (สะหลาด) การตัดตุ๊กกระดาษ เป็นต้น รวมถึงประเพณีและวิถีชีวิตในอดีต เช่น ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในวันสงกรานต์ ประเพณีปล่อยประทีปโคมไฟในวันลอยกระทง ประเพณีเข้าพรรษา ประเพณีตานข้าวใหม่ เป็นต้น

๒.๒) จัดให้มีกิจกรรมที่อาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและท้องถิ่น โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสชักชวนบุตรหลานและชาวบ้านมาร่วมงานหรือมาช่วยงานในวัดมากขึ้น ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและวันสำคัญทางประเพณีให้มากขึ้น

๒.๓) ให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนและท้องถิ่น เป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนความรู้ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ศูนย์ฝึกอบรมวิชาชีพ การสาธิต การประดิษฐ์สิ่งของ

เครื่องใช้จากวัสดุทางธรรมชาติ จัดสื่อและวัสดุอุปกรณ์ที่อำนวยความสะดวกในการเรียน และจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีความร่มรื่นสวยงาม เพื่อชักชวนให้คนเข้าวัดมากขึ้น

๒.๔) จัดทำ “สวนสมุนไพรและภูมิปัญญาท้องถิ่น” โดยใช้พื้นที่วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ และให้ผู้สูงอายุเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ด้านยาสมุนไพรและวิธีใช้แก่ผู้เยี่ยมชม ซึ่งหมายรวมถึง ประชาชนในชุมชน และผู้ที่มาท่องเที่ยว สัตูจรผ่านไปมา นอกจากสร้างกิจกรรมให้แก่ผู้สูงอายุแล้ว ยังเป็นการชักชวนคนเข้าวัดมากขึ้น

๒.๕) ให้วัดเป็นศูนย์กลางการประชุมของคนในท้องถิ่น ทั้งการประชุมของอาสาสมัครหมู่บ้าน (อสม.) กลุ่มแม่บ้าน ผู้นำชุมชน นักเรียนนักศึกษา และกลุ่มต่างๆ และเป็น ศูนย์อบรมประชาชนประจำตำบลที่แท้จริง มีการจัดกิจกรรมต่างๆ อย่างเป็นรูปธรรม

๒.๖) ส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้ประชาชนได้ทำการค้าในบริเวณใกล้เคียง กระตุ้นเศรษฐกิจภายในท้องถิ่น และสนับสนุนให้คนเข้าวัดมากขึ้น

๒.๗) จัดให้วัดเป็นศูนย์รวมสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ สินค้า OTOP สินค้าหัตถกรรมพื้นบ้าน สินค้าของกลุ่มแม่บ้าน เป็นการสร้างรายได้ของท้องถิ่น

๒.๘) ส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางการจำหน่ายสินค้าของชุมชน เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีรายได้เสริมให้แก่ครอบครัว สร้างความมั่นคงด้านเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน และเป็นการส่งเสริมให้คนเข้าวัดมากยิ่งขึ้น

๒.๙) ส่งเสริมให้วัดเป็นลานกีฬาด้านยาเสพติด สนับสนุนให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้มากขึ้น

๓) แนวทางส่งเสริมบทบาทด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๓.๑) ควรจัดโครงการ “ธรรมะสัตตจร” เป็นการเทศนาธรรมแก่ประชาชนในชุมชนและท้องถิ่น โดยหมุนเวียนไปแต่ละวัด แต่ละหมู่บ้าน เพื่อเป็นเครื่องเตือนสติและการใช้หลักธรรมในการดำเนินชีวิตแก่ประชาชน

๓.๒) ควรมีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อย่างเพียงพอและทั่วถึง

๓.๓) ควรจัดกิจกรรมธำรงรักษาวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น เชื่อมโยงกับพิธีกรรมทางศาสนา โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมเหล่านั้น หมุนเวียนตามศกและฤดูกาล

๓.๔) การจัดรายการวิทยุ นอกจากมีการสนทนาธรรมซึ่งเป็นหลักพระธรรม คำสอนในพระพุทธศาสนาแล้ว ควรมีการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น คติ ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเชิญผู้สูงอายุที่มีความรู้มาเป็นวิทยากรพิเศษ มีการถาม

– ตอบปัญหา โดยพิธีกรดำเนินรายการหรือดีเจ ควรเป็นเด็กนักเรียน เยาวชน ดำเนินรายการในลักษณะของการสนทนาระหว่างปุ่ย่าตายายกับหลานๆ ช่วยให้รายการวิทยุ มีความน่าสนใจยิ่งขึ้น

๓.๕) การเผยแพร่พระพุทธศาสนา เป็นหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนทุกคน ไม่ใช่หน้าที่ของพระสงฆ์ และผู้สูงอายุเท่านั้น ดังนั้น ควรอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนใน การเผยแพร่พระพุทธศาสนาอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

๓.๖) ส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งฝึกปฏิบัติ สมาธิ วิปัสสนา ฟังธรรมะ จัดেলাจิตใจและชี้แนะหลักธรรมในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของคนในชุมชน

๓.๗) จัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมและปฏิบัติธรรม โดยจัดกิจกรรมทำวัตรสวดมนต์ รักษาศีล และฝึกสมาธิแก่เยาวชนและประชาชนในชุมชน

๓.๘) ควรมีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาผ่านช่องทางที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็น การจัดทำเอกสาร ใบปลิว แผ่นพับ หนังสือธรรมะ บทเรียน สื่อระบบอินเตอร์เน็ตออนไลน์ การกระจายเสียงผ่านสถานีวิทยุ ฯลฯ

๓.๙) บรรจุวิชาพระพุทธศาสนาลงในหลักสูตรการสอน และมีชั่วโมงสอนที่พอเพียงสำหรับการให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาและการนำหลักธรรมนั้นไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

๔) แนวทางส่งเสริมบทบาทด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา

๔.๑) ให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางศาสนา เปิดโรงเรียนสอนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เพื่อให้ความรู้แก่เยาวชนและประชาชนในท้องถิ่น เพื่อนำความรู้ไปใช้ในการดำรงชีวิต และสืบต่อหลักพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องสืบไป

๔.๒) ควรมีการอบรมให้ความรู้ในวิชาพระพุทธศาสนาแก่ผู้สูงอายุ เพื่อให้เกิด องค์ความรู้ที่ถูกต้องครอบคลุมทั้งเชิงกว้างและเชิงลึก เพื่อนำไปถ่ายทอดแก่บุตรหลาน เยาวชน และประชาชนในท้องถิ่นให้สามารถนำธรรมะไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม และมีความสุขต่อไป

๔.๓) ให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ วิทยาทานแขนงต่างๆ เพื่อให้เด็ก เยาวชน นักเรียนนักศึกษา ผู้ปกครอง ผู้สูงอายุ และประชาชนทั่วไป สามารถเข้ามาศึกษาเล่าเรียนกันได้ เหมือนในอดีต เพื่อให้วัดเกิดความเข้มแข็ง และพุทธศาสนิกชนไม่ห่างไกลจากวัดมากเกินไป

๔.๔) หน่วยงานภาครัฐและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรจัดสรรงบประมาณในการบริหารจัดการวัดมากขึ้น เพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างกว้างขวาง

๔.๕) จัดให้มีการอุปสมบทบรรพชาเนื่องในเทศกาลและวันสำคัญต่างๆ ให้มากขึ้น เช่น วันพ่อ วันที่ ๕ ธันวาคม วันแม่ ที่ ๑๒ สิงหาคม และ วันเข้าพรรษา เป็นต้น เพื่อให้

ผู้ชายในวัยทำงาน ได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมคำสอนตามหลักของพระพุทธศาสนา และสามารถนำไปปรับใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสมต่อไป

๔.๖) จัดให้มีการบวชเณรภาคฤดูร้อนเพื่อให้เด็กชายได้ร่ำเรียนพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อนำมาใช้ในการดำรงชีวิต และเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีต่อไปในอนาคต

๔.๗) จัดโครงการสอนวิชาศีลธรรมในโรงเรียน ตั้งแต่ระดับประถมถึงระดับ อุดมศึกษา ในทุกโรงเรียน โดยประสานงานกับสำนักงานพระพุทธศาสนาและสำนักงานวัฒนธรรมประจำจังหวัด เพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้แก่เยาวชนนักเรียนนักศึกษา สามารถนำหลักธรรมะไปปรับใช้กับชีวิตประจำวันได้ และยังเป็นการให้องค์ความรู้ สร้างความตระหนักแก่พุทธศาสนิกชนในการปกป้องพระพุทธศาสนาและสืบต่อพระพุทธศาสนาต่อไป

๔.๘) ส่งเสริมให้ผู้ปกครองนำบุตรหลานมาบวชเรียนหรือได้บวชภาคฤดูร้อนเพื่อถือปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนา เป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ดำรงคงอยู่สืบไป

๔.๙) จัดโครงการอุปสมบทบรรพชาหมู่ให้แก่พุทธศาสนิกชนให้มากขึ้น

๒. ข้อเสนอแนะ

๒.๑ ข้อเสนอแนะจากการศึกษาวิจัย

จากการศึกษาวิจัย พบว่า บทบาทในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของผู้สูงอายุที่อยู่ในระดับน้อย คือ บทบาทด้านการสนับสนุนการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ซึ่งจากการศึกษาทั้งจากประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ทั้งด้านผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน และเจ้าอาวาสวัด พบว่า ทั้ง ๓ กลุ่ม มีความเห็นไปในทิศทางเดียวกัน และมีค่าเฉลี่ยโดยรวมในระดับเดียวกัน ดังนั้น จึงเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับหน่วยงานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการหาแนวทางหรือมาตรการในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของผู้สูงอายุ ด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้เพิ่มสูงขึ้นต่อไป

๒.๒ ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยครอบคลุมบทบาทของผู้สูงอายุด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์ ด้านการชักชวนคนเข้าวัด ด้านการสนับสนุนการเผยแพร่พระพุทธศาสนา และด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา ดังนั้นการศึกษาครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาถึงบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในด้านอื่นที่ยังไม่เคยมีการศึกษา เพื่อให้ได้แนวทางในการส่งเสริม

บทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ครอบคลุมกิจกรรมที่หลากหลาย และเป็น
การสืบต่อพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (พระไตรปิฎก)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรองแก้ว อยู่สุข. พฤติกรรมองค์การ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

งามพิศ สัตย์สงวน. “การจัดระเบียบทางสังคม” สังคมและวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๕.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

จำนง อดิวัฒนสิทธิ์ และคณะ. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร :

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕.

ทิตยา สุวรรณชะภู. สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗.

ธงชัย สันติวงษ์. การบริหารงานบุคคล. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.

พวงเพชร สุรัตน์กวีกุล. มนุษย์กับสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๒.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. เอกสารการสอนชุดวิชา มนุษย์กับสังคม หน่วยที่ ๑-๗.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๒.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร :

นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๒.

สงวน สุทธิเลิศอรุณ. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๒๕.

สงวนศรี วิรัชชัย. จิตวิทยาเพื่อการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ศึกษาพร, ๒๕๒๗.

สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว). หนังสือเรียน สาระการ เรียนรู้ พื้นฐานสังคมศึกษา ศาสนา

และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ, ๒๕๔๘.

สุชา จันทร์เอม. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๔.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน**. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

สุพัตรา สุภาพ. **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **การพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๑.

อรุณ รักธรรม. **พฤติกรรมองค์การ**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖.

(๒) งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ :

กฤตศิลป์ อินทชัย. “บทบาทของผู้สูงอายุตำบลฟ้าฮ่ามต่อการพัฒนาท้องถิ่น”. **การศึกษาค้นคว้า**

อิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑.

เฉลิมชัย จันทร์เสนา. “บทบาทของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองอำนาจเจริญ ที่มีต่อการพัฒนา

ชุมชน การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมประเพณี อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ”.

การศึกษาค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย

มหาสารคาม, ๒๕๔๔.

ณัฐพร ชินบุตร. “การรับรู้ในบทบาทหน้าที่และความต้องการในการพัฒนาตนเองของ

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตอำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น”.

วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๗.

นวรรตน์ สุวรรณพ้อง. “การศึกษายบทบาทของพระสงฆ์ไทยกับงานสังคมสงเคราะห์จิตเวช ศึกษา

เฉพาะกรณีที่มีสำนักสงฆ์-วิปัสสนากรรมฐานในเขตกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์**

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๓.

นิตย์ ประจงแต่ง. “บทบาทการนิเทศภายในของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษาลพบุรี เขต ๒”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย :

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๘.

บุญตา ไฉ่เลิศ. “บทบาทของผู้บริหารในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัด

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์ เขต ๓”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**.

บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๕๐.

ปรีชา สุวังบุตร. “ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านความรู้”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**.

บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๗.

พระครูโสภิตปุญโญภาส (บุญส่ง ใจดีบ). “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ตำบลสบเตี๊ยะ

อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่”. **การศึกษาค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตร**

มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่, ๒๕๔๕.

- พระชนวรรัตน์ วรรณสิทธิ์. “บทบาทพระสงฆ์ในการดำเนินงานเรื่องเอดส์ในชุมชน”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕.
- พระมหาจิตรกร นาถปญฺโญ. “ศึกษาวิเคราะห์บทบาทของปู่อจารย์ในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- พระมหาพนมมกร มีราคา. “การดำรงสมณเพศของสามเณร โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๕.
- ระเบียบ คำเขียน. “การปฏิบัติบทบาทหัวหน้าหอผู้ป่วยตามการรับรู้ของหัวหน้าหอผู้ป่วยและพยาบาลประจำโรงพยาบาลจิตเวช”. **วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖.
- วาสนา วงศ์มัยอ่อง. “การเปลี่ยนแปลงบทบาทของพระในชุมชน”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๕.
- สุจินณา พานิชกุล. “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษากิจกรรมการสนทนา ระหว่างพระสงฆ์กับนักท่องเที่ยว”. **การศึกษาค้นคว้าอิสระศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕.
- สุภา สกกุลเงิน. “ประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านหลังการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล ในทัศนะของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน : ศึกษาเฉพาะ กรณีอำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๕.
- สินธร คำเหมื่อน. “บทบาทผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทรรศนะของครูและผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๕๐.
- สำเร็จ กล้าหาญ. “สภาพการปฏิบัติงานตามบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศุพรรณบุรี เขต ๑”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๕.
- อารียา ลิมสุวัฒน์. “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบทไทย”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖.

(๓) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

พูนศักดิ์ สักกทัตติยกุล. **ประเพณีท้องถิ่นล้านนา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

<http://www.thaigoodview.com/node/18359?page=0%2C0> [๑๓ พ.ค. ๒๕๕๔].

สำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดนครราชสีมา. **กิจกรรมทางศาสนา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

http://nwt.onab.go.th/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=50&Itemid=84 [๑๓ พ.ค. ๒๕๕๔].

_____. **วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

http://nwt.onab.go.th/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=47&Itemid=81 [๑๓ พ.ค. ๒๕๕๔].

๒. ภาษาอังกฤษ :

Allport, Gordon W.. **Pattern and growth in personality**. New York : Holt, Rinehart and Winston, 1964.

ภาคผนวก

แบบสอบถาม

เรื่อง ศึกษายาทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

: ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน

(ฉบับที่ ๑ : สำหรับผู้สูงอายุ ที่มีอายุ ๖๐ ปี ขึ้นไป)

แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง ศึกษายาทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน ของนักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้วิจัยขอท่านให้ข้อมูลและความคิดเห็นของท่านตามความเป็นจริง ซึ่งคำตอบของท่านจะใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น โดยไม่มีผลกระทบในเชิงลบแต่ประการใดกับผู้ตอบแบบสอบถาม จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้รับความร่วมมือจากท่าน เป็นอย่างดี และ ขอนุโมทนา มา ณ โอกาสนี้

คำชี้แจง

แบบสอบถามชุดนี้แบ่งคำถามออกเป็น ๓ ตอน ได้แก่

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

ตอนที่ ๓ แนวทางส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง () หน้าข้อความที่ตรงกับข้อมูลพื้นฐานของท่านมากที่สุด เพียงข้อเดียว

๑. เพศ

๑) ชาย

๒) หญิง

๒. อายุ ปี

๓. ระดับการศึกษา

- ๑) ไม่เกินประถมศึกษา
- ๒) มัธยมศึกษาตอนต้น
- ๓) มัธยมศึกษาตอนปลาย หรือเทียบเท่า
- ๔) อนุปริญญาตรี หรือเทียบเท่า
- ๕) ปริญญาตรี
- ๖) สูงกว่าปริญญาตรี

๔. อาชีพในปัจจุบัน

- ๑) ข้าราชการบำนาญ
- ๒) ประกอบธุรกิจส่วนตัว
- ๓) รับจ้าง
- ๔) เกษตรกร
- ๕) ไม่ได้ทำงาน
- ๖) อื่นๆ

ตอนที่ ๒ บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ระดับบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

บทบาทของผู้สูงอายุ ในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	ระดับบทบาท				
	น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
บทบาทด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์					
๑. การถวายภัตตาหารเป็นประจำ					
๒. การถวายสิ่งของอุปโภค เครื่องวัฏฐุบริหาร เช่น ผ้าไตรจีวร เครื่องใช้ที่จำเป็น					
๓. การถวายยารักษาโรค					
๔. การสร้างเสนาสนะสถานถวาย					
บทบาทด้านการชักชวนคนเข้าวัด					
๕. จัดบรรยายธรรมะโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางโดยให้ศรัทธาวัด เข้ามาดำเนินการร่วมกับพระสงฆ์					
๖. จัดอบรมธรรมะทุกวันอาทิตย์ โดยไม่รอเฉพาะวันพระ					
๗. จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา					
๘. จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเนื่องในวันสำคัญทาง ประเพณี					

บทบาทของผู้สูงอายุ ในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	ระดับบทบาท				
	น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
บทบาทด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา					
๕. การเข้าร่วมกิจกรรมการแสดงปาฐกถาธรรมทั้งในสถานที่ ราชการ สถานศึกษา และหน่วยงานต่าง ๆ					
๑๐. จัดโครงการธรรมะสัญจรไปตามชุมชนต่าง ๆ					
๑๑. เทศนาธรรมผ่านทางวิทยุชุมชน					
๑๒. จัดพิมพ์หนังสือธรรมะแจก					
๑๓. จัดทำ CD ธรรมะแจก					
บทบาทด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา					
๑๔. ศึกษาหลักธรรมคำสอนให้เข้าใจอย่างแท้จริง					
๑๕. ปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาอย่างถูกต้อง					
๑๖. ทำนุบำรุงศาสนาอย่างมีเหตุผล					

ตอนที่ ๓ แนวทางส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

คำชี้แจง โปรดแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

๑. บทบาทด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒. บทบาทด้านการชักชวนคนเข้าวัด

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๓. บทบาทด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๔. บทบาทด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

แบบสอบถาม

เรื่อง ศึกษายาทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา
: ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน
(ฉบับที่ ๒ : สำหรับผู้นำชุมชน)

แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง ศึกษายาทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน ของนักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้วิจัยขอท่านให้ข้อมูลและความคิดเห็นของท่านตามความเป็นจริง ซึ่งคำตอบของท่านจะใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น โดยไม่มีผลกระทบในเชิงลบแต่ประการใดกับผู้ที่ตอบแบบสอบถาม จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้รับความร่วมมือจากท่าน เป็นอย่างดี และ ขออนุโมทนา มา ณ โอกาสนี้

คำชี้แจง

แบบสอบถามชุดนี้แบ่งคำถามออกเป็น ๓ ตอน ได้แก่

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

ตอนที่ ๓ แนวทางส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง () หน้าข้อความที่ตรงกับข้อมูลพื้นฐานของท่านมากที่สุด เพียงข้อเดียว

๑. เพศ	๒. ตำแหน่งผู้นำชุมชน	๓. อายุ
☐ ๑) ชาย	☐ ๑) ส.อบต.	☐ ๑) ไม่เกิน ๔๐ ปี
☐ ๒) หญิง	☐ ๒) ผู้ใหญ่บ้าน	☐ ๒) ๔๑ – ๕๐ ปี
	☐ ๓) อาสาสมัครหมู่บ้าน (อสม.)	☐ ๓) ๕๑ – ๖๐ ปี
	☐ ๔) อื่นๆ	☐ ๔) ตั้งแต่ ๖๑ ปี ขึ้นไป

๔. ระดับการศึกษา

- ๑) ไม่เกินประถมศึกษา
- ๒) มัธยมศึกษาตอนต้น
- ๓) มัธยมศึกษาตอนปลาย หรือเทียบเท่า
- ๔) อนุปริญญาตรี หรือเทียบเท่า
- ๕) ปริญญาตรี
- ๖) สูงกว่าปริญญาตรี

๕. อาชีพในปัจจุบัน

- ๑) ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ
- ๒) ประกอบธุรกิจส่วนตัว
- ๓) รับจ้าง
- ๔) เกษตรกร
- ๕) ไม่ได้ทำงาน
- ๖) อื่นๆ

ตอนที่ ๒ บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ระดับบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

บทบาทของผู้สูงอายุ ในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	ระดับบทบาท				
	น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
บทบาทด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์					
๑. การถวายภัตตาหารเป็นประจำ					
๒. การถวายสิ่งของอุปโภค เครื่องวัฏฐุบริวาร เช่น ผ้าไตรจีวร เครื่องใช้ที่จำเป็น					
๓. การถวายยารักษาโรค					
๔. การสร้างเสนาสนะสถานถวาย					
บทบาทด้านการชักชวนคนเข้าวัด					
๕. จัดบรรยายธรรมะโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางโดยให้ศรัทธาวัด เข้ามาดำเนินการร่วมกับพระสงฆ์					
๖. จัดอบรมธรรมะทุกวันอาทิตย์ โดยไม่รอเฉพาะวันพระ					
๗. จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา					
๘. จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเนื่องในวันสำคัญทาง ประเพณี					

บทบาทของผู้สูงอายุ ในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	ระดับบทบาท				
	น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
บทบาทด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา					
๕. การเข้าร่วมกิจกรรมการแสดงปาฐกถาธรรมทั้งในสถานที่ ราชการ สถานศึกษา และหน่วยงานต่าง ๆ					
๑๐. จัดโครงการธรรมะสัญจรไปตามชุมชนต่าง ๆ					
๑๑. เทศนาธรรมผ่านทางวิทยุชุมชน					
๑๒. จัดพิมพ์หนังสือธรรมะแจก					
๑๓. จัดทำ CD ธรรมะแจก					
บทบาทด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา					
๑๔. ศึกษาหลักธรรมคำสอนให้เข้าใจอย่างแท้จริง					
๑๕. ปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาอย่างถูกต้อง					
๑๖. ทำนุบำรุงศาสนาอย่างมีเหตุผล					

ตอนที่ ๓ แนวทางส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

คำชี้แจง โปรดแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

๑. บทบาทด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒. บทบาทด้านการชักชวนคนเข้าวัด

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๓. บทบาทด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๔. บทบาทด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

แบบสอบถาม

เรื่อง ศึกษายาทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา
: ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน
(ฉบับที่ ๓ : สำหรับเจ้าอาวาส)

แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง ศึกษายาทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน ของนักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้วิจัยขอท่านให้ข้อมูลและความคิดเห็นของท่านตามความเป็นจริง ซึ่งคำตอบของท่านจะใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น โดยไม่มีผลกระทบ4ในเชิงลบแต่ประการใดกับผู้ตอบแบบสอบถาม จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้รับความร่วมมือจากท่าน เป็นอย่างดี และ ขอนุโมทนา มา ณ โอกาสนี้

คำชี้แจง

แบบสอบถามชุดนี้แบ่งคำถามออกเป็น ๓ ตอน ได้แก่

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

ตอนที่ ๓ แนวทางส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง หน้าข้อความที่ตรงกับข้อมูลพื้นฐานของท่านมากที่สุด เพียงข้อเดียว

๑. อายุ

- ๑) ไม่เกิน ๓๐ ปี
- ๒) ๓๑ - ๔๐ ปี
- ๓) ๔๑ - ๕๐ ปี
- ๔) ๕๑ - ๖๐ ปี
- ๕) ตั้งแต่ ๖๑ ปี ขึ้นไป

๒. จำนวนพรรษาที่บวช

- ๑) ไม่เกิน ๑๐ ปี
- ๒) ๑๑ - ๒๐ ปี
- ๓) ๒๑ - ๓๐ ปี
- ๔) ๓๑ - ๔๐ ปี
- ๕) ตั้งแต่ ๔๑ ปี ขึ้นไป

๓. วุฒิกการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกนักธรรม

- ๑) ไม่ได้เรียน
- ๒) นักธรรมตรี
- ๓) นักธรรมโท
- ๔) นักธรรมเอก

๕. วุฒิกการศึกษาทั่วไป

- ๑) ไม่เกินประถมศึกษา
- ๒) มัธยมศึกษาตอนต้น
- ๓) มัธยมศึกษาตอนปลาย หรือเทียบเท่า
- ๔) อนุปริญญาตรี หรือเทียบเท่า
- ๕) ปริญญาตรี
- ๖) สูงกว่าปริญญาตรี

๔. วุฒิกการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

- ๑) ไม่ได้เรียน
- ๒) เปรียญธรรมตรี ๑ - ๓ ประโยค
- ๓) เปรียญธรรมโท ๔ - ๖ ประโยค
- ๔) เปรียญธรรมเอก ๗ - ๙ ประโยค

๖. สมณศักดิ์

- ๑) ไม่มีสมณศักดิ์
- ๒) พระเปรียญธรรม
- ๓) พระครูชั้นประทวน
- ๔) พระครูชั้นสัญญาบัตร
- ๕) พระฐานานุกรม
- ๖) พระราชาคณะ

ตอนที่ ๒ บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ระดับบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

บทบาทของผู้สูงอายุ ในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	ระดับบทบาท				
	น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
บทบาทด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์					
๑. การถวายภัตตาหารเป็นประจำ					
๒. การถวายสิ่งของอุปโภค เครื่องวัฏฐบริหาร เช่น ผ้าไตรจีวร เครื่องใช้ที่จำเป็น					
๓. การถวายยารักษาโรค					
๔. การสร้างเสนาสนะสถานถวาย					

บทบาทของผู้สูงอายุ ในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	ระดับบทบาท				
	น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
บทบาทด้านการชักชวนคนเข้าวัด					
๕. จัดบรรยายธรรมะโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางโดยให้ศรัทธาเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการร่วมกับพระสงฆ์					
๖. จัดอบรมธรรมะทุกวันอาทิตย์โดยไม่รอเฉพาะวันพระ					
๗. จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา					
๘. จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเนื่องในวันสำคัญทางประเพณี					
บทบาทด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา					
๙. การเข้าร่วมกิจกรรมการแสดงปาฐกถาธรรมทั้งในสถานที่ราชการ สถานศึกษา และหน่วยงานต่าง ๆ					
๑๐. จัดโครงการธรรมะสัญจรไปตามชุมชนต่าง ๆ					
๑๑. เทศนาธรรมผ่านทางวิทยุชุมชน					
๑๒. จัดพิมพ์หนังสือธรรมะแจก					
๑๓. จัดทำ CD ธรรมะแจก					
บทบาทด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา					
๑๔. ศึกษาหลักธรรมคำสอนให้เข้าใจอย่างแท้จริง					
๑๕. ปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาอย่างถูกต้อง					
๑๖. ทำนุบำรุงศาสนาอย่างมีเหตุผล					

ตอนที่ ๓ แนวทางส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

คำชี้แจง โปรดแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

๑. บทบาทด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์

.....

.....

.....

.....

.....

๒. บทบาทด้านการชักชวนคนเข้าวัด

.....

.....

.....

.....

.....

๓. บทบาทด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

.....

.....

.....

.....

.....

๔. บทบาทด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา

.....

.....

.....

.....

ประวัติผู้ศึกษาวิจัย

- ชื่อ : พระครูสิงห์แก้ว วชิรธมฺโม (เรือนมณี)
- ชาติภูมิ : เกิดวันศุกร์ ที่ ๕ เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๘
บ้านพระยี่น ต.เวียงของ อ.เมือง จ.ลำพูน
- บรรพชา : วันที่ ๒๓ เดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๔ ณ วัดพระยี่น
ต. เวียงของ อ.เมือง จ.ลำพูน
- การศึกษา : สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จากโรงเรียน
บ้านเวียงของ ต. เวียงของ อ.เมือง จ.ลำพูน
สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จากโรงเรียน
บูรณศักดิ์วิทยา ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เชียงใหม่
สำเร็จการศึกษาชั้นปริญญาตรี คณะพุทธศาสตร์ สาขา
วิชาพระพุทธศาสนจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน พ.ศ.๒๕๔๗
- หน้าที่การงาน : เป็นเจ้าอาวาสวัดแพะโป่ง ต.เหล่ายาว อ.บ้านโฮ้ง จ.ลำพูน
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดแพะโป่ง ต.เหล่ายาว อ.บ้านโฮ้ง จ.ลำพูน ๕๑๑๓๐

บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

: ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน

พระครูสิงห์แก้ว วชิรธมโม

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ได้ผลสรุปจากผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน และเจ้าอาวาสวัด โดยการสอบถามและวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วยข้อมูลพื้นฐานของผู้สูงอายุ ๑๓๐ คน อายุระหว่าง ๖๐ – ๗๗ ปี ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จบการศึกษาระดับประถม และไม่ได้ทำงาน ผู้นำชุมชน ๑๓ คน เป็นเพศชายล้วน อายุระหว่าง ๔๑ – ๕๐ ปี จบการศึกษาระดับมัธยมและส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ส่วนเจ้าอาวาส ๘ รูป อายุระหว่าง ๔๑ – ๕๐ ปี มีวุฒิการศึกษาระดับนักธรรมชั้นเอกเปรียญธรรมสูงสุด 3 ประโยค และทางโลกสูงสุดปริญญาตรี โดยใช้สถิติค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังนี้

ด้านบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา คือ การอุปถัมภ์พระสงฆ์มากที่สุด เช่น การถวายภัตตาหารเป็นประจำ สิ่งของอุปโภค อัฐบริวาร ยารักษาโรค และสร้างเสนาสนะสถาน ด้านการชักชวนคนเข้าวัดอยู่ในระดับมากและมากที่สุด โดยการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เนื่องในวันสำคัญๆ เช่น วันมาฆบูชา วิสาขบูชา เป็นต้น และประเพณีท้องถิ่นต่างๆ เช่น ประเพณีลอยกระทง เป็นต้น รองลงมาได้แก่การจัดบรรยายธรรมะมีวัดเป็นศูนย์กลาง โดยร่วมกับพระสงฆ์ เช่น จัดอบรมธรรมะวันอาทิตย์ และการประชาสัมพันธ์ในวันสำคัญต่างๆ ด้านสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า อยู่ในระดับน้อย เช่น การจัดทำ CD ธรรมะ การเทศน์ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชน การเขียนบทความทางหนังสือพิมพ์ และการแสดงปาฐกถาธรรมในสถานที่ราชการ สถานศึกษาหรือหน่วยงานต่างๆ และด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา พบว่า อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะการทำนุบำรุงศาสนาอย่างมีเหตุผล รองลงมา คือ การปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง และการศึกษาหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้เข้าใจอย่างถูกต้องแท้จริง

The Role of Elderly Person in Supporting Buddhist Activities :
A Case Study of Lao Yaw Sub-district, Ban Hong District,
Lamphun Province
Phrakru Sigkaew Vahiradhammo

Abstract

The thesis entitled “The Elderly Person’s Roles in Supporting Buddhist Activities: A Case Study of Lao Yaw Sub-district, Ban Hong District, Lamphun Province” aimed to study the elderly person’s roles, community leaders and abbots in supporting the Buddhist activities. The populations for data collecting were the 130 of elderly persons and aged between 60-75 years, 13 of community leaders and aged between 41-50 years, 9 of abbots and aged between 41-50 years. Questionnaires were used as the research tools to investigate the opinions of the populations. The data were analyzed by using percentage, mean and standard deviation.

The elderly persons in supporting the Buddhist activities were found in the highest level on the Buddhist monk supporting such as the four requisites of monk: food, robe, habitat and medicine including others eight necessities. With regards to persuading people to visit the temples on the Buddhist holy days; the Magha Puja Day, Visakha Puja Day or the local traditions such as Loy Kratong Festival they were found at the higher to highest level followed by the General Dhamma Talk, the Dhamma Teaching on Sunday. Regards to propagating Buddhism such as the production of Dhamma on compact disc (C.D.), the Dhamma preaching at the Community Radio Station, writing the Buddhist articles in the news papers, Dhamma lecturing in the official places or in the academic institute the were found at the low level. The protection of Buddhism were found at the high level and followed by being a good Buddhist disciples through the study and practice of the Buddha’s teachings.

บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา
: ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน
พระครูสิงห์แก้ว วชิรธมฺโม

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย คนชาติไทยได้นับถือและยกย่องเทิดทูนเป็นสรณะแห่งชีวิต สืบทอดต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านาน ขนบธรรมเนียม ประเพณีและศิลปวัฒนธรรมส่วนใหญ่ มีพื้นฐานมาจากพระพุทธศาสนา

กล่าวได้ว่าชาติไทยได้มีความเจริญมั่นคง ดำรงเอกราชอธิปไตยสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณกาล จวบจนปัจจุบัน ก็ด้วยคนไทยทั้งชาติ ยึดมั่นอยู่ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความเคารพบูชาพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะ พระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อชีวิตของชาวไทย โดยมีส่วนเสริมสร้างอุปนิสัยของคนในชาติให้รักความสงบ มีความเสียสละ แกล้วกล้า อาจหาญรอบรู้ฐานะ ฐานะ มีความรักและยึดมั่นอยู่ในสามัคคีธรรม เห็นเป็นสถาบันหลักที่สำคัญสถาบันหนึ่งของสังคมไทย พระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทในการพัฒนาและค้ำชูสังคมไทยให้เจริญมั่นคงในด้านต่างๆ เช่น การให้การศึกษ การส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น การพัฒนาชุมชน การสงเคราะห์ประชาชน และการช่วยเหลือทางราชการ โดยบทบาทดังกล่าวนี้ ถูกขับเคลื่อนโดยวัดที่ตั้งอยู่ในแต่ละชุมชนเป็นหลัก^๑

หากพิจารณาในแง่ของกิจกรรมจะพบว่าในแต่ละบทบาท จะมีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่วัดต้องดำเนินการเป็นจำนวนมากให้แก่ชุมชน เช่น บทบาทให้การศึกษแก่ชุมชน บทบาทการอบรมสั่งสอนประชาชน บทบาทการจัดการศึกษาสำหรับพระภิกษุ – สามเณร บทบาทการสงเคราะห์ประชาชน การจัดบำเพ็ญกุศล การประกอบศาสนพิธี ให้ที่พักพิงแก่ผู้ประสบภัย เป็นต้น ซึ่งสังเกตเห็นว่าในแต่ละวัดนั้นจะมีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาไม่แตกต่างกันมากนัก ส่วนอุบาสกอุบาสิกา และผู้สูงอายุก็จะให้การส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาตามที่พระสงฆ์ในแต่ละวัดได้จัดทำกิจกรรมขึ้น

วัดต่างๆ จะมีอุบาสกอุบาสิกา เป็นผู้อุปถัมภ์ ทุกวันพระหรือวันธรรมสวนะ มีการเข้าวัดทำบุญ ใ้บาตร รักษาศีล ฟังธรรม และภาวนา ซึ่งเป็นกิจกรรมที่พุทธศาสนิกชนได้ยึดถือสืบทอด

^๑ พระมหาจิตรกร นาถปุลญฺญ (ดาตลา), “ศึกษาวิเคราะห์บทบาทของปู่อาวจารย์ในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้าบทคัดย่อ.

ปฏิบัติกันมา ผู้สูงอายุถือว่าเป็นวัยสิ้นสุดจากการทำงานแล้วจึงได้หันมาเข้าวัดฟังธรรม เพราะเชื่อว่า จะได้สร้างบุญกุศลไว้ภายหน้าให้กับตัวเอง ผู้สูงอายุมิใช่ว่าจะต้องเข้าวัดฟังธรรมเท่านั้น ก็ต้อง สนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมทางพุทธศาสนาที่พระสงฆ์ได้จัดกิจกรรมขึ้นด้วย บางคนเป็นผู้นำ ศรัทธาญาติโยมในการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น นำไหว้พระสวดมนต์ นำอาราธนาศีล หรือเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมอื่นๆ เช่น ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ทำบุญงาน แต่งงาน ทำบุญสืบชะตา เป็นต้น และทางวัดมีการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ผู้สูงอายุก็เข้ามา ร่วมกิจกรรม ถือว่าเป็นการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาแล้ว เช่น วันสำคัญทาง พระพุทธศาสนา ก็เข้ามาร่วมกิจกรรมกับพระสงฆ์ เท่าที่สังเกตมาพบว่า ผู้สูงอายุจะส่งเสริม กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในด้านบุญพิธี ศาสนพิธี เป็นส่วนมาก ซึ่งจริงๆ แล้วบทบาทของผู้สูงอายุยังมีอีกมากมายที่ต้องส่งเสริม กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การพัฒนาและสาธารณ สงเคราะห์ ช่วยเหลือสนับสนุนพระสงฆ์ในด้านการให้การศึกษา การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การสร้างเสนาสนะและถาวรวัตถุ การปกป้องทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญมากที่ ต้องส่งเสริมด้วย

ปัจจุบันสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งที่เกิดจากความเปลี่ยนแปลงของวิทยาการทาง วัตถุหรือเทคโนโลยี การประดิษฐ์คิดค้นและการค้นพบความรู้ใหม่ๆ ทางวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยี ซึ่งหักล้างกับความเชื่อหรือหลักคำสอนเดิมของศาสนา โดยเฉพาะเรื่องที่มีลักษณะเป็น อภิปรัชญา ได้แก่ ความมีอยู่จริงของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ กฎแห่งกรรม และกำเนิดของจักรวาล มีผล ทำให้ความเลื่อมใสในศาสนาลดลง ประกอบกับวิทยาการทางวัตถุนั้นมีลักษณะของความแปลก ใหม่และตอบสนองความต้องการในชีวิตประจำวันอย่างรวดเร็ว จึงมีลักษณะของความดึงดูดความ สนใจมากกว่าการศึกษาหลักธรรมทางศาสนา เมื่อหลักธรรมทางศาสนาถูกลดความสำคัญลง บทบาทของพระสงฆ์บางด้านก็ลดน้อยลงไปด้วย ทำให้เกิดปัญหาทางสังคมเศรษฐกิจปัญหา ยาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายากจน ฯลฯ จึงจำเป็นที่ทุกฝ่ายต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะผู้สูงอายุจะต้องเข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือแก้ไขและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทาง พระพุทธศาสนาที่เป็นบทบาทสำคัญของวัดต่อชุมชนต่อสังคมให้เกิดความเข้มแข็ง สงบร่มเย็น ซึ่งเป็นช่องทางหนึ่งที่สามารถแก้ปัญหาทางสังคม โดยให้การส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ให้มากขึ้น โดยเฉพาะในเขตตำบลเหล่ายาวอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน ที่ผู้สูงอายุต้องมีจิตศรัทธา ในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาให้มากกว่าเดิม ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึง เห็นถึงความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ที่ควรศึกษาบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรม ทางพระพุทธศาสนา รวมถึงแนวทางส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเผยแผ่และการสืบต่อพระพุทธศาสนา ได้แก่ การอุปถัมภ์พระสงฆ์ การชักชวน

คนเข้าวัด การสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการปกป้องพระพุทธศาสนา โดยศึกษา เฉพาะในเขตพื้นที่ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโสง จังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นที่ตั้งของเสนาสนะประจำ ของผู้วิจัย ผลการศึกษา นอกจากทำให้ทราบถึงบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทาง พระพุทธศาสนา รวมถึง แนวทางในการส่งเสริมบทบาทผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา แล้ว ยังทำให้ ได้องค์ความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเสริมสร้างบทบาทของผู้สูงอายุ ในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ทั้งในเขตพื้นที่ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโสง จังหวัดลำพูน และ พื้นที่อื่น อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในพื้นที่ตำบล เหล่ายาว อำเภอบ้านโสง จังหวัดลำพูน และเพื่อศึกษาแนวทางส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุใน กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ในพื้นที่ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโสง จังหวัดลำพูน

แนวคิดแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนา มีความเจริญรุ่งเรืองสืบมาตั้งแต่เมื่อครั้งอดีตจนถึงปัจจุบัน เนื่องจาก เหล่าสาวกได้ช่วยกันทำหน้าที่เผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้าให้กว้างไกลและคอยอุปถัมภ์บำรุง ส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงเป็นปึกแผ่นสืบมา อุบาสกเป็นสาวกกลุ่มหนึ่งที่ได้มี บทบาทช่วยส่งเสริมสนับสนุนพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญรุ่งเรือง ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึง บทบาทของอุบาสกไว้ในลักษณะต่างๆ กัน ดังนี้

๑. บทบาทด้านการถวายความอุปถัมภ์พระสงฆ์ เป็นการทำหน้าที่บำรุงพระสงฆ์ในด้าน การดำรงชีพให้อยู่โดยไม่เดือดร้อน กล่าวคือ

๑.๑ บทบาทด้านการถวายภัตตาหารเป็นประจำ บทบาทในด้านนี้มีอย่างสม่ำเสมอ นับตั้งแต่ในระยะเริ่มต้นที่มีการเผยแผ่ธรรมอุบาสกทั้งที่เป็นพราหมณ์ เศรษฐี คฤหบดี พ่อค้าพานิช ผู้เลื่อมใสในคำสอนของพระพุทธเจ้าต่างพากันอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์โดยการถวายภัตตาหารเป็น จำนวนมาก ถึงแม้พระสงฆ์จะไปบิณฑบาตทางไหนก็มีผู้ทำบุญถวายทานโดยตลอดจึงเป็นสาเหตุ หนึ่งที่ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองได้รวดเร็วขึ้น อุบาสกที่มีบทบาทในด้านนี้โดยตรง ส่วนใหญ่แล้วต่างมีโรงงานเป็นของตนเองซึ่งใช้เป็นสถานที่ให้ทานอยู่เป็นประจำในบ้าน ดังนั้น จึงเป็นการสะดวกต่อการถวายความอุปถัมภ์พระสงฆ์ได้อย่างสม่ำเสมอ

๑.๒ บทบาทด้านการถวายสิ่งของอุปโภคและยารักษาโรค บทบาทในด้านนี้ อุบาสกที่ กระทำอยู่เป็นประจำ เช่นเกี่ยวกับการถวายอาหารเนื่องจากว่าเครื่องอุปโภค อันหมายถึง เครื่องอัฐ

บริหาร เช่น ผ้าไตรจีวร เครื่องใช้ที่จำเป็นอย่างอื่น ๆ และยารักษาโรคเป็นสิ่งที่พระสงฆ์พึงต้องใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อให้เกิดความสบายพอสมควรอันส่งผลต่อการปฏิบัติศาสนกิจได้

๒. บทบาทด้านการส่งเสริมด้านความมั่นคงของพระพุทธศาสนา เป็นบทบาทที่ส่งเสริมเป็นไปเพื่อความเจริญมั่นคงของพระพุทธศาสนา แยกอธิบายได้ดังนี้

๒.๑ บทบาทด้านการสร้างเสนาสนะและถาวรวัตถุ เสนาสนะที่อยู่อาศัยถือว่าเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นมากสำหรับการดำเนินชีวิตทั้งของภิกษุสงฆ์และบรรพชิต จัดเป็นปัจจัยหนึ่งในบรรดาปัจจัย ๔ ซึ่งมีความจำเป็นสำหรับพระสงฆ์คือ ผ้าห่ม (จีวร) อาหาร (บิณฑบาต) ที่อยู่อาศัย (เสนาสนะ) ยารักษาโรค (เภสัช) รวมเรียกว่า จตุปัจจัย^๒ หลักฐานที่ปรากฏชัดในพระไตรปิฎกว่า มีอุบาสกได้สร้างเสนาสนะถวายไว้ในพระพุทธศาสนา เช่น สร้างกุฏิ ศาลา เจดีย์ วิหาร

๒.๒ บทบาทด้านการชำระอธิกรณ์และปัญหา พระพุทธศาสนาเมื่อมีความเจริญรุ่งเรืองขึ้นมา ก็ไม่อาจที่จะพ้นจากภัยอันตรายจากสิ่งรอบข้างได้ จึงทำให้เกิดเป็นปัญหา ซึ่งภัยดังกล่าวมานั้นได้เกิดขึ้นจากเจ้าลัทธิผู้สอนลัทธิศาสนาต่างๆ บ้าง เกิดจากความประหลาดที่ไม่เหมาะสมของพระพุทธรูปตัวเองบ้างจนเป็นปัญหาและอธิกรณ์ขึ้น เมื่อเกิดปัญหาหรือเกิดอธิกรณ์ขึ้นเหล่าพุทธสาวกได้ช่วยกันแก้ไขปัญหา และอธิกรณ์นั้นให้หมดไป

๒.๓ บทบาทด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา การป้องกันภัยถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองบทบาทในด้านนี้อุบาสกได้กระทำไว้อย่างสม่ำเสมอ

๒.๔ บทบาทด้านการสนับสนุนพระสงฆ์เผยแผ่พระพุทธศาสนา อุบาสกหลายท่านได้สร้างบทบาทในด้านนี้โดยวิธีต่างๆ กัน เช่น แสดงธรรมให้ฟังบ้าง สนทนาธรรมบ้าง การได้วาที กับบุคคลอื่นๆ ซึ่งอาจจะเป็นพุทธสาวก หรือเป็นผู้นับถือลัทธิอื่นมาก่อน

๒.๕ บทบาทด้านการชักชวนคนเข้าวัดฟังธรรม การชักชวนผู้คนไปฟังธรรม เป็นอีกบทบาทหนึ่งที่อุบาสกได้กระทำเพื่อสืบต่ออายุของพระพุทธศาสนาไว้ มีบุคคลหลายคนที่ได้ฟังธรรมเพราะการชักนำของอุบาสก การที่บุคคลนับถือพระพุทธศาสนาและนำเอาหลักธรรมปฏิบัตินั้นหมายถึงว่า พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองเพราะหลักธรรมที่สำคัญๆ อันเป็นหลักของพระพุทธศาสนาจะได้รับการสืบทอดต่อไป

๒.๖ บทบาททั่วไป นอกจากนี้แล้ว อุบาสกยังมีบทบาทอีกหลายๆ ด้านที่ได้ทำหน้าที่ช่วยเหลือสังคมหรือที่เรียกว่า สังคมสงเคราะห์ คือ การให้ความช่วยเหลือบุคคลผู้ยากไร้หรือได้รับความลำบาก ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น หรือมีอาหาร มีที่พักอาศัย มีงานทำ มีเสื้อผ้าใส่ มีคนคอยดูแลเวลาเจ็บไข้ได้ป่วยอุบาสกผู้มีฐานะเป็นเศรษฐีนอกเหนือจากที่ช่วยอุปัฏฐากผู้ที่ยากไร้ที่มาจากพึงพึง

^๒ราชบัณฑิตสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๕๒๖.

ให้มีงานทำและและอาหาร เครื่องอุปโภคบริโภค แล้วยังได้จัดสร้างโรงทานใช้เป็นสถานที่แจกจ่ายของไว้ตามประตูบ้านของคน โครที่ขัดสนหรือได้รับความเดือดร้อนก็สามารถไปพึ่งพิงขออาศัย ผักปากผักท้องและชีวิตยังสถานที่แห่งนี้ได้ โดยมีเจ้าหน้าที่คอยให้การดูแลในการแจกเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมต่อทุกคนที่มาขอให้ได้รับสิ่งของเสมอเหมือนกัน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการตอบแบบสอบถาม โดยแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม ได้แก่ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปี ขึ้นไป ผู้นำชุมชน และเจ้าอาวาสวัด ซึ่งศึกษาบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน เป็นหลัก เพื่อส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเสริมสร้างบทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาต่อไป

ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

ผู้วิจัยได้ศึกษาตามจุดประสงค์ที่ได้วางไว้ข้างต้นและได้ข้อค้นพบ ดังนี้

๑. บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

๑.๑ บทบาทด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปี ขึ้นไป เห็นว่าบทบาทของผู้สูงอายุด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์ อยู่ในระดับ มากที่สุด มีค่าเฉลี่ยโดยรวม ๔.๖๒ ในขณะที่ผู้นำชุมชน และเจ้าอาวาสวัด เห็นว่า บทบาทของผู้สูงอายุด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยโดยรวม ๔.๓๓ – ๔.๔๒ โดยด้านที่ผู้สูงอายุมีบทบาทมากที่สุด คือ การถวายภัตตาหารเป็นประจำ รองลงมา ได้แก่ การถวายสิ่งของอุปโภคและเครื่องวัฏฐุบริหาร การถวายยารักษาโรค และการสร้าง เสนาสนะสถาน

๑.๒ บทบาทด้านการชักชวนคนเข้าวัด ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปี ขึ้นไป ผู้นำชุมชน และเจ้าอาวาสวัด เห็นว่า บทบาทของผู้สูงอายุด้านการชักชวนคนเข้าวัด โดยรวมอยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยโดยรวม ๓.๖๗ – ๓.๘๑ โดยด้านที่ผู้สูงอายุมีบทบาทอันดับสูงสุด คือ การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเนื่องใน วันสำคัญทางประเพณี รองลงมา ได้แก่ การจัดบรรยายธรรมะโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง โดยให้ศรัทธาเข้ามามีส่วนร่วมร่วมกับพระสงฆ์ การจัดอบรมธรรมะทุกวันอาทิตย์ โดยไม่รอเฉพาะวันพระ และการจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๑.๓ บทบาทด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปี ขึ้นไป ผู้นำชุมชน และเจ้าอาวาสวัด เห็นว่า บทบาทของผู้สูงอายุด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยรวมอยู่ในระดับน้อยมีค่าเฉลี่ยโดยรวม ๑.๘๑ – ๑.๘๕ โดยด้านที่ผู้สูงอายุมี

บทบาทน้อยที่สุด คือ การจัดทำ CD ธรรมะแจก รองลงมา ได้แก่ การเทศนาธรรมผ่านทางวิทยุชุมชน การจัดพิมพ์หนังสือธรรมะแจก และการเข้าร่วมกิจกรรมการแสดงปาฐกถาธรรมทั้งในสถานที่ราชการ สถานศึกษา และหน่วยงานต่างๆ ส่วนการจัดโครงการธรรมะสัญจรไปตามชุมชนต่างๆ ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่า ผู้สูงอายุมีบทบาทในระดับมาก

๑.๔ บทบาทด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปี ขึ้นไป ผู้นำชุมชน และเจ้าอาวาสวัด เห็นว่า บทบาทของผู้สูงอายุด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา โดยรวมอยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยโดยรวม ๔.๐๗ – ๔.๓๓ โดยด้านที่ผู้สูงอายุมีบทบาทอันดับสูงสุด คือ การทำนุบำรุงศาสนาอย่างมีเหตุผล รองลงมา คือ การปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาอย่างถูกต้อง และการศึกษาหลักธรรมคำสอนให้เข้าใจอย่างแท้จริง

๒. แนวทางส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

๒.๑ แนวทางส่งเสริมบทบาทด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์

๑) จัดให้มีการถวายปัจจัยสี่แก่พระภิกษุสามเณรอย่างเพียงพอและทั่วถึง ทั้งเรื่องของภัตตาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และเสนาสนะ

๒) ให้ผู้สูงอายุเป็นแบบอย่างแก่เยาวชนและประชาชนในท้องถิ่น ในเรื่องของการปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี การถวายภัตตาหาร เครื่องอุปโภค ภัตตาหารและสิ่งจำเป็น รวมถึงการสร้างเสนาสนะถาวรวัตถุต่างๆ ในพระพุทธศาสนา เพื่อให้ทุกคนนำมาเป็นต้นแบบที่ดีงามต่อไป

๓) เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวัดมากขึ้น

๔) ควรมีการทำบุญตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง และถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์-สามเณรอย่างสม่ำเสมอ ไม่รอเฉพาะวันพระ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือวันสำคัญทางประเพณีเท่านั้น

๕) การถวายสังฆทาน ควรเป็นสังฆทานที่ทำขึ้นเอง จะได้ของที่มีคุณภาพมากกว่าสังฆภัณฑ์สำเร็จรูป

๖) ควรมีการถวายปัจจัยสำหรับพระสงฆ์ – สามเณรนำไปใช้จ่ายในสิ่งจำเป็น

๗) ควรมีการถวายทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสงฆ์ – สามเณร ให้เพียงพอต่อการศึกษาล่าเรียน ทั้งทางโลกและทางธรรม

๒.๒ แนวทางส่งเสริมบทบาทด้านการชักชวนคนเข้าวัด

๑) จัดให้มีการเปิดสอนวิชาหรือความรู้ที่ไม่มีสอนในโรงเรียนทั่วไป โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ โดยรวมกลุ่มผู้สูงอายุที่มีความรู้ มาเป็นครูถ่ายทอดความรู้ เพื่อเป็นการชักชวนคนเข้าวัดมากขึ้น ได้แก่ การสอนคาถาโบราณ การเขียนอักขระล้านนา การแพทย์

แผนโบราณ วิธีการใช้สมุนไพรพื้นบ้านเป็นยารักษาโรค พิธีกรรมต่างๆ ที่เคยทำในอดีต ศิลปะล้านนาในอดีตเพื่อเป็นการสืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น การส่งเสริมดนตรีพื้นบ้าน สะล้อ ซอ ซึ่งการผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือนด้วยวัสดุจากธรรมชาติ เช่น การสานน้ำตุง ชะลอม (ถั่ว) ไม้กวาดทางมะพร้าว (สะหลาด) การตัดตุ๊กกระดาษ เป็นต้น รวมถึงประเพณีและวิถีชีวิตในอดีต เช่น ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในวันสงกรานต์ ประเพณีปล่อยประทีปโคมไฟในวันลอยกระทง ประเพณีเข้าพรรษา ประเพณีदानข้าวใหม่ เป็นต้น

๒) จัดให้มีกิจกรรมที่อาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและท้องถิ่น โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสชักชวนบุตรหลานและชาวบ้านมาร่วมงานหรือมาช่วยงานในวัดมากขึ้น ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและวันสำคัญทางประเพณีให้มากขึ้น

๓) ให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนและท้องถิ่น เป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนความรู้ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ศูนย์ฝึกอบรมวิชาชีพ การสาธิต การประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้จากวัสดุทางธรรมชาติ จัดสื่อและวัสดุอุปกรณ์ที่อำนวยความสะดวกในการเรียน และจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีความร่มรื่นสวยงาม เพื่อชักชวนให้คนเข้าวัดมากขึ้น

๔) จัดทำ “สวนสมุนไพรและภูมิปัญญาท้องถิ่น” โดยใช้พื้นที่วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ และให้ผู้สูงอายุเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ด้านยาสมุนไพรและวิธีใช้แก่ผู้เยี่ยมชม ซึ่งหมายรวมถึง ประชาชนในชุมชน และผู้ที่มาท่องเที่ยว สักการะผ่านไปมา นอกจากสร้างกิจกรรมให้แก่ผู้สูงอายุแล้ว ยังเป็นการชักชวนคนเข้าวัดมากขึ้น

๕) ให้วัดเป็นศูนย์กลางการประชุมของคนในท้องถิ่น ทั้งการประชุมของอาสาสมัครหมู่บ้าน (อสม.) กลุ่มแม่บ้าน ผู้นำชุมชน นักเรียนนักศึกษา และกลุ่มต่างๆ และเป็นศูนย์อบรมประชาชนประจำตำบลที่แท้จริง มีการจัดกิจกรรมต่างๆ อย่างเป็นรูปธรรม

๖) ส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้ประชาชนได้ทำการค้าในบริเวณใกล้เคียง กระตุ้นเศรษฐกิจภายในท้องถิ่น และสนับสนุนให้คนเข้าวัดมากขึ้น

๗) จัดให้วัดเป็นศูนย์รวมสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ สินค้า OTOP สินค้าหัตถกรรมพื้นบ้าน สินค้าของกลุ่มแม่บ้าน เป็นการสร้างรายได้ของท้องถิ่น

๘) ส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางการจำหน่ายสินค้าของชุมชน เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีรายได้เสริมให้แก่ครอบครัว สร้างความมั่นคงด้านเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน และเป็นการส่งเสริมให้คนเข้าวัดมากยิ่งขึ้น

๙) ส่งเสริมให้วัดเป็นลานกีฬาด้านยาเสพติด สนับสนุนให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้มากขึ้น

๓. แนวทางส่งเสริมบทบาทด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๓.๑ ควรจัดโครงการ “ธรรมะสัญจร” เป็นการเทศนาธรรมะแก่ประชาชนในชุมชน และท้องถิ่น โดยหมุนเวียนไปแต่ละวัด แต่ละหมู่บ้าน เพื่อเป็นเครื่องเตือนสติในการดำเนินชีวิต

๓.๒ ควรมีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อย่างเพียงพอ และทั่วถึง

๓.๓ ควรจัดกิจกรรมธำรงรักษาวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น เชื่อมโยงกับพิธีกรรมทางศาสนา โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมเหล่านั้น หมุนเวียนตามศกและฤดูกาล

๓.๔ การจัดรายการวิทยุ นอกจากมีการสนทนาธรรมะซึ่งเป็นหลักพระธรรม คำสอนในพระพุทธศาสนาแล้ว ควรมีการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น คติ ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเชิญผู้สูงอายุที่มีความรู้มาเป็นวิทยากรพิเศษ มีการถาม – ตอบปัญหา โดยพิธีกรดำเนินรายการหรือดีเจ ควรเป็นเด็กนักเรียน เยาวชน ดำเนินรายการในลักษณะของการสนทนาระหว่างผู้ถ่ายทอดายกับหลานๆ ช่วยให้รายการวิทยุ มีความน่าสนใจยิ่งขึ้น

๓.๕ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนทุกคน ไม่ใช่หน้าที่ของพระสงฆ์ และผู้สูงอายุเท่านั้น ดังนั้น ควรอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

๓.๖ ส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งฝึกปฏิบัติ สมาธิ วิปัสสนา ฟังธรรมะขัดเกลาจิตใจและชี้แนะหลักธรรมในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของคนในชุมชน

๓.๗ จัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมและปฏิบัติธรรม โดยจัดกิจกรรมทำวัตรสวดมนต์ รักษาศีล และฝึกสมาธิแก่เยาวชนและประชาชนในชุมชน

๓.๘ ควรมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านช่องทางที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการจัดทำเอกสาร ใบปลิว แผ่นพับ หนังสือธรรมะ บทเรียน สื่อระบบอินเตอร์เน็ตออนไลน์ การกระจายเสียงผ่านสถานีวิทยุ ฯลฯ

๓.๙ บรรจุวิชาพระพุทธศาสนาลงในหลักสูตรการสอน และมีชั่วโมงสอนที่พอเพียงสำหรับการให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาและการนำหลักธรรมนั้นไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

๔. แนวทางส่งเสริมบทบาทด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา

๔.๑ ให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางศาสนา เปิดโรงเรียนสอนพุทธศาสนา วันอาทิตย์ เพื่อให้ความรู้แก่เยาวชนและประชาชนในท้องถิ่น เพื่อนำความรู้ไปใช้ในการดำรงชีวิต และสืบต่อหลักพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องสืบไป

๔.๒ ควรมีการอบรมให้ความรู้ในวิชาพระพุทธศาสนาแก่ผู้สูงอายุ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่ถูกต้องครอบคลุมทั้งเชิงกว้างและเชิงลึก เพื่อนำไปถ่ายทอดแก่บุตรหลาน เยาวชนและประชาชนในท้องถิ่นให้สามารถนำธรรมะไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีมีความสุขต่อไป

๔.๓ ให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ วิทยาทานแขนงต่างๆ เพื่อให้เด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษา ผู้ปกครอง ผู้สูงอายุ และประชาชนทั่วไป สามารถเข้ามาศึกษาเล่าเรียนกันได้ เหมือนในอดีต เพื่อให้วัดเกิดความเข้มแข็ง และพุทธศาสนิกชนไม่ห่างไกลจากวัดมากเกินไป

๔.๔ หน่วยงานภาครัฐและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรจัดสรรงบประมาณในการบริหารจัดการวัดมากขึ้น เพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างกว้างขวาง

๔.๕ จัดให้มีการอุปสมบทบรรพชาเนื่องในเทศกาลและวันสำคัญต่างๆ ให้มากขึ้น เช่น วันพ่อ วันที่ ๕ ธันวาคม วันแม่ ที่ ๑๒ สิงหาคม และ วันเข้าพรรษา เป็นต้น เพื่อให้ผู้ชายในวัยทำงาน ได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมคำสอนตามหลักของพระพุทธศาสนา และสามารถนำไปปรับใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสมต่อไป

๔.๖ จัดให้มีการบวชเณรภาคฤดูร้อนเพื่อให้เด็กชายได้รู้เรียนพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อนำมาใช้ในการดำรงชีวิต และเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีต่อไปในอนาคต

๔.๗ จัดโครงการสอนวิชาศีลธรรมในโรงเรียน ตั้งแต่ระดับประถมถึงระดับอุดมศึกษา ในทุกโรงเรียนโดยประสานงานกับสำนักงานพระพุทธศาสนาและสำนักงานวัฒนธรรมประจำจังหวัด เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่เยาวชนนักเรียนนักศึกษา สามารถนำหลักธรรมะไปปรับใช้กับชีวิตประจำวันได้ และยังเป็นการให้องค์ความรู้ สร้างความตระหนักแก่พุทธศาสนิกชนในการปกป้องพระพุทธศาสนาและสืบต่อพระพุทธศาสนาต่อไป

๔.๘ ส่งเสริมให้ผู้ปกครองนำบุตรหลานมาบวชเรียนหรือได้บวชภาคฤดูร้อนเพื่อถือปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนา เป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ดำรงคงอยู่สืบไป

๔.๙ จัดโครงการอุปสมบทบรรพชาหมู่ให้แก่พุทธศาสนิกชนให้มากขึ้น

จากการศึกษาวิจัย พบว่า บทบาทในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของผู้สูงอายุ ด้านที่อยู่ในระดับน้อย คือ บทบาทด้านการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งจากการศึกษาทั้งจากประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ทั้งด้านผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน และเจ้าอาวาสวัด พบว่า ทั้ง ๓ กลุ่มมีความเห็นไปในทิศทางเดียวกัน และมีค่าเฉลี่ยโดยรวมในระดับเดียวกัน ดังนั้น จึงเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับหน่วยงานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการหาแนวทางหรือมาตรการในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของผู้สูงอายุ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เพิ่มสูงขึ้นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย :

หนังสือ :

กรองแก้ว อยู่สุข. พฤติกรรมองค์กร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

งามพิศ สัตย์สงวน. “การจัดระเบียบทางสังคม” สังคมและวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๕.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

จำนง อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร :

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕.

จิตยา สุวรรณชะฎ. สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗.

ธงชัย สันติวงษ์. การบริหารงานบุคคล. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.

พวงเพชร สุรัตน์กวีกุล. มนุษย์กับสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๒.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. เอกสารการสอนชุดวิชา มนุษย์กับสังคม หน่วยที่ ๑-๗.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๒.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร :

นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๒.

สงวน สุทธิเลิศอรุณ. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๒๕.

สงวนศรี วิรัชชัย. จิตวิทยาเพื่อการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ศึกษาพร, ๒๕๒๗.

สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว). หนังสือเรียน สาระการ เรียนรู้ พื้นฐานสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ, ๒๕๔๘.

สุชา จันทร์เอม. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๔.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

สุพัตรา สุภาพ. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐.

ตัณญา ตัญญาวิวัฒน์. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๗.

อรุณ รักธรรม. พฤติกรรมองค์กร. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖.

งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ :

กฤตศิลป์ อินทชัย. “บทบาทของผู้สูงอายุตำบลฟ้าฮ่ามต่อการพัฒนาท้องถิ่น”. การศึกษาค้นคว้า

อิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑.

เฉลิมชัย จันทระเสนา. “บทบาทของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองอำนาจเจริญ ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมประเพณี อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ”.

การศึกษาค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔.

ณัฐพร ชินบุตร. “การรับรู้ในบทบาทหน้าที่และความต้องการในการพัฒนาตนเองของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตอำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น”.

วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๗.

นวิรัตน์ สุวรรณผ่อง. “การศึกษบทบาทของพระสงฆ์ไทยกับงานสังคมสงเคราะห์จิตเวช ศึกษาเฉพาะกรณีที่มีสำนักสงฆ์-วิปัสสนากรรมฐานในเขตกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์**

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๓.

นิตย์ ประจงแต่ง. “บทบาทการนิเทศภายในของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต ๒”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :**

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๘.

บุญตา ไส้เลิศ. “บทบาทของผู้บริหารในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์ เขต ๑”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต.**

บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๕๐.

ปรีชา สุวังบุตร. “ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านความรู้”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต.**

บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๗.

พระครูโสภิตบุญโยภาส (บุญส่ง ใจดีบ). “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ตำบลสบเตี๊ยะอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่”. **การศึกษาค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตร์**

มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่, ๒๕๔๕.

พระชนนวรรธน์ วรรณสิทธิ์. “บทบาทพระสงฆ์ในการดำเนินงานเรื่องเอดส์ในชุมชน”. **วิทยานิพนธ์**

ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕.

พระมหาจิตรกร นาถบุญโย. “ศึกษาวิเคราะห์บทบาทของปู่อจารย์ในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน”. **วิทยานิพนธ์พุทธ**

ศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระมหาพนมมกร มีราคา. “การดำรงสมณเพศของสามเณร โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลักษณ์
อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.**

บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๕.

ระเบียบ คำเขียน. “การปฏิบัติบทบาทหัวหน้าหอผู้ป่วยตามการรับรู้ของหัวหน้าหอผู้ป่วยและ
พยาบาลประจำโรงพยาบาลพิจิตร”. **วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต.**

บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖.

วาสนา วงศ์เยี่ยม. “การเปลี่ยนแปลงบทบาทของพระในชุมชน”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์
มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๕.**

สุจินดา พานิชกุล. “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษากิจกรรมการสนทนา
ระหว่างพระสงฆ์กับนักท่องเที่ยว”. **การศึกษาค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.**

บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕.

สุภา สกุดเงิน. “ประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านหลังการจัดตั้งองค์การบริหาร
ส่วนตำบล ในทัศนะของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน : ศึกษาเฉพาะ กรณีอำเภอกระทุ่มแบน
จังหวัดสมุทรสาคร”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :**

มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๕.

สินธร คำเหมือน. “บทบาทผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทรรศนะของครูและผู้บริหาร
สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑”. **วิทยานิพนธ์
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๕๐.**

สำเร็จ กล้าหาญ. “สภาพการปฏิบัติงานตามบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต ๑”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์
มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๕.**

อารีชา ลิ้มสุวรรณ. “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบทไทย”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตร
มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖.**

อารีชา ลิ้มสุวรรณ. “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบทไทย”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตร
มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖.**

สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

พูนศักดิ์ สักกทัตติยกุล. **ประเพณีท้องถิ่นล้านนา.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

<http://www.thaigoodview.com/node/18359?page=0%2C0> [๑๓ พ.ค. ๒๕๕๔].

สำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดนครราชสีมา. **กิจกรรมทางศาสนา.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

http://nwt.onab.go.th/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=50&Itemid=84 [๑๓ พ.ค. ๒๕๕๔].

..... วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

http://nwt.onab.go.th/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=47&Itemid=81 [๑๓ พ.ค. ๒๕๕๔].

ภาษาอังกฤษ :

Allport, Gordon W.. **Pattern and growth in personality.** New York : Holt, Rinehart and Winston, 1964.